

40 กรณีตัวอย่าง

บทเรียนการขับเคลื่อนชุมชน
และท้องถิ่นให้น่าอยู่ในพื้นที่ภาคใต้

2554-2555

ถอดบทเรียนโดย..

ผศ.ดร.พงศ์เทพ สุธีรัฐดี • ภาวิณี ไชยภาค

เขียนโดย..

ภาวิณี ไชยภาค • ถาวร คงศรี • ชีรวิษญ์ จันทกุล
จินตหรา บัวหนู • สมนึก นุ่นด้วง

40 กรณีตัวอย่าง

บทเรียนการขับเคลื่อนชุมชน
และท้องถิ่นให้น่าอยู่ในพื้นที่ภาคใต้

2554-2555

ถอดบทเรียนโดย

ผศ.ดร.พงศ์เทพ สุธีรรุฒิ, ภาวิณี ไชยภาค,

เขียนโดย

ภาวิณี ไชยภาค, ถาวร คงศรี,

ธีรวิษณุ จันทกุล, จินตหรา บัวหนู, สมเน็ก นุ่นด้วง

40 กรณีตัวอย่าง

บทเรียนการขับเคลื่อนชุมชน
และท้องถิ่นให้น่าอยู่ในพื้นที่ภาคใต้
2554-2555

ถอดบทเรียนโดย : ผศ.ดร.พงศ์เทพ สุธีรัฐดี, ภาวิณี ไชยภาค
เขียนโดย : ภาวิณี ไชยภาค, ถาวร คงศรี, ชีรวิษณุ จันทกุล,
จินตหรา บัวหนู, สมนึก นุ่นด้วง

สนับสนุนโดย :

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ผลิตและเผยแพร่โดย :

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ชั้น 10 อาคารศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ และอาคารบริหารวิชาการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทรศัพท์ 074-282902 แฟกซ์ 074-282901

ปก/รูปเล่ม : ฝนพรหม อินทรนิวาส

ISBN : 978-616-271-089-6

พิมพ์ครั้งแรก : ธันวาคม 2555

จำนวน : 500 เล่ม

คำนำ

บทเรียนการขับเคลื่อนชุมชนและท้องถิ่นให้อยู่ในพื้นที่ภาคใต้ เป็นการนำเสนอตัวอย่างชุมชนในภาคใต้ ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม (สำนัก 6) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ปี 2554-2555 ในการดำเนินงานขับเคลื่อนให้เป็นชุมชนสุขภาวะ ซึ่งเป็นชุมชนที่ใช้กระบวนการทางชุมชนพื้นฐานของสังคมที่มีอยู่ ยึดหลักการเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ สร้างกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคมที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น อีกทั้งยังนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ สามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีดุลยภาพ สอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชน

ผู้เขียนขอขอบคุณอย่างสูงต่อคณะทำงานและเครือข่ายสุขภาวะภาคใต้ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันและสนับสนุนให้เกิดการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้จนสำเร็จลุล่วง •

สารบัญ

1. สุขุมปาณะบ้านท่าแพกลาง	6
2. ยุวมัคคุเทศก์บึงขุนทะเล	13
3. กลุ่มคนดอนร่วมใจไร่ชยะ	21
4. ขวดแก้ว พลาสติก... ขยะทั่วไป เราจัดการได้	27
5. คนบ้านล้านแดงยิ้มได้เพราะหัวใจไร้สาร	32
6. เด็กได้ใช้พื้นที่ ผู้ใหญ่มีวงคุย	38
7. ปลอดภัย ด้วยบัญชีครัวเรือน	44
8. เราชักเด็ก เด็กก็รักเรา	51
9. กลุ่มประมงเลี้ยงปลาในกระชัง ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลปะทิว	56
10. ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งด้วยปะการังเทียม	60
11. ปฏิญญาเกาะพิทักษ์	65
12. “พีสน้อง” หลักสูตรพัฒนาทักษะชีวิต ตำบลโพธิ์ทอง	70
13. เยาวชนต้นน้ำบ้านเขาวัง	78
14. ออมทรัพย์จับคู่	84
15. เล้าเปิดเคลื่อน(ที่)หลักกิโล 3 ปากพนัง	90
16. เกษตรปลอดสารพิษ ชีวิตปลอดภัย	96
17. สืบชะตาสายน้ำ	102
18. ตลาดร่อนน่านอยู่เรียนรู้วัฒนธรรม	107
19. แปลงผักลอยฟ้าริมคลองสุขุม	113

20.	พลังชุมชน พลังคนควนรู	118
21.	ฝังฝันชุมชนให้น่าอยู่	122
22.	สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องสมุนไพรไทย	129
23.	กระบวนการทัศน์ใหม่ในการดูแลสุขภาพคนยาบี่	133
24.	เมื่อชุมชนพึ่งกันเอง	139
25.	ชุมชนตลาดเทศกาลวิวัฒน์ 1 สะอาด ปลอดภัย	150
26.	ศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้บริโภคตำบลควนรู	157
27.	ที่เทศบาลตำบลร่มเมืองไม่ซื้อรถขนขยะ	164
28.	ธนาคารสุขภาพะบ้านแม่ทอมตก	168
29.	รวมพลคนบ้านตีนวัด	174
30.	คณะกรรมการหมู่บ้านเด็กบ้านลิพัง	179
31.	มุสลิมะห์หนักจัดการคนและขยะ	186
32.	การทำงานอินทรีย์ที่ชุมชนบ้านหมาก	193
33.	สวนป่า 7 ชั้นที่บ้านเขาเกิว	201
34.	สืบทอดนิสัยวายอดคนถ้าพรรณรา	208
35.	ปุดำบ้านบางรากไม้เนื้อแน่นกินอร่อย	214
36.	सानสายใยรักครอบครัว	219
37.	ชุมชนพรหมมานนท์	223
38.	อยู่ดีกินดีที่บ้านหูแร่	228
39.	ความมั่นคงทางอาหารบ้านบ่อโพธิ์	232
40.	ร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่บ้านค่ายเสือ	237

1

สุขุมปากะบ้านท่าแพกลาง

• ภาวิณี ไชยภาค •

ข้อมูลเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการทำงานพัฒนาชุมชน โดยนำสู่วงพูดคุยวิเคราะห์ร่วมสร้างแผนปฏิบัติการ และสร้างกลไกการทำงาน หากถามว่า ข้อมูลอะไรที่จะเอามาใช้ในการทำงานชุมชน สำหรับคนที่เพิ่งเริ่มต้น ชุมชนบ้านท่าแพกลาง ตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล เป็นตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจในการทำงานข้อมูล โดยเฉพาะในเรื่องเด็กและเยาวชน เพราะงานข้อมูลของที่นี่สามารถนำไปสู่การสร้างกฏกติกาชุมชน หรือกติกาหมู่บ้านที่เรียกขานกันในภาษามลายูท้องถิ่นว่า “สุขุมปากะ”

งานข้อมูลที่เกิดขึ้นในหลายระดับ แรกสุด มองเห็นปรากฏการณ์เรื่องเด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบต่อเนื่องจากเรื่องยาเสพติดที่แพร่หลายเข้ามาในชุมชน สังคมอย่างรวดเร็ว ทั้งเฮโรอีน มอร์ฟีน ยาบ้า ยาไอซ์ เหล้าแห้ง กัญชา และกำลังระบาดเป็นที่นิยมคือ น้ำกระท่อม 4x100 ใช้เป็นยานอนหลับผสมกับเครื่องดื่มโคคา-

โคล่า ประกอบด้วยข้อมูลจากสถานีตำรวจภูธรอำเภอท่าแพในปี 2553 ที่พบว่า ในเด็กอายุระหว่าง 11-20 ปี เกี่ยวพันกับยาเสพติดมากถึง ร้อยละ 28 เฉพาะในพื้นที่หมู่ 2 บ้านท่าแพกลาง คิดเป็นร้อยละ 10 ประกอบด้วยข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของเด็ก ข้อมูลจากหน่วยงานด้านสาธารณสุข ข้อมูลจากชุมชนและผู้ปกครอง ที่นำมา วิเคราะห์ร่วมกันในการประชุม เห็นตรงกันว่าสาเหตุสำคัญมาจากพ่อแม่ ไม่สามารถให้ความรักความอบอุ่นกับลูกได้ เนื่องจากภาวะหน้าที่การงาน และการแสดงบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ไม่เหมาะสม เช่น ไม่พูดคุย ตั้งสอนลูก มาจากความทันสมัยก้าวล้ำของเทคโนโลยี มีบทบาทในการ ใช้ชีวิตประจำวัน เช่น โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต ร้านเกมส์ที่มีอยู่ในชุมชน และมาจากการที่ชุมชนขาดการจัดระเบียบ ผู้นำในทุกมิติ ต่างฝ่ายต่างปิดความรับผิดชอบ

เพื่อไม่ให้กลุ่มเด็กและเยาวชนมาอยู่ในกลุ่มเสี่ยงในการใช้ ยาเสพติด ที่นี้จึงมุ่งเป้าไปที่ตัวเด็ก เยาวชน และครอบครัว มาคิดร่วมกันจนเกิดกลุ่มคนที่ตระหนักรู้ร่วมกัน ที่เรียกตัวเองว่า “กลุ่มสามเถ้า

ก่อการดี” ที่มีองค์ประกอบมาจากผู้นำภาครัฐ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่-
ตำรวจ ครู พยาบาล เจ้าหน้าที่ อบต. ภาคประชาชน ประกอบด้วย
นายกอบต. ผู้ใหญ่บ้าน อีหาม่า และเยาวชนจิตอาสา บวกกับแกนนำ
ชุมชน และเปิดเวทีให้เด็กและเยาวชนได้มีพื้นที่ในการแสดงออกใน
แบบที่เขาต้องการ ภายใต้กฎฐกมปาก็จะร่วมกัน

พื้นที่ตรงนี้เปิดรับเยาวชนอาสาทั้งหญิงและชาย เข้ามาร่วม
ศึกษาข้อมูล เพื่อสร้างความตระหนักทั้งในตัวเองและผู้ใหญ่ ที่เข้ามา
เกี่ยวข้อง มีทั้งกลุ่มคุยมถน ในลานกีฬา แล้วแต่ว่ากลุ่มเป้าหมาย
จะอยู่บริเวณไหน ทีมงานจะได้เข้าใจว่า วิธีการเสปเป็นอย่างไรอย่าง
ละเอียด สาเหตุการใช้จ่าย และผลกระทบที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้ใช้ยา
เสปติด

กระบวนการเก็บข้อมูลได้สร้างการพูดคุย และเกิดการรวม
ของเด็กและเยาวชนบ้านท่าแพกลางที่เรียกตัวเองว่า “ชมรม กลุ่ม
เยาวชนหมู่ที่ 2” นี้เป็นเด็กและเยาวชนกลุ่มแรกของชุมชนที่เกิด
ขึ้นจากกระบวนการชวนเก็บข้อมูล ชวนคิดชวนคุย ชวนทำกิจกรรม
เด็กมาร่วมแล้ว เขาสามารถชวนพ่อแม่มาร่วมด้วยได้ พ่อแม่จะได้เข้าใจ
ว่าเด็กเขาคิดอะไร และทำอะไร การที่พ่อแม่ หรือญาติพี่น้องได้เข้ามา
คิดร่วมเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์อันดีทั้งในครอบครัว และเมื่อแต่ละ
ครอบครัวมาพบปะพูดคุยกันก็สร้างความสัมพันธ์อันดีระดับชุมชนขึ้นมา
ได้เช่นกัน นี่เป็นหลักคิดสำคัญของกลุ่มคนสามเ้าก่อการดี

มีการวางระเบียบชมรม โดยหลักการคือ ให้พ่อแม่ทราบว่ามี
การจัดตั้งกลุ่มเยาวชนหมู่ที่ 2 และมีกิจกรรมของชมรมเดือนละ
1 ครั้ง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม มีการแบ่งสมาชิกชมรมเพื่อ
การดูแลกันออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่ 1.กลุ่มท่าแพกลาง 2.กลุ่มปลัก-
เนาะ 3.กลุ่มหลังอำเภอ มีกิจกรรมให้เกิดการแข่งขันกันทำดีระหว่าง
กลุ่มกิจกรรมในแต่ละเดือน ทำให้เด็กและเยาวชนมีความกระตือรือร้น

ในการเข้าร่วมกิจกรรมโดยการสะสมแต้ม เมื่อร่วมกิจกรรมครบทั้ง 8 กิจกรรม แล้วจะมีการสรุปคะแนนและมอบของรางวัล ในวันปิดกิจกรรม

หลักการสำคัญของกิจกรรมในแต่ละเดือนคือ ให้ชมรมเด็ก และเยาวชนเป็นผู้คิดเอง และดำเนินการเอง โดยมีแกนนำสามฝ่าย เป็นพี่เลี้ยง เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ให้เด็กได้คิดเอง และได้แสดงออก สร้างคุณค่าให้กับตนเองและทำให้เด็กมีกลุ่มกิจกรรมร่วมกับชุมชน ไม่แบ่งแยก ลดช่องว่างระหว่างวัย โดยทุกกิจกรรมถูกวางไว้อย่างมี กระบวนการที่สอดรับกัน เริ่มจากการทำความรู้จักกัน มีการนัดพบ ผู้ใหญ่ ผู้ช่วย อปต. อสม. นายกกลมาร่วมด้วยโดยนายกมอบให้ เจ้าหน้าที่ อปต. มาทำเอกสารให้ แบ่งกลุ่มละลายพฤติกรรม แบ่งกลุ่ม 4 กลุ่ม 4 สี ล้อมวงกันแลกเปลี่ยนเรื่องความเป็นอยู่ในบ้าน ทำให้ทุกคนรู้จักสนิทสนมกันมากขึ้น

หลังจากนั้นก็ไปทำกิจกรรมปลูกป่าชายเลน ดินความเป็น ธรรมชาติให้กับป่าชายเลน มีแห่งเดียวของหมู่ 2 เป็นโครงการปลูกป่า ของชุมชนอยู่แต่เดิม ไปขอต้นไม้มา ฟื้นฟูให้เด็กปลูกป่า ก่อนทำก็มีการให้ความรู้เรื่องประโยชน์ของป่าก่อนโดยเจ้าหน้าที่ ป่าชายเลน “มี พันธุ์ไม้มาให้ด้วย” ปลูกเสร็จมีการทำข้อตกลงกันในหมู่เด็กๆ ในเรื่อง การดูแลรักษา มีผู้ปกครองที่ทำงานแถวป่าชายเลน พาเด็กๆ มาร่วม กันดูแลเป็นระยะ เช่นเดียวกับที่ทีมผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยแบ่งทีม จัดโซน ในการดูแลรักษา

กิจกรรมทำความสะอาดฟุตบอล-แม้จะมีซีโคลนอยู่มาก แต่เด็ก ผู้ปกครองช่วยกันทำ มีการแบ่งงานกันให้คนนั้นกวาดคนนี้ถู คนโน้น ล้าง มีอปต.ประสานกับ อปต.ข้างเคียง เอรลน้ำมาร่วมกันทำความสะอาด งานนี้เด็กเป็นทั้งคนทำและเป็นทั้งสื่อในการชวนคนกลุ่มอื่นๆ มาร่วมกันทำกิจกรรม

กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์พัฒนาภูมิทัศน์กุโบร์ (สุสาน) การ พัฒนากุโบร์ ประจำหมู่บ้าน เด็กกับผู้ปกครองพัฒนาทำความสะอาด

กูโบร์ มีผู้นำศาสนา อิหม่ามมาให้ความรู้ในเรื่องการใช้ชีวิตและชี้ให้เห็นว่า สุดท้ายชีวิตเป็นอย่างไร ได้รู้เรื่องเกิดแก่เจ็บตาย จะได้ไม่ประมาทในการใช้ชีวิตในโลกนี้ก่อนที่จะไปสู่โลกหน้า

กิจกรรมอาสาช่วยเหลือในพิธีการ งานเทศกาลในวันสำคัญต่างๆ อย่างในงานนูรี หรืองานแต่งงาน เด็กๆ ได้ไปช่วยกันเสิร์ฟน้ำ จัดกับข้าวให้ญาติพี่น้องที่มาพร้อม เด็กได้รู้จักชุมชน ได้รู้จักพิธีการ เป็นการทำให้เด็กและชุมชนช่วยเหลือกัน

กิจกรรมสวนหย่อมในมัสยิด มีการทำความสะอาดมัสยิด เด็กที่มาเรียนฟารูฮินศาสนาภาคบังคับ ทุกวันเสาร์มาช่วยกันปลูกและรดน้ำดูแลร่วมกัน

กิจกรรมเรลลี่ ซาเล้ง-ซีเรลลี่ไปอำเภอ โรงพัก มีกิจกรรมดูห้องซังคุยกับคนอยู่ในห้องซังและตำรวจว่า การทำงานเป็นอย่างไร มีปัญหาอย่างไร เป็นการทำความคุ้นเคยกับโรงพัก พาไปศูนย์เรียนรู้ที่มีในชุมชนทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นศูนย์เด็กเล็ก อนุบาล ป่าชุมชน ให้เด็กได้รู้จักสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน และกิจกรรมวันแห่งความสำเร็จ คือ วันที่เด็ก เยาวชน ผู้ปกครอง ชุมชน ได้มาแบ่งปันสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันอีกครั้ง ทั้งเป็นการทบทวนการทำงานและการชื่นชมยินดีในความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากงานตลอด 1 ปีที่ผ่านมา

ก่อนจัดกิจกรรมทุกเดือนเจ้าหน้าที่ อบต.เล่าว่า เรามีทีมชุดเล็กที่ประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ อบต. นายก ผู้ใหญ่บ้าน หรือก่อนแล้วตามด้วยการประชุมคณะทำงานประมาณ 10 คน เพิ่มแกนหลักเป็น อสม. 2 คน กรรมการหมู่บ้าน และแกนนำชุดเยาวชนเข้ามาพร้อมเพื่อช่วยกันออกแบบว่าจะทำอะไร ประชุมกันที่บ้านผู้ใหญ่ มีการแบ่งงาน ผู้ใหญ่หุงข้าวเลี้ยง อบต.ประชาสัมพันธ์ โต๊ะอิหม่ามพูดคุยชักชวนในมัสยิดสร้างแรงจูงใจ มี อบต. 2 คน มีผู้ใหญ่ ผู้ช่วยอีก 4 คน ช่วยกันประชาสัมพันธ์ก่อนงาน 2 ครั้ง ก่อนถึงวันงานก็ต้องประชุมเตรียมงานกันอย่างละเอียดอีกครั้ง

ทุกๆ กิจกรรมก่อนเข้าสู่เนื้อหาจะมีการนำสันทนการให้เด็ก รู้สึกสนุก และอยากทำก่อนเสมอ และในทุกเดือนที่มีการทำกิจกรรม เมื่อถึงวันอาทิตย์เด็กผู้ใหญ่ว่างพร้อมกัน ก็ชวนมาเล่าความสำเร็จ แต่ละคนได้อะไรขึ้นบ้าง จากเดิมที่ผู้ปกครองนั่งอยู่ข้างๆ เมื่อถึง กิจกรรมที่สามสี่พอแม่ก็เข้าร่วมกันแล้วแสดงว่าตัวกิจกรรมสามารถ สื่อสารความเข้าใจถึงกันได้

หัวใจสำคัญ อีกอย่างที่ยากเล่าสู่กันฟังในเยาวชนกลุ่มนี้คือ กลุ่มแกนนำเยาวชนที่นี้เขาร่วมกันศึกษาข้อมูลเพื่อสะท้อนข้อมูลให้เด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ได้รับรู้ในเวทีชุมชนต่างๆ ทุกเดือน และยังได้ถอด บทเรียนการทำงานร่วมกับโครงการ กิจกรรม เพื่อสรุปเป็นนวัตกรรม ที่จะนำองค์ความรู้ใหม่ไปขยายผลแก่หมู่บ้านอื่นต่อไปร่วมกับผู้ใหญ่ด้วย

เมื่อได้คุยจนถึงรู้ว่าตลอดกระบวนการนี้มีบัรพวงษ์ ฮะอูรา นายองค์การบริหารส่วนตำบลท่าแพร่วมคิด ออกแบบและให้การ สนับสนุน ทั้งการเชิญคนที่เกี่ยวข้อง งบประมาณบางส่วน และ คนทำงานจาก อบต. แต่คนที่แสดงบทบาทหลักจะเป็นเด็กเยาวชน

ครอบครัว และชุมชน ด้วยยังมีประสบการณ์ตรงจากการทำกิจกรรม นักศึกษาที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงมาก่อน

หากถามว่า วันนี้กลุ่มชมรมเยาวชนหมู่ 2 และผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการนี้ได้เรียนรู้อะไร ทีมงานทุกคนตอบได้อย่างมั่นใจเลยว่า เรามีเด็กกล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น สามารถทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ ทำให้เด็ก ผู้ปกครองมีความสามัคคี สามารถดึงเด็กไม่ถึงเกณฑ์มาร่วมได้ สามารถให้เด็กห่างไกลจากยาเสพติด เดิมเด็กมั่วสุม เพราะเขามีกิจกรรมดีๆ ที่ทำได้ คิดเองได้ เกิดความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวดีขึ้น ดูจากเด็ก ได้พูดคุย ก่อนนี้พ่อแม่ไม่ได้คลุกคลีกับลูก ผู้ปกครองเริ่มเข้าใจในตัวเด็กทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น อย่างเช่น กรณีงานข่าวโพดหวาน สามารถชวนเด็กเข้ามาร่วมงานได้ หมู่บ้านไหนต้องการให้เกิดงานเยาวชน ก็ชวนเด็กกลุ่มนี้ไปร่วมทำกิจกรรมกลายเป็นกลุ่มเยาวชนรักบ้านเกิดขึ้นมา

ความรู้และประสบการณ์จริงที่เกิดจากการปฏิบัติ การทำกิจกรรมต่างๆ ที่ได้จัดขึ้นในโครงการ อย่างที่เห็นได้ชัดกลุ่มเยาวชนมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ เกิดองค์ความรู้ในการเรียนรู้การทำงานเป็นทีม การปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น มารยาทในสังคม เพราะในแต่ละกิจกรรมจะมีการแทรกความรู้ และทักษะชีวิตเพื่อเป็นเกราะให้กลุ่มเยาวชนสามารถอยู่ในสังคมได้ อย่างปลอดภัยจากสภาวะการณ์ในโลกปัจจุบัน ตัวแทนกลุ่มสามเส้า ก่อการดีกล่าว •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, วรพงษ์ สะอูรา, สำราญ อาดตันตรา, นฤมล อุโหทัย และทีม

วันที่ 1 ตุลาคม 2555.

รายงานปิดโครงการ โครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ อบต.ท่าแพ

วันที่ 1 สิงหาคม 2555.

๒

ยุวมัคคุเทศก์บึงขุนทะเล

• กาวีณี ไชยภาค •

“ผมรักบึงที่นี่เพราะมีสัตว์หลายชนิดครับ” น้องสนธยา ภาณุ หนึ่งในสมาชิกกลุ่มยุวมัคคุเทศก์ บึงขุนทะเล บ้านนิคม ม.1 ต.ขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี บอกเล่าความคิด ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ทำร่วมกับพ่อแม่พี่น้องในชุมชน ภายใต้โครงการยุวมัคคุเทศก์นำเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล ด้วยเพราะบึงแห่งนี้คือรากฐานชีวิต และจิตวิญญาณของคนที่นี่ เหมือนกับที่คนรุ่นตาของเขาได้ใช้ผืนดิน แหล่งน้ำสายนี้ในการดำรงชีวิต ทั้งการเพาะปลูก น้ำกินน้ำใช้ ในครัวเรือน และใช้เป็นพื้นที่หาจับสัตว์น้ำเลี้ยงปากท้องของคนในครอบครัว หลังย้ายตัวเองจากเมืองนนท์มาอยู่ที่นี้เมื่อ 50 ปีก่อน เช่นเดียวกับหลายครอบครัวในแถบนี้ที่ย้ายมาจากราชบุรี นครปฐม สมุทรสาคร สมุทรสงคราม มาอยู่รอบๆ บึง แต่ความเป็นคนต่างถิ่นที่ย้ายเข้ามา ไม่ได้ทำให้พวกเขาและเขา รัก หวงแหนบึงขุนทะเลน้อยไปกว่าใครๆ เห็นได้จากการรวมตัวกันเป็นกลุ่มท่องเที่ยว

เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล (กลุ่มท่องเที่ยว บึงขุนทะเล)

เมื่อกล่าวถึง บึงขุนทะเล ลูกหลานคนสุราษฎร์ต่างก็รู้จักกันดี ในนามของแหล่งน้ำจืด และสองน้ำคล้ายทะเลสาบ เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สุดของจังหวัด มีเนื้อที่กว่า 1,270 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี คือ ตำบลมะขามเตี้ย ตำบลขุนทะเล และตำบลวัดประดู่ มีความสำคัญทั้งในเชิงนิเวศวิทยาและสถานะเศรษฐกิจสังคมของจังหวัด มีความหลากหลายด้านทรัพยากรสูง เป็นที่อยู่อาศัยของนกน้ำที่สำคัญหลายชนิด ไม่ว่าจะเป็น นกเป็ดน้ำ นกชัน... รวมไปถึง ผองลิง สัตว์น้ำ และพืชชุ่มน้ำอีกเป็นจำนวนมาก มีพันธุ์พืชสมุนไพรหลายชนิด กอปรกับทัศนียภาพที่สวยงาม เหมาะแก่การเยี่ยมชม สามารถเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สร้างการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือนในเรื่องภูมินิเวศลุ่มได้ไม่แพ้กับพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทย

หากทว่า ปัจจุบันบึงขุนทะเลแห่งนี้มีแนวโน้มน้ำขึ้นเงินแปรเปลี่ยนไปสืบเนื่องมาจากการแพร่ระบาดของวัชพืชน้ำ เช่น ผักตบชวา ต้นกก สาหร่าย การตายทับถมของพืชสัตว์ในบึง และที่สำคัญคือการถ่ายเทของเสียลงสู่บึง จนน้ำไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมือนแต่ก่อน ดังที่สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวฯ บึงขุนทะเลเล่าว่า “เดี๋ยวนี้ลงไปเล่นไม่ค่อยได้ โดยเฉพาะช่วงที่โรงงานปล่อยน้ำเสียลงมา ลงไปเล่นแล้วคัน”

ขณะที่หลังนัยอริมน้ำบึงขุนทะเล ลมพัดเย็นสบาย เบื้องหน้าเป็นสายน้ำเขียวละเอียดยาวไกลสุดสายตา แหงนมองขึ้นไปบนท้องฟ้าฝูงนกกำลังบินกลับรัง ในขณะที่เบื้องล่างฉันได้เห็นชาวบ้านค่อยๆ ดันเรือฝ่าดงผักตบชวาออกไปจับหาสัตว์น้ำในบึงขุนทะเลอยู่หลายๆ จุด

เย็นวันนี้ก็เช่นเดียวกับทุกๆ วันที่ขานาแห่งนี้มีวงพูดคุยกันของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวฯ บึงขุนทะเล ที่เพิ่มเข้ามาก็คงเป็นพวกเราที่เดินทางมาไกลกว่า 300 กิโลเมตรจากสงขลา เรานัดหมายมาพร้อมกับทีมอาจารย์จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี มีเพื่อนๆ เครือข่ายงดเหล้าเข้าร่วมเรียนรู้ และเชื่อมต่อการทำงานกับกลุ่มท่องเที่ยวฯ บึงขุนทะเลด้วย

เพราะพวกเราเห็นแล้วว่า กลุ่มนี้ทำกิจกรรมเพื่อร่วมกันดูแลถิ่นฐานบ้านเกิดหลายอย่าง ดังที่พี่ไข่ ‘มาโนช สงวนพันธุ์’ คนหาปลาในบึง ประธานกลุ่มท่องเที่ยวฯ บึงขุนทะเล ชวนคุณตา คุณยาย พี่น้อง ลูกหลานรุ่นเด็กและเยาวชนมาถอดบทเรียนร่วมกัน “เราต้องทำก่อนที่พวกนายทุนจะเข้ามาทำ เพราะขณะนี้ที่มีที่ดินถูกกว้านซื้อไปในราคาสูงถึงไร่ละ 2-3 ล้านบาทแล้ว” สมาชิกกลุ่มบ้านพัก (โฮมสเตย์) บอกเล่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จนทำให้เธอออกมาร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มท่องเที่ยวฯ บึงขุนทะเล เพื่อช่วยกันดูแลชุมชน เพราะเธอบอกว่า “อยากอยู่ที่นั่นนานๆ” ที่เธอทำเรื่องบ้านพักก็เพราะต้องการให้

นักท่องเที่ยวดำมาเรียนวิถีชีวิตของคนริมบึง มาร่วมกันดูแลสิ่งแวดล้อมรอบๆ บึง

อย่างคนชุดแรกที่มาพักโฮมสเตย์บ้านลุงเปี้ยก หลังจากมาพัก มาพูดคุย มาเที่ยว เขาก็เข้าใจสภาพปัญหา และอาสาสนับสนุนชุมชนในเรื่องการเก็บข้อมูล โดยเฉพาะเรื่องการตรวจวัดโลหะหนักที่คาดว่า จะตกค้างในบึง เช่นเดียวกับที่ผู้อำนวยการกรมการปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาดูก็มีความเห็นตรงกันและพร้อมให้การสนับสนุน การผลักดัน บึงขุนทะเลให้เป็นพื้นที่คุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม การพูดเรื่องบึงขุนทะเล จึงเป็นจุดเริ่มที่จะร้อยคน ร้อยความคิด ให้ทุกวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องมาลง อนาคตชุมชนที่อยู่คู่กับบึงร่วมกัน

แต่ก่อนเด็กบ้านเราไม่รู้เรื่องบึงเลย และไม่สนใจด้วย ทั้งๆ ที่ตัวเองเกิด และอาศัยอยู่ริมบึง พี่ไซ่สะท้อนความเป็นจริงของการจัดการศึกษาที่ละเลยความรู้ของท้องถิ่น ทำให้คณะทำงานกลุ่มท่องเที่ยวฯ บึงขุนทะเล ได้ร่วมกันจัดกระบวนการพัฒนาแกนนำเยาวชนอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเลขึ้น เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน เริ่มจากลูกหลานของคนในกลุ่มก่อน แล้วค่อยๆ ขยายไปสู่โรงเรียนนิคมสร้างตนเอง ที่ผู้อำนวยการสนับสนุนให้ครูพาเด็กนักเรียนมาร่วมกิจกรรมตลอดทั้งปี จนสามารถพัฒนามาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นสอนแล้วใน 2 โรงเรียน

โดยในทุกกิจกรรมสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวฯ บึงขุนทะเลจะทำร่วมไปกับเด็กๆ โดยมีพี่นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี เข้ามาร่วมด้วยเป็นระยะ ตั้งแต่กิจกรรมนักสืบสายน้ำ ที่มีรถตรวจวัดคุณภาพน้ำ ที่เด็กๆ ได้ใช้เครื่องมือตรวจวัดคุณภาพน้ำถึง 3 ครั้ง ตรวจวัด 3 ชั่วโมงครั้ง คือ 24 ชั่วโมง ตรวจวัดทั้งหมด 14 ครั้ง ทำให้มองเห็นสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กที่อาศัยอยู่ในบึงขุนทะเล และขนาดใหญ่จนสามารถรวบรวมพันธุ์สัตว์น้ำได้เกือบ 200 ชนิด อย่างปลาสองน้ำ ก็จะมีปลากระพงขาว มีปูดำ ปูทะเลขึ้นมาจากอาศัยอยู่

ยังมีลิงที่อาศัยอยู่ในป่าพรุถึง 4 ฝูงๆ ละประมาณ 120-150 ตัว มีกิจกรรมส่องนกที่อาศัยอยู่ในบึงด้วยกล้องส่องทางไกล ทำให้น้องๆ ได้รู้จักนกหลายชนิด ที่แสดงให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของพื้นที่ มีกิจกรรม ล่องเรือชมธรรมชาติบึงขุนทะเล มีการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ศึกษา วิถีชีวิตวัฒนธรรมคนริมบึง

ข้อมูลที่ได้ฟังจากคนเฒ่าคนแก่ ได้ถูกบันทึกไว้ในความรู้สึก นึกคิดในตัวเด็ก แล้วเด็กก็ได้ถ่ายทอดออกมาเป็นรูปเล่มร่วมกับพี่ๆ นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีทั้งที่มาของชื่อคลองสายต่างๆ ที่ต่อเชื่อมกันจนกลายเป็นบึงขุนทะเล ตลอดเส้นทางยังมีเรื่องเล่าวิถีชีวิต ความคิดความเชื่อของคนริมคลองมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการดำน้ำ จับปลา การวางอวน และการทำมาหากินแบบอื่นๆ ตลอดจนประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับบึง อย่างเรื่องเล่าของ “พ่อตา” รูปจระเข้ตัวใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบึงเมื่อประมาณ 50-100 ปีก่อน บางคนเรียกท่านว่า “เจ้าพ่อขุนทะเล” ท่านศักดิ์สิทธิ์ชาวบ้านเคารพนับถือ “สมัยก่อนไปออกรเรือ ใครกินข้าว กินอาหารกันก็ต้องเรียกพ่อตา มากินก่อน ท่านก็ลอยขึ้นมา” ว่ากันว่า เมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้ว บึงแห่งนี้ยังมีฝูงจระเข้ตัวใหญ่อยู่ และจระเข้กลุ่มสุดท้ายเพิ่งหายไป เมื่อ 10 ปีที่ผ่านมานี้เอง พี่ไข่เล่าเสริมจากประสบการณ์ที่ตัวเองและเพื่อนอีกสองคนได้พบมาแล้ว

การทำข้อมูลบึงขุนทะเลถูกทำควบคู่ไปกับการเสริมศักยภาพ เด็กและเยาวชนมาร่วมเป็นมัคคุเทศก์น้อย เมื่อรู้จักบึงขุนทะเล หน้าบ้านของตัวเองแล้วเด็กๆ ยังได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องสายน้ำ ผ่านการล่องเรือในแม่น้ำตาปีกับน้ำภาณุ ชำนาญเมือง เครือข่าย ท้องเที่ยวชุมชนบางไผ่ ทำให้พวกเขาและเขาได้เห็นเส้นทางการเดินเรือสินค้าในอดีต ได้รู้จักความหมายของชมรมยุวมัคคุเทศก์นำเที่ยว ชัดขึ้น ตามมาด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมอบรมพายเรือแคนูในบึงขุนทะเล จนได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันพายเรือแคนูประเภทชายคู่

อายุไม่เกิน 15 ปี ในระดับจังหวัด ที่จัดการแข่งขันกันที่เกาะลำพู
เมื่องานประเพณีลากเรือพระเดือน 11 ที่ผ่านมา นับเป็นความภาคภูมิใจ
ของสมาชิกชมรมและผู้ที่เกี่ยวข้อง ถือเป็นกำลังใจในการทำงาน
ชุมชนร่วมกัน

พี่มานิชหวังว่า พื้นที่สร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชนตรงนี้
จะสามารถเชื่อมโยงคนกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชนให้หันมา
ตระหนักรู้ และมีปฏิบัติการดูแลบ้านเกิดร่วมกัน เหมือนที่ตอนนี้
ผู้ปกครองบ้านนิคมเห็นเด็กทำกิจกรรมก็ค่อยๆ เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ
มากขึ้น ผ่านการทำโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนริมบึง เห็นได้จาก
กลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามมา อย่างกลุ่มบ้านพัก กลุ่มเรือประมง และมี
เครือข่าย ผลไม้ สมุนไพร ทำน้ำตาลจากต้นมะพร้าว เป็นต้น

.....

แล้ววันที่รอคอยก็มาถึง น้องสนธยาและเพื่อนยุวมัคคุเทศก์
15 คน ได้ทำหน้าที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวจริงๆ ครั้งนี้มีผู้ร่วมขบวน
40 คน เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ 2 คน มีนักศึกษามหาวิทยาลัยตาปี
เข้ามาร่วมทำสารคดีการท่องเที่ยวชุมชนบึงขุนทะเลด้วย โดยโปรแกรม
การนำเที่ยวจะถูกออกแบบให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน ที่เด็กๆ สามารถ

แสดงออกได้อย่างเต็มศักยภาพ อย่างที่น้องน็อตได้ลงไปมกุ่มแม่น้ำ ขึ้นมาโซวีให้ได้เห็นกันจะจะ นอกจากนั้นแล้ว น้องยังร่วมวางอวน หาปลากับพ่อแม่พี่น้องประมงพื้นบ้านที่เขามาร่วมกิจกรรมอีกกว่า 15 ลำ ทำให้หลายๆ คนตื่นเต้นกับความสามารถของน้อง และความสมบูรณ์ของบึงขุนทะเลมาก

มีการพานักท่องเที่ยวไปชมวัดท่าอู่ที่เคยมีปลาโลมาตาย มาติดที่ท่านี้ ชาวบ้านจึงนำเอาปลามาดองไว้ให้คนได้ดูเป็นบทเรียน เพื่อช่วยกันดูแล จากนั้นก็ไปวัดสมพงษ์วนารามที่มีบ่อปลาเป็นเขต อภัยทานที่ชาวบ้านกับวัดร่วมกันดูแล และช่วยกันให้อาหารปลา ที่วัด ยังมีพระอาจารย์ที่มีความรู้โบราณในการต่อกระดูกได้ดังที่น้องพี ‘เจตทานุกรณ์ สงวนพันธุ์’ เล่าว่า “ครั้งก่อนพ่อผมก็เคยไปรักษาหาย มาแล้ว” แล้วพีก็พาคณะนักท่องเที่ยวไปกินน้ำตาลมะพร้าวสดจาก ต้น “มาที่นี้นักท่องเที่ยวจะได้ดูวิธีการป็นต้นมะพร้าวด้วย” แล้วไปสิ้นสุดโปรแกรมกันที่จุดชมนกชมวิวกันที่ริมบึงขุนทะเล ซึ่งบริเวณนี้มีพืช สวนสมุนไพรขึ้นหลายชั้น

ครั้งแรกของการเป็นมัคคุเทศก์บึงขุนทะเล น้องสนรยา พี และเพื่อนได้บอกเล่าเรื่องราวของบึง ได้พาชมสถานที่ต่างๆ โดยใช้ ภาษาไทย และยังได้ฝึกทักษะการใช้ภาษาอังกฤษไปพร้อมกัน งานนี้ เพื่อนๆ ของเขาชอบและสนุกกันมาก และที่ทำได้ถึงขนาดนั้นนอกจาก ได้กระบวนการเรียนรู้กับกลุ่มท่องเที่ยวฯ บึงขุนทะเลแล้ว สนรยายังมี พ่อแม่ที่เห็นด้วย และพร้อมให้การสนับสนุนในทุกๆ กิจกรรม

ตลอดเส้นทางการทำงานกิจกรรมมีคนกลุ่มต่างๆ เดินเข้ามาหา ชุมชน รวมทั้งคนในชุมชนเองด้วย จากเดิมที่ผู้นำมีความขัดแย้งกัน อยู่บ้างก็ลดลง เพราะกิจกรรมเยาวชนทำให้คนบ้านนิคมเริ่มตระหนักรู้ และออกมาปฏิบัติกรร่วมกันแล้วกว่า 70 ครั้งเรือน สามารถสร้าง ภาคร่วมกว่า 10 องค์กร ไม่ว่าจะป็นเจ้าหน้าที่จากสำนักงานทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมจังหวัด ที่หลังจากได้พักโฮมสเตย์แล้ว ยังยินดีมา

สนับสนุนด้านการตรวจวัดคุณภาพน้ำร่วมกับชุมชน มีสำนักงาน
สิ่งแวดล้อมภาคที่ 14 สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด
สำนักงานบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 4 สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ประชาชน
เยาวชน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เทศบาลตำบลขุนทะเล โดยมีคณะกรรมการ
กลุ่มท่องเที่ยวฯ บึงขุนทะเล เป็นกลไกการประสานงาน มีมหาวิทยาลัย
ราชภัฏสุราษฎร์ธานี และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
สุราษฎร์ธานี เป็นทีมสนับสนุนด้านวิชาการ

ปฏิบัติการร่วมกันของเยาวชน และชุมชนทำให้น้องสนธยา
พีและเพื่อนมองเห็นภาพตัวเองชัดขึ้นเรื่อยๆ เหมือนกับที่เขาได้รู้จัก
บึงขุนทะเลทั้งในอดีตจากเรื่องเล่า และจากสิ่งที่เห็นในปัจจุบัน เขาได้
เรียนรู้ความคิดความเชื่อของคนบ้านตัวเอง จนมีความมั่นใจ ภาคภูมิใจ
ในความเป็นยุวมัคคุเทศก์นำเที่ยวบึงขุนทะเล เหมือนๆ กับที่น้องพีพูด
ด้วยความมั่นใจว่า “เราเกิดที่นี่เราต้องรักษาให้มันอยู่ที่นี่ อันนี้พูดจาก
ใจจริง” •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, มาโนช สงวนพันธ์ สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล และยุวมัคคุเทศก์
นำเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ฯ วันที่ 27 กันยายน 2555.

รายงานการดำเนินกิจกรรม http://www.fisheries.go.th/if-suratthani/web2/index.php?option=com_content&view=article&id=124:2009-11-27-07-34-54&catid=26:2009-11-27-07-28-00&Itemid=64 สืบค้นวันที่ 2 ตุลาคม 2555.

<http://www.facebook.com/photo.php?fbid=429519213762026&set=a.429519197095361.92782.200618423318774&type=1&theater> สืบค้น ภาพถ่ายการจับกุ้ง วันที่ 4 ตุลาคม 2555.

3

กลุ่มคนดอนร่วมใจไร่ชยะ

• ภาวิณี ไชยภาค •

“ตลาดพม่า” คลาคล่ำไปด้วยผู้คนทีหลังไหลกันมาจับจ่าย มาขายของ มาใช้แรงงาน และแวะเวียนมาเที่ยวชม แม่นมีสายตา หลายคู่จะดูหลบเลียงเรายู้ง้าง ในท่ามกลางสายฝนโปรยปลายยาม เทียง ร้านอาหารในเวียงที่ตั้งเรียงรายได้กลายเป็นที่หลบฝนและต้อนรับ ผู้คนมารับประทานอาหาร บ้างก็มากันในกลุ่มคนหนุ่มสาว บ้างก็มากัน เป็นครอบครัว พวกเขาและเขาเหล่านี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัด หนองแห่งนี้ไปแล้ว

มือเทียงในตลาดพม่า เป็นเพียงน้ำจิ้ม ก่อนที่เราจะได้ไป พบกับเรื่องราวการจัดการชยะของชุมชนดอนหัว-ดอนตำเสา หมู่ 4 เทศบาลตำบลน้ำจืด พื้นที่ชายเลนบริเวณริมแม่น้ำกระบุรีที่กั้นชายแดน ไทย - พม่า ที่อยู่ห่างออกไปจากที่นี่ประมาณ 60 กิโลเมตร เป็นเส้นทางผ่านที่เปิดต้อนรับผู้คนตลอดเวลา ที่มีสาวแกร่งอย่างพี่ปู ‘ชนิษฐา นิยมไทย’ และเพื่อนบ้าน 60 ครอบครัว มาทำงานร่วมกัน ไม่เว้นแม้แต่

เพื่อนบ้านที่เป็นแรงงานพม่าที่มีอยู่ 10 ครอบครัว ก็เข้ามาอยู่ในกตึกเดียวกันกับชุมชน จนเกิดระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพตั้งแต่ระดับครัวเรือนไปจนถึงชุมชน สามารถคืนถังขยะให้กับเทศบาลได้แล้วถึง 40 ถังด้วยกัน เมื่อผลงานที่ชุมชนทำงานร่วมกับเทศบาลปรากฏชัด เทศบาลจึงสามารถยกระดับจากขนาดเล็กเป็นขนาดกลางได้ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา (2554)

ขยะทั้งกันไม่เป็นที่ เพ่นพ่าน ส่งกลิ่นเหม็น จนทนไม่ไหว พี่ปูปอกเล่าที่มาของความคิด ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติการจากบ้านของตัวเอง แล้วเอามาเล่าสู่กันฟังในกลุ่มแม่บ้าน จากกลุ่มเล็กๆ ค่อยๆ เดินไปคุยแบบปากต่อปาก ชวนเพื่อนบ้าน ร้านค้ามาทำด้วยกัน จนเกิดความตระหนักนำไปสู่การประชุมอย่างเป็นทางการของชุมชน โดยเชิญเทศบาลมาร่วมจัด เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมทำ

“ถ้าเราไปไม่ทัน ก็สั่งผู้ชายให้ไปประชุมแทนได้” ในวันประชุมประจำเดือน แม่บ้านคนไหนมาไม่ได้ติดภารกิจก็มีเพื่อนเป็นตัวแทนไปประชุม ครั้งแรกๆ มีการเชิญอุกฤษฏ์ ตันติธรรมนันท์ นายกเทศบาลตำบลน้ำจืดมาร่วม แล้วท่านก็นำทีมพีคองภพ ศรีสุวรรณ ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขสิ่งแวดล้อมมาให้ความรู้เรื่องการจัดการขยะ ส่วนสาธารณสุขอำเภอกระบุรี โรงพยาบาลกระบุรี องค์การบริหารส่วนจังหวัดระนอง ก็มาร่วมให้ความเห็น เช่นเดียวกับชุมชนข้างเคียงในเขตเทศบาลที่มาร่วมเรียนรู้ โดยมีพี่เลี้ยงประจำโครงการมาสนับสนุนกระบวนการ

ทุกๆ วัน พี่ปูปและผู้หญิงในชุมชนจะรู้ว่า บ้านของพวกเธอซื้ออะไรบ้าง มีขยะกี่ชิ้น ขึ้นไหนเอาไปใช้ใหม่ได้-ถุงพลาสติก ขวดบางชนิด ขึ้นไหนเอาไปหมักทำปุ๋ย ทำน้ำชีวภาพได้-ผักสด เปลือกผลไม้ เศษอาหาร จนเกิดเป็นกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษในชุมชน หรือขึ้นไหนเอาไปคัดแยกขายได้-ขวดแก้ว ขวดพลาสติก กระป๋อง

กระดาษฯ และชิ้นไหนต้องนำไปทิ้งถังขยะ เมื่อเธอรู้เช่นนี้ขยะที่บ้าน จึงลดลงมากกว่าครึ่ง และแทนที่จะให้มีถังขยะตั้งหน้าบ้าน “ถังขยะที่ตั้ง หน้าบ้าน ดูแล้วไม่สวยงาม” พวกเขาจึงเลือกที่จะใช้ถังขยะขนาดเล็ก ในบ้านเพื่อสะดวกในการคัดแยก ซึ่งเทศบาลก็ยินดีสนับสนุน งานนี้เลย ทำให้คนขับรถขยะมีรายได้ลดลงประมาณวันละ 8,000 บาท เพราะ จากเดิมภรรยาของเขาเคยขายขยะได้วันละกว่า 10,000 บาท ตอนนี้ เหลือเพียง 2,000 กว่าบาทเท่านั้น

การพูดคุยแบบปากต่อปาก เกิดขึ้นตลอดเวลา ตั้งแต่เข้ามา ก็ ทักทาย ไต่ถามสารทุกข์สุกดิบกัน เป็นได้ทั้งการรับทราบข้อมูลข่าวสาร ของชุมชน เป็นได้ทั้งการปรึกษาหารือ และปฏิบัติการร่วมกัน อย่างช่วง ที่มีการขายควักรวเรือนจากกลุ่มเดิม 10 กว่าควักรวเรือนเป็นทั้งชุมชน พี่ปู และเพื่อนบ้านใช้การไปนั่งคุยกับแม่บ้าน ร้านค้า คนเฒ่าคนแก่ที่อยู่บ้าน ก็สามารถทำให้เขาเข้าใจและยินดีที่จะทำร่วมกัน ซึ่งบ้านหลายหลังก็มิ การทำอยู่บ้างแล้ว ประกอบกับกลุ่มคนตอนร่วมใจไร้ขยะได้จัดกิจกรรม บำเพ็ญประโยชน์ถึง 3 ครั้ง โดยทุกควักรวเรือนร่วมกันทำความสะอาด

บริเวณหน้าบ้านและบริเวณบ้านของตัวเอง พร้อมทั้งพื้นที่สาธารณะ ภายในชุมชน จนเกิดความตระหนักรู้ สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ลดปริมาณขยะ รู้จักคัดแยกขยะ มีวินัยในการทิ้งขยะ รู้จักรักษาความสะอาดและรักษาสสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้ค่อนข้างดี จนวันนี้เรื่องขยะได้ นำเข้าสู่แผนชุมชน ในการจัดทำแผนพัฒนา 3 ปี พ.ศ.2556-2558 ของเทศบาลตำบลน้ำจืดแล้ว และมีอีก 2 ชุมชนที่ให้ความสนใจเข้ามา เรียนรู้และจะนำกลับไปทำในชุมชนของตัวเอง

โครงการนี้มีคณะกรรมการประเมินความสะอาดโดยนายกเทศมนตรี ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมและพี่อภิรักษ์ สุวดีกุล ปลัดเทศบาลตำบลน้ำจืด ลงพื้นที่ในชื่อกิจกรรมหน้าบ้าน นำมองชุมชน ปลอดขยะ ซึ่งมีการแบ่งพื้นที่กันรักษาความสะอาดออกเป็น 3 โซน ได้แก่ โซนไข่มแดง โซนจุ่มจิม และโซนแจ้วแห้ว ปรากฏว่าทั้ง 3 โซนผ่านการประเมิน และได้รับเกียรติบัตรจากนายกเทศมนตรี พร้อม เงินสดเป็นรางวัล 1,000 - 3,000 บาท พี่ปุ๋เล่าต่อว่า มีหลายกิจกรรม ที่เครือข่ายช่วยกันสมทบ อย่างงานรณรงค์ที่ใช้เงินไปรวม 20,000 บาท แต่ตัวโครงการสมทบเพียง 6,000 บาท

ครั้งเราได้ถอดบทเรียนร่วมกัน ก็สามารถพัฒนาต่อมาเป็น กลุ่มออมทรัพย์โดยใช้ขยะเป็นตัวออม โดยการนำขยะมาฝากที่ธนาคาร ขยะภายใน 1 เดือนจะคิดเป็นเงินเข้าบัญชี ซึ่งมีกำหนดไว้ว่าสมาชิก แต่ละคนต้องฝากเงิน 100 บาท/เดือน โดยการนำขยะมาฝากถ้าคิด เงินค่าขยะไม่ได้ 100 บาท ต้องนำเงินสดมาฝากเพิ่มเติมให้ครบ 100 บาท/เดือน ภายใน 1 ปีจะคิดดอกเบี้ยเงินฝาก และถ้าไม่ครบ 1 ปี ไม่มีสิทธิ์ถอนเงิน เงินที่ได้รับการออมและดอกผลที่ได้จะนำมาใช้ เป็นสวัสดิการของชุมชน เริ่มดำเนินการไปวันที่ 11 สิงหาคม 2555 ตามมติของที่ประชุม

จากการทำงานร่วมกันมาที่งานเห็นร่วมกันว่า กลุ่มคนดอนร่วมใจไร้ขยะได้สร้างจิตสำนึก การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การรักษาสิ่งแวดล้อม และการรู้จักการคัดแยกขยะในครัวเรือนของคนในชุมชนได้อย่างมีส่วนร่วม ดังที่มีการรวมกันขึ้นมา 3 กลุ่ม 1) ออมทรัพย์ กลุ่มคนดอนร่วมใจไร้ขยะ มีเงินออมอยู่ 24,000 บาท จากการขายขยะ 3 เดือนที่ผ่านมา 2) ธนาคารกลุ่มคนดอน มีเงินอยู่ 1,500 บาท 3) ฅาปนกิจกลุ่มคนดอนร่วมใจไร้ขยะ ได้ช่วยเหลือครอบครัวของสมาชิกกลุ่มเมื่อเสียชีวิต ศพละ 30 บาทต่อคน และได้ดำเนินการช่วยเหลือเป็นจำนวน 3 ศพ

ไม่เพียงเท่านั้น การดำเนินโครงการยังก่อให้เกิดความสามัคคี การช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน เกิดการรู้จักการออมเงิน มีวินัยในการออมเงิน รู้จักการสร้างมูลค่าเพิ่มจากขยะ ได้ใช้ขยะไปต่อยอดเรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ ใช้เป็นอาหารในครัวเรือน และสมาชิกกล้าแสดงความคิดเห็นในงานของชุมชนมากขึ้น สามารถทำให้ทุกภาคส่วนมาทำงานจนแก้ปัญหาภายในชุมชนได้

หากจะกล่าวว่ ชุมชนใช้กิจกรรมชยะเป็นจุดเริ่มต้นสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน ก็คงไม่ผิดไปจากความเป็นจริงมากนัก เพราะ กลุ่มคนสามวัยเขาก็บอกว่า “ไม่ทิ้ง ถ้าทิ้งเจอเก็บ” ไม่เพียงเรื่อง ชยะ คนบ้านดอนยังสามารถช่วยกัน ดูบ้าน ดูข้างบ้าน ดูเด็กๆ บ้านนี้ ดูพฤติกรรมคนต่างๆ ที่เข้ามา เด็กๆ มีอะไร เห็นอะไรแปลกๆ ก็มา บอก เด็กมีการสร้างอาสาสมัครเรื่องสิ่งแวดล้อม ดูแลเด็กเข้าเกณฑ์ ทำกลุ่มอิสระ ดูแลเรื่องเด็กผู้พิการ มีกองทุนเดิมที่มีเงินจากคนหลาย ชุมชน จะเห็นได้ว่า เรามาช่วยกันไม่ใช่แค่เรื่องชยะ แต่เป็นทุกๆ เรื่อง ที่จะทำให้คนบ้านเราอยู่ได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข พี่ณิชฐากล่าวด้วยรอย ยิ้มของความภาคภูมิใจ •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, ณิชฐา นิยมไทย วันที่ 8 ตุลาคม 2555.

<http://www.nmt.or.th/ranong/namchuet/Lists/List39/AllItems.aspx>

สืบค้นวันที่ 25 ตุลาคม 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/861>.

4

ขวดแก้ว พลาสติก...ขยะทั่วไป เราจัดการได้

• ภาวิณี ไชยภาค •

เทศบาลตำบลปะทิว อ.ปะทิว จ.ชุมพร เป็นพื้นที่ รวบรวม มีประชากร 1,325 คน 705 ครัวเรือน แบ่งการดูแลออกเป็น 4 ชุมชน มีชุมชนวัดเขาเจดีย์-ตลาดใน ชุมชนสถานฝัน ชุมชนประสมสุข ชุมชนพุนทรัพย์ ตั้งอยู่บนพื้นที่ 1.86 ตารางกิโลเมตร ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย เป็นร้านค้าบริการและร้านค้าปลีก จำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น ร้านขายอาหาร เครื่องดื่ม ร้านขายของเบ็ดเตล็ด และร้านเสริมสวย

การจับจ่ายใช้สอยที่มีมากในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้มีสิ่งของเหลือใช้ตามมาไม่น้อย เมื่อไม่ได้ใช้ประโยชน์ก็กลายเป็นขยะนำออกไปทิ้งนอกบ้าน รวมกันหลายๆ บ้านหลายชุมชน ก็กลายเป็นขยะกองโตที่บดหมักในการจัดการ และเทศบาลก็ยังพบว่า มีขยะนอกพื้นที่นำมาทิ้งในเขตเทศบาลปะทิวด้วย ขยะเหล่านี้ต้องส่งไปกำจัดต่างพื้นที่ผ่านถึง 3 อำเภอ และข้ามจังหวัดกันเลยทีเดียว

วันนี้ชุมชนเราจัดการขยะได้แล้ว น้องอร ‘อรอนงค์ อันประสิทธิ์’ เจ้าหน้าที่งานส่งเสริมสุขภาพเทศบาลตำบลปะทิว พูดยิ้มๆ เพราะหลังจากทำประชาคมจนพบว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญต้นๆ เทศบาลก็นำเรื่องเข้าแผนออกเป็นข้อบัญญัติเทศบาล และสนับสนุนเงินตั้งต้นในการทำงานมา 50,000 บาท บวกกับเงินโครงการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมชุมชน 206,700 บาท ก็ทำให้กระบวนการทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมชุมชนในการจัดการขยะมีความคล่องตัวขึ้น

นับหนึ่งจากที่เทศบาลเชิญคณะกรรมการชุมชน สมาชิกสภาเทศบาลเข้าร่วมปรึกษาหารือเรื่องการคัดแยกขยะในชุมชน และโรงเรียน มีการอบรมให้ความรู้ แกนนำนักเรียนด้านการจัดการขยะ โดยวิทยากรจากโรงเรียนมาบอำมฤตวิทยา จนเกิดการจัดตั้งกลุ่มสนใจ และไปเรียนรู้วิธีจัดการขยะเพิ่มเติมที่โรงเรียนชุมชนมาบอำมฤต อ.ปะทิว จ.ชุมพร ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อม จากกรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม และอีกหลายหน่วยงาน โดยการนำของพี่นรากร ทองนอก รองนายกเทศมนตรี ตำบลปะทิว คณะผู้บริหาร อสม.พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่และนักเรียนโรงเรียนอนุบาลปะทิว ผลที่ได้รับจากการศึกษาดูงานทำให้ทีมงานเห็นการจัดการขยะที่เป็นรูปธรรม และสามารถนำประสบการณ์ที่ได้ไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบท สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ จนสามารถจัดการขยะ

และสิ่งแวดล้อมในชุมชน/โรงเรียน ได้ดีขึ้น

น้องอรเล่าว่า จากเดิมเทศบาลเคยแจกถังคัดแยกขยะเปียกให้ตามบ้านไปแล้ว มีการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเข้าร่วมคัดแยกเพิ่ม และมีการแจกถังขยะเพิ่ม หากบ้านไหนไม่ได้คัดแยกจะเรียกถังคืน ซึ่งผู้เข้าร่วมพอใจที่ได้รับแจกถังแยกขยะ เพราะว่ามีฝาปิดมิดชิด

มีการจัดทำถังคัดแยกขยะ เป็นตะแกรงเหล็กสามช่อง แยกขวดแก้ว พลาสติก ขยะทั่วไป วางไว้ 4 จุด ในแต่ละชุมชน มีการกำหนดเวลา ขยะคัดแยก สัปดาห์ละ 3 วัน วันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์ เวลา 08.30 น. เป็นต้นไป โดยชุมชนตั้งจุดรวบรวมขยะอินทรีย์ตามบ้านเรือนรับอาสา โดยการใช้ถังคัดแยกขยะอินทรีย์ร่วมกัน 3-4 ครัวเรือนต่อ 1 ถัง เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่บ้านตนเองและใกล้เคียง เพื่อเทศบาลจะได้ไปรับขยะเปียกมาทำปุ๋ยหมัก หมักเสร็จแล้วก็นำกลับมาให้สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการได้ใช้ปุ๋ยหมักฟรีอีกต่อหนึ่ง

“ขอให้มีการคัดแยกขยะ...ช่วยกันลดปริมาณขยะ...” เสียงตามสายเทศบาล สลับกับเสียงประชาสัมพันธ์จากรถซาเล้ง พร้อมป้ายรณรงค์การจัดการขยะ ออกประกาศเชิญชวนพี่น้องทั้ง 4 ชุมชน และไปตั้งหลักกันที่ตลาดนัด จนเป็นที่รู้กันว่า ขยะ เป็นเรื่องของทุกคน ที่ต้องช่วยลดปริมาณ เรารู้ว่าขยะมีคุณค่า และสามารถสร้างมูลค่าได้ “เดิมกะข้าวโพดแล้วทิ้งเปลือง แต่ตอนนี้เก็บไม่เหลือ... ตลาดสดสะอาด ”

ตอนนี้เทศบาลมีอาสาสมัครร่วมคัดแยกขยะแล้ว 200 กว่า ครัวเรือนใน 4 ชุมชน มีนักเรียนโรงเรียนปะทิววิทยา 200 คน และนักเรียนโรงเรียนอนุบาลปะทิวอีก 200 คน

มีการปรับปรุงโรงเรียนให้กับโรงเรียนปะทิววิทยา เพื่อใช้เป็นโรงเรียนในการคัดแยกขยะรีไซเคิล มีเจ้าหน้าที่ คณะครู และนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ

น้องอรเล่า
ว่า เรามีแปลงสาธิต
การจัดการขยะแบบ
ครบวงจร โดยนำขยะ
ที่ผ่านการคัดแยกแล้ว
ไปเก็บในบ่อหมัก มี
หมუნเวียนกันจำนวน
8 บ่อ จากนั้นก็นำน้ำ

หมักไปใช้รดน้ำต้นไม้ และให้ใช้ในการเลี้ยงหมูสาธิต สามารถเปิดเป็น
แหล่งเรียนรู้ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทำได้แล้ว

ส่วนที่มีการทำสวนแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่ดำเนินการอยู่
แล้วบางส่วนในพื้นที่ของเทศบาลปะทิวจำนวน 10 ไร่ ในหมู่ 4 บ้าน-
คอกม้า ตำบลบางสน หลังจากใช้น้ำหมักแล้วได้ผลผลิตดีขึ้น จึงอนุญาต
ให้ประชาชน โรงเรียน นำน้ำหมักไปใช้ ไม่เพียงเท่านั้นเรายังมีร้านครัว
ศิลา ร้านอาหารอาสา เป็นตัวอย่างการจัดการขยะที่ทำได้จริง และเชิญ
ชวนผู้สนใจมาทำร่วมกัน

การลดบทเรียนในพื้นที่ ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการมีความ
ร่วมมือกันเป็นอย่างดี มีการเชื่อมประสานกับคน งาน เงินอื่นๆ ได้
และสามารถปรับผลงานโครงการให้ดำเนินงานที่สามารถจัดเป็นศูนย์
เรียนรู้ชุมชนในอนาคตอันใกล้ได้เป็นอย่างดี ในเรื่องข้อมูลการจัดการ
ขยะและสิ่งแวดล้อมสำหรับนักเรียน นักศึกษา ประชาชน และผู้สนใจ
เรียนรู้ต่อไป

ความสำเร็จที่สุดคือ ขยะลดเงินเพิ่ม ทุกวันนี้ขยะที่แยกจาก
ครัวเรือนลดน้อยลง สืบเนื่องจากตามบล็อกล้อมที่มีขยะน้อย การจัดเก็บของ
เทศบาลลดลง ค่าใช้จ่ายเรื่องขยะจากเดิม 30,000 กิโลกรัมที่ต้องนำ

ไปตั้งในเมือง กิโลกรัมละ 75 สตางค์ หรือตันละ 750 บาท เป็นเงิน 30,000 กว่าบาทต่อเดือน ตอนนี้ลดลงเหลือ 20,000 บาท

การทำงานที่ผ่านมามีใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว เครือญาติ เป็นจุดเริ่มต้นในการทำงานเชื่อมประสานกลุ่มคนในชุมชน ผู้ประกอบการในตลาดสด คัดแยกขยะมากขึ้น ทำกับโรงเรียน ครู ผลักดันให้ กรรมการชุมชนทำด้วยตัวเอง •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, อรอนงค์ อันประสิทธิ์ วันที่ 28 กันยายน 2555.

แบบรายงานความก้าวหน้าโครงการ (ส.1) วันที่รายงาน 30 พฤศจิกายน 2554.

แบบประเมินคุณค่าของโครงการที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ, 2555.

http://www.pathiocity.com/images/column_1272932058/database.pdf สืบค้นเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/821> สืบค้นเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2555.

5

คนบ้านसानแดงยิ้มได้ เพราะหัวใจไร้สาร

• กาวีณี ไชยภาค •

แม้ตอนนี้จะเป็นเวลา 3 ท่วมแล้ว แต่ลุงแดง‘ดำรง ทันนาเขต’ พี่โย่ง ‘บุญสิน เพชรกำเนิด’ พี่ตุ้ย ‘สำเนา เรณชนะนะ’ ก็ยังบอกเล่าเรื่องราวการทำงานของทีมให้พวกเราฟังด้วยความนอบน้อมถ่อมตน หัวใจที่ไร้สารพิษ พลังกายที่เต็มเปี่ยมไปด้วยพลังใจเหล่านี้มิได้มาจากไหนเลย หากแต่มาจากการลองผิดลองถูกจากการปลูกผัก ทำการเกษตรจนได้มาเป็นเกษตรกรอินทรีย์โดยแท้ จนเปิดเป็นศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียงบ้านसानแดงครบวงจร และได้ขยายไปสู่กลุ่มคนสนใจ ทำให้พื้นที่เกษตรอินทรีย์มีอยู่ทั่วไปในหมู่บ้าน ตำบล ไปจนถึงในโรงเรียน “ทำไปก็เห็นจริง” อย่างการทำนา ลุงแดงและสมาชิกทำนาให้เห็นเลยว่า เมื่อเปรียบเทียบนาสองแปลง แปลงแรกเป็นอินทรีย์ที่ดูแลดิน ดูแลต้นข้าวอย่างดี แมลงไม่มากิน หรือทำลายต้นข้าวเลย แต่กลับไปกัดกินต้นข้าวในแปลงนาตาดๆ กันที่ใช้เคมี

ในวัย 70 กว่าๆ ประสบการณ์กว่าครึ่งชีวิตกับการใช้สารเคมี ทำให้ลุงแดงรู้ว่า ตัวเองมีสารเคมีในเลือดอยู่ในระดับที่ไม่ปลอดภัย จนมีอาการวิงเวียนศีรษะ หน้ามืด นับแต่วันนั้นลุงก็ปฏิบัติตามตนเอง เลิกทุกสิ่งอย่างที่ใช้สารเคมี หันกลับมาเรียนรู้วิถีดั้งเดิมของปู่ย่าตายาย และไปเรียนรู้เพิ่มจากโครงการหลวง สมัครเป็นหมอดิน กลับมาทดลองทำงานเห็นผลด้วยตนเอง แล้วนำมาขยายผลกับเพื่อนบ้านอย่าง พี่โย่ง พี่ตุ้ย จนเกิดเป็นกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ขึ้น และพัฒนามาเป็นศูนย์เรียนรู้การเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงบ้านล้านแดง หมู่ 9 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ในปัจจุบัน

ลุงแดงเล่าว่า ทีมงานได้จัดให้มีการอบรมพิษอันตรายจากสารเคมีทางการเกษตร มีการตรวจสารเคมีในเลือด 33 คน พบว่าระดับไม่ปลอดภัย 11 คน เสี่ยง 18 คน ปลอดภัยเพียง 4 คน เมื่อผู้เข้าร่วมตระหนักรู้ด้วยตัวเองแล้ว ก็ชวนกันปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยเน้นเรื่องอาหารการกิน หันกลับมาปลูกเองกินเอง ลุงแดงเล่าว่า เราช่วยกันตรวจสอบสภาพดินในแปลงเกษตรของผู้เข้าร่วม ด้วยการ

เก็บดินจากแปลงปลูกของสมาชิก 50 ตัวอย่าง ผลออกมาว่า ดินทุกแปลงเป็นกรด pH 3.5-4.5 ทำให้เพาะปลูกได้ไม่ดี มีกิจกรรม ต่อเนื่องด้วยการดูแลรักษาดินผ่านการมาอบรมการทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง อบรมการปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อเพิ่มธาตุอาหารในดินจนได้ผักปลอด สารพิษมาบริโภค ในขณะที่สวนผลไม้ หลังจากใช้ปุ๋ยอินทรีย์ดินก็เริ่ม ่วนซุยและมีสภาพความเป็นกรดเป็นด่างลดลง ได้ผลผลิตดีขึ้น

กิจกรรมต่างๆ ถูกออกแบบตามความสนใจของผู้เข้าร่วม อย่างเช่น การฝึกทำปุ๋ยอินทรีย์มีผู้สนใจ 80 คน มีสาธิตการทำน้ำหมัก ชีวภาพ สารไล่แมลง แจกอย่างละ 1 ขวด ส่วนสมาชิกบางรายที่เลี้ยง ปลาตก และปลานิลก็สามารถนำน้ำหมักชีวภาพมาผสมกับเศษปลา กับ ผักกบด แล้วปั้นเป็นก้อนโยนให้ปลาเป็นอาหาร มีการแจกเมล็ดพันธุ์ ผัก ให้ความรู้การปลูกการดูแลรักษา แจกสารปรับสภาพดิน โดโลไมต์ คนละ 2 กระสอบ สำหรับปุ๋ยหมักนอกจากแจกจ่ายให้กับสมาชิกแล้ว บางส่วนนำไปจำหน่ายในราคากระสอบละ 120 บาท

เพื่อการขยายแนวคิดออกไปอย่างต่อเนื่อง คณะทำงานกลุ่ม ได้ชวนคนสามวัย ที่กลุ่มผู้สูงอายุ วัยทำงาน มาทำงานร่วมกับนักเรียน โดยแบ่งเป็น 7 กลุ่ม จัดทำแปลงสาธิตในโรงเรียนบ้านท่ามะปริง 1 แปลง แบ่งย่อยเป็นแปลงผัก 14 แปลง มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ตั้งแต่การปรับสภาพดิน ติดตั้งระบบน้ำ ทำปุ๋ยอินทรีย์ และปลูกผัก ปลอดสารพิษ ผลผลิตที่ได้แบ่งกันกลับไปกินในครัวเรือน และแบ่ง เป็นอาหารกลางวันของโรงเรียน ส่วนที่เหลือก็นำไปขายตลาดนัด ชุมชนที่มีอยู่ 3 แห่ง ได้แก่ วันอังคาร ตลาดนัดวัดท่ามะปริง วันพุธ ตลาดนัดถ้ำสิงห์ วันเสาร์ ตลาดนัด กม.18 เปิดขายเป็นประจำ โดยสลับกันไป จนเกิดเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่ประชาชนรอซื้อพืชผัก จากกลุ่ม “พืชผักไร้สาร”

เมื่อปฏิบัติภารกิจเช่นเดียวกับแนวคิดที่ชัด คุณศรีรัตน์ มาก- ภิรมย์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่ามะปริง ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง

จังหวัดชุมพร จึงได้เปลี่ยนปรัชญาโรงเรียนให้เชื่อมโยงกับกิจกรรมของโครงการ ด้วยการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาผนวกไว้ในตอนท้าย และสนับสนุนให้นักเรียน ผู้ปกครอง ครู ปฏิบัติเป็นต้นแบบ เช่นเดียวกับครูเกษตรของโรงเรียนที่ให้ความสนใจทำจริงจนตอนนี้สามารถเปิดเป็นศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงของยูวเกษตร มีพืชผักหวานปลูกพร้อม ของที่ขายก็แบ่งให้นักเรียน เอาเข้ากลุ่ม ทำเป็นอาหารกลางวัน และนักเรียนก็ได้เงินด้วย

ทุกครั้งของการจัดกิจกรรมลงแดงเล่าว่า เรามีการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ร่วมและคิดกิจกรรมต่อเนื่อง อย่างการปลูกป่าชุมชนร่วมกัน มีทั้งนักเรียน ครู เยาวชน ชาวบ้าน เด็กที่ป่าบ้านหน้าเขา ป่าถ้ำข้างฝือก ไว้เป็นห้องเรียนศึกษาธรรมชาติ พร้อมแบ่งกลุ่มผู้ดูแลต้นไม้ชุมชน จำนวน 10 กลุ่มๆ ละ 15 คน มีการประกวดแปลงปลูกป่า และมอบรางวัลเป็นกำลังใจ แก่กลุ่มดูแลบำรุงรักษาป่าชุมชนดีเด่น จำนวน 10 กลุ่ม 10 รางวัลด้วย

“ดิน น้ำ ป่าอยู่ด้วยกัน เราทำฝายแม้วเก็บน้ำไว้ใช้” การทำเกษตรอินทรีย์สำคัญน้ำต้องดี จะทำเรื่องนี้ได้เราต้องเริ่มจากคน ปีแรกได้ผู้นำชุมชนต้นแบบมาแล้ว 10 กว่าคน มีสมาชิกอยู่ 60 คน นอกจากทำเรื่องปลูกผัก เลี้ยงปลาแล้ว ยังมีการสืบค้นพันธุ์ข้าว และสร้างพันธุ์ใหม่ ตอนนี้มีข้าวสายพันธุ์หลวงแดงเกิดขึ้นแล้ว จากการทดลองผสมพันธุ์ข้าวพื้นเมือง ทั้งข้าวไร่ และข้าวในนา มีการทำเปรียบเทียบนาสองแปลงให้เห็นเลยว่านาอินทรีย์ที่มีการดูแลดินให้ดินดูต้นไม้ แมลงก็เลยไม่กินของเรา แต่ไปกินของที่ใช่เคมี

จากนั้นก็มีส่วนใจปลูกผักสวนครัวเพิ่มขึ้นกว่า 120 คน ทั้งนักเรียน ผู้ปกครอง สมาชิกกลุ่ม และผู้สนใจโดยปลูก ผักหวาน 50 ต้น ชะอม 50 ต้น มะกรูด 10 ต้น มะนาว 10 ต้น ผักเหลียง 50 ต้น พริกขี้หนู 100 ต้น แค 20 ต้น เล็บกระรอก 10 ต้น เสม็ดชุน 5 ต้น ชะมวง 5 ต้น มันปู 10 ต้น และร่วมกันทำปุ๋ยอินทรีย์

การทำกิจกรรมซ้ำๆ บ่อยๆ เช่น การปลูกผัก ทำปุ๋ย ฯลฯ ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดประสบการณ์และมีความชำนาญ สามารถบอกเล่าเพื่อนบ้านได้ และพัฒนาตัวเองเป็นที่วิทยากรเกษตรอินทรีย์

บ้านसानแดง บรรยายในศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ และรับเชิญจาก ภายนอกชุมชนไปเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการปลูกผัก การทำปุ๋ย การเลี้ยงปลา ทำน้ำหมัก เป็นต้น ไม่เพียงเท่านั้น ลุงแดงยังร่วมกัน สร้างครัวเรือนต้นแบบด้านการใช้เกษตรอินทรีย์ มีการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของชุมชนผ่านสื่อต่างๆ จนแนวคิดเรื่องนี้ถูกแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้สนใจเข้ามาร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นกว่า 150 คน และสมัคร เป็นสมาชิกกลุ่มถึง 50 คน

ทุกวันนี้พื้นที่ที่รกร้างข้างโรงเรียนได้กลายเป็นสวนพืชผักสวน ครัวที่เป็นคลังอาหารของโรงเรียน เป็นแหล่งพัฒนาทักษะด้านการ ประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้นักเรียน เป็นแหล่งเรียนรู้วิชาการด้าน การเกษตรของโรงเรียน ส่วนพื้นที่รกร้างว่างเปล่าของชุมชน กลายเป็น พื้นที่สวน มีทั้งการปลูกข้าวไร่ ปลูกผัก และปลูกป่า เป็นป่าชุมชนเป็น ปอดของชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โดยวัดสนับสนุน เรื่องที่ดิน ชุมชนและโรงเรียนร่วมกันทำ มีหน่วยงานต่างๆ สนใจเข้า มาสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

ลุงแดงเชื่อมั่นว่า ความรู้เหล่านี้จะติดตัวไปกับผู้เข้าร่วมทุกคน ไปอยู่ที่ไหนเขาจะให้เห็นคุณค่า สามารถนำไปบอกเล่าพ่อแม่พี่น้อง ที่สนใจได้ ดังเช่นที่ลุงแดงเล่าได้อย่างสุขใจว่า จากเดิมที่ตัวเองเคย มีสารเคมีในร่างกาย เมื่อได้กินยาสมุนไพร รากจิต 3 ครั้ง สารเคมีจะ ค่อยๆ จางลง ใช้ประมาณ 6 เดือนก็หาย สบายใจได้แล้วเพราะตรวจ ก็ครั้ง ก็ครั้งหลังจากนี้ก็จะไม่มีสารพิษตกค้างในร่างกาย ●

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, ดำรง ทันทนาเขต, บุญสิน เพชรกำเนิด, สำเนา เรณูชนะะ วันที่ 28 กันยายน 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/812>

แบบบันทึกติดตามสนับสนุนโครงการสำนัก 6 ปี 2555 ฉบับปรับปรุงวันที่ 24 มีนาคม 2555.

6

เด็กได้ใช้พื้นที่ ผู้ใหญ่มีวงคุย

• กาวินี ไชยภาค •

“ตีมน้ำผลไม้ สมุนไพร เย็นชื่นใจ ครับ/ค่ะ”

“ตีมแล้วช่วยให้คำติชมด้วยนะคะ เราจะได้นำไปปรับปรุง”

“น้ำมะพร้าวหวานเย็นจับใจจริงๆ ค่ะ” ฉันทตอบกลับไป

หลังจากตีมน้ำผลไม้ของน้องๆ เยาวชน และพี่ทีมงานจากชุมชน ศรียาภัย ถนนพิศิษฐพยาบาล ซอย 3/1 ถึง 3/3 อำเภอเมืองชุมพร ที่นำมาต้อนรับผู้มาเยือนอย่างฉันทและทีม สจรส.มอ. จากนั้นก็ตามมาด้วยผัดไทห่อด้วยใบตอง ที่ฉันทเพิ่งไปยื่นชมวิธีการทำที่สืบทอดมาแต่รุ่นพ่อแม่ของพี่ตุ ความอร่อยคงไม่ต้องสาธยายมาก จากที่เห็นลูกค้า ยืนออรอซื้อกันจนมองไม่เห็นหน้าร้าน ในระหว่างที่รอก็ได้พูดคุยทักทาย ไถ่ถามสารทุกข์สุขดิบกัน ลูกๆ หลานๆ ที่พามาด้วย บ้างก็เดิน บ้างก็วิ่งเล่นอยู่แถวๆ หน้าเวทีการแสดง

เมื่อมองตามไป ด้านขวาของเวที ยังมีขนมข้าวเกรียบปากหม้อ
สาकुได้มั่งสวิรติ จากชุมชนราชวิถี ช่างๆ เป็นผัดไท และขนมจากชุมชน
รังนกออก ชุมชนประชาอุทิศ ส่วนด้านซ้ายของเวทีเป็นพืชผักปลอด
สารพิษ ผลไม้ตามฤดูกาล วางสลับกับอาหาร ลินค้าตามยุคสมัย ใน
ขณะที่บนเวทีเป็นการแสดงรำกลองยาวจากน้องๆ เยาวชน เมื่อได้พูด
คุยซักทายเป็นผู้คนที่มาเดินเที่ยว ชม ชิม ส่วนใหญ่ก็มาจากชุมชน และ
ผู้ที่เกี่ยวข้องในเขตเทศบาลเมืองชุมพร

วันนี้เป็นจังหวะดีที่พวกเราทีม สจรส.มอ.และเพื่อนชุมชน
ผู้มุ่งมั่นในการสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่จังหวัดชุมพร ได้แวะมา
เยี่ยมเยียนลานคนเดินของเมืองชุมพรพร้อมๆ กัน ในงานเราได้พบกับ
รองปลัดเทศบาลเมืองชุมพร ท่านได้บอกเล่าการทำงานระหว่างเทศบาล
กับชุมชนได้อย่างน่าชื่นชม

ช่วงต้นของลานคนเดิน เกิดจากเทศบาลเมืองชุมพรสนับสนุนงบประมาณให้ทีมไปศึกษาดูงานที่การ์ตองต้า จังหวัดลำปาง และที่ประตูท่าแพ เชียงใหม่ เมื่อได้ข้อมูลทีมงานได้ร่วมกันวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการสร้างพื้นที่เช่นเดียวกันนี้ในเมืองชุมพร อย่างแรกที่จะแสดงความเป็นเมืองชุมพรคือ เรื่องของสินค้าพื้นเมือง ที่มีวางจำหน่ายที่ประตูท่าแพ มีประมาณ 75% ในขณะที่การ์ตองต้ามีสินค้าพื้นเมืองอยู่เพียง 25% ที่เหลือรับมาจากโรงงานจำหน่าย เมื่อหันกลับมาดูชุมชนในเขตเทศบาล ทีมแกนนำชุมชนที่ไปพบว่า ชุมชนยังขาดคนทำของพื้นเมือง เนื่องจากที่ผ่านมามีผลิตภัณฑ์ที่เคยมีลูกน้ำท่วม พายุพัดเสียหายไปมาก จนเกิดแรงเป็นขันทดาลใจในการทำสินค้าพื้นเมืองเหล่านี้ขึ้นมาอีกครั้ง แล้วใช้พื้นที่ลานคนเดินในการแสดง

ทราบจากพี่กมลภ ทองเอียง ว่าพื้นที่เล็กๆ แห่งนี้มีได้มีเพียงของกิน ของขายและการแสดงเท่านั้น แต่ในช่วงเช้าของวันเสาร์ วันพระ วันสำคัญทางศาสนา และประเพณีนิยมก็มีชุมชนออกมาทำกิจกรรมร่วมกับเทศบาลด้วย อย่างการทำบุญตักบาตรร่วมกันในตอนเช้า พอมาช่วงบ่ายๆ ก็เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกันของเด็กและเยาวชน และนี่ก็เป็นเหตุผลสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาลานคนเดินแห่งนี้ขึ้นมา

โดยพี่กมลภเล่าว่า ชุมชนของเราเป็นเมือง มีโรงเรียนตั้งอยู่ใกล้ๆ กันถึง 3 โรง มีหอพัก มีร้านอินเทอร์เน็ต มีโต๊ะสนุกเกอร์มาก แล้วยังมีเยาวชนพกพาอาวุธในชุมชนให้เห็นบ่อยครั้ง เด็กนักเรียนมั่วสุม ทะเลาะวิวาท แย่งผู้หญิงกัน จนมีการให้สัมภาษณ์ว่า “ชอยนรก” เยาวชนกลุ่มเลียงจึงมีหลายกลุ่ม หลายแบบ ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน ผมจึงเลือกมาทำงานกับเยาวชนที่มีปัญหาตรงนี้

ที่เราเข้ามาทำก็เพราะเราเคยเป็นเด็กแบบเดียวกันมาก่อน พี่กมลภสะท้อนความเข้าใจเรื่องนี้ของตัวเองให้เราฟังอย่างเปิดอก เขาและทีมตั้งใจอย่างมุ่งมั่นที่จะลดปัญหาเด็กติดเกม ทำให้เด็กรู้จักใช้

เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และมีความรู้เท่าทันเรื่องเพศศึกษา ด้วยการเข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับเด็กและเยาวชนให้เขารู้สึกไว้วางใจ ปลอดภัยที่จะเข้ามาหา “ถามเขาว่า อยากทำอันนั้นไหม แล้วทำให้ดู” แล้วค่อยตามมาด้วยกิจกรรมที่เราช่วยกันออกแบบ จนกระทั่งสามารถจัดตั้งเป็นสภาเด็กและเยาวชนขึ้นมาได้

จากนั้นก็ค่อยๆ ชวนแนวร่วมที่แต่งรถจักรยานยนต์เข้ามาชวนเด็กเล่นเกมอายุ 10-15 คน ขึ้นไปที่ชอบเข้าร้านเกมทั้งวันทั้งคืนเข้ามา นอกจากเขาได้ทำกิจกรรมที่สนใจแล้ว การได้เข้าร่วมกิจกรรมสามวัย ไปช่วยบำเพ็ญประโยชน์นอกพื้นที่ อย่างแห่เทียนพรรษา กีฬาชุมชน งานวันพ่อ ฝึกอบรมเยาวชนทำเลชั่น ทำโมเดลของตกแต่งจากวัสดุเหลือใช้ นำไปจำหน่ายที่ลานคนเดิน เป็นรายได้เสริมเล็กๆ น้อยแต่สิ่งที่สำคัญกว่าคือการทำ ได้แสดงออกในสิ่งที่ตัวเองสนใจ โดยมีผู้ใหญ่ให้การสนับสนุน

ดังที่ชุมชนในเขตเทศบาลทั้ง 5 แห่งเห็นความสำคัญช่วยกันเสริมพลัง ด้วยการจัดพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนได้นำเสนอผลงานที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ส่วนกลุ่มเด็กและเยาวชนที่สนใจเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาก็สร้างพื้นที่การพูดคุย แลกเปลี่ยนให้เขาสามารถดูแลและป้องกันตัวเองได้ และมีทีมเฝ้าระวังช่วยกันสอดส่องดูแล ให้คำปรึกษา

ดังกลุ่มคนต่างวัย (3 วัย) ที่มีเวทีพบปะพูดคุยกันในเรื่องการใช้ชีวิต การอยู่ร่วมกันภายใต้วิถีวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายภายใต้ความเคารพซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดความรู้ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถลดช่องว่างระหว่างวัยได้

ไม่เพียงเท่านั้น กลุ่มคน 3 วัยยังได้ช่วยกันสอดส่องและเก็บข้อมูลร้านเกม หอพัก นำสู่การพูดคุย เพื่อการดูแลและออกแบบในการทำงานพัฒนาชุมชน จนเกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงกายภาพและ

สังคมที่เอื้อต่อสุขภาพ 3 แห่งด้วยกัน แห่งแรกเป็นถนนทางเข้าชุมชน มีการวางลูกกระนาบถนนเพื่อป้องกันเด็กขับรถซิ่ง และใช้เป็นที่จอดรถ ส่วนร้านซ่อมรถที่เด็กๆ เคยมาทดลองรถกันเสียงดังตอนนี้แทบไม่มีให้เห็นแล้ว แห่งที่สองชอกชอยที่เคยรกรุงรังเปลี่ยนมาเป็นสะอาด เป็นระเบียบมากขึ้น แห่งที่สามร้านเกมส์ จากที่เคยเปิดปิดไม่เป็นเวลา ทุกวันนี้ปิดตรงตามเวลาที่กำหนด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้จากความร่วมมือกันของทั้งเจ้าของกิจการ ชุมชน และเยาวชน

อย่างไรก็ตาม การทำงานยังมีปัญหาอุปสรรคสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะเรื่องคนทำงานที่เพิ่งขอยุติบทบาทของตัวเองลงไป ภายหลังจากได้มีการจัดประชุมแกนนำชุมชน และเชิญผู้สนับสนุนในพื้นที่ มาร่วมปรึกษาหารือกัน จนได้ทีมงานเข้ามาเสริม เชื่อว่าการทำงานเป็นทีมจะเสริมศักยภาพกันได้

ปัจจุบันลานคนเดินมีทุกวันศุกร์-เสาร์ เวลา 18.30-20.00 น. มีตัวแทนจากชุมชนในเขตเทศบาลเมืองชุมพรเป็นกลไกการเคลื่อนไหวงาน ในพื้นที่เดียวกันของช่วงเช้าวันเสาร์เทศบาลมีกิจกรรมด้านศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม อาทิ การทำบุญตักบาตร การจัดแสดงงานด้านวัฒนธรรม ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือจากชุมชนในเขตเทศบาลเป็นอย่างดี แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ลานคนเดินแห่งนี้ค่อยๆ เปิดให้คนกลุ่มต่างๆ เข้ามาร่วมและออกแบบกิจกรรมตามความสนใจได้ คาดว่าอนาคตตรงนี้จะกลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกชุมชนได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างชีวิตที่ดีในแบบของคนชุมพร นี่เป็นอีกหนึ่งความฝันที่เครือข่ายชุมชนท้องถิ่นจังหวัดชุมพรและ สจรส.มอ. มีร่วมกันในปีต่อไป •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, กมลภพ ทองเอียง วันที่ 28 กันยายน 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/813> สืบค้นวันที่ 26 ตุลาคม 2555.

7

ปลดหนี้ ด้วยบัญชีครัวเรือน

• ภาวิณี ไชยภาค •

เกียรติบัตรฉบับนี้ให้ไว้เพื่อเชิดชู นางธิดารัตน์ สังข์ช่วย ได้เข้าร่วมทำบัญชีครัวเรือนต้นแบบ โครงการแหลมยางนาฟุ้งพา เศรษฐกิจพอเพียง ให้ไว้โดย นายสัมฤทธิ์ รุ่งช่วง นายกองค้การบริหาร ส่วนตำบลตะโก

พี่หมายหีบใบเกียรติบัตรขึ้นมาแสดงให้ฉันดูด้วยความภาคภูมิใจในความสำเร็จของตัวเอง และชุมชนที่ทำบัญชีครัวเรือนจนสามารถใช้ข้อมูลมาวางแผนชีวิต วางแผนการใช้จ่ายในครอบครัว และนำมาสู่การวางแผนชุมชนได้ โดยมีพี่นา ‘วรรณภา รวดเร็ว’ พี่แดง ‘อรรรรณ นาคเกษม’ และเพื่อนบ้านแหลมยางนา หมู่ 4 ต.ตะโก อ.ทุ่งตะโก จ.ชุมพร รวม 112 ครัวเรือน ทำร่วมกัน โดยมีพี่ใจ ‘สมใจ ดวงพิบูลย์’ ป้าเบญจ ‘เบญจจา รัตนมณี’ เจ้าหน้าที่จากสาธารณสุขจังหวัดชุมพร เป็นพี่เลี้ยงคอยสนับสนุนกระบวนการ

การทำบัญชีครัวเรือนถ้าคนไม่มีความรู้ความเข้าใจ ก็ยากเหมือนกัน พี่นาพบทวนการทำงานที่ผ่านมาของตัวเอง และยืนยันว่าบัญชีครัวเรือนสามารถบอกทุกอย่างได้ ด้วยการนำข้อมูลมาใช้ในการพูดคุยปรึกษาหารือกัน และวางแผนร่วมกัน การทำงานของพี่นาจจึงเริ่มจากการชวนคณะกรรมการหมู่บ้านมาทำความเข้าใจร่วมกัน แล้วให้แต่ละคนกลับไปทำเป็นตัวอย่างไร “ใครเขียนไม่ได้ ให้ลูกหลานเขียนให้ ใครทำได้แล้วก็ใช้วิธีการมาเล่าสู่กันฟัง”

แม้การทำงานจะพบกับอุปสรรคสำคัญ เนื่องจากสมาชิกบางครัวเรือนไม่กล้าลงข้อมูล เพราะเกรงว่ารายจ่ายจะมากกว่ารายรับ แต่หลังจากทีมงานเข้าไปช่วยแนะนำให้เห็นถึงข้อดีของการทำบัญชีครัวเรือนที่ว่า การลงจะทำให้ผู้ลงบัญชีมองเห็นรายจ่ายบางรายการที่ไม่จำเป็น และการลงรายการบ่อยๆ จะทำให้ผู้ลงบัญชีเห็นส่วนที่ตัวเองต้องปรับปรุง และจัดระเบียบการใช้เงินได้

“ค่าห่วยเป็นตัวเลขที่เจ้าบ้านไม่ลง” เพราะรู้ลึกอาย แต่หารู้ไม่ว่า ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นนับรวมกันแล้วก็เป็นอัตราสูง ทีมงานสามารถหาข้อมูลได้จากเพื่อนบ้านใกล้เคียงและเจ้ามือห่วย จนสามารถนำมาวางแผนการทำงานสร้างกติกาชุมชนขึ้นมาได้ จากเดิมที่ชุมชนนี้เจ้ามือห่วยมีอิทธิพลมากสามารถเล่นกันทุกที่ที่มีการจัดงาน ภายหลังชุมชนสร้างกติกาห้ามซื้อขายห่วยในงานศพ ก็สามารถทำให้งานศพปลอดการเล่นห่วยได้แล้ว นอกจากนั้นพี่นี่ยังมีข้อเสนออีกว่า เธออยากทำกองทุนห่วย ทำระปลูกห่วยให้เก็บเงินเท่าๆ ใส่ระปลูกเท่าๆ กับที่ซื้อห่วย สิ้นปีนำมาเปิดดูกันซิว่า เงินที่เสียไปกับการซื้อห่วยกับเงินที่ได้มานั้นคุ้มค่ากันหรือไม่ หรือเปิดให้มีกองทุนขายห่วย โดยถ้าใครซื้อแล้วไม่ถูกจะเอาเงินเข้ากองทุน แต่ถ้าถูกก็เอาเงินไป... น่าเสียดายจังที่เรื่องนี้ยังไม่เห็นผล เพราะยังอยู่ในช่วงระหว่างการชวนคิดชวนคุย

จากข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่ชุมชนร่วมกันทำ พี่น้าและทีมงานพบว่า รายจ่ายอันดับแรกของครัวเรือนเป็นค่าอาหารที่มีมาก เพราะต้องซื้อกินทุกวัน อันนี้ชุมชนเขาแก้ด้วยการชวนกันปลูกพืชผักข้างบ้านไว้กินเอง ในขณะที่เรื่องน้ำก็เป็นปัญหาใหญ่ไม่แพ้กันเพราะชุมชนขาดแหล่งน้ำสะอาดในการอุปโภคบริโภค

อันดับสองตามมาด้วยค่าเล่าเรียนลูก อันนี้เป็นรายจ่ายที่หลีกเลี่ยงมิได้เลย ส่วนอันดับสามว่าด้วยเรื่องภาษีสังคม คือมีงานศพงานแต่ง งานบวช งานวัด เข้ามามาก บางคนบางเดือนก็มีมาถึง 20 งาน ชุมชนพยายามแก้ด้วยการไปช่วยแรงงานได้ส่วนหนึ่ง ส่วนหนึ่งมีการเสนอเรื่องตั้งกองทุนงานศพเพื่อช่วยเหลือกัน แต่ก็ยังยากเพราะการให้เงินช่วยงานเป็นค่านิยมเชิงความสัมพันธ์แบบแลกเปลี่ยนที่มีกันมานาน

อันดับสี่ ค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีที่มากเกินไปจนเกินความพอดี อย่างที่บ้านมีโทรทัศน์ถึง 5 เครื่อง ทั้งไอแพด และอื่นๆ ตามสมัยนิยม และเด็กๆ ก็ใช้โทรทัศน์กันมาก ทำให้ต้องจ่ายเงินมาก กรณีนี้ที่ประชุมมีมติร่วมกันว่า ไม่อนุญาตให้เด็กนำโทรทัศน์ไปใช้ที่โรงเรียน เพราะนอกจากเด็กจะใช้จ่ายมากขึ้นแล้ว ยังเป็นการรบกวนสมาธิในการเรียนด้วย

เมื่อเราพบว่า รายได้กับรายจ่ายไม่สมดุลสิ่งที่ตามมาคือ การเป็นหนี้ เมื่อรู้เช่นนี้ที่นาก็ยืนยันความเชื่อตัวเองอีกครั้งว่า การทำบัญชีครัวเรือนทำให้สามารถป้องกันการเป็นหนี้ได้ เพราะข้อมูลที่ได้จะทำให้คนทำรู้ว่า รายรับกับรายจ่ายมีรูรั่วตรงไหนบ้าง อะไรจำเป็นมากน้อยสามารถจัดลำดับได้ หรือถ้าเห็นแล้วว่า ตรงส่วนไหนเป็นปัญหา ก็สามารถสืบค้นต่อไปให้ถึงสาเหตุ และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในที่สุด ปรับเปลี่ยนด้วยตัวเอง และร่วมกันจัดสภาพชุมชน สังคม ให้เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนด้วยการสร้างกติการ่วมของชุมชนขึ้นมา

พี่น้องบอกว่า การทำบัญชีครัวเรือนมีข้อดี คือทำให้คนเรามีวินัย ยิ่งคนที่ทำบ่อยๆ จะสนุกอยากทำต่อ แต่ถ้าบ้านไหนเกิดความเครียดจากการทำบัญชีครัวเรือน ก็จะมีสาธารณสุขเข้ามาช่วยดูแลด้านสุขภาพ และยังมีรางวัลเชิดชูเกียรติให้กับครัวเรือนที่ทำได้ต่อเนื่องด้วย เป็นข่าวสาร

จากการประชุมร่วมกันทุกวันที่ 6 ของเดือน ทำให้ชุมชนสามารถร่วมกันวางแผนการทำงานโดยมีฐานข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ซึ่งทุกครั้งจะมีอาสาสมัครเข้ามาเป็นคณะทำงานเพิ่มขึ้นเสมอ ดังเช่นเรื่องหนี้สินที่มีการพูดคุยร่วมกัน จนเกิดเป็นกลุ่มออมทรัพย์ เกิดเป็นกองทุนการเงินในเรื่องนั้นๆ ขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันในชุมชน กิจกรรมหลายอย่างที่ผ่านมาการพูดคุยแล้วจะได้รับการนำไปอยู่ในแผน อบต. อาทิ

การส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ บางอย่างเสนอไปยัง ธกส. ก็มีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนด้านการเกษตร

หรือภายใต้ตัวโครงการนี้พื้มาแล้วว่า มีกิจกรรมอยู่ 2-3 กิจกรรม เพื่อลดรายจ่าย สร้างรายได้ 1)กิจกรรมจัดอบรมอาชีพเสริมแปรรูปผลผลิตจากกล้วยเล็บมือนาง อบรมการแปรรูปทุเรียนเป็นทุเรียนกวน กิจกรรมนี้มีเยาวชนที่ว่างงาน 15 คน และมีสมาชิกชุมชนที่มีปัญหาหนี้สิน เข้าร่วมจำนวน 45 คน 2)มีการจัดกิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ จนปัจจุบันชาวบ้านมาใส่ใจเรื่องการบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะมากขึ้น โดยการปลูกผักปลอดสารพิษสามารถเป็นทางเลือกให้แก่สมาชิกได้นำไปประกอบอาหารกันอย่างแพร่หลาย เพราะกรรมการได้แจกเมล็ดพันธุ์ผัก ได้แก่ มะเขือ ถั่วฝักยาว แตงกวา ผักกาดขาว ผักชี พักทอง ผักบุ้ง สมาชิกที่เข้าโครงการ ทั้งหมด 40 คน ครัวเรือน งานนี้ป่าเบญจได้แวะมาเยี่ยมเยียนครัวเรือนเกษตรอินทรีย์ก็เห็นว่า “มีหลายครัวเรือนที่ทำสวนเกษตรอินทรีย์ ไม่ว่าจะเป็นสวนผลไม้ การปลูกผัก มีการผสมผสานการใช้ปุ๋ยชีวภาพ ใช้น้ำหมักในการฉีดฆ่าแมลง มีสมาชิกบางครัวเรือนสามารถปลูกผักส่งให้พ่อค้าในกรุงเทพฯ มีสร้างรายได้เพิ่มขึ้น” เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

มีการพัฒนาศูนย์หมู่บ้านให้เป็นสถานที่ทำกิจกรรมที่ดูมีระเบียบ สวยงาม มีการพัฒนาศูนย์โดยการเก็บขยะ ปลูกไม้ดอกไม้ประดับร่วมกันในวันประชุม ส่วนที่โรงเรียนมีการปรับปรุงพื้นที่เป็นแปลงผัก ปลูกผักปลอดสารพิษ มีการจัดการขยะในโรงเรียน จัดตั้งธนาคารขยะในโรงเรียน นำขยะมาทำปุ๋ยหมัก และตั้งโรงเรียนหมักปุ๋ยในโรงเรียนขึ้น

ตอนนี้กลุ่มมีมติสนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์ด้านการเกษตรจากการระดมหุ้น 250 บาทต่อคน สำหรับสมาชิกกลุ่มออม 100 บาทต่อคน เามาให้สมาชิกยืมไปซื้อปุ๋ย ขยายมาที่กลุ่มปลูกกล้วย กลุ่ม

ไม้ผล กลุ่มประปาฯ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีกองทุนของตัวเองที่สามารถให้สมาชิกกู้ได้ โดยทุกกลุ่มจะมีกติกาการออม คือ เข้าแล้วออกไม่ได้ และเพื่อช่วยเหลือคนที่ลำบาก ตอนนี้อัดดอกเบี้ยยลงเหลือ 50 สตางค์ ทำให้มีคนที่เยอะ และตำบลเราก็ไม่มีหนี้ในระบบ แต่มีกฎเหล็กอยู่ว่า “ถ้ามีหนึ่งรายไม่มาคืนเงินกู้ หรือมาผิดเวลา กรรมการจะไม่ปล่อยกู้ทั้งหมดเลย” เมื่อเงินกลุ่มมีเพิ่มขึ้นมาก เราก็สามารถนำดอกผลจากการกู้นั้นมาพัฒนาหมู่บ้านได้มากเช่นกัน พี่นากล่าวอย่างมั่นใจ

แม่บ้านแหลมยางนามีทุนชุมชนที่มีผู้นำพร้อม คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มต่างๆ ให้ความร่วมมืออย่างแข็งขันอยู่แล้วแต่เดิมในระดับตำบลตะโกมี 14 หมู่บ้าน ประชาชนก็ให้ความร่วมมือกับทุกภาคส่วน กลุ่มในหมู่บ้านก็มีมาก ทั้งกลุ่มออมทรัพย์ไม้ผล เงินกองทุนสังฆะ กองทุนเงินล้าน เงินออมกลุ่มแม่บ้าน เอาไปปล่อยให้สมาชิกยืมใช้ในหมู่บ้านมาตั้งแต่ปี 2536

แต่ปัญหาคือ การที่ชุมชนมีหลายกองทุน และสมาชิกคนหนึ่งก็อยู่ในหลายกองทุน การที่คนหนึ่งสามารถกู้เงินมาใช้ได้หลายที่ก็มี กรณี

ที่สมาชิกกู้เงินจากกองทุนหนึ่งไปปิดอีกที่หนึ่ง กรณีนี้คณะทำงานจึงคิดวางแผนต่อยอด เรื่องการทำธนาคารกลาง เพื่อให้มีคนที่ช่วยดูภาพรวมของกองทุนทั้งหมดที่มีอยู่ และมีการตั้งคณะกรรมการติดตามการนำเงินกู้ของสมาชิกไปใช้จ่าย อาทิ ถ้าสมาชิกแจ้งว่าต้องการเอาเงินไปซื้อสิ่งใด ถ้าเป็นเครื่องใช้ในด้านเกษตรกรรมการก็ติดต่อร้านไว้ให้เพราะถ้าได้ซื้อร่วมกันในจำนวนมากสินค้าชนิดนั้นก็จะมีราคาถูกลง อย่างร้านปุ๋ย ร้านข้าวสารก็มีอยู่ในหมู่บ้านแล้ว ธนาคารกลางจะทำหน้าที่บริหารกองทุน ทำให้สามารถช่วยลดหนี้ให้สมาชิกได้ นี่เป็นอีกหนึ่งภารกิจสำคัญในการไปต่อของการนำข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนมาทำงานเพื่อสร้างสุขให้แก่สมาชิกบ้านแหลมยางนา พี่นากล่าว •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, ชิดารัตน์ สังข์ช่วย, วรรณภา รวดเร็ว, อวรรรณ นาคเกษม, สมใจ
ด้วงพิบูลย์ วันที่ 29 กันยายน 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/800> สืบค้นวันที่ 27 ตุลาคม 2555.

8

เรารักเด็ก เด็กก็รักเรา

• ภาวิณี ไชยภาค •

พูดไปยิ้มไป จนแก้มปริ เห็นผู้ใหญ่ประทับใจ เกิดพุ่ม ยิ้ม ทำให้น้องอดไม่ได้ที่จะยิ้มตาม ก็เรื่องผู้ใหญ่กำลังเล่าเป็นเรื่องที่ทำมาด้วยมือ ด้วยแรงกายและหัวใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความรัก ห่วงใยในลูกหลาน และบ้านเกิด

ระบำตุงร่อนแร่ ที่น้องเยาวชนและผู้ใหญ่ได้แสดงร่วมกัน บนเวที หลายๆ ครั้งที่ผ่านมา ถือเป็นความภาคภูมิใจของคนบ้านในหม่อมอง ต.นาขา อ.หลังสวน จ.ชุมพร เพราะถือว่า เป็นการแสดงที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนรุ่นก่อน ด้วยเมื่อก่อนคนที่นี่เขาทำอาชีพ ร่อนแร่กัน ซึ่งการแสดงระบำตุงร่อนแร่ได้บอกเล่า วิธีการร่อนแร่ ที่เริ่มด้วยการใช้เสียมขุดดิน หิน กรวด ททราย ตลอดจนถึงสิ่งต่างๆ ที่ปนมากับแร่ขึ้นมาทั้งหมด จากนั้นจึงใช้มือส่าย หรือร่อน เอาสิ่งที่ไม่ต้องการออกไป คงเหลือแต่แร่ การร่อนแร่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย จะต้องลงไปยืนอยู่ในน้ำ นุ่งผ้าถุงสั้นๆ เหนือเข่าเล็กน้อย ที่เอวจะทำ

ชายพก เมื่อได้แร่แล้วจะนำมาใส่ที่ชายพก “เพลงเราก็แต่งเอง ร้องกันเอง เล่นกันเอง เราเผยแพร่ลงอินเทอร์เน็ตแล้วด้วย”

ผู้ใหญ่เล่าว่า ในวันสำคัญเราได้ไปร่วมกันทำบุญ ด้วยการนิมนต์พระมาสวดที่เหมืองร้างด้วย เพราะบ้านเรามีเหมืองร้างหลงเหลืออยู่มาก ตอนนี่กลายเป็นบ่อเก็บน้ำขนาดใหญ่ให้ชุมชนใช้ ทั้งมีสัตว์น้ำให้พอได้จับไปเป็นอาหาร นับว่าเหมืองมีความสำคัญกับชุมชนของเรา เราจึงชวนคนเฒ่าคนแก่มาช่วยกันสอนลูกหลาน โดยตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์ประเพณีพื้นบ้าน ระบุว่าทะเลงูร้อนแร่ มีการขึ้นทะเบียนจดแจ้งในสภาองค์กรชุมชนจนเป็นที่รับรู้ ต้นทุนครั้งได้มา 3,000 บาท จากความช่วยเหลือลงขันของสมาชิกกลุ่ม เพื่อเอาไปเป็นค่าชุด ค่าแต่งหน้า

ตอนนี้มีนักแสดงรุ่นเยาวชน 12 คน ครู 10 คน กว่าจะออกแสดงได้ เราต้องหาเวลาว่างที่ตรงกันเพื่อฝึกซ้อมตอนเย็นในทุกๆ อาทิตย์ อย่างน้อยอาทิตย์ละครั้ง จนมั่นใจ เมื่อเด็กไปแสดงพวกเธอจะได้เงินเป็นกำลังใจ มีเด็กคนหนึ่งนำเงินที่ได้ไปซื้อนมให้พี่น้องที่ไม่สบาย

และซื้อสิ่งอื่นๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนที่เหลือจะสมทบเข้ากองทุน มีบางส่วนก็เอาไปทำบุญถ้าหากเป็นงานวัด อย่างวันนี้ ก็มีติดต่อมาให้ไปแสดงที่ห้วยเหมือง แต่มีภารกิจของโครงการ สจรส.มอ. เลยยกเลิกไป

การแสดงชุดนี้เป็นหนึ่งในหลายกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้จากการที่คน 3 วัยมานั่งจับเข่าคุยกัน ผู้ใหญ่เล่าต่อ เราเริ่มจากการชวนเด็กเห็นเด็กอยู่ใกล้ๆ ก็ชวนมากินขนม ชวนไปเที่ยว ชวนไปเล่น เด็กบางกลุ่มมาเองไม่ได้เราก็ออชวนพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องมาด้วย ผู้ใหญ่เล่าอย่างมั่นใจถึงวิธีการได้มาซึ่งความไว้วางใจระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ “ถ้าเรารักเด็กก่อน เด็กก็จะรักเรา”

กอบปรักบ ก่อนหน้านี้เคยชวนกลุ่มเยาวชนชนอายุระหว่าง 10-25 ปี ที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวน 84 คนทำประชาคมรับฟังความเห็นและวางแผนการทำกิจกรรมที่ตัวเองสนใจมาแล้วและมีกิจกรรมเป็นการร่วมกันปลูกต้นไม้ อบรมการผูกไม้กวาด การทำส้มโวก่ การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนเด็กกลุ่มเสี่ยงจากปัญหายาเสพติด มั่วสุม น้ำกระท่อม และเด็กนักเรียนที่มีพฤติกรรมต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน ก็มาทำกิจกรรมร่วมกัน งานนี้ถือเป็นการพัฒนาต่อยอด โดยการชวนกลุ่มครอบครัวของเยาวชนเข้าร่วมโครงการประมาณ 60 ครอบครัว ตลอดจนผู้สนใจบ้านในเหมืองรวม 210 ครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่มีการทำกิจกรรมฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามในชุมชนอยู่แล้ว ก็จะได้ประโยชน์มากขึ้นจากการจัดและปรับการร่วมกิจกรรมให้มีคุณภาพมากขึ้น

มีการใช้ศาลาหมู่บ้านเป็นจุดศูนย์รวมคน ในการณรงค์สืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย ทำให้เด็กได้ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ และฟังเสียงความต้องการของเด็ก แม้ครั้งแรกๆ เด็กจะบ่นว่านั่งเหนื่อย จนผู้ใหญ่และทีมต้องปรับให้เด็กคิด ทำโครงการที่ตัวเอง

สนใจ ด้วยการแจกกระดาษ แล้วถามความต้องการของเด็ก แล้วเด็กๆ ก็เสนอเรื่อง เล่นดนตรี เฟ้นท์เสื้อ เป็นความสนใจร่วมที่มีมากที่สุด

หลังจากทำกิจกรรมครั้งแรกแล้ว เด็กจะคอยถามว่าจะทำอีกเมื่อไร มีกิจกรรมปลูกต้นไม้ที่ชวนเด็กไปร่วมกัน จะเห็นว่าเด็กทำอย่างตั้งใจมาก ไม่กลัวเหนื่อย ในขณะที่ผู้ใหญ่หมดแรง กิจกรรมเก็บขยะก็เช่นกัน เด็กมาร่วมกันทำอย่างสนุกสนาน ช่วงปีใหม่ที่ผ่านมาก็มีการมอบรางวัลให้สำหรับเด็กที่สามารถคัดแยกขยะไว้ขายได้อย่างต่อเนื่อง

มีการพาเด็กไปดูการทำไร่ข้าว เป็นการอนุรักษ์พันธุ์พืชและเด็กได้ร่วมหว่าน(ปลูก)ข้าวไร่ มีการลงแขกกันตลอด หรือที่ทำเรื่องตัดแต่งกิ่งทุเรียน ก็มีคนมาลงแขกเพิ่มมากขึ้น เด็กๆ ได้ออกมาช่วยเหลือแขก เสริฟน้ำ ในกิจกรรมทำบุญตักบาตร ก็มาหยิบของในบาตรพระ มีการเขียนโครงการลดอาหารด้วยห้วมัน ทำปลอดสารเคมี การได้ทำโครงการด้วยตัวเองยังทำให้เด็กปลอดยาเสพติดไปด้วย

นอกจากนี้เด็ก เยาวชนและครอบครัวได้ไปทำกิจกรรมอาสา ของชุมชนในวันสำคัญต่างๆ ร่วมกัน อาทิ งานแต่งงาน งานศพ งานบวช และกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัย รวมไปถึงการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ มีการปรึกษาหารือกับโรงเรียน สถานีตำรวจ (โรงพัก) เรื่องยาเสพติด กักกฏจราจร และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ทำเรื่องสุขภาพเด็กเกิดก่อนวัยเรียน เป็นระยะ เพื่อสนับสนุน การเรียนรู้ของเด็ก ทำให้เด็กมีความผูกพันกับครอบครัวและชุมชน มากขึ้น

ทุกวันนี้ ทีมเด็กและเยาวชน เด็กมีความกล้ามากขึ้น มีความ สามัคคีพร้อมกันดี ปัญหาเด็กเยาวชน ตีกันลดลงมาก ยาเสพติดลด ลงมาก เกือบไม่มีแล้ว มองจากเด็กที่เดิมซบถซึ่งรบกวนชาวบ้าน หรือกรณีที่ต้องก่อนวัยอันควร ตลอดสองปีมานี้ไม่มีเลย บทบาทของ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยฯ และแกนนำชุมชนมีส่วนอย่างสำคัญในการเป็น แบบอย่างให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชนทั้งในด้านครองตน ครองคน และครองงาน ตลอดจนมีการเรียนรู้ได้อย่างสม่ำเสมอ เหมาะสมที่จะ เป็นนักพัฒนาชุมชนได้แล้ว เพราะตอนนี้เด็กเป็นคนบอกพ่อแม่ให้เอา ปิ่นโตมาร่วมกิจกรรมที่ศูนย์ฯ ●

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, ประทีม เกิดพุ่ม, ผุดผ่อง นักแพทย์ และวัชระ สุวรรณกลาง วันที่ 28 กันยายน 2555.

<http://www.problemclear.com/newsite/topic4220/%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%9A%E0%B8%B3%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B9%81%E0%B8%A3%E0%B9%88.html> สืบค้นวันที่ 28 ตุลาคม 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/814> สืบค้นวันที่ 28 ตุลาคม 2555.

๑

กลุ่มประมงเลี้ยงปลาในกระชัง พื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลปะทิว

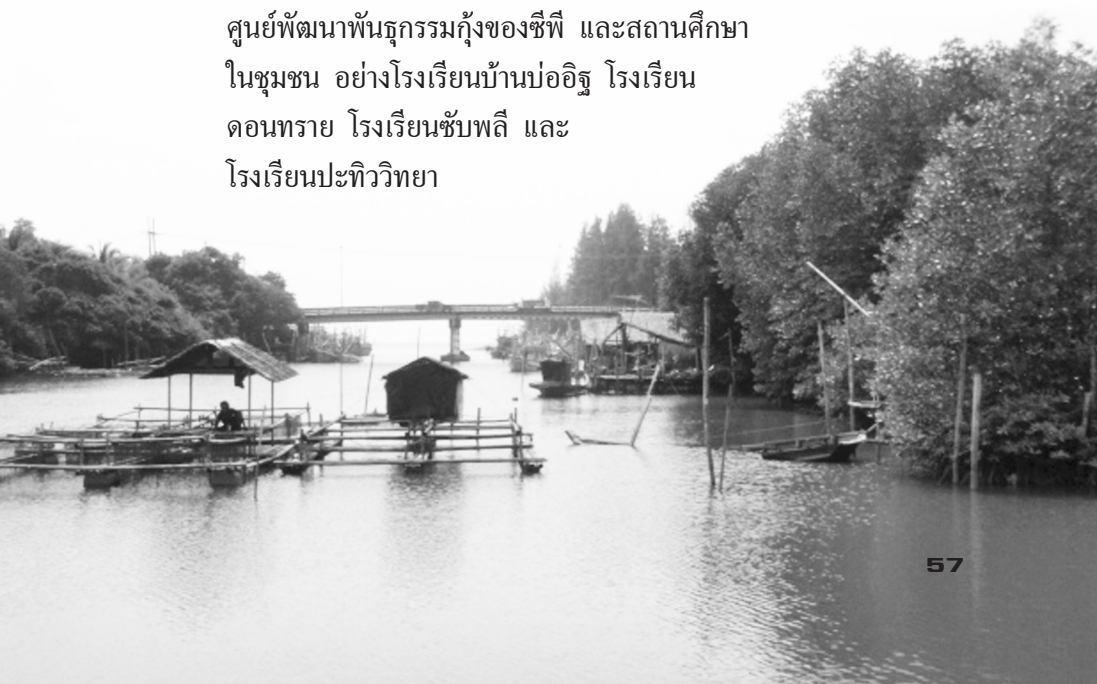
• ภาวิณี ไชยภาค •

คลองบางสน เป็นส่วนหนึ่งของอ่าวปะทิว ซึ่งมีความสำคัญต่อระบบนิเวศชายฝั่งอ่าวไทยตอนล่าง เป็นหนึ่งในสองคลองสำคัญของจังหวัดชุมพร ที่เป็นแหล่งน้ำให้กับเกษตรกรได้ใช้ทำการเกษตรตลอดทั้งปี คลองสายนี้มีต้นน้ำมาจากตำบลชุมโค ผ่านเทศบาลปะทิว จนมาถึงบางสนแล้วออกสู่อ่าวไทย หากช่วงไหนตื้นเขินชุมชนจะเข้าไปช่วยกันขุดลอกคลองเสริมจากที่เทศบาลทำอยู่แล้ว

ปากอ่าวบ้านบางสนมีความอุดมสมบูรณ์มาก นี่คือน้ำที่เกิดจากการร่วมกันอนุรักษ์ของชุมชนที่มีความรักท้องถิ่น โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่าจะไม่ตัดไม้ และจะช่วยกันปลูกและดูแลป่าโกงกาง ให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์หอย

มีทั้งการทำความสะดวกปากอ่าวและปากแม่น้ำอย่างต่อเนื่องตลอดจนซ่อมแซมพันธุ์ไม้ที่ตายและเสียหาย พร้อมทั้งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ทั้งหอยและปลาหายาก ช่วยกันเอาไม้มาทำสะพานทางเดินสำหรับเด็กศึกษาเรียนรู้ พื้นที่บริเวณ 50 ไร่ ยาว 5-6 กิโลเมตร ในพื้นที่ปลูกป่า ใช้งบไปกว่า 530,000 บาท ที่ชุมชนช่วยกันระดมทุน และมีมูลนิธิริรักษ์ไทยเข้ามาสนับสนุน จนได้มาเป็นศูนย์เรียนรู้ในป่าชายเลนที่มีผู้มาศึกษาดูงานและร่วมกันทำกิจกรรมเผื่อระวังอย่างต่อเนื่อง อย่างกลุ่มแม่บ้านของชุมชนก็เขามาช่วยกันดูแลชายฝั่ง และทำความสะอาดพื้นที่เป็นอย่างดี พี่น้อง ‘สมโชค พันธุ์รัตน์’ บอกเล่าถึงการดูแลคลองบางสนของชุมชนมาแต่อดีตจนปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเพราะคนที่ต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เหล่านี้ในการดำรงชีวิต

พี่น้องเป็นสมาชิกกลุ่มประมงเลี้ยงปลาในกระชังในคลองบางสนคนหนึ่งที่ร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลปากอ่าว ร่วมกับมูลนิธิริรักษ์ไทย เทศบาลตำบลบางสน สถานบันพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ชุมชนและอีกหลายๆ ที่ที่ชวนคนมาคุยกัน จนเกิดเป็นกิจกรรมปลูกป่าที่มีกลุ่มอนุรักษ์โรงเรียนปะทิววิทยา ศูนย์พัฒนาพันธุ์กรรมกุ้งของซีพี และสถานศึกษาในชุมชน อย่างโรงเรียนบ้านบ่ออิฐ โรงเรียนดอนทราย โรงเรียนชัยพลี และโรงเรียนปะทิววิทยา

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนประมงเลี้ยงปลาในกระชังบางสน จดทะเบียน มีทุนเป็นเงินออมทรัพย์ประมาณ 50,000 บาท เก็บกัน เป็นเดือนๆ ละ 70 บาท แบ่งเป็นออมทรัพย์ 50 บาท และอีก 20 บาทเป็นเงินรวมทุน ในกลุ่มมีสมาชิก 22 คน มีรายได้หลักจากการ เลี้ยงปลาในกระชัง เราใช้กลุ่มเป็นกลไก และแบ่งงานกันทำ เชื่อมสกา องค์กรชุมชนครอบคลุมทุกตำบล ผู้ใหญ่ กำนัน ร่วมมือกันดี มีการทำ กิจกรรมปลูกป่าจากงบประมาณชุมชนด้วย

ถึงแม้ที่นี้จะมีเทศบาลอยู่แล้ว แต่ยังไม่ใช้ไม่ได้ผล เพราะไม่มี กลไกรองรับ หมายถึงทีมเฝ้าระวังในเขตพื้นที่หน้าบ้าน ปากคลอง บางสน ตอนนี้มีที่ตั้งธงแนวเขตแล้วเพื่อจะทิ้งขี้ (ปะการังเทียม) เพื่อช่วยกันดูแล เรื่องนี้อยู่ในแผนของเทศบาลตำบลบางสน มีกรรมการ หมู่บ้าน มีกองทุนเงินล้านในการเข้ามาสนับสนุน มีกลุ่มแม่บ้านกองทุน สภาองค์กรชุมชนเข้ามารับรู้ มีส่วนร่วม มีการจัดประชุมร่วมกันทุกวัน ที่ 25 ของเดือน หลังจากที่หมู่บ้านมีการประชุมกันทุกวันที่ 11 ของ เดือน เมื่อได้ประเด็นแล้ว ท้องถิ่นก็จะรับไม้ต่อเข้ามาร่วมกันทำและ บรรลุไว้ในแผนตำบล อาทิ เรื่องการรักษาความสะอาดด้วยการจัดการ ขยะริมคลองยาวไปถึงชายหาด เรื่องป่าชายเลน เรื่องการรักษา น้ำ และเรื่องการลดละเลิกการใช้สารเคมีด้านการเกษตร และร่วมกันสร้าง สิ่งแวดล้อมในครัวเรือนที่ถูกสุขลักษณะ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องสัมพันธ์ กัน ถ้าขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งระบบนิเวศคลองบางสนก็จะเสียไป

พี่น้องเล่าว่า ตลอดการทำงานเกิดสิ่งดีๆ ขึ้นมากมาย อย่าง แรกคือ คนทำงานและชาวบ้านที่เข้ามาร่วมกันทำ ทำแล้ว สนุก มีความ สุขกับการได้เห็นผลของงานแม้จะไม่ใหญ่โตนักก็ตาม อย่างรูปธรรม ที่ชัดเจนที่สุดคือ วันนี้น้ำในคลองไม่เน่า ปลาในคลองก็มีปริมาณเพิ่ม ขึ้นรวมถึงในกระชังด้วย มีหอยนางรมเกิดขึ้นที่รากต้นไม้โกงกางและเสา ขน้า (บ้านในน้ำ) มีปูดำและปูม้าเพิ่มขึ้น ชาวบ้านมีความรักป่าชายเลน

มากขึ้น (ปลูกป่าเสริมและไม่ตัดไม้ที่มีอยู่) ตลอดจนมีการเฝ้าระวังผืนป่าชายเลนไม่ให้คนทำลายและรักษาความสะอาด เป็นต้น ในด้านสังคม มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ลดการเกิดอุบัติเหตุ ครอบครัวยุบอุ่น การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อเด็ก เยาวชน และกลุ่มวัยต่างๆ มีพื้นที่สาธารณะ พื้นที่ทางสังคม เพื่อเอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชน มีการใช้ศาสนา วัฒนธรรมเป็นรากฐานการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม พี่น้องยืนยันอย่างหนักแน่นว่า ตัวกิจกรรมจะเปิดทางให้ชุมชนได้ทำงาน เกิดเป็นภาพอนาคต ในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน เราจะทำให้คลองบางสน อ่าวบางสน เป็นพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารของพวกเขาทุกคน •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, สมโชค พันธุ์รัตน์ วันที่ 29 กันยายน 2555. เวลา 13.00 น.
<http://www.happynetwork.org/paper/857> สืบค้นวันที่ 28 ตุลาคม 2555.
[http://www.chumphon.go.th/2010/pgs/pages.php?pagecat_id=13
&page_id=68&m=68](http://www.chumphon.go.th/2010/pgs/pages.php?pagecat_id=13&page_id=68&m=68) สืบค้นวันที่ 28 ตุลาคม 2555.
สมใจ ดวงพิบูลย์, แบบประเมินคุณค่าของโครงการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพ วันที่ 28 กันยายน 2555.

10

ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ด้วยปะการังเทียม

• ภาวินี ไชยภาค •

ทุกๆ เช้าสภากาแฟบ้านบ่อเมฆาหมู่ 6 ต.ชุมโค อ.ปะทิว จ.ชุมพร ริมชายฝั่งแห่งนี้ไม่เคยว่างเว้นจากวงคุยที่มีทั้งคนหาปลา ผู้ประกอบการร้านอาหาร แรงงานแปปลา ไปจนถึงคอการเมือง ได้มาบอกเล่าเรื่องราวความเป็นไปของสิ่งที่ตัวเองทำ เชื่อ และข่าวสารบ้านเมืองที่ได้รับฟังมาตั้งเป็นข้อถกเถียง การแลกเปลี่ยนได้สร้างความสนุกสนานเฮฮา สถานสัมพันธ์ความเป็นพี่น้องเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างดี มีหลายสิ่งที่เกิดผลจนสามารถนำไปสู่ปฏิบัติการชุมชนได้ โดยเฉพาะแนวความคิดการอนุรักษ์พื้นที่ชายฝั่งทะเลของคนชุมพร จนเกิดเป็นกลุ่มอนุรักษ์หอยมือเสือ กลุ่มปะการังเทียม และกลุ่มประมงชายฝั่งที่ผ่านมา

ริมฝั่งเรามีการทำซังกอ หรือปะการังเทียม โดยใช้ท่อซีเมนต์ชนิดกลมมีจำนวน 30 ท่อต่อหนึ่งกอง มีรูด้านในไว้เป็นบ้านให้ปลา

สัตว์น้ำอยู่อาศัย เคลื่อนย้ายลูกท้อโดยการใช้แพที่ทำจากกิ่งพีวีซีขนาด 200 ลิตร มัดเป็นแพแล้วเอาไปทิ้งลงทะเลในเขต 3,000 เมตร ห่างจากชายฝั่ง 3 กิโลเมตร เว้นระยะห่างกันกองละ 5 กิโลเมตร ถ้าทิ้งใกล้กันเกินไปปลาจะไปหากันได้ ครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่ง 3 หมู่บ้าน ทำ 10 กว่าจุด ตั้งแต่ ม.1 บ้านป่ออิฐแหลมแท่น, ม.5 บ้านบางจาก, ม.6 บ้านป่อเมา-หินกบ

เทศบาลตำบลชิงโคเอารถเข้ามาช่วยยกท้อ 200 กิโลกรัม ชาวบ้านกว่า 100 คนมาช่วยกันอีกเชื่อมท้อซีเมนต์ 300 กว่าลูก มีปัญหาอยู่บ้างก็ตรงที่สภาพอากาศไม่เอื้อ เพราะเกิดมรสุมทำให้การลงลูกท้อที่เป็นส่วนของปะการังเทียมล่าช้า พี่คะนิง ‘เชิดศักดิ์ ชำนาญ’ ผู้ประสานงานโครงการสร้างท้องถื่นนํ้าอยู่ ชุมชนเข้มแข็ง สิ่งแวดล้อม ยั่งยืนด้วยการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลชุมโค และยังเป็นเจ้าของร้านอาหารผู้ดูแลคัลเลอร์กับสัตว์น้ำที่นี้มากกว่าก่อนชีวิต

ด้วยทุกครั้งที่มีเรือเข้าฝั่งพี่คะนิงจะรีบไปถ่ายรูปไว้ แล้วนำอาหารทะเลสดๆ เหล่านี้ไปเป็นวัตถุดิบในร้านของเขาเอง “ถ่ายรูปเพื่อเก็บข้อมูลไว้ให้ชุมชน” ผลจากภาพถ่ายทำให้พี่คะนิงได้เห็นปลาที่ไม่เคยเห็นมานานแล้ว และเห็นว่ามิปลาหลายชนิดเพิ่มขึ้น อย่างปลาโคมที่เอามาทำปลาแดดเดียว ปลาครูดคราด ปลาตุ๊กแกแดง (ปลาเก๋าแดง) ปลากระเบนนก ปลาสายไหม ปลาจรวด ปลาสักหรด ปูม้า หมึก และกุ้งหางม่วง เป็นต้น

ช่วงกะปลา เป็นเวลาที่ดีอีกช่วงที่สามารถคุยกันได้อย่างออกรสออกชาติ เพราะเป็นเวลาที่ยังได้ปลามา แม่บ้านก็มาช่วยกันปลดปลาหรือสัตว์น้ำที่ติดอวน คุยไปด้วยทำงานไปด้วยก็ได้สาระไม่แพ้กัน เสร็จแล้วสัตว์น้ำก็เอาไปขายได้เลย บางรายก็มีแม่ค้าจากต่างถิ่นและในชุมชนมารับซื้อถึงที่ หรือถ้าไม่พอใจในราคา ก็เอาไปขายเองที่ตลาดสด เมื่อทะเลมีความสมบูรณ์พวกเขาและเขาก็มีชีวิตที่สามารถเลือกได้

เวลากรมประมงวางปะการังเทียม เขาจะวางแถวแนวเล็กเรือเล็กหากินไม่ได้ เพราะอยู่นอกชายฝั่ง ทำให้ชาวบ้านต้องมาช่วย

กันทำเอง พี่คะนี่เกล้าว่า ครั้งแรกๆ โครงการไปชวนคุย จนได้ข้อสรุปว่าทำด้วยกัน อย่างชุมชนอ่าวบ่อเมาที่มาร่วมทำปะการังเทียมโดยใช้ท่อซีเมนต์ นอกจากมาลงแรงกันแล้ว ยังช่วยค่าแรงและวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดทำปะการังเทียมอย่างต่อเนื่อง เพราะเขาเห็นว่า มีจำนวนสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้นจากการทำปะการังเทียมจริง ดังที่ท่าเรือที่มีเรือประมงเพิ่มขึ้นด้วย จนวันนี้ชาวบ้านสามารถทำได้เองแล้ว และยังไม่ช่วยกันขุดลอกช่องทางเดินเรือร่วมกับกรมเจ้าท่าระยะทาง 1.5 กิโลเมตร

มีการขยายผลเป็นกิจกรรม โดยรณรงค์เชิญชวนพี่น้องประชาชนผู้สนใจร่วมกับเยาวชนในชุมชนปลูกป่าชายเลน ตามแนวชายหาดแนวแหลมแท่น - บ่อเมา มีกิจกรรมเก็บขยะชายหาดของเด็กและเยาวชน มีการสนับสนุนการเลี้ยงปลาในกระชัง มีการทำข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ เช่น กลุ่มค่างแว่น, กลุ่มอนุรักษ์หอยมือเสือ, กลุ่มประมงชายฝั่ง, สหกรณ์ออมทรัพย์กลุ่มประมงชายฝั่ง, กลุ่มทำกะปิ ฯลฯ และร่วมกันเสนอแผนพัฒนาตำบลผ่านเวทีประชุมสภาและเวทีประชุมในหมู่บ้าน จนสามารถออกข้อบัญญัติท้องถิ่นตำบลชุมโค มีการกำหนดเขตพื้นที่ชุมชนประมงชายฝั่งตำบลชุมโค และจัดตั้งอาสาสมัครเฝ้าระวังชายฝั่ง

ตอนนี้เรามีแผนการเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตำบลชุมโค ประชาชนและนักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกที่ดีในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กำหนดแนวทางในการเฝ้าระวังและการบริหารจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายอนุรักษ์หอยมือเสือ ชุมชนมีแนวการบริหารจัดการตำบลท้องถิ่นให้น่าอยู่ เกิดความยั่งยืน

ในงานประเพณีหมู่บ้านต่างๆ เรามีกลุ่ม อปพร. (อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน) ภายในตำบลเป็นคนของชุมชน โดยมีประธาน

กลุ่มและคณะกรรมการที่เข้มแข็ง เข้าร่วมและคอยดูแลรักษาความปลอดภัยชายฝั่งทะเล มีการจัดระบบการเข้าจอดของเรือประมงเล็ก จากกรรมมีส่วนร่วมของกลุ่มประมงชายฝั่ง กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กลุ่มเรือเล็ก และกรมประมง ได้ทำการพัฒนาร่องน้ำให้มีความลึกกว่าเดิมเพื่อให้เรือประมงเข้าจอดในยามปกติและเมื่อเกิดมรสุม เป็นต้น ซึ่งมีเรือประมงเข้าจอดเป็นจำนวนมากขึ้น (30 ลำ)

ทุกวันนี้ กลุ่มชาวประมงร่วมมือกันเป็นอย่างดี มีการรวมตัวกันในทุกครั้งที่กลับจากการหาปลา โดยมีจุดศูนย์รวมที่หมู่ 6 ตำบลชุมโค ซึ่งมีชาวประมงจากหมู่ที่ 1,5,6 และจากตำบลบางสน อ.ปะทิว มาใช้บริการสถานีวิทยุของชาวบ้าน ซึ่งทีมงานตั้งใจจะจัดเป็นศูนย์เรียนรู้ สำหรับบุคคลทั่วไปในเรื่องข้อมูลเครือข่ายทางทะเลสำหรับนักเรียน นักศึกษา ประชาชน และผู้สนใจ

แต่น่าเสียดายมาก! หากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่จะต้องกลายเป็นอดีตไป เพราะชาวบ้านเล่าว่า รัฐบาลมีแผนจะทำให้พื้นที่บริเวณนี้เป็นอุตสาหกรรมที่มีโรงไฟฟ้านิวเคลียร์เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาภาคใต้ ทำให้พวกเขาและเขาต้องรวมตัวกันให้เหนียวแน่น ด้วยการตั้งเป็นกลุ่มปะทิวรักษ์ถิ่นในพื้นที่ตำบลชุมโคขึ้นมาเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะ ที่จะกำหนดอนาคตของตนเองให้ได้ อย่างที่เธอและเขาสามารถทำเรื่องปะการังเทียมสำเร็จมาแล้ว ●

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, เชิดศักดิ์ ชำนาญ วันที่ 29 กันยายน 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/823> สืบค้นวันที่ 28 ตุลาคม 2555.

แบบประเมินคุณค่าของโครงการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพ ตำบลชุมโค 28 กันยายน 2555.

11

ปฏิญญาเกาะพิทักษ์

• ภาวิณี ไชยภาค •

ชุมชนคุณสวนหมากหมู่ 5 ตำบลนาโพธิ์ อำเภอสวี จังหวัดชุมพร ตั้งอยู่ริมฝักฝั่งลุ่มน้ำสวีหนุ่ม เป็นช่วงหนึ่งของแม่น้ำสวี เส้นเลือดสายใหญ่ของคนชุมพรที่กำลังเปลี่ยนแปลง หลังจากมีคนต่างถิ่นเข้ามาทำลายทรัพยากรธรรมชาติ อย่างช่วงที่มีน้ำเค็ม น้ำกร่อย น้ำจืดผสมผสานกัน ก็จะมีกุ้งแม่น้ำ ปูขึ้นมาเยอะ มีคนจากที่อื่นมาหาสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น เขาใช้วิธีการจับที่ผิดกฎหมาย และทำลายสัตว์น้ำในระบบนิเวศ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ยาเบื่อ ไฟฟ้าช็อตๆ ทำให้พวกเราต้องรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำสวีหนุ่มขึ้นมาเพื่อช่วยกันดูแล ฝึกระวัง ลุงวิลาศ ทองคำ บอกเล่าถึงสถานการณ์ที่ทำให้ลุงและทีมงานพาตัวเองเข้ามาทำงานนี้

เมื่อทำงานกันมาระยะหนึ่งกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำสวีหนุ่มได้ประกาศ “ปฏิญญาเกาะพิทักษ์” ร่วมกัน 6 ข้อ ได้แก่ 1) จะช่วยกันรักษาบ้านเรือนและชุมชนให้สะอาดน่าอยู่เสมอ 2) ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงในการดำรงชีพ 3)สร้างจิตสำนึกในการช่วยเหลือเอื้ออาทร
ต่อกัน 4)ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีคุณธรรม 5)ให้ชุมชนร่วมมือกัน
ต่อต้านอบายมุขและยาเสพติด และ 6)ส่งเสริมให้คนในชุมชนมี
สุขภาพที่ดีทั้งทางกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ

ลุงวิสาข์เล่าว่า งานนี้พวกเราสามารถชวนกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน
เกษตรสีหุ่ม ที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 2542 ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน
300 ราย ทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนมาร่วมด้วยช่วยกัน โดยในกลุ่มนี้

ยังมีธนาคารเด็ก มีกลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มยุวพัฒนาชุมชน กลุ่มผูกผ้า กลุ่มฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม ที่ทำงานเชื่อมโยงกันอยู่

เราสามารถออกแบบพื้นที่ริมคลอง ให้เป็นสถานที่จัดกิจกรรม ที่ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม ได้ตามปฏิญญาที่จะร่วมกันดูแลสภาพแวดล้อมของครัวเรือนและที่สาธารณประโยชน์ มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง ช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน โดยแบ่งพื้นที่กันรับผิดชอบ ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่วัยทำงาน และวัยสูงอายุ ด้วยการสอดส่องดูแลเหตุการณ์สภาพแวดล้อมชุมชน สร้างการเรียนรู้และการอนุรักษ์ ฟื้นฟูดูแลรักษากลุ่มน้ำสีหน่ม ทำให้ชุมชนคุณสวนหมากเราน่าอยู่

จากการที่คนสามวัยได้ร่วมกันทำกิจกรรมตามภารกิจที่มอบหมาย ทำให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ไว้วางใจกัน ส่งผลให้เกิดความสามัคคีในชุมชน จนมีผู้บริจาคพื้นที่เพิ่มแก่สาธารณะ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ สร้างถนนเข้าออก เหมาะแก่การใช้เป็นพื้นที่ในการออกกำลังกาย พื้นที่ติดคลองที่เพิ่มขึ้นบริเวณนี้สามารถใช้เป็นแปลงผักชุมชน ให้สมาชิกได้ร่วมกันปลูกผักปลอดสารพิษ ด้วยการทำโรงเรือนและแบ่งพื้นที่กันรับผิดชอบ

จากคลองและแหล่งน้ำสาธารณะที่มีแนวโน้มเน่าเสีย หลังจากชุมชนร่วมกันปรับสภาพโดยใช้ อี เอ็ม บอล ทำให้น้ำดีขึ้น ตามด้วยกิจกรรมวันสงกรานต์ที่ชาวบ้านชวนกันไปปล่อยปลา ที่ได้มาจากศูนย์เพาะเลี้ยงพันธุ์ปลาน้ำจืดจังหวัดชุมพร ลงในแหล่งน้ำชุมชนคุณสวนหมาก ที่หนองน้ำกิน และนายายสาด ทำให้สัตว์น้ำเพิ่มจำนวนเร็วขึ้น

1 ปีที่ผ่านมาเราสามารถสนับสนุนให้เกิดกองทุนกิจกรรมเด็ก โดยมีเงินตั้งต้น 10,000 บาท นำไปฝากกลุ่มออมทรัพย์ แล้วนำดอกผลมาเป็นกิจกรรมของเด็ก มีกิจกรรมธนาคารขยะ เอาวัสดุเหลือใช้ รัชชื้อถั่วแกล่นำมาปลูกผัก ขยายพันธุ์พืช เป็นรายได้เข้ากลุ่ม

เก็บขยะ ความสะอาดได้เห็นแล้ว เด็กจะทำกิจกรรมทุกวันเสาร์
ต้นเดือน แบ่งโซน 5 กลุ่มบ้าน แต่ละกลุ่มมีผู้ใหญ่เป็นหัวหน้ากลุ่ม
ทำงานร่วมกัน มีการฝากเงินช่วงเช้า ช่วงบ่ายทำกิจกรรมดูแลความ
สะอาดในชุมชน และไปทำแปลงผัก ใส่อุ้งดินเพาะพันธุ์กล้า มีค่าขนม
ให้เล็กน้อย โดยลุงวิสาข์บอกว่า เด็กที่มาทำกิจกรรมร่วมกันมีความ
รับผิดชอบมากขึ้นหลังจากผ่านการทำงานร่วมกับชุมชน

ไม่เพียงเท่านั้น การทำงานที่ผ่านมาได้เกิดแกนนำชุมชนด้าน
การสร้างเสริมสุขภาพถึง 3 คน อย่างน้องพิกุล เพชรวิเชียร จากที่
เคยเป็นความดัน มีไขมันมาก เพราะไม่ค่อยได้ออกกำลังกาย ตอนนี้
ออกเป็นประจำ สามารถนำเพื่อนบ้านในด้านการออกกำลังกายได้
มีน้องเพ็ญศรี แซ่ห่อ ที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการกินจากที่กินผักตลาด
ทั่วไป มาเป็นกินผักปลอดสารพิษเป็นประจำทำให้ความดัน เบาหวาน
ไขมันปกติ ลดลง ทั้งยังฝึกโยคะด้วยตนเองจนสามารถสอนคน

ในชุมชนได้เดือนละครั้ง ส่วนน้องสุรัชย์ ลิ้มพัฒนสาร ก็เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นจากที่ไม่เคยช่วยเหลือชุมชน ตอนนี้มาช่วยกันทำน้ำหมักในคูลู ทำธนาคารขยะ จนสามารถลดปริมาณขยะและนำขยะเปียก ไปทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ที่ทำจากเศษอาหาร ปุ๋ยมูลสัตว์ ขี้ไก่ รำละเอียด ปลูกป่น ใช้ในแปลงเกษตรของครัวเรือนและชุมชน

อย่างไรก็ตาม ตอนนี้ปัญหาของชุมชนคุณสวนมากคือ ทีมงานส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุจาก 10 ครัวเรือน ซึ่งไม่ถนัดในการเขียนและพิมพ์ กำลังมองหาผู้ช่วยที่เป็นเยาวชนที่สามารถเขียนและพิมพ์คอมพิวเตอร์มาช่วย โดยต้องการให้พี่เลี้ยงช่วยแนะนำ เนื่องจากเยาวชนที่ทำกิจกรรมที่โตก็ออกไปเรียนหนังสือนอกชุมชนกันเป็นส่วนใหญ่ ที่เหลืออยู่ก็เป็นเด็กไม่สามารถทำงานตรงส่วนนี้ได้มากนักในใจ...เรื่องแบบนี้เป็นกันทุกชุมชนเลยจริงๆ

แม้คนรุ่นใหม่ที่มาสืบทอดงานชุมชนมีน้อย แต่ลุงวิสาข์ก็ทำงานจนเกิดแปลงผักต้นแบบสามารถนำผักปลอดสารพิษมาจำหน่ายที่ถนนคนเดินหน้าเทศบาลเมืองชุมพรร่วมกับชุมชนอื่นๆ ได้ และบอกว่ามีขายได้ตลอดปีด้วย ●

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, วิสาข์ ทองคำ วันที่ 29 กันยายน 2555.

เบญจจา รัตนมณี แบบบันทึกการติดตามสนับสนุนโครงการ สำนัก 6 ปี 2555

ปรับปรุง ณ วันที่ 14 มีนาคม 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/819> สืบค้นวันที่ 28 ตุลาคม 2555.

12

“พี่สอนน้อง” หลักสูตร พัฒนาทักษะชีวิตตำบลโพธิ์ทอง

• ภาวิณี ไชยภาค •

ทำอะไรก็ไม่เคยถูกเลย มีเรื่องอะไรกลุ่มใจเราก็ได้มาคุย
กับเพื่อน กินแล้วหลับสบายไม่ต้องคิดอะไรมาก 3 เหตุผล ที่ทำให้
เพื่อนๆ กลุ่มหนึ่งที่ฉันรู้จัก เลือกที่จะไปอยู่ในมุมมืดๆ แล้วล้อมวงกัน
ดื่มน้ำกระท่อม ผสมด้วยยาแก้ไอ และน้ำโค้ก เลี้ยงด้วยน้ำแข็งเย็นๆ...
เห็นเพื่อนพาให้ฉันหวนคิดไปถึงชีวิตของตัวเองสมัยที่ยังรุ่นราวคราว
เดียวกัน ฉันไม่ใช่คนดีมากมายอะไร ก็เคยทำผิด ทำสิ่งไม่ดีตั้งหลาย
เรื่อง จนวันหนึ่งฉันได้คิดจากอีกมุม กอปรกับมีคนเข้าใจและให้โอกาส
ฉันจึงเติบโตมาจนถึงวันนี้ วันที่เรื่องของเพื่อนเด็กกลุ่มนี้เป็นเรื่องของฉัน
อยู่ทุกวัน

ฉันดีใจที่ได้คุยกับ กุ้ง ‘วณิชญา ฉันทสารานู’ เพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันที่ทำงานเรื่องเด็กและเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช และเธอยังเป็นคณะทำงานสมัชชสุขภาพภาคใต้ประเด็นเด็กและเยาวชนด้วย กุ้งเป็นมุสลิมะ ทำทางอารมณ์ดี ผิวสีแทน รูปร่างเล็กผอมเพรียว ไม่ต่างจากฉันมากนัก เรายิ้มทักทายกัน ก่อนที่จะไปถึงการถอดบทเรียนงานในพื้นที่ คำแรกฉันได้ยินกุ้งพูดว่า “แค่รู้ว่าจะมาคุยกับอาจารย์นี้ กุ้งก็กลัวจะแย่แล้ว”

เมื่อจับความได้ฉันและผศ.ดร.พงศ์เทพ สุธีรัฐผิ ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์หันมามองหน้ากัน แล้วลดโทนเสียงการพูดคุยลงเป็นภาษาพื้นถิ่นใต้เมื่อพูดในภาษาเดียวกันได้ กุ้งยึดตัวขึ้นแล้วบอกเล่าเรื่องการทำงานของเธอได้อย่างมั่นใจ และมีชีวิตชีวา

สถานการณ์แบบนี้ สำหรับฉันไม่ต่างจากเรื่องของเด็กที่ต้องเผชิญอยู่ทุกวัน ภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่ากันบ่อยครั้งในวันที่เราเป็นผู้ใหญ่เรามักลืมไปว่า ตอนเด็กเราเคยทำอะไรไว้บ้าง หรือต้องการอะไร และเราอยากให้ผู้ใหญ่ทำอะไรให้ ความเป็นเด็กทำให้เราตัวเล็กมาก จนแทบไม่มีเสียง หากเด็กอย่างเรามองเห็นและมีความเข้มแข็งมากพอที่จะส่งเสียงเช่นเดียวกับกุ้งวันนี้ เธอและเขาก็น่าจะก้าวข้ามข้อจำกัดหลายอย่างในชีวิตไปได้บ้าง ไม่กลายเป็นเหยื่อของสังคม ไม่ถูกมองว่าเป็นตัวปัญหาอยู่ร่ำไป

ดังเช่น ข้อมูลของคณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาลังคมและพัฒนาคคุณภาพชีวิตจังหวัดนครศรีธรรมราช ระบุว่า ปัญหาลังคมที่ต้องแก้ไขเร่งด่วนในปี 2554 อันดับหนึ่งคือ ปัญหาเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมในที่สาธารณะ ไม่ต่างกับที่ผู้ใหญ่หลายคนเล่าว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

มีมากขึ้น อย่างกรณีวัยรุ่นขับรถมอเตอร์ไซด์จุดผู้หญิงระหว่างทาง แล้วข่มขืน ปราบกฏการณ์เช่นนี้บอกอะไร กุ้งอาจไม่มีคำตอบสำเร็จรูป แต่เธอรู้ว่าตัวเองทำอะไรได้ และทำมาแล้วกว่า 6 ปี (2549) กับกลุ่ม ยุวทัศน์

นอกจากทำงานในระดับจังหวัดแล้ว กุ้งกลับมาทำงานที่บ้านเกิด ด้วย-ชุมชนบ้านสี่แยกวัดโหนด หมู่ 5 ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอกำแพง โดยมีน้องๆ กลุ่มยุวทัศน์ ซึ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและ ตอนปลาย ที่เป็นความสำเร็จที่น่าสนใจของกุ้งและเพื่อน ผู้เป็นส่วนหนึ่ง ทำให้เขาเติบโตขึ้นมาได้อย่างสง่างาม ประสบการณ์ปีที่ผ่านมา มากพอ

ที่ทำให้พวกเขาและเขาร่วมกับชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตที่สอนน้อง ให้น้องมองเห็นคุณค่าในตัวเอง สามารถกำหนดอนาคตตัวเองได้ เช่นเดียวกับตัวเอง ผ่านการเป็นที่เล็งร่วมพัฒนาทักษะชีวิตควบคู่ไปกับการทำสื่อ ร่วมสื่อสารเรื่องราวของตัวเองที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

กึ่งเริ่มงานจากการชวนผู้นำศาสนา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย และทีมงานมาปรึกษาหารือกันก่อน แล้วตั้งเป็นศูนย์ประสานงานขึ้นที่หมู่ 5 เพื่อเปิดพื้นที่ให้มีการรวมพลังกัน พลังแรกคือพลังเด็กและเยาวชน ต่อมาคือพลังปัญญาที่ประกอบด้วยโรงเรียนวัดสระประดิษฐ์ มัสยิดบ้านแสงจันทร์ คณะกรรมการสถานศึกษาหมู่ 5 พลังที่สามคือพลังครอบครัว ตัวแทนพ่อแม่ ผู้ปกครอง และพลังที่สี่คือ พลังชุมชนที่มีทั้งตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานีอนามัยที่รับผิดชอบดูแลเยาวชนในพื้นที่ สถานีตำรวจย่อยบ้านสี่แยกวัดโหนด ร้านค้าชุมชน มาระดมความคิดเห็นจนมองเห็นภาพอนาคตของเด็กและเยาวชนเหมือนกัน แล้ววางกระบวนการทำงาน แบ่งบทบาทหน้าที่กันทำ

นับหนึ่งจากความต้องการของเด็กกับรวบรวมกับประสบการณ์ทำงานเดิมของพี่ๆ ทั้ง 30 คน จนวงประชุมคณะทำงานเด็กสามารถคิดเนื้อหางาน และแบ่งบทบาทการทำงานกันได้ตามความสนใจ และความถนัด อย่างที่กำหนดเป็นกิจกรรมในช่วงเดือนตุลาคม 2554 ที่ผ่านมาให้มี 1)กิจกรรมการรณรงค์เรื่องยาเสพติด ซึ่งรับผิดชอบงานโดยน้องอาลิป เป็นการรณรงค์ในวันเสาร์ ตรงกับตลาดนัดของชุมชน ภายในกิจกรรมจะมีการจัดนิทรรศการ แจกเอกสารความรู้ให้แก่ประชาชนทั่วไป 2)กิจกรรมสร้างชุมชนโพธิ์ทองให้น่าอยู่มีน้องปฐิธาน โต๊ะเหม เป็นเยาวชนแกนนำหมู่ 5 ตำบลโพธิ์ทอง รับผิดชอบกิจกรรมมีการรณรงค์และร่วมกันทำความสะอาดตามโรงเรียน มัสยิดหมู่ 5

ตลอดจนบ้านเรือนของตนเอง “ต้องมีอุปกรณ์เป็นถุงดำใส่ขยะ และ
ถุงมือ” นื่องปฐิธาน เสนอในบทบาทหน้าที่ของตนเอง 3)กิจกรรมการ
ปลูกป่า นื่องฮาลันรับผิิดชอบ มีพื้นที่โรงเรียนสอนศาสนา และมีสยิิด
บ้านแสงจันทรีในการร่วมกันปลูกต้นไม้ 4)กิจกรรมสอนนื่องหัดเรียน
เขียน อ่าน นื่องลิปรับผิิดชอบ ด้วยการเป็นแกนนำ ชวนเพื่อนเข้ามา
ร่วมกิจกรรม มีพี่ๆ จากเครือข่ายยุวทัศน์ เข้ามาร่วม

5)กิจกรรมอบรมเรื่องเพศศึกษา นื่องฮุสนี ‘จุฑารัตน์ พรหม-
อินทร์’ รับผิิดชอบ เพราะนื่องเห็นว่า ในชุมชนยังมีเยาวชนที่ไม่เข้าใจ
เรื่องเพศอยู่มาก อาจส่งผลให้เกิดภัยอันตรายได้ กึ่งเกล้าว่า เรื่องเพศ
ศึกษาในศาสนาอิสลาม ใครพูดเรื่องเพศน่าอาย “งานนี้เราสามารถ
ทำให้เรื่องเพศพูดได้” โดยเปิดห้องเรียนคุยกันทุกวันเสาร์ 2 ชั่วโมง
โดยเริ่มกิจกรรมจากคำว่า เพศในความรู้สึกของนื่องคืออะไร มีเด็กคน
หนึ่งวาดภาพ เด็กผู้หญิงมอบดอกไม้ให้ผู้ชาย เราก็ได้นำสิ่งที่นื่องวาด
มาคุยต่อร่วมกันในกลุ่มใหญ่จนเข้าใจความหมายของเด็ก และเด็กก็มี
มุมมองในเรื่องนี้มากขึ้น อีกช่วงจะเป็นการขอเวลาที่โรงเรียนสัปดาห์
ละ 2 ชั่วโมง ไปใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งเด็ก ครู
ผู้ปกครอง และพี่ๆ ครูใหญ่ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

6)กิจกรรมเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น นื่องฮาบิبي เกษมสมาน
รับผิิดชอบ ด้วยการไปเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถ
ด้านศิลปะพื้นบ้านไม่ว่าจะเป็นลำตัด ลิเกฮูลู และภูมิปัญญาชาวบ้าน
เช่น งานไม้ การเกษตร และอื่นๆ มาถ่ายทอด ที่ศูนย์ประสานงานเครือ
ข่ายยุวทัศน์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม กิจกรรม
ที่ 7)สุดท้ายเป็นการประกวดครอบครัวแสนสุขที่จัดให้ครอบครัวในหมู่
5 เข้าร่วม ด้วยกำหนดองค์ประกอบไว้ 4 ข้อ คือ หนึ่ง-ความสะอาด
ของบ้านและบริเวณบ้าน สอง-การสร้างความปลอดภัยในครอบครัว

สาม-การให้ความร่วมมือในชุมชน และ สี่-การตัดสินใจจะให้ครอบครัวที่
เข้าโครงการเป็นผู้คัดเลือกกันเอง โดยกำหนดเป็นรอบเดือน รอบ 3
เดือน รอบ 6 เดือน และ 1 ปี ครอบครัวที่ได้รับการคัดเลือกจะได้อ
รับเกียรติบัตรเพื่อเชิดชูเกียรติ และขึ้นป้ายในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชน
รู้ว่านี่คือครอบครัวตัวอย่าง นอกจากนั้นจะเป็นการเข้าร่วมฝึกซ้อมการ
แสดงตามความถนัด โดยมีผู้ปกครองเป็นผู้สอน และร่วมแสดง

ไม่เพียงเท่านั้น ยังมีกิจกรรมพบปะเครือญาติ ผู้นำศาสนา
ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง แกนนำชุมชน แกนนำเยาวชน ในวันฮารีรายอ
โดยมีการทำกิจกรรม ละหมาดร่วมกันในวันฮารีรายอ และประกอบ
พิธีกรรมทางศาสนา รับฟังคำสอนจากผู้นำศาสนา และทำความสะอาด
ศาสนสถานร่วมกับแกนนำชุมชนเกิดกฎกติกาชุมชนขึ้นมา อย่างกรณี
ห้องที่นับถือศาสนาอิสลาม การอยู่ก่อนแต่งงานทางศาสนาอิสลามเพื่อ
ให้รู้ว่าผู้หญิงต้องพูด และต้องทำตัวอย่างไร ถือเป็นเตรียมพร้อมใน
การใช้ชีวิตครอบครัว กิจกรรมนี้ทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ได้ แต่ต้อง
เรียนให้ครบ 15 ชั่วโมง มาเรียนพร้อมกันที่มีสติกับอาจารย์

หลังจากจัดกิจกรรมได้ระยะหนึ่ง กิ่งเกล้าว่า เรามีแกนนำ
ผู้ปกครองในการวิเคราะห์ปัญหาและวิธีแก้ไขพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ
ของเด็ก และผู้ปกครองที่สามารถเป็นต้นแบบให้กับเด็กและเยาวชน
ได้ เช่น พ่อสอนการบ้านลูก อ่านหนังสือกับลูก พ่อแม่พาลูกเข้าวัด
มีสติ ไปลานพื้สอนน้อง และจากการประชุมร่วมกันระหว่างผู้ปกครอง
แกนนำชุมชน สถานีนามัย ผู้นำศาสนา ผู้อำนวยการโรงเรียน
ทุกเดือนเกิดเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง โดยโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน
มาทำกิจกรรมร่วมกันเพิ่มขึ้น และเด็กก็สามารถจัดกิจกรรมการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของตัวเองได้

เมื่อเห็นว่า เยาวชน ชุมชนมีความพร้อม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์จึงพานักศึกษาพยาบาลจากประเทศออสเตรเลีย มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ตามมาด้วยนักศึกษาจากประเทศญี่ปุ่นมาทำกิจกรรมด้านเด็กและเยาวชนร่วมกับชุมชน งานนี้ทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไทยพุทธ มุสลิมที่มาเข้าร่วมประทับใจมาก กุ้งเล่าด้วยความภาคภูมิใจ

กุ้งตั้งข้อสังเกตเห็นว่า หลังจากจัดกิจกรรมเด็กมีพัฒนาการที่น่าสนใจ อย่างเด็กสมาธิสั้นก็สามารถทำงานประณีตได้ และทำได้สวยด้วย หรือเมื่อก่อนบางเรื่องเด็กไม่กล้าคุยกับพ่อแม่มาตอนนี้เด็กกล้าพูดกล้าคิด เปิดใจกัน สามารถคิดสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ให้กับตัวเองได้มากขึ้น หลังจากทำโครงการ เด็กๆ เสนอกิจกรรมที่ตัวเองสนใจ

เพิ่มเติม เช่น ไปทัศนศึกษา ก็มีพี่จากสำนักงานทุนสนับสนุนงบประมาณไปทัศนศึกษาพื้นที่ป่าชายเลนในวันแม่ที่ผ่านมา และมีกิจกรรมปั่นจักรยานมาโรงเรียน

จากเดิมมีเด็กมาทำกิจกรรมร่วมกัน 80 คน มาเข้าร่วมเพิ่มเป็น 120 คน ในจำนวนนี้เป็นแกนนำ 20 คน กุ้งและทีมงานได้สนับสนุนเด็กกลุ่มนี้เข้าสู่สภาเยาวชนตำบลโพธิ์ทอง จนสามารถขยับการทำกิจกรรมมาเชื่อมกับสภาเด็กและเยาวชนตำบลท่าศาลา ที่กุ้งดูแลอยู่แล้ว ผลงานที่เด่นชัดทำให้ สปสข. จังหวัดชุมพร ติดต่อกับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ไปพัฒนาแกนนำเด็กให้กลุ่มอื่นๆ ด้วย

ทุกวันนี้ เด็กในชุมชนของกุ้งก็มีความกระตือรือร้นในการทำงานมาก อย่างน้องเด็กเล็ก ชั้นอนุบาลก็สนใจ เธอชอบทำเพราะสนุก หรือจากที่ไม่ชอบวิชาศิลปะเลยก็เปลี่ยนเป็นชอบ เพราะเธอได้วาดภาพตามจินตนาการของตัวเองและเธอก็ภูมิใจกับมัน ภาพนี้จึงมีได้มีความหมายเพียงเธอคนเดียว แต่มีความสำคัญกับชุมชนของเธอด้วยตัวภาพคือ เป็นผลสำเร็จส่วนหนึ่งของหลักสูตรข้างต้นนี้ แต่ที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันคือ กระบวนการที่เกิดขึ้นกับเธอตลอด 1 ปีที่ผ่านมา นี่ละค่ะ คือหลักสูตร ที่ฉันและกุ้งเรียกมันว่า “การพัฒนาทักษะชีวิตแบบพี่สอนน้อง” ●

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, วณิชญา ฉันทสาราญ วันที่ 29 กันยายน 2555.

พรรณี สิทธิการ รายงานสถานการณ์ทางสังคม จังหวัดนครศรีธรรมราช ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน 2554 พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครศรีธรรมราช.

<http://www.happynetwork.org/paper/842> สืบค้นวันที่ 29 ตุลาคม 2555.

13

เยาวชนต้นน้ำบ้านเขาวัง

“ต้นลำแพนเก่าดีเก็บน้ำได้ดี ใหญ่เร็ว” ทุกๆ วันชาวบ้านเขาวัง ต.หินตก อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช ใช้ชีวิตอยู่กับป่า เรามีหัวหน้าชุดออกสำรวจป่า เมื่อเห็นต้นลำแพน พันธุ์ไม้ป่าก็ช่วยกันเก็บ มารวบรวมไว้ เมื่อถึงวันสำคัญก็จะเอามาปลูกร่วมกัน เหลม ‘ธีรศักดิ์ บุญพล’ ร่ม ‘สฤษดิ์ชัย หมัดตะเหล่’ บังเจด ‘รังสรรค์ บุญพล’ บังระเระ ‘อนูรัตน์ บุญพล’ ร่วมกันบอกเล่าการทำงานของชมรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ที่มีเยาวชนเป็นกลไกการทำงาน เชื่อมประสานภาคีเครือข่าย โดยเฉพาะ เมื่อต้องอยู่ในสถานการณ์ภัยพิบัติ

ผมอายุ 17 ปี แต่ฝากไว้ที่บ้านอีก 10 ปี ใบหน้ายิ้มๆ สำเนียงเสียงพูดกวนๆ ที่เล่นที่จริงของเหลมอาจจะทำให้ทีมของฉันที่คุยด้วย ตั้งคำถามหนักๆ ไปบ้าง แต่นั่นก็เป็นเพียงสิ่งภายนอก หากทว่าสาระสำคัญอยู่ที่ เด็กหนุ่มคนนี้ได้หันหลังให้กับเมือง เมื่อเรียนจบการศึกษา ด้านเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยสงขลา แล้ว

มุ่งหน้ากลับบ้านเกิดบนภูเขาไกลลิบ ที่ร้านค้าก็แทบหาไม่เห็น มาเพื่อดำรงชีวิตตามวิถีโตะของโตะ (คนรุ่นพ่อของปู่ย่า ตายาย)

เขาได้ใช้ความรู้จากห้องเรียนมาผสมผสานกับความรู้ของท้องถิ่น แล้วลงมือปฏิบัติเป็นการทำปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ ปลูกผักปลอดสารพิษ รักษาแหล่งอาหาร แหล่งน้ำชุมชน (ธนาคารน้ำ) ไปจนถึงการทำกิจกรรมสร้างจิตสำนึกหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ฟื้นฟูระบบนิเวศป่าต้นน้ำ ผ่านตัวแหลมและทีมเพื่อนเยาวชน เด็กนักเรียน และคนในหมู่บ้านเขาวัง ผลที่ออกมาจึงน่าชื่นชม ถึงแม้ว่าจะอยู่ในช่วงของการลงมือ ลองถูกลงไปด้วยกันก็ตาม

ที่บ้านแหลมเขามีอินเทอร์เน็ต พี่ชายเขาสับสนุน บังเรื้อ
ตอบขึ้นมาทันที เมื่อฉันถามถึงเรื่องการสื่อสาร อันนี้เบอร์โทรศัพท์
087-2716814 ส่วน Leem_1985@hotmail.com. เป็นอีเมลส่งถึง
ผมได้ และใช้กับ Facebook (FB) ด้วย บรรยากาศการพูดมีเสียงเฮฮา
ขึ้นมาอีกครั้ง เหมือนเป็นการแสดงถึงศักยภาพของตัวเอง และชุมชน
ที่บอกว่า พวกเขาสามารถสื่อสารด้วยตัวเองได้ เมื่อเข้าไปใน FB ก็
เห็นจริงเช่นนั้น อันนี้ไม่นับที่เขาเข้าไปสื่อสารผ่านเว็บไซต์ของโครงการ
ชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ <http://www.happynetwork.org/paper/865>

แหลมเล่าว่า การทำงานทั้งหมดพวกเขามีมีสยิดดารุลเอียะฮาน
(บ้านเขาวัง) เป็นฐานที่มั่น เพราะชุมชนบ้านเขาวังมีประชากรมุสลิม
ร้อยละ 99 ความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระเจ้าจะนำไปสู่การสร้างความ
เปลี่ยนแปลงเพื่อชีวิตที่ดีตามหลักศาสนา ดังนั้น ทุกๆ กิจกรรมที่ทำ
ภายใต้โครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่บ้านเขาวัง จะถูกปรึกษาหารือกัน
ทุกวันศุกร์ หลังละหมาด แต่ก่อนหน้านั้นทีมงานก็ได้ไปปรึกษาหารือ
กับโต๊ะอิหม่าม คณะกรรมการมีสยิดไว้แล้ว เมื่อถึงเวลาต้องชวนพี่น้อง
แลกเปลี่ยน เพื่อนัดหมายการทำกิจกรรม โต๊ะอิหม่ามก็มาแสดงบทบาท
อีกครั้งในฐานะผู้นำทางศาสนา และมาเป็นผู้นำหลักในการจัดอบรมเรื่อง
การใช้ชีวิตก่อนแต่งงานเป็นเวลาถึง 12 วัน แม้จะบอกว่าการใช้ชีวิต
ก่อนแต่งงาน แต่เนื้อหาที่นำมาอบรมก็เชื่อมโยงอยู่ในทุกมิติของวิถีชีวิต
แบบมุสลิม ไม่เว้นแม้แต่เรื่องระบบนิเวศ ที่บ้านเขาวังอยู่ร่วมกับป่าเขา

“น้ำในห้วยแห้งเหลือแค่ตาตุ่ม พันธุ์ปลาหายไป” แหลมพูด
ถึงสภาพปัญหา พี่จอม อ้อม และทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ถือว่าเป็นทุนคนทำงานที่มีค่ามาก เพราะเขามีส่วนอย่างสำคัญในการ
สร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการดูแลรักษาป่าต้นน้ำในช่วงที่
ผ่านมา ทำให้ได้ไปร่วมกันศึกษาป่า ศึกษาชนิดของพันธุ์ไม้ที่อยู่บนเขา
และเก็บภาพ เก็บชนิดของพันธุ์ไม้ไว้เพื่อช่วยกันขยายพันธุ์ และร่วมกัน

ดูแลรักษา ผ่านการแสดงแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ลงในแผนที่เดินดิน เพื่อเราจะได้ปากกลับมาเป็นป่าต้นน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม

เมื่อก่อนการชวนกันตัดหญ้าริมทาง หรือการไปแชร์แรงช่วยกันเป็นเรื่องปกติ มีให้เห็นทั่วไป แต่เมื่อนโยบายรัฐเข้ามา มีการให้เงินเฉพาะกลุ่ม การมาช่วยกันทำจึงหายไป แล้วกิจกรรมอย่างการสร้างสะพานข้ามห้วยที่ถูกน้ำป่าพัดพาไป ก็ได้ฟื้นเรื่องการแชร์แรงกลับมาอีกครั้ง “ถ้าจะทำให้พึ่งตัวเองได้ เราต้องสร้างความเป็นเจ้าของ” เหลมพูดแทรกขึ้นมาก่อนคำถามใหม่ ไซ้ฉั่นเห็นด้วย แต่จะอย่างไรละ ในเมื่อสิ่งเหล่านี้มันหล่นหายไปหลายปีแล้ว

นี่! การปลูกป่าเราก็ให้คนที่ปลูกช่วยกันดูแลและร่วมเป็นเจ้าของ ส่วนการทำฝายก็กลับไปดูว่าก่อนหน้าที่คนรุ่นก่อนเขาทำกันอย่างไร แล้วนำมาปรับประยุกต์เอา ตอนวางแผนนอกจากมีสียิดชาวบ้านแล้ว เราก็ได้ชวนครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) เข้ามาร่วมด้วย เมื่อครูมาเด็กก็มา วันที่ปลูกต้นไม้ผู้ใหญ่ช่วยกันสอนด้วยการทำให้ดู เด็กๆ ได้ทำด้วยตัวเอง เธอและเขาดูสนุกกันมาก ไม่เพียงเท่านั้น เรายังมีกิจกรรมสนับสนุนกลุ่มแม่บ้าน ชวนเด็กและเยาวชนมาร่วมกันกวนขนมมูโบ หนึ่งในประเพณีโบราณที่สืบทอดกันมา การได้ทำกิจกรรมร่วมกันนี้ทำให้เด็กและผู้ใหญ่มีความรักและห่วงใยกันมากขึ้น เหลมเล่าไปยิ้มไป

จากกิจกรรมย่อยๆ เหล่านี้ เรายังมีทีมช่วยดูแล และสนับสนุนการทำงานอีกชุดหนึ่ง ดังที่มีอาสาสมัคร รับมอบหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละเรื่องไปจากมติที่ประชุมของชุมชน 1)กลุ่มปลูกจิตสำนึกและห่วงแหนธรรมชาติ มีบึงวันชัย มามู่ย และคณะ เป็นผู้รับผิดชอบ 2)กลุ่มอนุรักษ์และเพาะพันธุ์ไม้ มีบึงสมชาย มามู่ย, อับดุลอารี ปูยู, รังสรรค์ บุญพล, สัญญา หมดตะลี และยะผาด สง่า เป็นผู้รับผิดชอบ 3)กลุ่มธนาคารน้ำ มีบึงสุชาติ แก้วพลีก, อนัน หมดตะลี, กิบลี ฮามะ,

อนันต์ สันหาต, ดิเรก บุญผล เป็นผู้รับผิดชอบ 4)กลุ่มเกษตรกรปลอดสารพิษ มีบังอนุรักษ์ บุญพล, ชีรศักดิ์ บุญพล, สมชาย เต็มซอ, สุกีร์ บุญมาก และอับดุลมะหมุด ปันตะ เป็นผู้รับผิดชอบ 5)กลุ่มอาหารชุมชน มีบังเฉลิม บุญพล, รอหมาน ดาบแสงทอง, วิเชียร โต้ะหวาน และพารี มัยทอง เป็นผู้รับผิดชอบ

การจัดกิจกรรมข้างต้น เป็นไปได้ด้วยดีแถมยังทำให้ชุมชนบ้านเขาวังเป็นที่รู้จักของชุมชนอื่นมากขึ้น และกลายเป็นชุมชนเปิดในการเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่คนพื้นราบคณะต่างๆ ทั้งภาคีเครือข่ายหน่วยงานหนุนเสริม และพื้นที่ข้างเคียงที่ทำกิจกรรมพัฒนาในประเด็นอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่า กิจกรรมส่วนใหญ่ก็ยังคงอยู่ในความ
รับผิดชอบของมุสลิม ด้วยผู้ชายมีบทบาทการเป็นผู้นำมาก่อน ในขณะที่
ที่มุสลิมะ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้หญิงเริ่มขยับตัวขึ้นมา หลังจากมีโอกาสได้แลกเปลี่ยน
เรียนรู้ด้านการพัฒนาแกนนำสตรีมุสลิมที่เข้าไปมีบทบาทนำ
การพัฒนาชุมชนจากหมู่บ้านศาลาแขก ใกล้เคียง กัน เพราะที่นี้เขาทำ
โครงการสุขภาพดีด้วยวิถีสตรีมุสลิม ครุนง ‘จำนง หนูนิล’ เล่าเสริม
มุมมองเรื่องบทบาทหญิงชายเข้ามาให้เห็นมิติของการทำงานหนุนเสริม
กัน เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ฉันรู้สึกดีใจที่ได้ฟังคำบอกเล่า การทำงานในการดูแลรักษาป่า
รักษาน้ำของคนบ้านเขาวัง แม้ครั้งแรกของการฟังจะรู้สึกตึ๊ดๆ ชัดๆ
อยู่มาก หากเพราะเรามีลีลาการพูดที่ต่างกัน สิ่งที่ทำให้ฉันและทีมนี้
รู้สึกว่ามีความคุ้นเคยกันมากขึ้น เมื่อแหลมและทีมรู้ว่า ฉันเคยทำงาน
กับพีเจอม และอ้อมทีมงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์มาก่อน
เช่นเดียวกับที่ฉันเคยร่วมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการงานสื่อพลเมือง
สื่ออาสาปกป้องภาคใต้กับบังเร๊ะมาแล้วเช่นกัน เพียงแต่เว็บแรกยังไม่
ไม่ออก กระทั่งหันไปฟังเสียงและลีลาการพูดของบังอีกครั้ง ไม่ต่าง
กันเลย หรือถ้าจะบอกว่าต่าง ก็คงเป็นเพราะวันนี้ บังไม่ได้มาคนเดียว
และพูดคนเดียวแล้ว •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, สัมภาษณ์ หมดตะลี, อนุรัตน์ บุญผล, รังสรรค์ บุญผล และธีรศักดิ์
บุญผล วันที่ 30 กันยายน 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/865> สืบค้นวันที่ 3 พฤศจิกายน
2555.

จำนง หนูนิล, แบบรายงานผลติดตามและประเมินผล โครงการร่วมสร้าง
ชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ภาคใต้ วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2555.

14

ออมทรัพย์จับคู่

• กาวินี ไชยภาค •

ฐานเดิมคนบ้านจันทน์ใต้ ต.ท่าเรือ อ.เมืองนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ไม่ได้ร่ำรวย ส่วนใหญ่ครอบครัวทำการเกษตร รองลงมาเป็นงานรับจ้าง บ้างก็ออกไปทำงานก่อสร้างข้างนอกชุมชน เพื่อนำเงินมาดูแลครอบครัว ให้ลูกได้เรียนหนังสือ ให้ความสะดวกสบายกับลูกทุกอย่าง จนบางครั้งอาจลืมไปว่า ที่มากกว่าเงินคือ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวที่ได้มาจากการพูดคุยกันในแต่ละวัน กอปรกับลักษณะชุมชนที่เป็นกิ่งเมืองกิ่งชนบท เทคโนโลยีที่มีมากขึ้นทำให้เด็กหลงใหลไปกับวัตถุ-เด็กติดเกม ดินน้ำไปกระท่อม ทำให้ช่องว่างระหว่างเด็กกับผู้สูงอายุมีมากขึ้น

หากปล่อยไปเช่นนี้ อนาคตความเป็นอยู่แบบเครือญาติที่สามารถดูแลช่วยเหลือกันได้ บนฐานประเพณี วัฒนธรรมอันเป็นทุนเดิมของชุมชนอาจจะหายไป จากความหวังกังวลของพี่หมาน เกตุชาติ พี่โมทย์ ‘ปราโมทย์ บุญคมรัตน์’ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ (อบต.) และทีมมาทำโครงการร่วมสร้างชุมชนจันทน์ได้นำอยู่

ร่วมกัน เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชน ให้หันมาทำกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยมีพ่อแม่เป็นต้นแบบของครอบครัวที่ดีและชุมชนมีความรักสามัคคี ร่วมสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

“เดี่ยวโทรเรียก โทรเรียกกันในกลุ่มแกนนำ มาประชุมกันเกือบทุกคืน” ผมก็มาทุกครั้ง พี่โมทย์พูดยิ้มๆ แล้วพี่ชมนาลก็บอกว่าเรามี อบรมสนับสนุนตอนนี้เราสามารถยื่นได้ด้วยตัวเองแล้ว เราจะทำงานร่วมกันต่อไปเพื่อชุมชนของเรา เพียงแต่ไม่ขอรับทุนสนับสนุนจาก สสส. เพราะเรารู้ว่ามีอีกหลายชุมชนที่เขายังต้องการใช้งบประมาณตรงนี้ไปสนับสนุนกระบวนการทำงานเพื่อสร้างฐานชุมชน

ฟังแล้วก็ชื่นชมในความคิด และการทำงานของทีมงานบ้านจันทุนใต้ที่สามารถพึ่งทุนจากภายในท้องถิ่นได้ คนบ้านนี้เขาทำอะไรทำแบบไหน ถึงสำเร็จได้ เดี่ยวเราลองตามพี่ชมนาลไปดูกันละ

นับจากกิจกรรมที่พี่ชมนาลบอกว่า ทำงานแล้วภูมิใจมาก หากทว่า “เหนื่อย เหนื่อยสุดๆ” เช่นกัน ไม่ใช่อะไรอื่นคะ แต่เป็น “การออมทรัพย์จับคู่” นวัตกรรมของพี่โมทย์เขานั่นเอง ด้วยกิจกรรมนี้ทำขึ้นเพื่อสร้างบรรยากาศการพูดคุยเชื่อมความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ชุมชน ไม่ใช่เพียงแค่ชวนกันมากินอาหารแล้วจบกันไป แต่เป็นการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

จากเดิมที่ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ ที่เป็นการออมเงินไว้เป็นกองทุนกู้ยืมไปประกอบอาชีพ ใช้จ่ายในยามจำเป็นด้านอื่นๆ ได้ดอกผลนำมาสร้างสวัสดิการเพื่อดูแลกันในชุมชน ลีนปีก็มีเงินปันผลแก่สมาชิก แต่ทั้งหมดนี้ก็ยังไม่สามารถทำให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขได้เสียทีเดียวนัก เพราะสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีอาชีพตกงาน การพัฒนาต่อยอดจากฐานเดิมเชื่อมไปสู่มิติอื่นๆ ของชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ การออมทรัพย์จับคู่จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เกิดขึ้นมา เพื่อขยายฐานสมาชิกแต่ละครัวเรือนให้ได้มาออมเงินร่วมกันทุกวัน อย่างเช่น พ่อ แม่ จับคู่กับลูก ปู่ ย่า ตา ยาย น้ำ อา ป้า ลุง จับคู่กับหลาน ด้วยการออมโดยใช้สมุด

ออมทรัพย์เล่มเดียว ถ้าพ่อจับคู่กับลูก ทั้งคู่ก็จะได้ช่วยกันสะสมเงินออม บางคู่ก็แข่งขันกันออม “พอกลับจากทำงาน ลูกใส่กระปุก” ผ่านการหยอดกระปุกในจำนวนเท่าไรก็ได้ สะสมไปจนถึงวันที่ 11 ของทุกเดือน ก็นำมาออมร่วมกับชุมชน

ครั้งแรกจับคู่แบบ พ่อ แม่กับลูกมีสมุดเล่มเดียวกัน มีสมาชิกสมัครเข้ามา 160 คน 80 คู่ ทำมาได้ระยะหนึ่ง แล้วมาถอดบทเรียนกัน พบว่า ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา บอกว่า หลานอยู่กับตัวเอง ก็อยากให้เด็กมาทำกับป้าลุงด้วย จนสามารถจับคู่ได้ 100% ของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 200 คู่ การออมเงินร่วมกันทำให้คู่พ่อ แม่กับลูก คู่ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา กับหลาน ได้เล่าสู่กันฟังเรื่องการออม และคุยต่อไปถึงเรื่องชีวิตในด้านอื่นๆ มากขึ้นด้วย และเมื่อถึงวันที่ 11 ของทุกเดือน การเงินออมมารวมเป็นเงินชุมชนก็ได้มาคุยกับเพื่อนบ้าน ถือเป็นการสร้างความพันธ์อันดีภายในชุมชนอีกทางหนึ่ง นี่เป็นหลักการสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ชุมชนที่พัฒนาหยุดถึงข้างต้น ที่เกิดขึ้นแล้วในชีวิตแต่ละวันของคนบ้านจันทน์ใต้

เช่นเดียวกับคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ และแกนนำชุมชนที่ได้พูดคุยกันแทบทุกคืน ตามมาด้วยการสรุปรงานกันทุกสองเดือน เพื่อดูความคืบหน้าของงานว่าไปถึงไหน ติดขัดอะไรบ้าง ตอนนี้ มีผู้เข้าร่วมกี่เปอร์เซ็นต์ ได้ตามเป้าหมายแล้วยัง ครอบครัวไหนที่พ่อแม่ไม่ได้เข้าร่วม จะทำอะไรให้เขาได้เข้าร่วม หรือมาดูกันว่าตอนนี้ชาวบ้านเขาต้องการอะไรกัน แล้วนำมาสู่การวางแผนงานในเดือนต่อไป ซึ่งหลังจากนั้นมีสถาบันส่งเสริมพิทักษ์เด็ก กระทบวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้เข้ามาต่อยอดเป็นออมทรัพย์ของเยาวชนด้วย

ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการออมทรัพย์จับคู่ เชื่อมโยงไถ่กันมาตั้งแต่กิจกรรมแรกๆ ของชุมชน ที่มีการเชิญแกนนำชุมชน

อสม. ผู้สูงอายุ คณะกรรมการเด็กเยาวชน ผู้ปกครอง รวม 160 คน มาทำความเข้าใจในเป้าหมายที่ต้องการให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง แล้ววางแผนการทำงานร่วมกัน ที่ศาลาโมราในหมู่บ้านจันทน์ใต้ แล้วรับอาสาสมัครที่ต้องการเป็นแกนนำเยาวชน และครอบครัวต้นแบบ กระทั่งเกิดเป็นกิจกรรมแรก พี่สอนน้อง ที่เยาวชนรุ่นพี่จำนวน 10 คน สอนน้องๆ จำนวน 20 คน ร้อยมาลัยข้อมือ ร่วมกับผู้ปกครองอีก 30 คน

ตามด้วยพี่สอนน้องทำขนมไทยอย่าง ขนมจาก ขนมพิมพ์ ขนมครก กลัวยทอด โดยมีผู้ปกครองคอยดูแลให้คำแนะนำเพิ่มเติม และบูรณาการไปสู่กิจกรรมโรม “ให้ทานไฟ” ซึ่งเป็นประเพณีท้องถิ่น บ้านจันทน์ ที่สืบทอดกันมายาวนาน เป็นการจัดร่วมกันของเยาวชนใน หมู่ 3, หมู่ 8, หมู่ 14 และหมู่ 16 โดยเยาวชนหมู่ที่ 14 เป็นแกนนำหลัก ใช้สถานที่ของวัดจันทน์

กิจกรรมที่ 2 ตักบาตรทำบุญกับแกนนำเด็กเยาวชน ครอบครัว และสมาชิกบ้านจันทน์ใต้ รวม 190 คน โดยวันดังกล่าวมีกิจกรรมอื่นๆ

เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ครอบครัว ชุมชนต่อกัน อาที พ่อ แม่ ลูก ร่วมเปิดใจให้เห็นถึงความคาดหวังในบทบาทของกันและกัน จะได้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันจากนั้นก็ทำอาหารคาวหวาน และรับประทานอาหารร่วมกัน แล้วปิดท้ายด้วยการทำความสะอาดบริเวณศาลา โมรา สวนสุขภาพ และถนนหนทาง

กิจกรรมที่ 3 ทำบุญสารทเดือนสิบ ณ ศาลาโมรา โดยแกนนำเด็กเยาวชน ไปร่วมเรียนรู้ และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำขนมเดือนสิบ จากนั้น ทั้งเด็กและครอบครัวต้นแบบ ได้ช่วยกันรวบรวมขนมและสิ่งของเพื่อจัดหมรับ แล้วไปร่วมกันแห่หมรับไปทำบุญที่วัด จังหูนและวัดกุฎี และมีการแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน เดินกะลา ปิดดาตีหม้อ กระโดดเชือก วิ่งกระสอบ วิ่ง 4 ขาผู้กัน 3 คน เพิ่มความสนุกและสร้างความสามัคคีชุมชน

กิจกรรมที่ 4 แกนนำเด็กและเยาวชนจำนวน 30 คน ร่วมอบรมการเป็นนักจัดรายการวิทยุ และไปจัดรายการวิทยุทุกวันเสาร์ ครั้งละ 2 คน ทางคลื่นวิทยุชุมชนเอฟ เอ็ม 91.0 ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้าน จังหูนใต้

กิจกรรมที่ 5 แกนนำเด็กเยาวชนและตัวแทนครัวเรือนจิตอาสาช่วยงานบุญ จำนวน 80 คน หลังจากผ่านการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการผูกผ้าประดับในงาน การจัดดอกไม้สด ผู้นำพิธีทางศาสนา การจัดโต๊ะ และเสิร์ฟ ตามด้วยงานมงคลสมรส โดยได้ช่วยกันผูกผ้า จัดดอกไม้ เสริฟน้ำ อาหาร ตลอดจนการแสดงบนเวที โอกาสนี้คุณครูรัชณี บุญคมรัตน์ ได้มอบรางวัลให้กำลังใจแก่เด็กที่มาช่วยงานด้วย การปูพื้นฐานด้านเด็กเยาวชนไว้วันนี้ที่ซมณาล หวังเพียงว่าในอีก 10 ปี ข้างหน้า ตำบลท่าเรือ จะไม่ลำบาก

จากกิจกรรมที่ผ่านมาที่ซมณาลแล้วว่า ชุมชนเรามีคณะทำงานกว่า 50 คน มีแกนนำในหมู่บ้านอีก 30 คน จากสมาชิก 800 คน 192 ครัวเรือน ในเรื่องครอบครัวต้นแบบ ตอนนี้ชุมชนใกล้เคียงมา

เรียนรู้ แล้วเอาไปทำ โดย อบรม.ทำเรือได้สนับสนุนด้วยการสมทบไป เป็นเงินรางวัล 10,000 บาท

การที่ชุมชนได้มาพูดคุยกัน มีผู้สูงอายุมาเล่าให้ลูกหลานได้ รับรู้ถึงวิถีชีวิต ความคิดความเชื่อของคนรุ่นก่อน จนสามารถฟื้นฟู วิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมกลับมา บวกกับที่เรามีหลวงพ่อดีศรีสุขเป็นสิ่ง ยึดเหนี่ยว เชื่อมสัมพันธ์หมู่บ้าน มีการรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ทำให้เด็ก ครอบครัว ผู้สูงอายุ สามารถพูดภาษาเดียวกันได้ จนสามารถ นำมาสู่การออกแบบกิจกรรมต่างๆ ที่เน้นประเพณีวัฒนธรรม อาทิ วันสารท สงกรานต์ ลอยกระทง จนชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาได้ร่วมทั้ง แรงใจ แรงกาย กำลังเงินเข้ามาสมทบเป็นค่าอาหาร วันนี้เรามีเป็นเงิน กองทุนชุมชน 30,000 กว่าบาทแล้ว และนี่คือสิ่งที่พวกเราทำร่วมกัน ด้วยความภาคภูมิใจ “ถ้าให้คณะทีมงานทำอย่างเดียว อาจไม่สำเร็จ” พี่ชมณาถัย •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, ชมณาถัย กุฑชาติ และ ปราโมทย์ บุญคุณรัตน์ วันที่ 30 กันยายน 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/852> สืบค้นวันที่ 3 พฤศจิกายน 2555.

15

เล่าเปิดเคลื่อน(ที่) หลักกิโล 3 ปากพั่ง

เมื่อพูดถึงอำเภอปากพั่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช นั้นจะนึกถึงภาพแรกคือ ฟองน้ำฟุ้งกระจายไปตามใบพัดที่กำลังหมุนเพื่อเพิ่มออกซิเจนให้แก่ น้ำในบ่อที่ใช้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ จากการประเมินการลงทุนของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งกุลาดำในอำเภอปากพั่งฝั่งตะวันออกปี 2536 กนก หร่ำเดช พบว่า เกษตรกรมีรายได้ทั้งหมดเฉลี่ย 122,765.69 บาท ต่อไร่ต่อปี ในจำนวนนี้ได้กำไรสุทธิเฉลี่ย 61,963.17 บาทต่อไร่ต่อปี จากผลกำไรที่ได้ทำตัวบวกกับการสนับสนุนจากนโยบายรัฐเพื่อการส่งออกในช่วงนั้น ทำให้พื้นที่อำเภอปากพั่งตลอดแนวชายฝั่งมาถึงระโนดเต็มไปด้วยนากุ้ง และขยายไปสู่พื้นที่อื่นๆ ของภาคใต้อย่างรวดเร็ว

หลังจากนั้นไม่นาน สภาพดินเค็ม น้ำเสีย อากาศอบบบริเวณค่อยๆ ปนเปื้อนไปด้วยสารพิษที่มาจากวัตุดิบในขั้นตอนการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ การที่ต้องเผชิญปัญหาอย่างโดดเดี่ยว ทำให้หลายครอบครัว

ประสบความล้มเหลว จนแทบสิ้นเนื้อประดาตัว เป็นหนี้เป็นสิน ๓๓. (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร) มาจนถึงวันนี้ ชุมชนหลักกิโละ 3 ปากพั้ง ตำบลปากพั้งฝั่งตะวันออกก็ไม่ต่างกัน พี่สรว ‘เกษตร มุ่งทองกลาง’ พี่รม ‘นัทธมน วัฒนธรรม’ พี่วัช ‘ศักดิ์ณรงค์ เพชรชนะทองคำ’ ทีมนักพัฒนาชุมชน 3 รุ่น ช่วยกันทบทวนบทเรียนที่มีราคาแพง แสนแพง ของการพัฒนาอำเภอปากพั้งตลอดช่วง 30 กว่าปีที่ผ่านมา โดยมีพี่กำไล สมรักษ์ พี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือ

แล้วพี่วัชก็เล่าให้ฉันฟังว่า แต่ก่อนต่างคนต่างทำ เราก็ไม่รู้ แต่พอมาทำด้วยกัน มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การปลูกพืชผักด้วยกัน เราก็ทำได้อย่าง ถ้าดินเค็มปลูกอะไรไม่ได้ ทีมงานก็ทดลองเอาฝ้ายวางปลูกไปในขั้นแรกก่อน แล้วใส่ดินแดงที่นำมาจากพื้นที่อื่น

ให้ธาตุอาหารเพิ่มด้วยการใส่ปุ๋ยชีวัว ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยอินทรีย์อื่นๆ ที่มีแล้วปลูกผักลงไป จากนั้นก็รดน้ำพรวนดินดูแลตามปกติ

อีกวิธี คือ ทำท่อซีเมนต์เป็นบล็อกลอกเอาดินแดงใส่ลงไปเป็นบล็อกเช่นเดียวกันแล้วตามด้วยปุ๋ย ท่อซีเมนต์ที่สูง ผ่าข้างที่รองพื้นไว้ก่อนจะทำหน้าที่กั้นดินเค็มด้านล่างไม่ให้มีปัญหาผักกับผักได้ จริงซิคะ ฉันทึกภาพต่อจนเห็นผักของพี่ๆ เขาโตวันโตคืนเลยทีเดียวนะ ทันทที่ทันใจนั้นพี่กำลังยกภาพแปลงผัก ต้นผักพร้อมคนบรรยายภาพมายืนยันความเข้าใจของฉันทันทีอีกครั้ง และย้ำว่า นี่คือการสู้เป็นกลุ่ม สู้แบบใช้ปัญญา แล้วเราก็นำความรู้เหล่านี้มาถ่ายทอดในรูปของการทำเป็นแปลงสาธิต มีคณะทำงาน 5 คน เป็นกรรมการคอยช่วยดูแลแนววิธีการปลูกผักในพื้นที่ที่ประสบปัญหาจากสภาพดินเค็ม ดินปนเปื้อนสารเคมี

สำหรับพื้นที่คันทากุ้ง ก่อนจะปลูกผักได้ พวกเราใช้วิธีเลี้ยงสัตว์เคลื่อนที่ อย่างเช่น เป็ด ไก่ ด้วยการสร้างเล้าเปิดบนคันทากุ้ง เมื่อเห็นว่า มีหญ้า แมลงที่เป็นอาหารเป็นนอยลง และได้ปุ๋ยเพียงพอแล้วก็เคลื่อนที่ไปเลี้ยงตรงจุดอื่นๆ ทั่วบริเวณที่ต้องการปรับสภาพดิน จนทุกวันนี้สามารถใช้พื้นที่รกร้างว่างเปล่าให้เป็นพื้นที่ทำมาหากินได้ อย่างเพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือน มีมากก็แบ่งปันหรือเอาไปแลกกับเพื่อนบ้าน เหลือก็นำไปขายเป็นรายได้ไว้ใช้จ่ายในครอบครัว แล้วยังได้ประหยัดทรัพยากรไปในตัว แบบนี้เองที่พี่สรบอกว่า ชาวบ้านใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา และแก้ได้ดีชะด้วย

พี่สรเล่าว่า เรามีต้นทุนเดิม ตอนนั้นไปดูงานกันที่ตำบลปากพูน กลับมาเล่าให้เพื่อนบ้านฟังตั้งใจจะทำชุมชนสุขภาวะเล็กๆ มีแกนนำชุมชน 2 หมู่ คือ หมู่ 2 กับ 3 จำนวน 62 ครัวเรือน ได้ทุน SML มาทำกลุ่มสัจจะ เราอยากพึ่งพาตัวเองได้ จึงชวนกันมาทำโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่

เห็นว่า สุขภาพคนในชุมชนยังขาดการดูแลเอาใจใส่ จึงชวนเด็กมาอบรมเป็น อสม.น้อย ทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ที่เป็น อสม.อยู่ก่อน กิจกรรมนี้ทำให้เด็กมีความรู้ติดตัวไปใช้ในครอบครัว และทำงานชุมชนได้ดี เห็นได้จากเด็กไปช่วยพ่อแม่ทำอุปถัมภ์ลูกผักตบชวา

จากการทำงานที่ผ่านมา ชาวบ้านสามารถปรับเปลี่ยนความคิดในการกลับมาดูแลตัวเอง ไม่เครียดเหมือนเมื่อก่อน ใช้บทเรียนที่เคยล้มเหลวมาเป็นประสบการณ์ สร้างรายได้ ลดรายจ่าย แม้ไม่ร่ำรวยเหมือนตอนเลี้ยงกุ้งใหม่ๆ แต่ก็ไม่มีหนี้สินเพิ่ม หนี้ในระบบเราก็ไม่มีเลย กลุ่มนี้จะก็มีเงินออมอย่างสม่ำเสมอ และสามารถช่วยเหลือชาวบ้านด้านการเงินได้โดยคิดดอกเบี้ยเงินกู้เพียงร้อยละบาทต่อเดือน ส่วนธนาคารกระปุกออมสินของเด็กเขาก็มีมาก่อนแล้ว และเด็กๆ ก็สามารถบริหารจัดการของตนเองได้ โดยมีผู้ใหญ่ช่วยสนับสนุน

พี่กำไลบอกว่า จุดเด่นของชุมชนคือ กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม “ต้องแล้วแต่ทุกคน ยังทำไม่ได้ก่อนต้องถามคนอื่นๆ ก่อน” ซึ่งมันหมายถึงงานทุกสิ่งๆ ที่ทำต้องเป็นมติของกลุ่ม ถึงจะเริ่มทำงานได้ และชุมชนนี้ไม่พึ่งหน่วยงานภายนอก เพราะเขาและเธอทำกันเอง โดยทุกต้นเดือนจะมีการประชุมร่วมกัน อีกอย่าง เรื่องศักยภาพคน ในชุมชนมีคนทุกกลุ่ม มีความหลากหลายมาก ทั้งข้าราชการ เกษตรกร ทุกอาชีพ เขาถือว่าเป็นคนในชุมชนมาร่วมมือกันทำงาน ภายใต้กติกาชุมชน ทำแล้วพบปัญหาบอก มาหาทางออกร่วมกัน ภายใน 62 ครัวเรือน มีเรื่องหลักๆ ที่ทำประมาณ 7 ประเด็น ตามกลุ่มสนใจไม่ว่าจะเป็นวิสาหกิจ ข้าวสาร ธนาคาร สุดท้ายเราจะเห็นว่า 1 ครัวเรือนเป็นสมาชิกเกือบทุกกลุ่ม

“รุ่นแรกนำสรมาทำ ทำแล้วดีเอาลูกมา ลูกดีเข้ามาทั้งครอบครัวเลย ตอนแรกก็บ่เขาก้ยังไม่ได้รู้อะไร พอก็บ่เริ่มพัฒนา

ตัวเอง น้ำเหมียวเริ่มเห็นแล้วพาแฟนมาด้วยหมดทั้งครอบครัว ของพีรมเมื่อก่อนเที่ยวไปเที่ยวมา ไม่เข้ามาเต็มตัวเท่าไร ตอนนี่เต็มตัวแล้ว เห็นว่ามันดีเลยเข้ามา มีการสอนคนรุ่นใหม่ รัชช กับวิชัย สรนี่เป็นคนรุ่นสอง รุ่นสามเป็นพีรม” พี่กำไลบอกเล่าที่มาของคอนทำงานชุมชน

พีรัชชเล่าประสบการณ์ตัวเองที่เข้ามาทำงานชุมชนว่า ตอนแรกเรื่องชุมชนไม่ค่อยรู้เท่าไร แต่พอได้มาประชุมในแต่ละเดือนก็ค่อยๆ รู้ขึ้นเรื่อยๆ ตั้งกฎ กติกาเข้มแข็ง กฎ กติกานี้ไม่ใช่ของผู้ใหญ่ ของอบต. แต่เป็นของชุมชนทำขึ้นมา แล้วทุกคนก็ต้องทำตาม มีหลายอย่างที่ทำให้ตัวเองพัฒนาขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปลูกผัก เลี้ยงปลา หลังจากที่ได้เข้ามา ไม่เหมือนเมื่อก่อนที่ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างไป คิดว่านี่เป็นกุศโลบายให้คนมารวมตัวกัน สามัคคีกัน วันไหนเราไม่อยู่ให้แฟนมาแทน ถ้าอยู่กันทั้งสองคนก็มากันทั้งสองคน แม้จะมีอุปสรรคบ้างแต่กลุ่มก็ช่วยกันคลี่คลายลงไปได้ บางอย่างเพื่อนเห็นว่าชุมชนมีความสามัคคีกันแล้วหน่วยงานต่างๆ จึงเข้ามา อย่างเช่นเรื่องปลูกผัก ปลอดภัย เขาก็เข้ามาให้ป้ายเลย

เปลี่ยนวิธีคิดได้รายได้ดีขึ้น เปลี่ยนวิถี ว่างชีวิตมีความสุข บ่อซีเมนกันน้ำท่วม มีลานให้มานั่งคุยกัน มีการลงขันกัน ออกตั้งค่างานบุญ ออกตั้งค้ำกันเพื่อทำห้องน้ำ แม้มีบ่อกึ่งกับบ่อปลาเลี้ยงอยู่ติดกัน แต่ก็มาช่วยเหลือกัน เจ้าของนาทุ่งสนับสนุนพื้นที่บ่อกึ่งให้ชาวบ้านได้มาทำกิจกรรมร่วมกันด้วย ทำให้ทีมผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้องประชุมได้พัฒนาตนเองให้เกิดความมั่นใจ มีการกล้าแสดงออก พร้อมพัฒนาทางความคิดไปในตัวด้วย

เกิดเป็นตลาดนัดชุมชน ชาวบ้านได้บริโภคผักปลอดภัย และสินค้าราคาถูก สมาชิกในชุมชนเกิดรายได้เสริม มีชาวบ้านนอกชุมชนและชาวบ้านที่ผ่านไปมาให้ความสนใจเป็นอย่างมาก

ชาวบ้านที่มาร่วมทำบุญวันสงกรานต์ได้รับความรู้เรื่อง โภชนาการ อาหารปลอดภัยและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ผู้สูงอายุ ได้รับความรัก ความสุขจากลูกหลาน เยาวชนได้แสดงออกไปในทาง ที่ดี ทั้งด้านความกตัญญู ความมีน้ำใจและความเสียสละ คนที่มาร่วม กิจกรรมได้สืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามให้คงอยู่สืบต่อไป คนที่มาร่วมกิจกรรมเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทีม อสม.น้อยและ อสม.ผู้ใหญ่ นำประสบการณ์จากการลงเยี่ยม มาพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงปัญหาที่พบ พร้อมทั้งหาแนวทางแก้ไขในการลงเยี่ยมครั้งต่อไป ชาวบ้านที่เข้าร่วม ได้รับความสุขจากการดูแลเอาใจใส่สุขภาพของทีม อสม.

ชุมชนสามารถเป็นพื้นที่เกษตรน้ำเค็มต้นแบบ มีการพัฒนา พื้นที่รกร้างเป็นพื้นที่เกษตรน้ำเค็ม มีศูนย์แลกเปลี่ยนสินค้าปลอด สารพิษ มีแปลงสาธิตผักปลอดภัย มีศูนย์เรียนรู้พื้นที่เกษตรน้ำเค็ม •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, เกสร มุ่งทองกลาง, นัทรพน วัฒนธรรม, ศักดิ์ณรงค์ เพชรชนะ-
ทองคำ, กำไล สมรักษ์ วันที่ 30 กันยายน 2555.
http://www.fisheries.go.th/cf-pak_panang/index.php/2012-09-06-07-28-37/12-center/research/52-2012-09-06-09-12-35
สืบค้นวันที่ 6 พฤศจิกายน 2555.

16

เกษตรปลอดสารพิษ ชีวิตปลอดภัย

• ภาวิณี ไชยภาค •

ป้ายรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ความว่า “เกษตรปลอดสารพิษ ชีวิตปลอดภัย” ติดตั้งไว้ 5 จุด รอบๆ หมู่บ้านหนองกก ต.ร้อนพิบูลย์ อ.ร้อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช เพื่อหวังผลให้มีการลดใช้สารเคมีในภาคการเกษตรของคนในชุมชน สืบเนื่องจาก อสม. ตรวจเจอเลือดพบว่าชาวบ้านหนองกกมีสารเคมีปนเปื้อนในเลือดสูงอยู่ในระดับที่น่าเป็นห่วง ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากอาหารการกินจำพวกผักผลไม้ที่มีสารพิษตกค้าง หากกินอย่างต่อเนื่องหลายปี นพ.พิบูล อิศระพันธ์ รองผู้อำนวยการสำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข อธิบายว่า จะทำให้ระบบประสาทผิดปกติ สารเคมีในยาฆ่าแมลงจะทำลายเอนไซม์ “โคลีนเอสเตอเรส” ที่ช่วยไม่ให้ประสาทถูกกระตุ้นมากเกินไป ถ้าขาดเอนไซม์ตัวนี้ระบบต่อมสมองจะทำงานผิดปกติ เกิดอาการตื่นเต้น ใจร้อน หงุดหงิด ฯลฯ ถ้าสูดงานวิจัยพบว่า

สารเคมี ยาฆ่าแมลงที่สะสมในร่างกายแม่ตั้งครรภ์ จะทำให้ทารกพิการ ตั้งแต่กำเนิดด้วย

จากความห่วงใยในสุขภาพของชาวบ้านหนองกก ทำให้น้ำจ๋านง อินทมะ และพี่เอื้อย ผู้เป็นลูกสาว ลูกขึ้นมาชวนเพื่อนบ้านดูแลสุขภาพ ด้วยการจัดกิจกรรมต่างๆ โดย มี อสม.เป็นกลไกหลัก มีการทำงานส่งเสริมสุขภาพเชิงรุก ที่เรียกว่าบุกถึงบ้านกันเลยทีเดียว

แล้วพี่เอื้อยก็ค่อยๆ บอกเล่าการทำงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอนว่า หลังจากที่เรได้ประชุมทำความเข้าใจกับทีมงาน อสม.และแกนนำชุมชนแล้ว ก็นัดหมายเดินทางไปให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ โดยเฉพาะการหลีกเลี่ยงใช้สารเคมี และการดูแลรักษาร่างกายหลังจากตรวจพบสารเคมีปนเปื้อนในเลือด

มีการเชิญชวนชาวบ้านมาเป็นสมาชิก “กลุ่มรักสุขภาพ” ร่วมกันสื่อสาร เพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้ลด ละ เลิกการใช้สารเคมี การเกษตรในชีวิตประจำวัน ด้วยการปลูกผักปลอดสารพิษ แล้วชวนกัน ทำเมนูอาหารจากผักปลอดสารพิษ ออกกำลังกายด้วยไม้พลอง เดินเพื่อ สุขภาพฯ เมื่อทำไปสักระยะ เห็นผลว่า อสม. 15 คน ที่เป็นแกนหลัก ในการดำเนินการสามารถปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรมการทำงาน จากเดิมที่ไม่หือไม่อือมากนักกับเรื่องนี้ มาเป็นมีความกระตือรือร้นใน การทำงาน และทำด้วยความสนุกสนาน รู้จักพูดคุยสอบถาม มีความ กล้าในการพูดเรื่องนี้มากขึ้น พี่เอื้อยเล่ามา ฉั่นก็ค่อยๆ นึกภาพตาม ด้วยความตื่นเต้น

สำหรับสมาชิกกลุ่มรักสุขภาพ อสม.จะแบ่งทีมกันเป็น 6 โชน คือ โชนหนองกก โชนป่าหุ้ม โชนโนไร่ โชนบ้านท่งดิน โชนบ้าน ทังห้วนอน และโชนบ้านหัวเลี้ยว ในการทำหน้าที่ดูแลและขยายฐาน สมาชิก อย่างเช่น จากเดิมมีสมาชิกอยู่ 30 ครั้วเรือน ขยายเพิ่มขึ้นเป็น 50 ครั้วเรือน โดยแต่ละโชนจะรับผิดชอบในการดูแลสมาชิกประมาณ 8 ครั้วเรือน มีการติดตามประเมินผลการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้าน สุขภาพของแต่ละบ้าน 2 อาทิตย์ครั้ง โดยตกลงกันว่า ครั้วเรือนที่เข้า ร่วมโครงการจะปฏิบัติตามเงื่อนไข 1)มีการคัดแยกขยะในครั้วเรือนตาม ที่ได้รับการอบรมมาแล้วจากโครงการ หากครั้วเรือนไหนทำได้ดี อบต. มีการสนับสนุนรางวัลมาให้อีก 20,000 บาท 2)สมาชิกกลุ่มรักสุขภาพ จะต้องเข้าร่วมกิจกรรมการทำปุ๋ยชีวภาพใช้เอง 3)ในบริเวณบ้านต้องมี ผักสวนครั้วไม่น้อยกว่า 7 ชนิด และ 4)หากโครงการจัดกิจกรรมจะ ต้องเข้าร่วมทุกครั้ง ซึ่งครั้วเรือนที่เข้าร่วมทุกครั้ง ทางทีมงานจะมีของ ที่ระลึกให้ด้วย

ในวันที่จัดกิจกรรม คนรักสุขภาพบ้านหนองกก มีผู้เข้าร่วมกว่า 70 คน มีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ “เสียงกลองยาวขึ้น” ขบวนการกลองยาว พร้อมนางรำได้สร้างความคึกคักในการออกกำลังกาย ยืดเส้นยืดสาย ได้ไม่น้อย เมื่อเข้าสู่พิธีการก็ยังมีผู้สูงอายุมาว่ากลอนสดให้ฟัง เกี่ยวกับการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อดูแลสุขภาพของชุมชน ช่วงที่ผ่านมา ตามด้วยยายแหวด พิบูลย์ ผู้สูงอายุสุขภาพดี อายุยืนมาเล่าถึงการใช้ชีวิตในแต่ละวัน ซึ่งยายเล่าว่า ยายกินผักที่ปลูกเอง ริมรั้ว กินอาหารที่ปรุงขึ้นเอง ไม่กินแกงถุง ทุกๆ เช้าเวลาตีห้าครึ่งยาย จะใช้เวลาประมาณ 20 นาทีในการเดินออกกำลังกาย และที่เพิ่มเติมขึ้นมาคือ ยายได้เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเรื่องการคัดแยกขยะ ที่ยายมีความรู้เพิ่มขึ้นและสามารถทำด้วยตัวเองได้ หลังจากไปเข้าร่วมอบรมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขโรงพยาบาล ร่อนพิบูลย์

ในงานมีการทำอาหารสาธิตจาก อสม.ทั้ง 6 โชน โดยแต่ละโชนก็จะมาเล่าว่า เอาผักมาจากไหน และตัวเองทำอย่างไรอาหารถึงปลอดภัย ดั่งเมนู ข้าวย่ำสมุนไพร น้ำพริกสูตรโบราณพร้อมผักลวก ข้าวกล้องเพื่อสุขภาพ แกงส้มลดไขมัน แกงเลียงผักปลอดสารพิษ ขนมหวานไทยๆ ที่เป็นถั่วเขียวต้ม น้ำกระเจี๊ยบ แต่ละกลุ่มจะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ผักที่นำมาใช้ปรุงอาหาร ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการปลูก และไม่มีสารเคมีฆ่าแมลง พร้อมทั้งบรรยายสรรพคุณประโยชน์ต่างๆ ของผักและสมุนไพรพื้นบ้านที่นำมาทำอาหารพร้อมสรรพ

ผลการประเมินกิจกรรมในวันนั้นออกมาว่า ผู้เข้าร่วมรู้สึกพอใจ และมีความสุข จากการได้ทำกิจกรรมมาก และจะมาร่วมจัดกิจกรรมครั้งต่อไป มีการลงชื่อเพื่อเข้าร่วมกลุ่มผู้รักสุขภาพเพิ่มเติม นอกจากคนใน

ชุมชนแล้ว ยังมีภาคีที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นโรงพยาบาลร่อนพิบูลย์ ครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองกก ฟื้นฟูธรรม เมืองสีนุ่น ประธานสภาองค์กรชุมชน คณะกลองยาวหมู่บ้าน กองทุนหลักประกันสุขภาพ อบต.ร่อนพิบูลย์

อีกกิจกรรมเป็นการทำปุ๋ยหมักชีวภาพโดยมีน้ำขม ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการทำปุ๋ยหมักเป็นวิทยากร มีเกษตรกรอำเภอร่อนพิบูลย์ อบต.ร่อนพิบูลย์ เข้ามาเสริม มีผู้สนใจและสมาชิกกลุ่มปุ๋ยจำนวน 68 คน มีการทำข้อตกลงร่วมกันว่า วัตถุประสงค์การทำปุ๋ยต้องมาจากสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงขยะที่ได้จากการคัดแยกเสริมเติมด้วยส่วนผสมของวิทยากร ดังนี้ 1.กากน้ำตาล 2.มูลสัตว์ 3.ขี้เถ้า 4.เศษผักจากการคัดแยก 5.หญ้าที่ได้จากการตัดหญ้า 6.หัวเชื้อจุลินทรีย์ 7.รำ 8.ปุ๋ยยูเรีย สำหรับปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ และปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่ได้ ครั้งแรกแบ่งกันไปทดลองใช้ที่บ้านเพื่อได้ทราบถึงประสิทธิภาพของปุ๋ย สามารถปรับใช้ให้เหมาะสมกับพืชผักของตัวเอง และนำผักปลอดผักสารพิษที่ได้ มาทำเป็นเมนูอาหารปลอดสารพิษ

ที่เอื้อยเห็นแล้วว่า การคัดแยกขยะนำมาทำปุ๋ย ทำให้ชุมชนสามารถลดปริมาณขยะภายในชุมชน และนำมาทำให้เกิดประโยชน์สามารถลดรายจ่าย และลดการใช้สารเคมี ปัจจุบันงานเรื่องปุ๋ยหมักจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน สมาชิกมีการออกร่วมกันเดือนละ 100 บาท เป็นสัจจะแล้วด้วย และช่วงบ่ายๆ หลังจากจัดกิจกรรม ชุมชนจะชวนกันมาออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ และได้ตกลงกันภายในกลุ่มว่า ทุกวันศุกร์เวลา 16.30 น.จะมาร่วมกันออกกำลังกาย มีการรำไม้พลอง ฮูลาฮูลา

ตอนนี้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมนี้แล้ว 313 คน ครัวเรือน 1,500 กว่าคน กำนัน อบต.เมื่อก่อนเข้าไปคุยก็ไม่สนใจ เมื่อเห็นผลงานนายกสนใจให้เสนอขอสนับสนุนงบประมาณไปที่ อบต.และก็นำเรื่องนี้เข้าไปอยู่ในแผน 3 ปี พร้อมออกข้อบัญญัติงบประมาณเข้ามาสนับสนุน และแล้วเรื่องสารเคมีปนเปื้อนก็ไม่ใช่เรื่องของคุณจ้าง และที่เอื้อยอีกต่อไป เพราะเรื่องนี้ได้กลายเป็นของคนบ้านหนองกอก และคนตำบลรอนพิบูลย์แล้ว •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, จ้างง อินทมะ, อมรัตน์ อินทมะ วันที่ 29 กันยายน 2555.
<http://www.happynetwork.org/paper/797> สืบค้นวันที่ 30 ตุลาคม 2555.
รายงานข่าว “นครฤทธิยาพิษฆ่าแมลงตอน 2” หนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันที่ 18 สิงหาคม 2544.

17

สืบชะตาสายน้ำ

• กาวีณี ไชยภาค •

น้ำใสไหลเย็น สร้างความชุ่มชื้นให้แก่ผืนดินสายนี้ ลอดเลาะเลียวพันธุไม้้นานาชนิดลงมาจากเทือกเขาบรรทัด และเทือกเขาหลวง ผ่านคลองบ้านเถลิง และลำคลองธรรมชาติอีกหลายสาย ก่อนไหลลงสู่ท้องทะเลฝั่งอ่าวไทยแถวๆ ปากแม่น้ำฝิ่งหัวไทร และปากพญิง

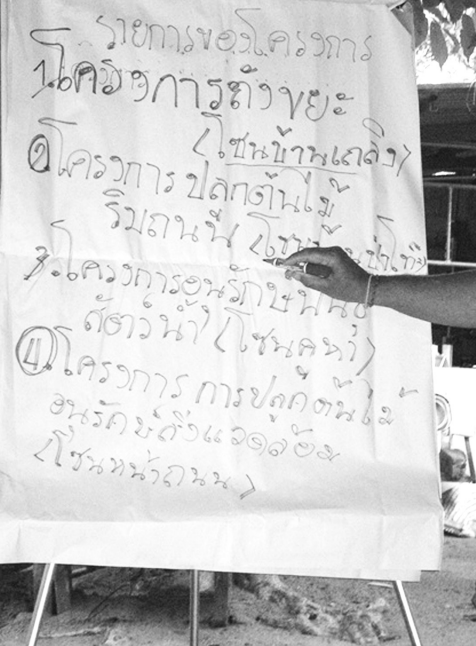
ด้วยพื้นที่บริเวณนี้มีภูเขาด้านตะวันตก และเป็นที่ราบลุ่มฝั่งตะวันออก จึงมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม มีทั้งสวนผลไม้ สวนยาง และนาข้าว แต่ด้วยการเร่งแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่มีความพร้อมหรือความรู้อย่างเพียงพอเมื่อ 100 กว่าปีก่อน หลังจากมีผู้ค้นพบว่าภายในเทือกเขาสูงนั้นเป็นทางพาดผ่านของสายแร่ดีบุก ส่งผลให้มีการบุกเบิกทำเหมืองโดยชาวตะวันตก ต่อมากิจการเปลี่ยนมือสู่ชาวมลายู ก่อนจะเป็นของคนไทย ในยุคดีบุกบูมระหว่างปี 2520-2528

2011/11/01

ทุกวันนี้พื้นที่บ้านผมเป็นหุบเขามีหลุมมากจากการทำเหมือง ชาวบ้านอาศัยอยู่ริมกระต๊อ รอบหลุมน้ำใหญ่ 100-300 ไร่ บางหลุม 400-500 ไร่ก็มี รวมๆ แล้วมีเนื้อที่มากกว่า 3,000 ไร่ ที่ทำอะไร ไม่ได้ ปลูกยาง ปลูกปาล์มก็ไม่ได้ผล น้าบุญลย์ ‘สมบุญรณ์ อาพัทธนา-นนท์’ บอกเล่าอย่างคับอกคับใจในชะตากรรม แม้จะมีเอกสารสิทธิ์จาก การเข้าอยู่อาศัย ทำกินเมื่อ 6-7 ปีก่อนหลังจากที่เหมืองเลิกกิจการไป และสามารถออกโฉนดได้ตามกฎหมายเมื่อครอบครองไว้ 10 ปีขึ้นไป บางคนก็ขายเปลี่ยนมือให้คนอื่นไปแล้ว แต่จะมีใครสักกี่คนที่รู้ว่า ผืนดิน สายน้ำแห่งนี้มีสารหนูปนเปื้อนอยู่ทั่วไป ใครกันที่ต้องรับผิดชอบ นี่ยังไม่นับรวมเรื่องการใช้สารเคมีด้านการเกษตรที่เป็น อันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ผมหวังว่า สักวันหนึ่ง อบต. อบจ. กรมชลประทาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเข้ามาช่วยกันดูแล เป็นความหวังของคนเล็กๆ อย่างน้าบุญลย์ ที่ก้าวเข้ามาทำงานชุมชน ท้องถิ่นด้วยความมุ่งมั่น

เปลี่ยนสังคมใหญ่เปลี่ยน
ยาก เริ่มเล็กๆ ที่ตัวเราก่อน
เมื่อคิดได้เช่นนี้ น้าบุญลย์และ
ทีมงาน จึงชักชวนลูกหลานที่
เป็นเยาวชน 15 คนในหมู่บ้าน
ผู้มีจิตสำนึกรักถิ่น รักสิ่งแวดล้อม
มาประชุมวางแผนการทำงานร่วมกัน โดยทีมเยาวชน
ได้แบ่งพื้นที่ทำงานออกเป็นโซน
ตามพื้นที่หมู่บ้าน แต่ละโซนจะ
มีสมาชิกเยาวชน 5 คน ทำงาน
ร่วมกันโดยมีผู้ใหญ่แต่ละโซน

คอยให้คำปรึกษา โดยโครงการมีงบประมาณสนับสนุนให้โซนละ
5,000 บาท โดยการจัดโซนเป็นไปตามลักษณะพื้นที่ กล่าวคือ

โซน 1 พื้นที่คูหาอยู่บนภูเขาแหล่งต้นน้ำ ทำโครงการอนุรักษ์
พันธุ์สัตว์น้ำ เรียกตัวเองว่า กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์พันธุ์ปลาภูเขา โดย
การทำวังน้ำ จากก้อนหินวางเรียงกันเป็นเขื่อน แล้วช่วยกันดูแลไม่ให้
ใครใช้ยาเบื่อ หรือระเบิดปลาทำลายสัตว์น้ำ และรณรงค์ลด ละ เลิก
การใช้สารเคมี

โซน 2 พื้นที่หน้าถนน โซน 3 พื้นที่ป่าโห้ อยู่ข้างๆ เหมือง
ที่กำลังดำเนินการ ทำโครงการปลูกต้นไม้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และโซน
4 พื้นที่บ้านເລິງ ทำเรื่องการจัดการขยะ ด้วยการให้ความรู้เรื่องการ
จัดเก็บขยะ คัดแยกขยะ มีถังขยะแจกไปตามบ้าน

ในวันเปิดตัวกิจกรรมของทั้ง 4 โซน คณะทำงานได้เชิญนายก
อำเภอ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมด้วย หนึ่งในนั้นมีบริษัทศิลา
อารีย์ ซึ่งกำลังดำเนินการทำเหมืองบนพื้นที่ติดต่อกัน 3-4 ไร่ เข้าร่วม

ด้วย พร้อมมอบทุนสมทบ
ให้อีกโชนละ 5,000 บาท
และรับว่าจะให้ตลอดไป

วันนั้นมีวงเสวนา
เรื่องเหมืองเกิดขึ้นด้วย
เยาวชน ชาวบ้านเถลิง
ชาวบ้านหินตก มาได้ร่วม
กันแสดงความคิดเห็น
เรื่องปัญหามลพิษ ตัวผู้-

จัดการบริษัทก็รับเอาข้อไม่ดีที่เกิดขึ้นไปแก้ไข เสร็จแล้วทุกคนก็ร่วม
กิจกรรมปลูกต้นไม้

นำบุญเล่าว่า ทุกวันที่ 11 ของเดือนเรามีการประชุมคณะ
ทำงานร่วมกัน เพื่อวางแผนและติดตามการทำงาน เห็นได้ว่าชาวบ้าน
มีความตระหนักเรื่องการดูแลสิ่งแวดล้อม ดูแลน้ำมากขึ้น เห็นได้จาก
ตัวกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติและ การรณรงค์ลดใช้สารเคมีที่ผ่านการ
ทำประชาคมและบรรจุอยู่ในแผนของ อบต. ส่วนเยาวชนก็มีได้ระดับ
ประถม และเด็กอาชีวะสนใจเข้ามาซักถามและทำร่วมเพิ่มขึ้นเป็นกลุ่ม
ละ 10 - 15 คน จากที่ไม่เคยสนใจเรื่องนี้มากนัก ผมเห็นว่า เมื่อทำ
แล้วเขาก็คิดสิ่งที่ยากทำมากขึ้น กล้าพูดนำเสนอในที่ประชุม

อย่างกิจกรรมเมื่อเช้าวันที่ 1 พฤศจิกายน 2554 ที่ศาลา
เอนกประสงค์ริมคลองบ้านเถลิง หมู่ 3 ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอ
ร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช คึกคักไปด้วยผู้คนที่มาช่วยกัน
ปรับปรุงพื้นที่บริเวณริมคลอง เพื่อใช้ทำกิจกรรมประเพณีบูชาพระแม่
คงคาสืบชะตาสายน้ำ (ลอยกระทง) ที่จะถึงในอีก 10 วันข้างหน้า
ในประเพณีลอยกระทงต้นน้ำ ซึ่งกระทงที่จะส่งเข้าประกวดได้ต้องคิด

เรื่องราวที่สะท้อนเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนตัวเอง มีพื้นที่สืบ
ชะตาสายน้ำ มีภาคีเพิ่มในการทำงาน อุทยานน้ำตกโขง วิทยากรมาร่วม
งานสืบชะตาสายน้ำ มีกิจกรรมทั้งภาคกลางวันและกลางคืน
กลางวันลอยกระทง กลางคืนก็ประกวดกระทง จับรางวัลของขวัญ
และการแสดงของกลุ่มเยาวชน กลุ่มต่างๆ ผมเองไปร่วมได้ในตอน
กลางวัน เห็นบรรยากาศที่คณะครู นักเรียน โรงเรียนบ้านโนนเถลิง
แกนนำโครงการ ผู้นำท้องที่ ผู้ใหญ่บ้าน ส.อบต. ผู้สูงอายุ มาร่วมทำ
พิธีกรรมทางศาสนา และร่วมงาน ในงานมีการกล่าวสดแทรกแนวทาง
การรักษาป่าต้นน้ำเข้าไปในพิธีกรรมการลอยกระทงบนเวทีได้อย่าง
กลมกลืน มีเจ้าหน้าที่อุทยานเขารามโรม สภาก่อตั้งชุมชน กศน. และ
ภาคีเครือข่ายเข้าร่วมด้วย

กิจกรรมที่ทำร่วมกันได้เพาะเมล็ดพันธุ์ที่เรียกว่า จิตสำนึก
อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผ่านการเรียนรู้การใช้ชีวิตโดยไม่
ทำลาย ไม่ใช่สารเคมีในการผลิตภาคเกษตร สามารถสืบทอดประเพณี
วัฒนธรรม จากคนรุ่นก่อนมาสู่รุ่นปัจจุบันได้ด้วยความสามัคคี โดยที่ทุก
คนสามารถเรียนรู้การบริหารจัดการตนเองภายใต้ฐานความพอเพียง •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, สมบูรณ์ อาพัทธนานนท์ วันที่ 30 กันยายน 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/805> สืบค้นวันที่ 2 พฤศจิกายน 2555.

<http://www.nakhonsithammarat.go.th/ronphiboan.php?id=1> สืบค้น
วันที่ 2 พฤศจิกายน 2555.

แบบรายงานผลติดตามและประเมินผล โครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่น
ให้น่าอยู่ภาคใต้ วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2555.

<http://www.greenworld.or.th/library/environment-popular/204> สืบค้น
วันที่ 3 พฤศจิกายน 2555.

18

ตลาดร้อนน้าอยู่เรียนรู้วัฒนธรรม

• ภาวิณี ไชยภาค •

มึง มึงเท่งมึง มึงเท่งมึง มึงงง ชะมึงเท่งมึง พับพับ มึง
เท่งมึง... เสียงฆ้องตีเป็นจังหวะนำให้กับกลองยาวสอดรับกับเสียง
ฉิ่งฉับ กรับไม้ ได้ฟังที่ไรก็ทำให้หัวใจเต้นแรงขึ้นทุกครั้ง ยิ่งได้ที่อยู่ใน
ขบวนแห่หมรับในงานบุญเดือนสิบ งานทอดกฐิน งานลากพระ ก็ซ้า
ไม่ได้เลยที่จะก้าวขาขยับมือออกไปรำ เพราะพวกเราเชื่อว่า เป็นการ

ทำบุญร่วมกัน รำแล้วได้ความสุขกายสบายใจและเป็นสิริมงคลให้แก่ตัวเอง ครอบครัว ชุมชน ให้ได้อยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

ขบวนแห่กลองยาวเป็นการแสดงที่สร้างความครึกครื้นในประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ที่สืบทอดมายาวนาน เป็นหนึ่งในสองวัฒนธรรมท้องถิ่น-รำวงร้อนแร้ ที่คนชุมชนบ้านตลาดร้อนพิบูลย์ อำเภอร้อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ร่วมกันฟื้นฟู ด้วยการชวนผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชน จนเกิดเป็นกลุ่มสนใจที่มีผู้หญิง 10 คน กลุ่มผู้ชายอีก 20 คน มาเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมกลองยาว จนเกิดเป็นคณะกลองยาวขึ้นหลายรุ่น ทั้งคณะกลองยาวรุ่นใหญ่ ที่เป็นกลุ่มผู้ชาย กลุ่มผู้หญิง มาจนถึงรุ่นเยาวชน พี่หวิ ‘ฉวีวรรณ ฤทธิมนตรี’ พี่ปู่ ‘เกษตร เพ็ญสกุล’ อสม.บ้านตลาดร้อนพิบูลย์ และว่าที่ ส.อบต. (สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลร้อนพิบูลย์) เล่าย้อนที่มาการเกิดขึ้นของคณะกลองยาวชุมชน

โห้ หี่ โห้ หี่โห โห โห อี้ว เสียงแห่แหน พร้อมทำร้ายรำอย่างมีความสุขของนางรำกลองยาวเบื้องหน้า ตามหลังด้วยคณะกลองยาวเยาวชนบ้านตลาดร้อนพิบูลย์ พร้อมชาวบ้านได้ร่วมใจกันแห่ฟุ่มกฐินสามัคคีไปรอบๆ อุโบสถวัดหนองแค จนครบ 3 รอบแล้วค่อยๆ ยกฟุ่มกฐินเข้าสู่โบสถ์เพื่อทำพิธีทอดกฐิน

นอกจากวัดหนองแคแล้ว ขบวนกลองยาวยังได้ร่วมกันตีกลองแห่องค์กฐินไปวัดร่อนนา (วัดพระแม่เศรษฐี) เหมือนๆ กับที่ก่อนหน้านี้ ได้ตั้งขบวนแห่หมรับไปวัดพิศาลนฤมิตร ไปร่วมขบวนแห่ผ้าขึ้นห่มพระบรมธาตุ ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ไปร่วมงานกองทุนบุญของวัดเทพพนมเขียด และยังไปร่วมขบวนแห่ในงาน วันดอกกล้าดวงบาน หรือวันผู้สูงอายุ ไปงานวัน อสม.แห่งชาติที่จัดขบวนได้งดงาม จนได้รับรางวัลที่ 2 ของการประกวดคณะกลองยาว พิธีเปิดงานคนร้อนพิบูลย์รักการอ่าน ตลอดไปจนถึงงานบวช งานแต่งงาน งานแข่งขัน

กีฬา งานประจำปีต่างๆ จนเป็นที่ชื่นชมของคนทั่วไปที่ได้พบเห็น และ
ได้รับการยอมรับจากเจ้าของงาน นำมาซึ่งความภาคภูมิใจแก่คนบ้าน
ตลาดร้อนพิบูลย์เป็นอย่างยิ่ง

ผลต่อเนื้อดีดีที่ตามมาคือ เด็กเยาวชนที่ตลาดร้อนพิบูลย์
ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุขและมีรายได้เสริม ส่วนคนวัยทำงาน
ก็ได้คลายเครียด ผู้เฒ่าผู้แก่เองก็มีความสุขเพราะได้ทำบุญไปด้วย
ได้ฟังเสียงดนตรีบรรเลงไปด้วย เราได้ทั้งความบันเทิง ความรักสามัคคี
และความสัมพันธ์อันดีของคนระหว่างวัย จากเดิมที่พ่อแม่เด็กออกไป
ทำงานแต่เช้ามืด กลับมาก็ค่ำมืด ลูกหลานไม่มีคนดูแล มีเด็กหลายคน
ไปอุ้มไก่เดินอยู่ตามถนน มาตอนนี้ไม่มีแล้ว พี่ปุยยืนยิ้มอย่างหนักแน่น

“เห็นดอกดอก แล้วจ้าาาา จะนำไปแปรรูปเป็นน้ำพริก
ส่งไปให้ สสส.ชิมนะจ๊ะ” เสียงนี้ถูกส่งผ่านมาทางหน้าเพจของ
เว็บไซต์ happynetwork.org เพื่อบอกว่า การเพาะเห็ดเศรษฐกิจเป็น
อีกกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้ระหว่างวัยที่บ้านตลาดร้อนพิบูลย์ มีทั้ง
เห็ดหูหนู เห็ดแครง และเห็ดนางฟ้า เพราะที่นี่เป็นหมู่บ้านเล็กๆ อยู่
ติดริมเขาอากาศที่ชื้นพอเหมาะ ทำให้การเพาะเห็ดได้ผลดี มีปริมาณ
และคุณภาพมากพอในการนำมาแปรรูปเป็นน้ำพริกแห้งกระปุก เป็น
ผลิตภัณฑ์ภายใต้วิสาหกิจชุมชนที่ชื่อว่า “นางฟ้ากลางดง” เมื่อเห็น
แล้วว่าวิสาหกิจนี้สามารถเติบโตได้ อบต.ร้อนพิบูลย์จึงนำเรื่องนี้เข้า
แผน 3 ปี และออกเป็นข้อมูลผู้ติดตามสนับสนุนงบประมาณมาให้ปีละ
20,000 บาท

งานนี้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้การเพาะเห็ดไปพร้อมๆ กับ
ผู้ใหญ่ในแทบทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกวนเชื้อเห็ด แล้วบรรจุใส่ถุงเป็น

ก้อนเชื้อที่จะนำไปนึ่งเพื่อฆ่าเชื้อ การเจียเชื้อเพื่อนำเข้าห้องพักเชื้อ
ดูแลจนกระทั่งเห็ดดอกออกและเก็บเห็ดไปทำผลิตภัณฑ์ชุมชน

สำหรับกิจกรรมการทำนํ้ายาเอนกประสงค์ เกิดขึ้นจากแนวคิด
ที่ต้องการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เพราะนํ้ายาเอนกประสงค์เป็นได้ทั้ง
นํ้ายาล้างจาน ซักผ้า ล้างห้องนํ้า ด้วยการเก็บของที่เหลือแล้วมาทำ
ประโยชน์ อย่างเศษอาหารที่เหลือในตลาดนัดเขาก็เก็บไว้ให้แลกกับ
นํ้ายาเอนกประสงค์ ในขณะที่เด็กๆ จะได้สนุกกับการซบซาเล็งฟวง
ข้าง ไปหาเก็บมะขามหล่นใต้โคนมาทำนํ้ายา แล้วได้ผลตอบแทนเป็น
นํ้ายาเอนกประสงค์กลับไปใช้ที่บ้าน

คนทำกิจกรรมที่นี่ 80% เป็นผู้หญิง เพราะอยู่ที่บ้าน ส่วน
ผู้ชายต้องออกไปทำงาน การทำงานด้วยความจริงจัง มีความเชื่อมั่น
ในตัวเอง คำพูด การกระทำ มีความเป็นกันเอง มีน้ำใจ สามารถทำ
เองแทบทุกอย่าง “ต้องลุย ขึ้นหลังคาก็ทำได้” เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้
เธอได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนไม่แพ้กลุ่มผู้ชาย กิจกรรมทำรวม
กันมีผลทำให้ อสม.ที่ตลาดร้อนพิบูลย์ ได้รับคัดเลือกเป็น อสม.ดีเด่น
ประจำปี 2555 ด้วย พี่ๆ พูดยิ้มๆ

ผู้สูงอายุทำอาหารเพื่อสุขภาพให้ทุกเดือนๆ ละครั้ง สปสข.
ทุกวันอาทิตย์ที่สองของเดือนอมวันละบาท พื้นที่บ้านที่หิว อสม.มา
เพื่อการประชุม จะทำเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตอนนี้มีผู้
เข้าร่วม 112 คน ครัวเรือน ประมาณ 60 คน ที่มาอย่างต่อเนื่อง

การขยายแนวคิดการทำงาน ขณะนี้มีแกนนำชุมชน 3 คน
ที่อยู่ในเขตเทศบาล มีการชวนชาวบ้านประชุมแล้วเอาโครงการนี้ไป
เสนอนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลร้อนพิบูลย์ ได้รับการสนับสนุน
การทำงานมา 40,000 บาท ชาวบ้านได้นำมาซื้อถั่วงอกยาวแล้วค่อย
พัฒนาทักษะร่วมกัน

เป็นโครงการที่เชื่อมความรักความสามัคคีในคนทุกกลุ่มวัย ทั้งวัยเด็ก เยาวชน วัยทำงาน ผู้สูงวัย ผู้พิการ ด้วยการสร้างการเรียนรู้ที่มีพลัง ใช้พลังจังหวะของศิลปะพื้นบ้านกลองยาวมาปลุกเร้า การเรียนรู้ร่วมกัน จากนั้นเรียนรู้การดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นให้อยู่คู่ชุมชนตลอดไป

กลุ่มเป้าหมายต่างๆ ชุมชนตลาดร้อนพิบูลย์ได้เรียนรู้ร่วมกัน ในกิจกรรมต่างๆ อย่างคึกคักต่อเนื่อง ทั้งหลักสูตรการตี เต้น รำ กลองยาว การทำน้ำยาเอนกประสงค์ จนเป็นที่กล่าวขานของคนทั่วไป คนนอกชุมชนมาศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แตกต่างจากก่อนทำโครงการอย่างเห็นได้ชัด และมีการพัฒนาต่อยอดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น เมื่อชุมชนเรียนรู้ฝึกตี เต้นรำกลองยาวแบบธรรมดา รับงานสร้างสุขภาวะให้กับกลุ่มคนพื้นที่ต่างๆ ที่มาติดต่อให้ไปแสดง ได้แล้วตอนนี้ กำลังร่วมกันออกแบบปรับประยุกต์ทำรามโนราห์ และทำแม่ไม้มวยไทย เข้าไปกับการตีกลองยาว โครงการนี้ทำให้ทุกฝ่ายมีความสุขกับการได้มาคิด พัฒนา และเรียนรู้การทำงานร่วมกัน •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, ฉวีวรรณ อุทิมมนตรี และเกสร เพ็ญสกุล วันที่ 30 กันยายน 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/815> สืบค้นวันที่ 12 พฤศจิกายน 2555.

จำนง หนูนิล, รายงานแบบรายงานผลติดตามและประเมินผล โครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ ภาคใต้ 14 กุมภาพันธ์ 2555.

19

แปลงผักลอยฟ้าริมคลองสุขุม

• ภาวิณี ไชยภาค •

หมู่บ้านริมคลองสุขุม ตั้งอยู่ในตำบลและอำเภอปากพนัง ปากทางเข้าสู่ตัวเมืองนครศรีธรรมราช ผ่านไปรถคันนั้นก็แวะตรงคอสะพาน ผ่านมารถคันนี้ก็แวะที่เดียวกัน บางคนเห็นแล้วก็ถึงกับต้องยกกล้องถ่ายภาพไว้เป็นที่ระลึก บางคนอยากได้ติดไม้ติดมือไปทำอาหารรับประทานที่บ้าน ก็สามารถซื้อกลับไปได้เลย ส่วนที่มากขึ้นเป็นกลุ่มก็เข้ามาพูดคุย ซักถามถึงขั้นตอน วิธีการปลูก เพราะเห็นว่าผักของป่าเพย ‘รำเพย ศิริสมบัติ’ หรือ อวยพร จินดาวงศ์ (רבกววนเซ็ค) แปลงนี้มีไอเดียอะไรดีๆ ซ่อนอยู่

แปลงผักลอยฟ้าปลอดสารพิษ เป็นชื่อที่พี่ตุ้ม ‘อาภรรัตน์ ชินวงศ์’ พี่นัสเสถียา บุญนรินทร์วงศ์ พี่กำไล สมรักษ์ และทีมงานเรียกกัน ทำไมแปลงผักที่นี้ถึงลอยฟ้า แล้วลอยได้อย่างไร ฉันทแอบสงสัยอยู่คนเดียวได้ไม่นานนัก พี่ตุ้มก็เล่าให้ฟังอย่างละเอียดว่า ผักของเธอปลูก

อยู่บนแคร่สูงจากพื้นดินขึ้นมาประมาณ 50 เซนติเมตร และทุกขั้นตอนการปลูกไม่ใช่สารเคมีเลย ด้วยก่อนหน้านี้มีข้อมูลการตรวจสอบสารเคมีในเลือดทุก 3 เดือนจำนวน 2 ครั้ง ของ อสม.ระบุว่า ในจำนวนสมาชิก 70 คน มีความเสี่ยงจากสารเคมีในเลือดถึง 50 คน และคนในชุมชนมีอัตราการตายจากโรคมะเร็งเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งสาเหตุสำคัญมากจากสารเคมีปนเปื้อนอยู่ในอาหารการกิน

สำหรับเหตุผลที่ต้องทำให้พี่ตุ้มปลูกผักลอยฟ้า นั่นก็เพราะบริเวณนี้เป็นพื้นที่ราบลุ่มปากแม่น้ำ ต้องรับทั้งน้ำจากข้างบนลงมา และน้ำจากข้างล่างที่หนุนขึ้นไป ทำให้น้ำท่วมขังอยู่ที่คลองสุชุมปีละสองหน นานประมาณ 1 เดือน “เดี๋ยวน้ำก็มาแล้ว” ในขณะที่ช่วงน้ำแล้งก็แล้งจนตลิ่งพังเช่นกัน นี่เป็นชะตากรรมที่คนริมคลองมีอาจหลีกเลี่ยงได้ นอกจากหันกลับมาปลูกบ้านใต้ถุนสูงแบบคนรุ่นบรรพบุรุษแล้วเรื่องอาหารการกินก็ต้องเตรียมตัวพึ่งพาตัวเองให้ได้ แปลงปลูกผักลอยฟ้าจึงถูกออกแบบขึ้นมาหลังจากมีวงพูดคุยปรึกษาหารือกัน

ในชุมชน เพราะแคร่สามารถลอยน้ำ และเคลื่อนย้ายได้สะดวก สามารถปลูกผักกินได้ทั้งปี พี่ตุ้มยืนยันความจริงข้อนี้จากประสบการณ์ของเธอและทีมงาน

การทำแปลงผักลอยฟ้าก็ได้ยากมาก เริ่มจากเก็บหาเศษไม้กิ่งไม้ที่เหลือใช้ มาทำเป็นรูปสี่เหลี่ยม “ดัด ดัด ดัด ดัด” ตอกตะปูทำเสาขยสูงขึ้นมา เอาตาข่ายปู เอาดินใส่ ทำน้ำหมักผสมเข้าไปพร้อมกับปุ๋ยอินทรีย์ จากนั้นก็เอาเมล็ดพันธุ์ผักหย่อนลงแปลงปลูก เอามุ้งกางให้แล้วเสร็จ แค่นี้ก็ไม่มีแมลงใดๆ มารบกวน ไม่เกิน 30 วัน พี่ตุ้มและสมาชิกก็ได้กินผักปลอดสารพิษสดๆ ต่างกับอีกแปลง อันนี้พี่ตุ้มเล่าว่า ป้าเพยเขาทดลองปลูกทั้งแบบบนแคร่ และปลูกในดิน ปรากฏว่า แปลงที่ปลูกบนพื้นดินไม่ได้กางมุ้ง โดนแมลงกัดกินจนแทบไม่มีเหลือ “ป้าแกอายุเยอะแล้ว แกชอบทำ แล้วแกบอกต่อ ตอนนี้นักฝั่งตกก็มาดูป้าทำ แล้วเอากลับไปทำที่บ้านเขา”

เพื่อสร้างบรรยากาศการร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นให้น่าอยู่ ทีมงานได้ร่วมกันจัดกิจกรรมประกวดแปลงผักต้นแบบ โดยให้ผู้สนใจเข้าร่วม สามารถเก็บผักในแปลงกลับไปทำอาหารกินที่บ้านได้ ทำให้มีผู้สนใจเพิ่มขึ้น ดังเช่นบ้านพี่ตุ้มที่ปลูกผักแล้วแบ่งปันไปให้เพื่อนบ้าน เพื่อขยายฐานสมาชิก “ตอนแรกเราทำให้เขาเห็นก่อน แล้วชวนคนมาดู ให้เขาอยากทำแล้วกลับไปทำ” มีชาวบ้านใช้แนวคิดเดียวกันนี้ไปปลูกใส่กะละมังไม้ใช้แล้ว ปลูกใส่กระสอบ ถังน้ำ อย่างพริกก็ปลูกในเปลือกมะพร้าวแขวนไว้ป้องกันน้ำท่วม เช่นเดียวกับวัสดุอื่นๆ ที่ใช้ปลูกก็สามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวก สำหรับแปลงผักลอยฟ้าปลอดสารพิษยังได้ขยายจากริมคลองสุขุมไปยังร่องสวนปาล์มใกล้เคียง

ในบริเวณเดียวกัน พี่ตุ้มเล่าว่า ชุมชนมีจักรยานปั่นน้ำเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่เก็บน้ำไว้ใช้เอง จากการช่วยกันประกอบจักรยานที่เด็กไม่ใช้แล้วเข้ากับปั้มน้ำเข้าด้วยกัน แล้วต่อท่อน้ำเข้ากับปั้มน้ำลาดท่อไป

ที่แหล่งน้ำบริเวณริมคลองเพื่อป้อนน้ำมารดน้ำผัก และเป็นเครื่องออก
กำลังกาย

โรงเพาะเห็ดโอง ก็เป็นอีกกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกได้นำทุนและ
ทรัพยากรในพื้นที่มาประดิษฐ์เพิ่มเติม ได้เป็นตัวอย่างของอำเภอ ได้ใช้
เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จากที่สมาชิกมองเห็นว่า แลวปากพองทุกบ้าน
มีโอง ก็เอาโองน้ำที่แตกหรือไม่ใช่แล้ว ใส่น้ำเอาอิฐวางแล้ววางก้อนที่มี
หัวเชื้อเห็ดใส่เป็นชั้น หมั่นฉีดย้ำแล้วเอากระสอบปิดคลุมโองไว้

การทำเครื่องมือในการประกอบอาชีพประมงก็เช่นเดียวกัน
มีการทำไซตักจับปลาเวลาน้ำท่วม จากที่แต่ก่อนเคยมีการทำ แต่ทิ้งไป
นานเพราะคนไปทำอาชีพอื่น แต่เดี๋ยวนี้น้ำมาปีละสองครั้ง ชาวบ้าน
ขายของไม่ได้ก็หันกลับมาหาปลาอีก มีการปรับประยุกต์ไซขึ้นมา
จากไซแต่ก่อนโดนน้ำได้ไม่นานก็ผุเปื่อยเพราะของเดิมใช้ไม้ไผ่ทำ
ทั้งหมด ตอนนี้อยู่ไม่ไผ่หายากชาวบ้าน สมาชิกจึงนำล้อจักรยานมาใช้
ทำโครงเห็นผลว่าเมื่อปลาเข้ามาตามทางของไซแล้วก็ออกไม่ได้

เช่นกัน จากนั้นก็ขยายมาทำกระชังปลา เลี้ยงไก่ไข่สมุนไพร โดยให้อาหาร ผสมกับขมิ้นชัน กระเทียม พริกไทยดำ ตรงนี้ทำให้สมาชิกสามารถทำมาหากินได้มากขึ้นทั้งในช่วงน้ำท่วม และน้ำแห้ง มีการทำกิจกรรมรณรงค์มาช่วยกันทำความสะอาดแม่น้ำ ช่วยกันเก็บขยะ เอากิ่งไม้ออกจากลำคลอง จากน้ำเสีย วัชพืชเต็ม กลายเป็นแม่น้ำสวย น้ำใส ทำกิจกรรมกระทงผัก โดยให้ผู้เข้าร่วมกลับไปปลูกผักที่บ้านถ่ายรูปไว้ แล้วเอามาประกวดกัน ในวันลอยกระทง มีการเรียนรู้การทำข้าวซ้อมมือไว้กินเอง

ตอนนี้มีสมาชิกที่มาเข้าร่วมอยู่ 30 คน แม้เรื่องปลูกผักปลอดสารเคมี ยังไม่สำเร็จเสียทีเดียวนัก เพราะยังมีแปลงผักข้างเคียงยังใช้สารเคมีในการปลูกอยู่ แต่สิ่งที่คนในชุมชนริมคลองสุขุมได้จากการทำงานร่วมกัน คือ ความคิดการพึ่งตนเองในวิถีที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติสามารถใช้เศษวัสดุมาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อครัวเรือน และเป็นผลดีต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน

หลังการทำกิจกรรม 1 ปีที่ผ่านมา ทีมงานได้จัดทำคู่มือเอกสารเป็นรูปเล่ม ให้ความรู้แก่ชุมชน โดยมีแปลงสาธิตการปลูกผักปลอดสารพิษจำนวน 3 จุด พร้อมคณะทำงานจิตอาสา ต่อไปศูนย์เรียนรู้ตรงนี้จะทำหน้าที่เป็นตลาดที่ไม่ใช่ขายแค่ผัก แต่พวกเขาและเขาจะขายชุดความรู้ วิธีการปลูกผักที่นำเศษวัสดุเหลือใช้มาทำให้พื้นที่น้ำท่วมเช่นเดียวกันนี้สามารถปลูกผักปลอดภัยไว้ได้กินกันตลอดทั้งปี •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, อากรรัตน์ ชิดรงค์, นมัสลียา ปุ้ยนันธวัชค์ และกำไล สมรัักษ์
วันที่ 30 กันยายน 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/856> สืบค้นวันที่ 8 พฤศจิกายน 2555.

กำไล สมรัักษ์, รายงานการติดตามสนับสนุนโครงการ สสส.สำนัก 6
วันที่ 21 กรกฎาคม 2555.

20

พลังชุมชน พลังคนควนรู

• ธีรวิชญ์ จันทกุล •

พลังงาน สิ่งแวดล้อม และการดำเนินชีวิต มีความสัมพันธ์กันจนเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งวันหนึ่งๆ ชาวหมู่บ้านศาลาคงจันทร์หมู่ที่ 2 ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ตำบลควนรูได้สิ้นเปลืองงบประมาณในการใช้พลังงานจากไฟฟ้าน้ำมันเชื้อเพลิงและแก๊สหุงต้ม ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณ 4,500 บาท ต่อครัวเรือนต่อเดือน จึงได้นำความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาดูงานมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการนำวัสดุอุปกรณ์เหลือใช้มาดัดแปลงเพื่อผลิตเตาชีวมวล มาใช้แทนเตาแก๊ส เชื่อว่าลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ จนเกิดเป็นศูนย์เรียนรู้พลังงานชุมชน

หมู่บ้านศาลาคงจันทร์ มีสภาพพื้นที่เชิงชนบทเอื้ออำนวยต่อการนำวัสดุอุปกรณ์เหลือใช้ วัสดุเชื้อเพลิงจำพวกถ่าน ไม้ฟืน และใบไม้แห้ง มาใช้ให้เกิดประโยชน์ คณะกรรมการนำความรู้ที่ได้จากการ

ศึกษาดูงานมาประยุกต์ใช้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น จนเกิดองค์ความรู้ สามารถถ่ายทอดให้กับเยาวชนและผู้มีความสนใจ นำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและกลุ่มองค์กรได้อีกทางหนึ่ง

กระบวนการเรียนรู้พลังงานชุมชนได้ถูกถ่ายทอดความรู้ผ่าน สื่อชุมชนส่งผลให้แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้มีเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ประสบการณ์สามารถเกื้อกูลกันได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุปัจจัย จากการรวมกลุ่ม การปรึกษาหารือ การถ่ายทอดภูมิปัญญา จนสามารถ นำไปปรับใช้ในแหล่งเรียนรู้ของตนเองได้

เส้นทางการพัฒนาของแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้พลังงาน ชุมชน ได้มีการจุดประกายจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ พัฒนาชุมชน เมื่อรัตนภูมิ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภาคความร่วมมือและองค์กร ประชาชน ให้มีการเรียนรู้เพื่อตอบสนองนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นแนวทางในการดำเนินงาน กิจกรรมเพื่อการเลี้ยงชีพและการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

การจัดการงานของศูนย์เรียนรู้พลังงานชุมชน มีการผลิต วัสดุอุปกรณ์ ทดลองใช้ ประยุกต์ให้เหมาะสมกับการใช้งานตลอดถึง การเผยแพร่ขยายผล ด้านงานเดี่ยว ศูนย์ฯ โดยคณะกรรมการกลุ่ม ได้ประชุมและประสานความร่วมมือเพื่อขยายผล/พัฒนาผลิตภัณฑ์/ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ คัดเลือกครัวเรือนขยายผลของการนำไป ทดลองใช้ เป็นต้น ด้านงานร่วม อสพน.(อาสาพลังงานชุมชน) ร่วมกับคณะกรรมการร่วมกับพลังงานจังหวัด และเครือข่าย อสพน. ต.คูหาใต้ ด้านงานเชื่อม คณะทำงานแผนพลังงานชุมชนร่วมกับที่พิภพ สงฆ์เกาะบก (แผนงานร่วมสร้างเตาชีวมวลสองหัวเตาไว้เพื่อเป็นที่หุง อาหารในงานผ้าป่าทอดกฐินและงานอื่นๆ โรงเรียนชุมชนบ้านโคกค้ายมี แผนสร้างสองหัวเตาเพื่อหุงอาหารกลางวันให้แก่เด็กนักเรียน ศูนย์การ

เรียนรู้ธนาคารอาหารชุมชน จะใช้เตาชีวมวลประกอบกิจกรรมภายใน
ศูนย์ฯ

การจัดการคน คณะกรรมการในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้
พลังงานชุมชน จำนวน 10 คน อสพน.10 คน และครัวเรือนขยายผล
นำร่อง จำนวน 30 ครัวเรือน ครัวเรือนผลิตและทดลองใช้เตาชีวมวล
จริง จำนวน 10 ครัวเรือน ผู้ใช้งานสามารถสาธิตและถ่ายทอดความรู้
และประสบการณ์ได้ มีช่างผู้มีความสามารถในการผลิต จำนวน 2 คน
และกลุ่มเพื่อนบ้านในพื้นที่ที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการจัดประชุม
และรวมกลุ่มกันในที่ประชุมหมู่บ้านในวันเสาร์ที่สองของทุกเดือน ศูนย์
พลังงานชุมชนเข้าไปเชื่อมเครือข่ายงานในตำบล เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์
กัน อย่างแผนผังระวางทางสังคม มีศูนย์ ชรบ.ที่ศูนย์พลังงานเอาเตา
ไปสนับสนุนให้ สามารถใช้ต้มน้ำชา กาแฟ กินกันได้ที่ศูนย์ ชรบ.

การจัดการข้อมูล ข้อมูลในการจัดเก็บและวิเคราะห์ที่ได้ถึง
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่ใช้พลังงานไฟฟ้า น้ำมัน เชื้อเพลิงและแก๊ส
หุงต้ม ในตำบลควนรู มีการสำรวจโดยให้เยาวชนเป็นผู้จัดเก็บตาม
แบบสอบถามการใช้พลังงานในแต่ละครัวเรือน ข้อมูลที่ได้ผ่านการ
ประมวลวิเคราะห์สาเหตุของการใช้พลังงานอย่างฟุ่มเฟือยและไม่
ประหยัดของชุมชน ทำให้ค่าใช้จ่ายในเรื่องดังกล่าวต้องใช้ไปประมาณ
4,500 บาท/ครัวเรือน/เดือน และอีกประการหนึ่งคือข้อมูลเพื่อการ
เผยแพร่และขยายผลก็ถูกรวบรวมเพื่อการประชาสัมพันธ์โดยผ่าน
สื่อต่างๆ และการจัดการทรัพยากรเป็นส่วนประกอบสำคัญของการ
ดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้พลังงานชุมชน ตำบลควนรู

ปัจจัยการหนุนเสริมความสำเร็จ ของการรวมกลุ่มพลังงาน
ชุมชน เกิดจากผู้นำได้เล็งเห็นความสำคัญจากหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง โดยการนำความคิดและประสบการณ์ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ในเครือข่ายผู้นำและสภาประชาชน ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจาก
หน่วยงานภาครัฐ พัฒนาชุมชนอำเภอเมืองรัษฎุมิ สำนักงานพลังงาน

จังหวัดสงขลา ตลอดถึงสำนักงาน สสส.สำนัก 6 ในเรื่ององค์ความรู้ และปัจจัยหนุนเสริมการเรียนรู้ ทำให้กลุ่มสามารถสาธิตและถ่ายทอด ภูมิปัญญาให้กับผู้มีความสนใจ ทำให้เกิดเป็นศูนย์รวมของการเรียนรู้ พลังงานชุมชน

ศูนย์เรียนรู้พลังงานชุมชนมีน้ำแอบ ขำจิตร เป็นประธาน มีปัจจัยความสำเร็จจากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชน เข้ามาหนุนเสริมกัน เรื่องไหนที่เกินความสามารถกลุ่ม เช่น การสนับสนุนงบประมาณ เทคนิค วิธีการ ความรู้เรื่องพลังงาน ที่มีความเชื่อมโยงการวิเคราะห์วิจัยบันทึกข้อมูลความสำเร็จ โดยมีภาค ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในสำนึกรับผิดชอบร่วมกันในเรื่องพลังงาน และสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการที่ชุมชนได้รับการส่งเสริม และให้ความสำคัญ มีผู้นำชุมชนเล็งเห็นความสำคัญที่จะพัฒนาชุมชนเพื่อการ อยู่ดีกินดี มุ่งเน้นตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการสร้างกระบวนการ เรียนรู้ การมีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างตัว บุคคลและกลุ่มเชื่อมโยง สามารถที่จะนำสิ่งหนึ่งจากกลุ่มหนึ่งมาเกื้อกูล กันได้อย่างลงตัว

การฝึกทักษะประสบการณ์ เป็นสิ่งสำคัญทำให้เกิดองค์ ความรู้จากการผลิตตัดแปลงประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและ บริบทของชุมชน การจัดการทุน ทั้งกายภาพและทางสังคม ภายใต้ ระบบการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมทำให้กลุ่มสามารถที่จะถ่ายทอด ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติจริงให้ผู้ศึกษาเรียนรู้ได้ ทราบเข้าใจถึงลักษณะงานและกระบวนการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ ลดพลังงานได้จริง อย่างร้านค้ามาสั่งทำเตาชีวภาพ เตาชีวมวล เพื่อ เอาไปอย่างไก่อ่ ง่ายปลาตุก กลุ่มทำขนมจีนก็ได้เอาเตาสองหัวไปทำ ขนมจีน และเครือข่ายถ้วยเตี้ยวก็เอาไปใช้ได้ผลดี ซึ่งคนที่ต้องการ นำไปใช้จะมีการสมทบในการทำประมาณ 500 บาทต่อลูก เพื่อให้ เกิดกองทุนในการขยายแนวคิดและปฏิบัติการพลังงานชุมชนต่อไป •

21

ตั้งพื้นชุมชนให้น่าอยู่

• ถาวร คงศรี •

น้ากร ‘นิกร อรุกิจ’ ชายพิการ ด้านการเคลื่อนไหว ท่านเป็นคนชอบ แสวงหาไม่ยอมอยู่เฉย ทำนา สวนยาง ทำเครื่องจักสาน เช่น ไม้กวาดจากไม้ไผ่ เป็นหัวหน้ากลุ่มต่างๆ 40 กว่าปีมานี้ ท่านได้ศึกษาเรื่องการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย ทำงานเป็นรายได้ของครอบครัวสืบทอด มาถึงปัจจุบัน ด้วยความรู้คู่ประสบการณ์ หลักการทำให้ดูอยู่ให้เห็น ไม่หวังวิชา ใครไปศึกษาเล่าเรียนสอนให้หมด

ผมถือว่านี่คือมรดกทางภูมิปัญญาของชุมชนที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน ขณะนั้นน้ากรเลี้ยงผึ้งมากถึง 30 รังในปี 2535 น้าเล่าให้ผมฟังว่า

บริเวณใกล้ที่ฝั้งอยู่ เขาฉีดยาฆ่าหญ้า ฝั้งน้ำได้รับความเสียหายเหลือ
7 รั้ง จากนั้นน้ำก็เลี้ยงเรื่อยมาจนปัจจุบันมีอยู่ 17 รั้งเลี้ยงมาตลอด
เพื่อเป็นรายได้เสริม ปัจจุบันน้ำอายุมากขึ้นลำบากในการเดินทางไกล
ไปสอน หรือออกบุงจัดรายการแสดงรณรงค์การเลี้ยงฝั้ง

ปี 2540 ปัญหาด้านเศรษฐกิจในช่วงนั้นคนหนุ่มสาวหันหลัง
ให้เมืองสู่บ้านเกิดเพื่อค้นหาทุนในชุมชน พี่แพน ‘บุณยเรือง แสงจันทร์’
กับสามเฒ่าให้ผมและ “น้ำตา” ซึ่งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลตำบลนาท่อม
ฟังว่า ในปี 2540 เขาได้ทำอะไรหลายอย่าง เลี้ยงวัว ไล่ หมู เพื่อ
สร้างรายได้ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ได้ตัดสินใจไปเรียนรู้การเลี้ยงฝั้ง
กับน้ากร เจ้าของภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน หลังจากนั้นเขากลับมา
เลี้ยงเองที่บ้าน จำนวน 4 รั้ง พี่แพนเขาบอกว่า วิธีการของเราต้อง
พูดดีๆ กับเขา(ฝั้ง)

พี่แพนเล่าว่า ในช่วงเวลาจะเก็บน้ำฝั้ง เขาต้องพูดว่า ลูก(ฝั้ง)
แม่ขอแบ่งน้ำฝั้งหน่อยนะ ไม่ได้เอาหมดหรือลูกแบ่งสักครึ่ง เรายู่
ด้วยกันต้องช่วยเหลือกัน แม่ทำบ้านให้ลูกอยู่ ปลูกดอกไม้ให้เจ้าเล่น
ลูกก็ต้องช่วยเหลือแม่ด้วย ขนาดไฟฟ้าหน้าบ้านยังเปิดปิดเป็นเวลา
กลัวฝั้งจะมาเล่นไฟโดนจึงจกกิน เขาคอยบอกอย่างนี้เรื่อยมา สมาชิก
ทุกคนในครอบครัวรักฝั้งเหมือนกัน จนปัจจุบันพี่แพนเป็นผู้เลี้ยงฝั้ง
รายใหญ่ที่สุดของชุมชนหุยาน มีจำนวนหีบฝั้งสูงสุด 37 หีบ

พี่แพน “เขาอาจเป็นนางพญาฝั้งตัวจริงก็ได้ สามารถคุมฝั้ง
ได้จำนวนมาก” ผมพบความจริงว่าฝั้งให้ทั้งคู่คุณค่า คือ ฝั้งสร้างความ
หลากหลายทางพันธุกรรมพืช ฝั้งลดพลังงาน ลดโลกร้อน ฝั้งสร้าง
ความสมบูรณ์ให้ชุมชน เมื่อดิน น้ำ ต้นไม้ในชุมชนไม่ใช่สารเคมี และ
ฝั้งสร้างมูลค่า เช่น น้ำฝั้งเป็นทั้งอาหารและยาที่มีราคาแพง เพราะฝั้ง
ที่เลี้ยงด้วยความหลากหลายของต้นไม้ โบราณเรียกว่า “ทำวพันดอก”

มีสรรพคุณทางยาสูงกว่าฝัสดอกไม้ชนิดเดียว(โบราณว่าไว้) ฝัสดเพิ่มผลผลิตให้สวนผักผลไม้ ให้ออกดอกติดผลได้ราคาดี

นอกจากมุมมองรายได้เป็นหลัก แต่เริ่มเห็นคุณค่ามุมความรักเอื้อเพื่อ แบ่งปัน เข้ามามากขึ้น ผู้คนสนใจเลี้ยงกันมาก สูงสุดเดือนพฤษภาคม 2555 จำนวน 25 ราย ทำให้ผมเชื่อว่าถ้าชุมชนไม่ตระหนักยังใช้ยา สารเคมีอยู่เหมือนเดิม จำนวนฝัสดคงไม่มากขนาดนี้ ผมเห็นชาวบ้านปลูกผักปลอดสารพิษไว้กินเอง แบ่งกันเพื่อสุขภาพคนที่เราห่วงใย เรามีน้ำฝัสดที่ชุมชนสามารถกำหนดราคาเองได้ ผมเห็นชาวบ้านเขาเลิกตั้งวงนิทานหันมาปลูกผักเลี้ยงฝัสด หามดแดงมาเป็นอาหารในชุมชนก็มีจำนวนมากขึ้น ปัจจุบันวงคุยเรามีเรื่องผักปลอดสารการทำพิษ การแลกเปลี่ยนพันธุ์ผักกัน ผมเห็นคำพูด โบหน้าแววตาของคนในชุมชนนี้พร้อมที่จะคุย แบ่งปัน ให้กำลังใจคนอื่นเป็น

ในปี 2552 ช่วงนั้นผมผลักดันให้มีการอบรมเลี้ยงผึ้งแก่เยาวชนในตำบลนาท่อมเพื่อสืบทอดภูมิปัญญา ซึ่งเทศบาลได้ผ่านเป็นเทศบาลัญญูติและได้มีผู้เรียน 15 คน ต่อจากนั้นได้ร่วมงานกับ อบต. ทำข้ามเพื่อค้นหาทุนทางภูมิปัญญา ต่อจากนั้นก็ได้รับความสนใจตลอดมาถึงปัจจุบัน ปัญหามีอยู่ เด็กและเยาวชนมาเรียนรู้อูได้ การให้เขาเลี้ยงต้องระวังมาก บางคนกลัว บางคนแพ้ ผึ้งต่อยต้องเข้าโรงพยาบาล นี่คืปัญหาของเด็ก ต้องถามผู้คิดจะเลี้ยงผึ้งก่อนอันดับแรกว่ากลัวหรือไม่ แพ้หรือไม่เวลาผึ้งต่อย

ในปี 2554 ผมเข้าร่วมโครงการร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นให้น่าอยู่ จากกรไต้ฟังเสวนา คุณหมอปวงค์เทพ สุธีรัฐธิ บอกว่า หมอรักษาคนไต้ทีละคน ทีละโรค แต่การสร้างการเรียนรู้ให้ชุมชนตระหนักเปลี่ยนพฤติกรรมทำให้รักษาคนไต้ทั้งครอบครัว ชุมชน จากนั้นมาผมได้มาดูข้อมูลทุนของตนเองที่เป็นปัญหาร่วมกัน หลายคนอยู่ในความเสี่ยงเดียวกัน ผมเป็นสมาชิกสภาฯ เป็นกรรมการ รพสต. เป็นกรรมการ สปสข. ฝ่ายสภา ได้พบข้อมูลความเสี่ยงของคนในตำบลที่ตัวเลขยืนยันจาก รพสต. 97% (ทุนมนุษย์มีปัญหา) ประชาชนมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรค มะเร็ง ความดัน เบาหวาน และที่เป็นและตายจำนวนมากในปัจจุบัน เฉพาะผู้มารับยาในวันพุธแรกของเดือนเกือบ 200 คน

ผมมีความเชื่อจากตัวเลข 97% ได้ปรึกษากับหมอสมนึก ‘สมนึก นุ่นดั่ง’ นักวิชาการ รพสต.นาท่อม มีความมั่นใจได้ชวนท่านก้านอนุชา เลาชัย เจ้าของพื้นที่นำแผนชุมชนมาดูและได้คุยกับชาวบ้านผ่านเวทีประชุมหมู่บ้าน ผมก็ให้พี่น้องที่มาร่วมประชุมหลับตานึกถึงคนที่เรารู้จักห่างๆ คนที่เป็นญาติของเรา คนที่อยู่ใกล้ชิดเรา ลองดูว่ากี่คนที่เป็โรคมะเร็งที่กำลังป่วยรักษาอยู่ กี่คนที่ต้องตาย

เมื่อไม่นานมานี้เอง และโรคอื่นๆ ที่สาเหตุมาจากการกินเป็นเหตุ ดูได้จาก รพสต.แต่ละเดือนที่มารับยา จากนั้นสรุปได้ 3 เรื่องที่เป็นปัญหาต้องแก้ไข

เรื่องแรก ปัญหาเรื่องของคนมีความเห็นไม่ตรงกัน ต่างคนต่างคิดต่างทำ แต่ละกลุ่มแต่ละบ้านปัญหาจะไม่เหมือนกัน เรื่องที่สองปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน ดิน น้ำ มุ่งเน้นการใช้สารเคมีเพื่อผลิตสินค้าให้ทันกับความต้องการของตลาด ส่วนพฤติกรรมในการกินของคนเปลี่ยนไปตามวิถีความสะดวกสบายหรือใช้เงินเป็นตัวตั้ง วิถีเดิมปลูกเองเลี้ยงเองกินเองที่เหลือเป็นของขวัญของฝากกับผู้ที่มาเยือน วิถีใหม่ซื้อมาจากตลาดชุมชนที่เปิดให้บริการเกือบทุกวัน อาหารปนเปื้อนที่รับประทานเข้าไปแต่ละครั้ง ขยะที่เพิ่มขึ้นจนเป็นปัญหาระดับชุมชน เรื่องที่สาม เป็นเรื่องรายได้ไม่พอรายจ่ายของครัวเรือน ประชาชนเป็นหนี้ทั้งในและนอกระบบ เกิดจากหลายสาเหตุรวมๆ กัน จนนำมาสู่การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันและเราจะทำให้หุยานน้อย

โดยการพูดคุยกับที่ประชาคมหรือที่ประชุมเพื่อหาความเห็นให้

ตรงกันโดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตว่า เราจะทำอะไร ต้องเป็นเรื่องง่ายสะดวก ไม่ซับซ้อน จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวข้างต้นผมเสนอให้ชื่อโครงการว่า สวนผักชุมชนคนหุยาน บ้านน่ายูให้ ความหมายสักหน่อย สวนผักชุมชนคนหุยาน

หมายถึง ทุกคนสมาชิกครัวเรือนต้นแบบต้องมีแปลงผักเป็นของตนเอง ปลูกพืชผักปลอดสารพิษไว้กินเอง บ้านนำอยู่ หมายถึง เมื่อมีอาหารที่ปลอดภัยปัญหา 97% ก็ต้องลดลง ด้วยหลักคิดนี้นำมาสู่การชักชวนแกนนำแต่ละกลุ่มบ้านหรือหย่อมบ้าน มาเป็นสมาชิกสภาแกนนำพัฒนาชุมชนบ้านหุยาน เพื่อเป็นแกนนำชักชวนคนมาเป็นสมาชิกปลูกผักมากกว่า 20 ครัวเรือนไว้กินเอง ผลิตปุ๋ยเอง ลดรายจ่าย อบรมดูงาน ทั้งในและนอกพื้นที่ ช่วงแรกๆ ก็ประชาชนไม่ค่อยเข้าใจแต่พอช่วงหลัง ผมได้นำผลิตภัณฑ์ที่เหลือจากการกินเหลือ แบ่งปัน แล้วมาเปิดตลาดสีเขียวให้ไว้รองรับผลผลิต หรือพื้นที่คนรักสุขภาพของชุมชน จนสินค้าได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีแม้เราจะประสบปัญหาภัยแล้งก็ตาม ทำให้คนในชุมชนหันมาปลูกผัก สร้างแปลงผักของตนเองเพิ่มจำนวนสูงกว่าเป้าหมาย 50 ครัวเรือน

จากเรื่องเล็กๆ สู่ความยิ่งใหญ่เกิดขึ้นในชุมชนหุยาน โครงการสวนผักชุมชนคนหุยาน เราส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนปิดภาคเรียนลดการมั่วสุม หันมาเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งจากครูภูมิปัญญาของชุมชน เราต้องการเปิดรับ 15 คน มีผู้สนใจ 25 คนเรียนรู้แต่ก็อย่างที่บอกสำหรับเด็กและเยาวชนการเลี้ยงผึ้งถือว่ายังไม่ปลอดภัยได้แค่เรียนรู้เท่านั้น หลังจากเดือนพฤษภาคม 2555 จากการสำรวจผึ้งมีจำนวนสูงสุดถึง 108 รัง แต่หลังจากการเก็บน้ำผึ้งแล้วจำนวนรังอาจเปลี่ยนแปลงลดลงจากการรบกวนของสิ่งต่างๆ ที่เป็นศัตรูผึ้ง อย่างมด แมลง ตัวต่อ จิ้งจก ผีเสื้อ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นถ้าพื้นที่ใดใช้สารเคมี ยาปราบศัตรูพืช จำนวนผึ้งก็จะลดลง หรือผู้เลี้ยงได้รับความเสียหายจากการรณรงค์ให้ปลูกพืชไว้กินเอง ไม่ใช่สารเคมี ยาปราบศัตรูพืช ส่งผลให้จำนวนผึ้งของชุมชนบ้านหุยานมีมากที่สุด ส่งผลให้ผู้เลี้ยงมีรายได้เพิ่ม

ขึ้นแล้ว ทำให้ชุมชนได้ความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมของตนก็ว่าได้ ผึ้งพื้น
ชุมชน พื้นลิ่งแวดล้อม ผึ้งสร้างความหลากหลายทางพันธุกรรมพืช
ผึ้งหัตถกรรมเพิ่มผลผลิตให้ชุมชน ช่วยผสมเกสรทำให้ติดดอกออก
ผลเพิ่มขึ้น ผึ้งลดพลังงานลดโลกร้อน ผลผลิตของผึ้งเป็นทั้งอาหาร
และยาที่มีคุณค่า

ผึ้งเป็นสัตว์สังคมที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนมีโครงสร้าง
ในการบริหารจัดการ แบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนไม่ทะเลาะแย่งชิง
ตำแหน่งกัน มี 3 ตำแหน่ง ทำหน้าที่จุนเจือยณ ไม่มีวาระการดำรง
ตำแหน่ง เช่น นางพญามีหน้าที่ผลิตตัวอ่อน ตัวผู้มีหน้าที่ผสมพันธุ์
ผึ้งงานมีหน้าที่หาอาหารสะสมไว้กินในหน้าฝนหรือหน้าแล้ง ความรู้ใหม่
นี้ทำให้ชุมชนบ้านหุยานได้นำปรัชญาผึ้งมาปรับใช้กับการบริหารจัดการ
ชุมชนให้น่าอยู่ จนได้รับรางวัลที่ผ่านการประเมินระดับจังหวัด โครงการ
หมู่บ้านนาร่องเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันหมู่บ้านตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง ปี 2555 จากการทำงานของสภาแกนนำพัฒนาบ้านหุยาน
โดยการชักชวนคนมาปลูกพืชปลอดสารพิษ ทำปุ๋ยแห้ง น้ำใช้เอง
ผลิตสินค้าทดแทน เลี้ยงผึ้งเพื่อสุขภาพ มีตลาดสีเขียวพื้นที่คนรัก
สุขภาพเป็นพื้นที่ทางเลือกของคนรักสุขภาพที่ครัวเรือนต้นแบบ
รวบรวมผลผลิตมาจำหน่าย เป็นแหล่งรายได้ของชุมชน นี่คือผล
ตอบแทนแห่งความภาคภูมิใจ ●

๒๒

สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องสมุนไพรไทย

• จินตหรา บัวหนู •

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นการศึกษาศาสตร์ต่างๆไว้ใช้ในการดำรงวิถีชีวิต เพื่อให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของแต่ละคน แต่ละพื้นที่ ในส่วนของชุมชนตำบลนาเกตุ ก็มีภูมิปัญญาที่น่าสนใจ ที่มีปราชญ์ชาวบ้านที่รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นสมุนไพรไทยเพื่อใช้ในการรักษาโรคต่างๆ เพราะเขามองในเชิงกลไกว่าแท้จริงแล้วพืชสมุนไพรในท้องถิ่นที่มีอยู่มากมายหลากหลายทั้งที่ปลูกตามบ้านเรือน และที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่ถ้าเรานำมาใช้ประโยชน์ให้ได้สูงที่สุดก็ไม่ใช่แค่มองในเชิงสุขภาพเพียงอย่างเดียว แต่เรากลับมองถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจ ทางภูมิปัญญา ทางการศึกษา และก็จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เหมือนอย่างเช่นที่นาคู่ ‘เอ๋อม ฅ สงคราม’ พยายามมองว่าคนในปัจจุบันให้ความสนใจกับสมุนไพรลดน้อยลง ในสวนยางก็ให้ยาฆ่าหญ้า ก็ทำให้พืชสมุนไพรที่ขึ้นเอง

ตามธรรมชาติเริ่มหายไปแล้ว เมื่อมองย้อนกลับมาถึงการนำสมุนไพรไปใช้ประโยชน์ก็ลดน้อยลงด้วยเช่นกัน เด็กรุ่นหลังไม่รู้จักสมุนไพรเลย ทั้งที่ขึ้นเรียงรายอยู่หน้าบ้าน น้ำคู้ยังย้ำอีกว่าคนเราเมื่อป่วยไข้ก็ต้องพยายามนั่งรถออกไปหาหมอ เอายามารับประทาน โดยที่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ทั้งที่แท้จริงแล้วยาคืออยู่หน้าบ้านเรานี่เอง สอดคล้องกับหมอที่ต้มยาสมุนไพรก็ไม่ค่อยจะมีแล้ว หมดไปตามอายุไข ไม่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้นี้ไว้ให้ลูกหลานได้สืบต่อ

เดิมน้ำคู้เป็นคนมีโรคมาก ร่างกายไม่แข็งแรง ตัวเหลือง เมื่อคนเฒ่าคนแก่เขามาเห็นอาการของน้ำคู้ จึงต้มยาหม้อสมุนไพรมาให้ทาน น้ำคู้เองก็เป็นคนช่างซักช่างถามว่า “สมุนไพรที่นำมาต้มมีอะไรบ้าง” คนเฒ่าคนแก่ก็บอกสูตรยาหม้อ “ขอบนาคน้อย ขอบยางใหญ่” จึงเกิดความสนใจ ซึ่งตอนนั้นน้ำคู้อายุ 16 ปี สนใจในส่วนผสมของยาแต่ละชนิด สมัยเด็กน้ำคู้ไปเลี้ยงวัวเลี้ยงควายในนา คนเฒ่าคนแก่ก็ชี้แนะให้รู้จักกับสมุนไพรต่างๆ ที่ขึ้นในนา ในป่า “ก็มีต้นกระที่ชอบขึ้นในนา ก็เอามาต้ม ไซ้แก้อัน” น้ำคู้เล่าให้ฟังต่อว่า “วันนั้นไปขึ้นต้นตอ พลัดลงมา ก็เอายานี้แหละมาทาน ถ่ายออกมาเป็นวันเลย” นี่เป็นประสบการณ์จริงที่น้ำคู้พบเจอมา

หลังจากที่น้ำคู้เรียนรู้ตัวยาสมุนไพรหม้อ น้ำเขยก็มาบอกตัวยาที่ใช้ในวอดวียวะเพศที่เสื่อมสมรรถภาพทางเพศ หมอเขามาสอนการนวดให้ น้ำคู้บอกว่า “นอกจากสูตรยาที่เราต้องจดจำและบูชาแล้ว ต้องระลึกถึงเวลาเสกทำยา ต้องบอกกล่าวด้วย แล้วก็กดถึงคุณพ่อคุณแม่ด้วย”

โชคยังดีที่น้ำคู้ไม่ใช่คนเดียวที่มองเห็นความสำคัญของสมุนไพร แต่ยังมีเพื่อนๆ อีกประมาณ 10 คนที่คิดเช่นเดียวกับน้ำคู้ เมื่อเห็นถึงความสำคัญของสมุนไพรเหมือนกันแล้วได้รวมกลุ่มหมอพื้นบ้าน ไครูยาสูตรไหนก็เอามาเล่าสู่กันฟัง “เฮ้อ อันนั้นทำพริ้อ

เอามาแลที” แล้วลองคิดหาสูตรใหม่ๆ หากยาสูตรเดิมรักษาไม่ได้ดีเท่าที่ควรก็ลองหาสูตรต้มรวมกับตัวยาคื่น ก็ได้ผลดีกว่า หลังจากนั้นก็เอาสูตรยามารวมเป็นเอกสารเอาไว้ เราก็ได้จัดตั้งเป็นกลุ่ม ชื่อชมรมพืชสมุนไพรนาเกษตรหมู่ 6 มีหมอยอยู่ 10 คน ซึ่งมีน้ำคู้เป็นประธานชมรม หมอแต่ละคนก็จะไปนั่งพูดคุยเผยแพร่ให้ชาวบ้านได้รู้สรรพคุณและการนำสมุนไพรแต่ละชนิดมาใช้ ไปประชุมที่ต่างๆ ก็พายาไปด้วย แลมน้ำคู้ยังชวนเพื่อนๆ ปลูกพืชสมุนไพรด้วย “ใคร ขมั้น พืชสวนครัวข้างบ้าน เน้นใส่ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก หล้าไม่ต้องเผาเอามาหมักไว้เป็นปุ๋ย” น้ำคู้ยังพูดถึงสรรพคุณต่ออีกว่า “ใคร 10 ต้น ขับปัสสาวะได้ หัวโด้สับประรดเชื่อมกับสารส้ม มาต้มกินแก้หนองใน “ไอ้ว เจ็บลุงเจ็บเอาต้มให้กินน้ำสามแก้วภายใน 1 วัน หายขาดเลย”

ทางชมรมได้เชิญผู้ที่สนใจมาประชุม ครั้งแรก 40 กว่าคน มาร่วมประชุม น้ำคู้คุยเรื่องสมุนไพรในบ้านตัวเอง ให้ชาวบ้านมาร่วมกันอนุรักษ์แล้วนำมาใช้ประจำวัน บางครั้งเวลาไปขายน้ำยางที่กลุ่มน้ำยางมีคนจำนวนมาก น้ำคู้จึงไปนั่งพูดคุยที่บ้านหัวเค็ด บ้านโคกนาว บ้านกลาง บ้านป่าไผ่ ลุงไปนั่งพูดคุยเรื่องสมุนไพรอยู่ 5 วัน ก็มีคนที่สนใจหลายคน จึงชวนมารวมกลุ่ม เมื่อถึงวันพระ ไปวัดก็ไปบรรยายให้ชาวบ้าน ผู้สูงอายุฟัง จนมีคนสนใจ สมาชิกเราเพิ่มมากขึ้นจาก 10 คน เป็น 100 คน จึงเชิญมาประชุมใหญ่ จัดอบรมการใช้สมุนไพร แล้วร่วมกันกำหนดเงื่อนไขการรวมกลุ่ม ตั้งระเบียบ มีการสาธิตการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร และร่วมกันจัดทำหลักสูตรภูมิปัญญาเชิญโรงเรียนเข้ามาร่วมเรียนรู้ด้วย มีคนมาสอนร่วมกัน 3 คน มีน้ำคู้ ลุงเพียร อดีตเจ้าหน้าที่ ธกส. ลุงจรัญ เป็นเภสัชกร เจ้าหน้าที่อนามัย

สอนชาวบ้านปลูกสมุนไพร สอนวิธีการผลิต วิธีนำมาใช้ตามไปช่วยปลูกช่วยชี้แนะที่บ้าน แล้วยังสอนอีกว่า “กินยาให้หายโรค ไม่ใช่เพาะโรค” ตอนนั้นชมรมสามารถทำยาสมุนไพรแคปซูลได้ 12 ชนิด

เดือนละประมาณ 1,000 เม็ด ไข่ชาย 600 เม็ดอีก 400 เม็ดก็จะ แจกชาวบ้าน ซึ่งตอนนี้เป็นสินค้าโอท็อปของหมู่บ้านแล้วด้วย รายได้ ประมาณ 3,000-10,000 บาทต่อเดือน เราก็เอาไปบริจาคให้เด็กใน โรงเรียน และสมทบให้คนอื่นได้ผลิตต่อด้วย

หน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนให้ชาวบ้านมีอุปกรณ์ ที่ครบครัน และมีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อมีหลายส่วนเข้ามาช่วย คนก็เข้ามาช่วยอย่างเต็มที่ เป็นชุมชนที่เข้มแข็งมาก ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ หลังจากนั้นก็มีรายการโทรทัศน์มาถ่ายทำ “เรื่อง สมุนไพรร้อยใจไทยได้ร่มเย็น” มีรายการวิทยุ อสมท.นคร ด้วย คนจึงสนใจมาตั้งซื้อยาจากหน้าคู้ ตอนนี้ที่ชมรมก็เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งบริการ แหล่งจำหน่ายแคปซูลสมุนไพร ผลิตน้ำเครื่องดื่มสมุนไพร ขนาดแผนไทยมีอาสาสมัครอยู่กลุ่มหนึ่ง 32 คน ตอนนี้เราก็มีกิจกรรม ต่อเนื่องเป็นกิจกรรมทำน้ำยาล้างจานสมุนไพร ทำใช้เองด้วย และทำ ขายด้วย ขายราคาขวดละ 15 บาท และมีการเลี้ยงไก่ทำยาสมุนไพร ให้ไก่กิน และได้ขยายหลักสูตรเข้าไปสอนในโรงเรียน เป็นหลักสูตร คุรุภูมิปัญญา ได้แจกพืชสมุนไพรให้เด็กไปปลูกและทำที่บ้าน

เมื่อก่อนเจ็บต้องไปโรงพยาบาล แต่ตอนนี้พอเจ็บมาที่ชมรม พืชสมุนไพรนาเกิด คนในชุมชนหันมาใช้สมุนไพรมากขึ้น เห็นถึงความ สำคัญ แล้วยังร่วมมือกันผลิตยาสมุนไพรออกแจกจ่าย จำหน่ายให้ คนอื่นได้ใช้ยาที่มีคุณค่ามีประโยชน์ต่อร่างกาย นอกจากเราดูแลรักษา ร่างกายของเราและคนในครอบครัวแล้ว คนในชุมชนของเรายังมีส่วน ช่วยในการดูแลสุขภาพชีวิตเพื่อนคนไทยด้วยกัน •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, เอี่ยม ณ สงคราม และประภัสสร ขวัญกะโตะ วันที่ 3 ตุลาคม 2555.

23

กระบวนการทัศน์ใหม่ ในการดูแลสุขภาพคนยาบิ

• ภาวธิใ ไชยภาค •

“รูเรื่องการกิน การออกกำลังกาย การเปลี่ยนเวลากินอาหาร มื้อเย็นให้ห่างจากเวลาอน อย่างน้อย 4 ชั่วโมง เมื่อกอนกินข้าวเย็น ตอน 1 ทุ่ม แลวันอน 2 ทุ่ม อ้วนมาก ปวดเข่า พยายามลดน้ำหนัก แต่ไม่ลดสักที พอเปลี่ยนเวลากินอาหารเป็นกอน 4 โมงเย็น ทำให้น้ำหนักตัวเองลดลงถึง 6 กิโลกรัม ความดันก็ลด ดีใจมาก” แม่ปราณี จินดารัตน์ ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลยาบิ อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี พูดถึงสิ่งใหม่ที่เธอได้เรียนรู้หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ ยาบิ ลดเสี่ยง เลี่ยงโรค เบาหวาน ความดันโลหิตสูง

โดยโครงการนี้เริ่มต้นจาก การจุดประกายของพีปาริชาติ แก้วทองประคำ นักวิชาการสาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ที่ได้จัดเวทิตินข้อมูลสู่ชุมชนโดยเฉพาะหมู่ 5 บ้านยาบิ พบว่า มีกลุ่มผู้สูงอายุจำนวนมาก มีผู้ป่วยหลายคนตายด้วยโรคเรื้อรัง

เบาหวาน ความดัน หัวใจ หลอดเลือด หอบหืด มะเร็ง และอื่นๆ มีหลายคนที่ออกไปทำงานข้างนอก พบตัวเลขว่าคนกลุ่มนี้ตั้งแต่ปี 2547 จนถึงปัจจุบัน เสียชีวิตไปแล้ว 13 ศพติดต่อกัน จากพฤติกรรมกรรมการกินที่ไม่ปลอดภัย

ที่ปารีสชาติจึงใช้เงื่อนไขของโครงการนี้สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการมาดูแลสุขภาพร่วมกัน จนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้จริง ผ่านตัวนวัตกรรมที่ชาวบ้านร่วมกันคิดขึ้นมา อาทิ เรื่องการออกกำลังกายมีการใช้โนราบิก เข้ามากระตุ้นความสนใจได้ในระดับจิตวิญญาณ

ด้วยตำบลยาปี มีการละเล่นศิลปะพื้นบ้านหลากหลาย เช่น มโนราห์ หนังตะลุง ลิเกฮูลู หรือแม้แต่ป็นจะลีละ เป็นการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมภาคใต้มาหลายช่วงอายุคน จากแนวคิดของคุณแม่ อูบล อุ่นสนิท นางมโนราห์เก่าและผู้สูงอายุครูผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาดีเด่นของภาคใต้ และคุณจันทิยา พัทบุรี ประธาน อสม.หมู่ 5 ครูสอนกลองยาว เป็นครูสอนทำรำ คุณลุงเจริญ เพชรรัตน์ และคุณลุงสุทิน จันทรศิริ เป็นผู้ควบคุมดนตรีประกอบ ภายใต้การดูแลของผู้ใหญ่

อภัย พัทธบุรี สนับสนุนงบประมาณโดย นายอับดุลเลาะห์ จะปอ นายกองดีการบริหารส่วนตำบลยาบี

โดยทุกคนมีความประสงค์ร่วมกันที่ต้องการให้คนในชุมชน ได้ออกกำลังกาย ด้วยที่ผ่านมาผู้สูงอายุไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อการ ออกกำลังกายแบบสมัยใหม่ แต่เมื่อใช้การออกกำลังกายด้วย “โนรา บิก” ด้วยการยึดเหยียดกล้ามเนื้อ โดยการประยุกต์ทำรำมาจากท่ารำ รำของมโนราห์ ใช้เสียงดนตรีสดจากเครื่องดนตรีไทยที่ใช้ในการแสดง ของมโนราห์ ประกอบด้วย กลอง ปี่ ฉิ่ง กรับและโหม่ง ดีเป็นจังหวะ ช้า เร็ว ช้า คล้ายจังหวะของเพลงเดินแอโรบิก นำมาใช้ในการ ออกกำลังกายในชมรมผู้สูงอายุและในกลุ่มของผู้ที่ต้องการออกกำลังกาย มีความสนุกสนาน และอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของภาคใต้ ให้คงไว้ รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกลุ่มผู้ชาย ให้เขามีกิจกรรม ร่วมในยามเย็น ออกกำลังกายโดยการตีเครื่องดนตรีประกอบ ทำให้ ผู้สูงอายุไทยพุทธและทุกคนระลึกถึงการรำมโนราห์ ซึ่งเป็นการละเล่น พื้นบ้านที่สนุกสนานและงดงามเป็นที่นิยมมากมาตั้งแต่โบราณ

เห็นได้ชัดว่า การออกกำลังกายเช่นนี้ ได้ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีและสืบทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ทุกคนสนุกมีความสุข ได้มาสนุกสนานร่วมกัน จิตใจสบาย ร่างกายได้รับการผ่อนคลาย ส่งผล ให้ผู้สูงอายุและคนในหมู่บ้านเข้ามา ร่วมกันออกกำลังกายมากขึ้นกว่า ร้อยละ 85 ผู้ชายก็เข้ามีส่วนร่วมในการตี (เล่น) เครื่องดนตรีประกอบ ชาวบ้านที่ร่วมออกกำลังกาย แข็งแรง มีสุขภาพจิตดีขึ้น ไม่เครียด ไม่มี ภาวะซึมเศร้าในประชาชน ทุกคนในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือดูแลกันและ กัน เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนในด้านการออกกำลังกาย อีกรูปแบบหนึ่งที่ตรงกับความต้องการของชุมชน เป็นการออกกำลังกาย ที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคใต้ไว้ให้ลูกหลาน

ได้ชื่นชมกัน นวัตกรรมการออกกำลังกายโนราบิกที่ขายีวันนีและตลอดไป

จากนั้นก็มีการใช้บุคคลต้นแบบเป็นในการเสริมแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน โดยการประกวดบุคคลต้นแบบรายเดือน ประกาศเกียรติคุณ ยกย่องและถอดบทเรียนนำเสนอสู่เวทีแลกเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพชุมชน สร้างกระแสการปรับเปลี่ยนให้กับกลุ่มเสี่ยง กลุ่มป่วยและกลุ่มปกติ และวิธีการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่เหมาะสมกับคนในชุมชน สร้างการยอมรับในหลายเรื่องเช่น “ลุงสุทิน จันทศิริ” ต้นแบบการเลิกเหล้าในผู้ป่วยความดัน “ป้าปราณี มณีรัตน์” การลดน้ำหนักโดยการรับประทานอาหารห่างจากเวลานอนมากกว่า 4 ชั่วโมง “ลุงไมตรี บุญมี” ควบคุมน้ำหนักและรอบเอวโดยใช้เครื่องตัดหญ้าแบบแรงเหวี่ยง ตัดหญ้าออกกำลังกายและลดพุงได้ เป็นการทำงานที่ได้เรื่องสุขภาพด้วย

การจัดการสุขภาพผู้ป่วยเบาหวานความดันต่ำหลายปี “เราใช้การคัดกรองเป็นกลุ่มแต่จัดการดูแลเป็นรายคน” โดยใช้ความรู้ใหม่ในการคัดแยกกลุ่มประชาชนที่มารับบริการคัดกรองความเสี่ยงเชิงประจักษ์โดยใช้กระดาษ 3 สี (เขียว เหลือง แดง บ่งบอกสถานการณ์สุขภาพปกติ/เสี่ยง/สงสัยเป็นโรคหรือป่วย) คั้นข้อมูลให้ผู้รับบริการสามารถทราบแนวโน้มสถานการณ์สุขภาพของตนเอง พฤติกรรมสุขภาพ

มีวิธีการทำงาน การจัดการใหม่ จากการดำเนินงานสร้างกระบวนการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนบ่อยขึ้น จนกลายเป็นแผนประจำเดือนละ 1 ครั้ง ทุกพุธที่ 2 ของเดือน มีการจัดทำแผนการพัฒนา แผนการดูแลสุขภาพร่วมกับชุมชน โดยชุมชนสามารถกำหนดเลือกการจัดบริการได้ด้วยชุมชนเอง สร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เกิดภาพการทำงานที่เหมาะสมตรงกับความต้องการของชุมชน ทำให้ระบบการทำงานเป็นที่ประจักษ์แก่ชุมชน สร้างความเชื่อมั่น ไว้วางใจ

ในระบบบริการ ทำให้ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องทั้งจากท้องถิ่น และภาครัฐในและนอกชุมชน สร้างกระแสการดูแลสุขภาพร่วมกันทั้งชุมชน

เราได้สร้างความเอื้ออาทรร่วมกันทั้งชุมชนในการดูแลซึ่งกันและกัน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการจัดการสุขภาพชุมชน มีการบริการเชิงรุกถึงชุมชน มีการพัฒนาระบบการทำงานเชิงรุกร่วมกับชุมชน สร้างกระบวนการทำงาน ติดตามเชิงรุกให้มีความต่อเนื่องมากขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดบริการที่เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน จัดบริการในการดูแลทุกกลุ่ม กลุ่มป่วย กลุ่มเสี่ยง โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มได้รับผลกระทบ กลุ่มเด็ก เยาวชน วัยแรงงาน วัยเจริญพันธุ์ ต่อเนื่องทุกพุธที่ 2 ของเดือน ให้บริการเชิงรุกในการดูแลผู้ป่วยเบาหวานความดันในชุมชน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพร่วมกับชุมชนโดยชุมชน อย่างเช่น การทำเมนูสุขภาพ มีการร่วมกันดูแลเจ้าอาวาสเข้ามาร่วมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการกิน โดยวางแผนเรื่องอาหารทำปิ่นโต อาหารทุกเช้า มีเมนูผัก ปลา ภายหลังพาพระไปตรวจสุขภาพ ปรากฏว่าความดันต่ำลงลงมามาก พี่ปาริชาติกล่าวถึงความสำเร็จของทีมงาน

นอกจากนั้น พี่ปรีชาตีมีแนวทางการเสริมพลังอำนาจการดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวาน ความดัน ในการลดโรคลดเสี่ยงเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ด้วยการให้ผู้ป่วยได้เรียนรู้สภาพปัญหาของตนเอง การหาวิธีการดูแลตนเองร่วมกับเจ้าหน้าที่และเครือข่ายชุมชน เป็นการพัฒนาศักยภาพ และสร้างความเชื่อมั่นในการตัดสินใจเลือกการดูแลสุขภาพ ที่เหมาะสมกับตนเองของกลุ่มเสี่ยง กลุ่มป่วย และกลุ่มปกติ เพื่อป้องกันความเสี่ยง ติดตามประเมินผลการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สรุปผลและปรับเปลี่ยนตรงจุดที่มีปัญหาตลอดกระบวนการ ทั้งมีระบบ เฝ้าระวังโรคชุมชน พัฒนา อสม. ให้มีการเฝ้าระวังโรคโดยคนในชุมชน สามารถให้บริการตรวจคัดกรอง และดูแลคนในชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง

เมื่อชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญในเรื่องของการดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเป็นองค์รวมจริงๆ แก้ปัญหาทั้งด้านสุขภาพ กาย ใจ สังคมและปัญญาที่แท้จริงจะได้เกิดความยั่งยืน มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี ทั้งตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม เกิดและตายอย่างสมศักดิ์ศรี มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาหรือระบบสุขภาพในชุมชนทั้งร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามประเมินและร่วมรับผิดชอบ เป็นชุมชนที่มีความสุข สงบน่าอยู่ตลอดไป แม้ว่าบางเรื่องที่อยู่แล้ว ก็ช่วยกันยกระดับการทำงานให้ต่อเนื่องจนเป็นวัฒนธรรม ฝึกหัดเป็นชุมชนต้นแบบและเข้มแข็งในการพัฒนาให้กับหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบล ยายีและตำบลใกล้เคียงได้ในอนาคต •

เอกสารอ้างอิง

ปรีชาตี แก้วทองประคำ, บทสรุปคัดย่อการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชน และท้องถิ่นให้น่าอยู่ โครงการยายี ลดเสี่ยง เลี่ยงโรค เบาหวาน ความดันโลหิตสูง หมู่ที่ 5 บ้านโคกหวัด ตำบลยายี อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี, ตุลาคม 2555.

สัมภาษณ์, ปรีชาตี แก้วทองประคำ, อภัย อัดลบุรี และรุสนี หะยีเต๊ะ วันที่ 2 ตุลาคม 2555.

24

เมื่อชุมชนพึ่งกันเอง

• สมนึก นุ่นดั่ง •

“ร้อยละ 97 ของประชากร พบสารเคมีตกค้างในเลือด”

“อัตราการตายด้วยโรคมะเร็งเป็นอันดับ 2 รองจากความชรา”

เป็นข้อมูลจากสถานีอนามัยบ้านนาท่อม หน่วยบริการด้านสุขภาพหนึ่งเดียวในตำบลนาท่อม ที่ได้คืนข้อมูลสู่ชุมชนให้ทุกคนที่สนใจได้รับทราบ พี่ปู หรือ ปารีณา แยกภาพ เป็นคนหนึ่งที่ให้ความสนใจกับข้อมูลดังกล่าวนี้ และเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงานตามโครงการกินดีอยู่ดีด้วยวิถีพึ่งกันเอง บ้านหนองปริง หมู่ที่ 5 ตำบลนาท่อม อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจาก สสส. เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนไปสู่การลด ละ เลิก การใช้สารเคมีในการเกษตร ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ในครัวเรือน และสนับสนุนการผลิตสินค้าทดแทนลดรายจ่ายในครัวเรือน

พี่ปูพยายามบอกถึงองค์การผู้สนับสนุน และอธิบายให้เข้าใจ เรื่องที่กำลังทำ เป้าหมายหลักก็เพื่อจะให้ชุมชนมีพืชผักปลอดสารพิษ

ไว้บริโภค โดยส่งเสริมการปลูกพืชผักพื้นบ้านไว้กินเอง ภายใต้หลักคิด
ว่า “พืชผักพื้นบ้าน ปลูกง่าย ดูแลง่าย กินได้นาน หลากหลายตาม
ฤดูกาล เป็นแหล่งอาหารที่ปลอดภัย” ทุกบ้านปลูกไว้ให้พอกิน เหลือ
กินก็แบ่งปัน เหลือมากกว่านั้นก็แบ่งขายในชุมชน โดยที่สถานีอนามัย
ได้เปิดตลาดผักปลอดสารพิษในวันพุธแรกของเดือนซึ่งเป็นวันเดิมยา
ผู้ป่วยเรื้อรัง มีผู้ป่วย 150 คน มีญาติที่มาส่งอีกต่างหาก พี่บุดอกว่า
ทุกครั้งจะได้รับความสนใจจากผู้ซื้อและผู้ขาย โดยที่มีจำนวนผู้ขายและ
ปริมาณพืชผักที่มากขึ้นตามลำดับ นับเป็นการกระจายพืชผักปลอดสาร
พิษจากผู้ผลิตให้กับผู้บริโภคโดยตรง ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายเป็นคนในชุมชน
เดียวกันเป็นญาติพี่น้องกัน บรรยากาศจึงมีแต่รอยยิ้มที่มองเห็นถึง
ความสุข มีการนับญาติ มีการถามไถ่ถึงคนที่บ้าน มีการฝากของไปให้
คนที่ไม่มา เป็นมิติใหม่ของความเอื้ออาทร ความซื่อสัตย์และกลิ่นอาย
แห่งความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวของสังคมในอดีต

นับตั้งแต่ได้ส่งเสริมการปลูกผักพื้นบ้าน ผักปลอดสารพิษ
ตอนนี้มีความหลากหลายของพันธุ์พืชผักเพิ่มขึ้นพร้อมกับภูมิปัญญา
ของคนรุ่นก่อน ในการประกอบอาหารจากพืชผักพื้นบ้าน ที่ต้องอาศัย
ความรู้ที่สืบทอดกันมา ซึ่งความรู้เช่นนี้ไม่มีอยู่ในห้องเรียน อย่างเช่น
ภูมิปัญญาการกินหัวอ้อ “อ้อขาว” หรือต้นใบกระดาศ สีเขียว ซึ่งคนใน
ชุมชนส่วนใหญ่รู้ว่ากินไม่ได้ หากกินเข้าไปจะระคายเคืองทางเดิน
อาหาร คั้นอย่างรุนแรง แต่เมื่อป่าหวง เพชรมณี ได้สาธิตการใช้หัวอ้อ
มาประกอบอาหาร จึงเป็นที่กล่าวขานกันทั่วไปว่าหัวอ้อ จะแกง ต้ม
ทอด บวด กั๋อร้อย ทำได้ทั้งของหวานของคาว ทั้งยังเป็นแปรงโมเลกุล
ใหญ่ เส้นใยมาก จัดอยู่ในสกุลเดียวกับหัวบุก หรือ “คอนยัคกี้”
ที่โฆษณาทางทีวีว่าใช้ลดไขมัน ป้องกันท้องผูก ส่วนอ้อทั้ง 5 (อ้อดำ
อ้อขาว อ้อลาย อ้อนกก อ้อหลบ) ตามภูมิปัญญาบอกว่าเป็นสมุนไพร
สำหรับหญิงหลังคลอดแก่การตกเลือดจากมดลูกหดตัวช้า ช่วยขับน้ำ
คาวปลาในระยะอยู่ไฟ ช่วยให้น้ำนมออกดี

จนบัดนี้มีต้นอ้อปลูกกันแพร่หลาย ด้วยการแจก แลกเปลี่ยน
แบ่งปันกันเอง รวมทั้งต้นพันธุ์ เมล็ดพันธุ์พืชผักอีกหลากหลายชนิด
จึงแพร่กระจายทั่วหมู่บ้านหนองปรัง และหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น มะเขือ
กินใบ มะระขี้นก ชีพรั้าไข่ควาย (ผักเขียวพื้นบ้าน) ถั่วพู ผักโขม
มะเขือย่าน เนียงรอก ผักเหลียง ตาหมัด น้ำเต้า ชะมวง ชีพรั้าไฟ
(ผักข้าว) มะนาว มะกรูด ส้มป่อย มะเมาะ มะละกอ กัลฉวย แคน ข่า
ชะอม บอนเผือกชนิดต่างๆ

ต้นกล้าพันธุ์เหล่านี้ ได้จากกลุ่มสมาชิกโครงการเพาะชำ และ
นำมาแบ่งปันกัน โดยที่กลุ่มหนึ่งจะมีหัวหน้ากลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม
อีก 5 คน รวมทั้งหมด 10 กลุ่ม 60 คน ในการทำกิจกรรมโครงการ

การประสานงาน การติดตามงาน ทำผ่านหัวหน้ากลุ่มซึ่งหมายถึงคณะทำงานของโครงการเพียง 10 คนเท่านั้น ส่วนสมาชิกในกลุ่มให้เป็นบทบาทของหัวหน้ากลุ่มที่จะจัดการตนเอง ทั้งนี้พี่บุบอกว่าจะได้เป็นการพัฒนาและสร้างผู้นำชุมชน ทั้งยังส่งเสริมการทำงานเป็นทีมอีกด้วย

เมื่อลองแวะไปเยี่ยมบ้านพี่บุบ ป้ายหน้าบ้านปักไว้อ่านได้ชัดเจนว่า “บ้านเกษตรสมบูรณ์” นับตั้งแต่รั้วบ้านติดกับถนน พี่บุบปลูกมะขามด้วยการโรยเมล็ด ต้นมะขามขึ้นแน่นเป็นรั้วกันอย่างดี ตัดแต่งเสมอกันสูงประมาณเอว หลังตัดแต่งมียอดเขียวอมเหลืองกำลังอ่อนพอดี มีมากเกินกว่าไว้กินเองพี่บุบบอกว่าใครๆ ก็มาขอเก็บเอาไปได้ไม่หวง เหลือแล้วจริงๆ จึงค่อยเก็บไปขาย ก็เคยได้เก็บไปขายบ่อยนะ ยิ่งเก็บยอดมันก็ยิ่งออก หลังรั้วมะขามเป็นต้นส้มป่อยกอใหญ่สูงท่วมหัว พี่เขาบอกว่าจะเลี้ยวไว้เพื่อขยายพันธุ์แจกจ่ายให้เพื่อนบ้าน ส้มป่อยหายากใกล้สูญพันธุ์เต็มทีแล้ว ยอดส้มป่อยมีรสเปรี้ยวใช้แทนส้มและยังแทนผักได้ด้วย ถัดเข้าไปในบ้านมีพืชผักพื้นบ้านมากมายที่เด่นเช่น ตาเบ็ดตาไก่ ยอดใช้แกงเลียง บวบ ปลูก ะขอม แป๊ะทำปิ้ง ะมง ะเม่า ส้มแขก กระเจี๊ยบแดง กระเจี๊ยบเขียว ขี้พริ้วไข่ควาย ะเขือย่าน ถั่วพู ถั่วฝักครก ะนาวควาย ผักเหลียง ตาหมัด ะระขึ้นก บัวบก กล้วยหลายชนิดและผักสวนครัวมะเขือ สับปะรด พริก พริกไทย อย่างละไม่กี่ต้น พี่บุบบอกว่าแค่นี้ก็กินพอสำหรับกินในครอบครัว นับว่าบ้านนี้สมบูรณ์สมชื่อเกษตรสมบูรณ์จริงๆ จากนั้นพี่บุบยังเล่าที่มาว่า “ทั้งหมดนี้ปลอดสารพิษ เป็นเกษตรอินทรีย์ล้วนๆ” ที่ใช้ปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์และเศษผักข้างบ้าน รวมทั้งน้ำหมักชีวภาพ ซึ่งพี่บุบทำใช้มาก่อนจะมีโครงการนี้เสียอีก

จากนั้นพี่บุบจึงชวนไปดูถังน้ำหมักที่ตั้งไว้ใต้ชายคาโรงกลั่นเหล้าของญาติผู้พี่ ถังพลาสติกสีฟ้าขนาด 200 ลิตร มีฝาปิดเรียบร้อย เปิดฝาดูออกมาเห็นผิวหน้าเป็นฟองขาวขุ่น หนา มีหนอนตัวโตๆ เยอะมาก กดเศษผักลงไปเป็นน้ำสีน้ำตาลแดง มีกลิ่นเล็กน้อย พี่บุบอธิบายว่า

ภายในเป็นเศษอาหารและเศษพืชผักที่หมักด้วยน้ำสำเหล้า และกากน้ำตาล พี่เขาบอกว่าน้ำสำเหล้าที่นี่มีมากมายด้วยมีโรงกลั่นเหล้าถึง 2 โรง จนบัดนี้ยังไม่รู้ว่าเขาเอาน้ำสำไปทำอะไรได้บ้าง ด้วยมันยังคงเหลือความหวานอยู่นิดหน่อย พี่จึงลองเอามันมาผสมกับกากน้ำตาล ทำให้ลดจำนวนกากน้ำตาลลงได้ส่วนหนึ่ง ตอนนี้น้ำหมักมันมีมากจนใช้ไม่หมด จึงได้ออกปากแบ่งปันให้เพื่อนบ้านและญาติ ช่วยกันเอาไปใช้ ซึ่งทุกบ้านยินดีที่จะใช้ หลังจากตนได้ใช้ให้เห็นจนเป็นที่ประจักษ์ว่าพืชผักเขียวสดใส ยอด ใบกรอบ หวาน ส่วนดินก็ร่วนซุยดีมีไส้เดือนให้เห็น บัดนี้น้ำบ้านข้างๆ ไม่ต้องนำมาเอาไปใช้กันอย่างเต็มที่เลย “พี่ไม่หวงนะ อยากให้เขาเอาไปใช้ จะได้ช่วยกันฟื้นชีวิตให้ผืนดิน”

พี่ปูพาเดินอ้อมไปที่หลังบ้านแล้วถามว่า “เห็นถุงที่ห้อยสองใบนั้นมัย รั้วมัยว่ะอะไร” ผมดูๆ เหมือนว่าจะแขวนถุงอาหารไก่ 2 ถุงไว้กับขาตั้งที่ทำด้วยเหล็กอย่างมีหลักการ พอให้เดาได้ว่าน่าจะเป็นถุงแยกขยะแต่ไม่ตอบ จึงรีบจ้ำเข้าไปจนเห็นได้ชัดว่าเป็นขยะจริงๆ โดยแยกเป็นขยะขายได้ และขยะที่ต้องกำจัด (ถุงพลาสติกใส่ของ) ไม่ปรากฏขยะที่เป็นอินทรีย์ใดๆ ใน 2 ถุง นี้เลย เท่าที่เคยเห็นจะเป็นขยะแห้งและขยะเปียก ด้วยความสงสัยยังไม่ทันได้ถาม เหมือนพี่ปูจะเดาใจในความสงสัยนั้นได้ “เราส่งเสริมการจัดการขยะครัวเรือน และขยะชุมชน” พร้อมกับอธิบายต่อถึงการจัดการทันที

กิจกรรมหนึ่งของโครงการคือการจัดการขยะ ด้วยการจัดการตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง โครงการสั่งซื้อตะกร้าที่ทำจากสายรัดของพลาสติกใช้แล้ว โดยกลุ่มแม่บ้าน จำนวน 70 ใบ มาแจกให้กับสมาชิก เพื่อใช้ใส่พืชผักไปขาย และถือไปซื้อของในตลาด ลดการนำถุงพลาสติกใส่ของกลับบ้าน เป็นการลดขยะต้นทาง “พี่และสมาชิกในกลุ่มที่ทุกคนใช้กันให้เห็นจนเป็นปกติไปแล้ว” พี่ปูลำทับเหมือนกับตอกย้ำถึงความสำเร็จในการเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน

กิจกรรมต่อมาได้ผลักดันให้ทุกบ้านแยกขยะ พร้อมกับให้พ่อค้าที่รับซื้อขยะมาชี้แจงวิธีการแยกขยะให้ได้ราคาดี พร้อมกับการจัดให้มีการนำขยะมาแลกไข่ แล้วก็เอาขยะที่แลกไข่นั้น ให้พ่อค้าได้สาริตการคัดแยก ให้ได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน และเมื่อคิดราคาซื้อขายกันใหม่ ได้เงินมากพอสำหรับค่าไข่ที่ใช้ไปทั้งหมด “อันนี้ถือเป็นหนึ่งนวัตกรรมของชุมชน ที่สามารถนำวิธีการนี้ไปใช้ที่ไหน เมื่อไรก็ได้ เป็นการทำกิจกรรมที่ไม่ต้องใช้งบประมาณ” พี่ปุอธิบายเสริมอย่างภาคภูมิใจ และกล่าวต่อไปว่าทุกครัวเรือนพร้อมใจกันแยกขยะตามคำแนะนำ คณะทำงานจึงออกแบบขวดแขวนถุงแยกขยะ สิ่งข้างทำ และนำมาขายให้สมาชิกในราคาต้นทุน ทุกบ้านจึงได้ขวดแขวนนั้นมามากมาย ในชุมชนทุกคนจัดหาเอง เมื่อพ่อค้ามาซื้อ ขยะเราสะอาด แยกง่ายได้ราคาดี ทั้งพ่อค้าทั้งคนขายจึงมีรอยยิ้มให้กันเสมอมา ส่วนขยะที่เป็นถุง

พลาสติกใส่ของถ้าไม่สกปรกมากก็ขายได้ สกปรกมากก็ไปส่งให้เทศบาลไปกำจัดต่อไป

พี่ปุอธิบายต่อถึงขยะอินทรีย์ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นเปลือกผลไม้ เศษพืชผัก ใบไม้ หญ้าแห้ง ส่วนที่ไม่ได้นำไปทำน้ำหมัก เรารณรงค์ไม่ให้เผา แต่จะเอาไปกองสุ่มกันไว้บริเวณโคนต้นไม้หลังบ้าน หรือหลุมตื้นๆ รดน้ำบ่อยๆ หรือจะให้ดีกว่าก็โรยหัวเชื้อ พด.1 ลงไปปล่อยไว้จะเป็นปุ๋ยได้เอง ทั้งยังเป็น

แหล่งสรรสร้างชีวิตอีกมากมายเช่นหนอนทราย กิ่งก้อ ตะขบ มด ปลวก ไล่เดือน นกย่อยสลายทั้งหลาย “บ้านที่มีไถก็จะเป็แหล่งอาหาร ไถได้อย่างดีอีกด้วย” พี่ปูปอกว่าการเกษตรอินทรีย์นี้แหละจะช่วยสร้าง ฐานทรัพยากรด้านอาหารที่มั่นคง และยั่งยืนแก่ชุมชน

จากนั้นพี่ปู้ก็นำผมไปที่กลุ่มผลิตสินค้าทดแทน ซึ่งตั้งอยู่ที่เดียวกับวิสาหกิจชุมชนซึ่งผลิตขนมข้าวแต่น้ำแดงโม แนะนำให้รู้จักกับลุงไข่ ‘พิน เรืองรักษ์’ เจ้าของบ้าน ผมได้เห็นบริเวณบ้านลุงไข่ถึงกับคิดในใจว่าบ้านนี้แม้จะไม่ออกไปตลาดสัก 10 วัน ก็เห็นจะอยู่กันได้ อย่างสบาย รอบบ้านมีพืชผักกินได้มากมาย ทั้งผักพื้นบ้าน และพืชผักสวนครัว มีผลไม้ มีปลาตุ๋นบ่อคอนกรีต มีการเพาะเลี้ยงด้วงสาคร ในกะละมัง สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกำลังเร่งรีบกับการทำขนม ข้าวแต่น จนทำให้ผมเพลิด และลืมไปเลยว่ามาที่นี่เพื่อดูการผลิตสินค้า ทดแทนของสมาชิกโครงการ ผมจึงถามเรื่องนี้กับพี่ปู้ แต่พี่ปู้บอกทำให้ ลุงไข่ ไขความจะกระจ่างกว่า แล้วก็ไม่ได้มิดเลยจริงๆ ลุงไข่รู้เรื่องดีมาก กลุ่มผลิตมีสมาชิกเบื้องต้น 40 คน ลงทุนคนละ 100 บาท ซื่อสัตย์ อุปรณ์มาทำน้ำยาล้างจานใช้กันเอง และขายให้กับกลุ่มทำขนม ต่อมา ผลิตสบู่ซึ่งเป็นสบู่สมุนไพร สบู่ผ้าฝ้าย ใช้น้ำฝ้าย และสมุนไพรในชุมชน คนชุมชนให้ความสนใจด้วยราคาที่ถูกลงกว่าเช่นน้ำยาล้างจาน 500 มล. ราคา 20 บาท เมื่อคุณภาพไม่แตกต่างกลุ่มจึงชี้ให้เห็นราคาที่แตกต่าง ว่าน้ำยาล้างจานในท้องตลาดขนาด 160 มล. ราคา 13 บาท ต้องซื้อ 3 ขวดถึงจะได้ปริมาณที่ใกล้เคียงคือ 480 มล. ต้องจ่ายเงิน 39 บาท ต้องนำขยะขวดพลาสติกเข้าบ้าน 3 ชิ้น และเมื่อซื้อน้ำยาของกลุ่มได้ ปริมาณมากกว่า 20 มล. ประหยัดเงินทันที 16 บาท เมื่อต้องผลิต มากขึ้นกลุ่มจึงสั่งซื้อขวดน้ำชนิดใสตราสิงห์ขนาด 500 มล. จากพ่อค้า ขยะในชุมชน นั่นคือการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ และผมก็เห็นว่านั่นคือ กลยุทธ์การนำเสนอสินค้าของกลุ่มจนสำเร็จ “กลุ่มเราจะเพิ่มชนิดและ

ประเภทของผลิตภัณฑ์ให้มากขึ้น” ลุงโชคกล่าวอย่างมั่นใจ ก่อนที่ผมจะลากลับ

ขณะที่ผมเข้าใจว่าน่าจะใช้เวลาออกจากพื้นที่ แต่พี่ปู่บอกว่า ยังมีแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่น่าสนใจอีก ผมไม่ขัดใจด้วยอยากเห็นชุมชนในเชิงลึกให้มากที่สุด ไม่ห่างจากบ้านลุงโชคไปไกลนักเรามาถึงบ้านผู้ใหญ่สมเพียร มุสิกะสังข์ อดีตผู้ใหญ่บ้านหมาดๆ ยังไม่ทิ้งมาดผู้นำ กล่าวทักทายเราอย่างอารมณ์ดี แล้วรีบนำไปดูแหล่งเรียนรู้ไฟฟลูคูควัว ภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนที่สามารถมีฝักสวนควัวควบคู่ไปกับไฟฟลู ที่เป็นแหล่งรายได้ของควัวเรือน พี่สมเพียรอธิบายตั้งแต่การเลือกทำเล การเผาดิน การขุดดินให้ลึก การปลูกลูก การปักไม้ค้ำพลู การปลูกลูก ฝักสวนควัวควบคู่กันไปในบริเวณที่จำกัด ผมได้เห็นการเหยียบต้นขมื่น ที่แรกทำเอาผมตกใจเข้าใจว่าพี่เขาเดินเหยียบกอขมื่นเข้าไปโดยไม่ทันระวัง ขมื่นทั้งกอพับยับคาเท้าไปเลย และแล้วพี่สมเพียรก็อธิบายให้ฟังว่าการเหยียบให้ต้นขมื่นหักرابไปนั้นจะช่วยเร่งให้ขมื่นแตกหน่อ กอใหญ่ให้หัวมากขึ้น “อิม..โลงออกไปที” เท่านั้นยังไม่พอพี่สมเพียรยังแนะนำให้รู้จักคั้นมอง “คั้นมองเป็นเครื่องทุนแรงในการต้มน้ำขึ้นจากบ่อ มารดพลู หากจะให้ผมอธิบายก็เป็นเครื่องกลโดยใช้คานงัด หลักการเดียวกับการเล่นกระดานหก ผู้ใหญ่กล่าวเสริมมาว่า “หลักคิดสำคัญของไฟฟลูคือในการทำอาชีพหลักนั้นได้แฝงเอาความมั่นคงด้านอาหารของควัวเรือนเอาไว้ด้วย” แล้วพี่ปู่ก็กล่าวต่อยอดความคิดขึ้นมาว่า “หากชาวสวนยางสร้างความมั่นคงด้านอาหารไว้ในสวนยางได้ ชุมชนจะมีความมั่งคั่งขึ้นอีกมาก” แล้วเราก็กล่าวลาพี่สมเพียร

พี่ปู่พาผมมาแวะที่สถานีอนามัยบ้านนาท่อม และถามผมว่า เห็นอะไรจากที่นี่บ้าง ผมอยากจะทำตอบว่าเห็นความสะอาดของบริเวณ แต่คิดอีกทีสิ่งนี้คงไม่ใช่เป้าหมายของพี่ปู่แน่ แล้วอะไรละ ทันทันในความคิดผมก็แว็บขึ้นมาเมื่อเห็น ต้นกล้วย มะเขือ พริก มะเฟือง ตำลึง ต้นอ้อ ในสนามหญ้า ซึ่งมันควรจะเป็นไม้ดอกสีสดสวย “สวนควัว”

ผมตอบพี่ปูเบาๆ เหมือนไม่มั่นใจนัก แต่พี่ปูได้สร้างความมั่นใจให้ผมในทันทีเช่นกัน และทำให้ผมมั่นใจยิ่งขึ้นเมื่อพี่ปูพาไปดูที่ด้านข้างพร้อมกับอธิบายวิธีคิดของคุณหมอ ที่สอดคล้องกับวิธีคิดของชุมชน “เหล่านี้คือต้นกล้าพืชผักพื้นบ้านที่สถานีอนามัยเพาะชำไว้แจก”

จากนั้นพี่ปูจึงพาไปพบคุณหมอไมตรี หวานวันजार ผู้เป็นหัวหน้าสถานีอนามัย ท่านจึงเล่าให้ฟังว่า อนามัยได้เก็บข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์ด้านสุขภาพของชุมชน เช่น จำนวนผู้ป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง จำนวนผู้ป่วยด้วยโรคหลอดเลือดหัวใจ (ไขมันในหลอดเลือด) ผู้ป่วยด้วยโรคมะเร็ง การตรวจพบสารเคมีตกค้างในเลือด สูงถึงร้อยละ 97 เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งอนามัยก็ได้คืนข้อมูลสู่ชุมชนมาโดยตลอด แต่ไม่ได้ทำให้คนในชุมชนสุขภาพดีขึ้น ยิ่งตรวจคัดกรองมากก็ยิ่งพบปรากฏเหล่านี้มากขึ้นด้วย อนามัยจึงมุ่งเน้นให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ด้วยการกินอาหารประเภทพืชผักผลไม้มากขึ้น และสนับสนุนให้มีการปลูกพืชผักปลอดสารพิษไว้กินเอง ด้วยการแจกเมล็ดพันธุ์ แจกต้นกล้า ทั้งยังเปิดให้ชุมชนนำพืชผักปลอดสารพิษที่ปลูกกลับมาขายในวันเจิมยาผู้ป่วยเรื้อรัง ช่วยให้ครอบครัวผู้ป่วยได้กินผักมากขึ้น

นอกจากนี้สถานีอนามัย ยังได้เชื่อมประสานกับท้องถิ่น ประสานงานกับผู้ประกอบการตลาดนัดในพื้นที่ติดถนนเพชรเกษม เพื่อร่วมกับชุมชนบ้านหนองปริง และชุมชนบ้านหุยาน เปิดตลาดนัดพืชผักปลอดสารพิษ ภายใต้การรับรองความปลอดภัยโดยองค์กรในตำบล ให้กลุ่มคนทั่วไปได้มีโอกาสกินพืชผักผลไม้ปลอดสารพิษ และยังเป็นโอกาสให้ชุมชนสามารถขยายการผลิตได้เพิ่มขึ้น ทั้งชนิดและปริมาณ อันจะเป็นการสร้างรายได้สู่ครัวเรือน โดยที่สถานีอนามัย มีนโยบายสนับสนุนการสร้างสุขภาพภาคประชาชน ประกาศไว้อย่างชัดเจน และต่อเนื่องมานาน

ก่อนจะกลับปูได้กล่าวถึงการขยับสู่พื้นที่ใกล้เคียง อย่างเช่น หมู่ที่ 1 บ้านห้วยยาง หมู่ที่ 2 บ้านโคกแย้ม ตอนนี้ก็มีการนำปลูกพืชผักปลอดสารพิษกันบ้างแล้ว ด้วยความสัมพันธ์เป็นการส่วนตัวของ

แกนนำชุมชน จึงมีการมาร่วมกิจกรรมกับบ้านหนองปริง และนำเอาแนวคิด วิธีการกลับไปทำในพื้นที่ของตน ประกอบกับตนเองได้มีโอกาสถูกเชิญไปร่วมรายการวิทยุในฐานะองค์ความรู้จากผู้ปฏิบัติ ในรายการสร้างสุขสู่เมืองลุง วันอังคาร และวันศุกร์ เวลา 18.00-19.00 น. ที่คลื่นความถี่ 98.0 เมกะเฮิรตซ์ สถานีวิทยุแห่งประเทศไทยจังหวัดพัทลุง จึงได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น นำเสนอวิธีปฏิบัติเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน เพื่อการจัดการฐานทรัพยากรด้านอาหารชุมชน เพื่อความมั่นคงทางอาหาร การทำและใช้ปุ๋ยหมัก การปลูกผักปลอดสารพิษ อีกทั้งยังร่วมส่งเสริมการปลูกและกินพืชผักพื้นบ้านในกิจกรรมต่างๆ ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด เช่น ร่วมกิจกรรมการสาธิตตลาดเขียวในตำบลร่วมกิจกรรมการเปิดตลาดเขียวจังหวัดพัทลุง ร่วมกิจกรรมในงานรวมพลคนรักลุ่มน้ำเลสาบจังหวัดพัทลุง และยังมีคู่มือพืชผักพื้นบ้านที่ได้รับรวบรวมพืชผักพื้นบ้านในกลุ่มน้ำคลองนาท่อมไว้จำนวน 94 ชนิด พร้อมทั้งอธิบายวิธีการนำส่วนต่างๆ ของพืชผักเหล่านั้นมากินหรือประกอบอาหาร ซึ่งเชื่อว่าที่กล่าวมานี้คงเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การขยายผลไปยังหมู่บ้าน ชุมชนอื่น แล้วเมื่อนั้นพืชผักพื้นบ้านก็จะมีหลากหลาย ภูมิปัญญาการกินพืชผักพื้นบ้านก็จะกลับมา กระแสการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมากินพืชผักปลอดสารพิษมากขึ้น ชุมชนจะทำการเกษตรอินทรีย์ ผลิตแต่สิ่งดีๆ สู่ผู้บริโภค •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, สมาชิกโครงการกินดีอยู่ดีด้วยวิถีที่พึ่งกันเอง บ้านหนองปริง หมู่ที่ 5 ตำบลนาท่อม อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง วันที่ 2 ตุลาคม 2555.

25

ชุมชนตลาดเทศวิวัฒน์ 1 สะอาด ปลอดภัย

• จินตหรา บัวหนู •

หากเอ่ยถึงคำว่าตลาด ทุกคนต่างก็จินตนาการไปตรงกันว่าต้องมีแผงขายของเรียงรายกันเป็นจำนวนมาก มีแม่ค้าพ่อค้าออกมาขายของกันเนืองแน่น มีสินค้าที่หลากหลาย มีกระบายน้ำออกจากตลาด และมีกลิ่นที่เกิดจากของที่นำมาขาย เกิดการหมักหมม ของขยะทำให้เป็นพาหะนำโรคต่างๆ ที่ตลาดเทศวิวัฒน์ 1 ก็เป็นเช่นนี้เหมือนกัน เพียงแต่แตกต่างออกไปบ้างด้วยสาเหตุที่ว่า ตลาดแห่งนี้อยู่ในพื้นที่ความไม่สงบชายแดนใต้ จึงมีความเสี่ยงต่อการชุกช่อนิวตลุดต้องสงสัยไว้ร่วมกับสินค้าได้ง่าย รวมถึงมีการเกิดอัคคีภัยบ่อยครั้งเพราะอยู่ในพื้นที่ชุมชนตลาดแห่งนี้มีพ่อค้า แม่ค้าประมาณ 500 คน มีความหลากหลายด้านศาสนา การใช้ชีวิตแบบคนเมืองทำให้ต่างคนต่างอยู่ไม่ค่อยได้พูดคุยปฏิสัมพันธ์กัน จึงก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจกัน

พี่เพ็ญ ‘เกษมณี ชัยรัตนโมกร’ เล่าว่า โครงการประชา
ร่วมใจ ชุมชนตลาดปลอดภัย ตลาดเทศวีวัฒน์ 1 ทีมเริ่มต้นการทำงาน
จากศูนย์ หมายถึงต้นทุนเดิมแทบไม่มีเลย แต่ด้วยความตั้งใจของ
อาชีวะกับเงินค่าเดินทางที่คุณเป็ยผู้อาวุโสในชุมชนให้มา 500 บาท
เป็นกำลังใจอย่างดีในการเดินทางมาร่วมเขียนโครงการชุมชนน่าอยู่กับ
สถาบันจัดการระบบสุขภาพ (สจรส.มอ.) เมื่อเข้ามาจับฟังโครงการแล้ว
อาชีวะเกิดความสนใจที่จะทำโครงการในชุมชนตลาดเทศวีวัฒน์ 1
จึงกลับมาเล่าให้คนในชุมชนฟัง ออกหาข้อมูลชุมชนแต่ก็ทำได้ยาก
เนื่องด้วยไม่ค่อยมีคนเข้ามาช่วยหาข้อมูล อาชีวะจึงออกแบบสอบถาม
ให้คนในชุมชนช่วยกันตอบแบบสอบถาม แต่ข้อมูลที่ได้อีกไม่ค่อยตรงกับ
ความเป็นจริงมากนัก แต่ก็สามารถนำมาเป็นข้อมูลตั้งต้นในการประชุม
ร่วมกันของชุมชนได้

หลังจากมีการเพิ่มเติมข้อมูล ระดมความคิดร่วมกันแล้วก็นำข้อห่วงกังวล ปัญหาของชุมชนมาจัดลำดับได้ว่า เรื่องความปลอดภัยมาเป็นอันดับ 1 และอันดับ 2 คือปัญหาขยะ จากนั้นทีมงานได้ร่วมกันหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อกำหนดแนวทางการทำงาน จากส่วนราชการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ การบรรเทาสาธารณภัยจากสถานีบรรเทาสาธารณภัยเทศบาล มีการสาธิตวิธีการป้องกันอัคคีภัย มีชุดปฏิบัติการวิโอบีมาให้ความรู้เกี่ยวกับการวางระเบิด วิธีการสังเกตการชุกซ่อนระเบิด ก็ได้ข้อสรุปมาว่าขยะก็มีส่วนสำคัญในการเกิดอัคคีภัยและเป็นสถานที่เสี่ยงต่อการชุกซ่อนระเบิดได้

ทางชุมชนก็มาทบทวนการจัดการขยะของตลาด เพราะเมื่อเทศบาลลงมาตรวจพื้นที่ที่ถูกตักเตือนบ่อยครั้งมาก จึงมาวางกลไกการจัดการขยะ ได้ความคิดเห็นว่าน่าจะเอาเด็กนักเรียนมาร่วมกันทำกิจกรรมและร่วมกันจัดการขยะ ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาล 1 (จะบังติกอ) สนับสนุนให้เด็กมาร่วมทำกิจกรรมอย่างเต็มที่ ทางชุมชนจึงทำตารางเวลาที่จะให้นักเรียนมาช่วยและร่วมกันเรียนรู้การจัดการขยะภายในตลาดเทศบาล 1 นักเรียนมาร่วมกันสำรวจ ข้อดีข้อเสียของตลาด จากนั้นแบ่งกลุ่มเด็กออกไปเล่นเกมซื้อของในตลาด ทำให้แม่ค้าทุกคนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีให้ข้อมูลที่เด็กๆ สนใจ รวมทั้งใจดีกับเด็กๆ อีกด้วย จากนั้นเด็กๆ ก็ระดมความคิดจินตนาการตลาดในฝันของพวกเขา หลังจากนั้นจัดประชุมให้แม่ค้าร่วมกันทำตลาดในฝันให้เป็นจริง แต่แม่ค้าไม่เข้ามาประชุม คณะกรรมการชุดทำงานจึงออกเดินไปสัมภาษณ์แม่ค้าแต่ละคนพูดคุย สอบถามความคิดเห็น และความรู้สึกที่เด็กๆ ได้เข้ามาคุยด้วย ขณะที่สัมภาษณ์ก็จะมีไมค์ส่งเสียงออกลำโพง ชาวตลาดและคนมาจ่ายตลาดก็ได้ยินคอยเป็นกำลังใจให้แม่ค้าคนที่โดนสัมภาษณ์ รวมถึงสัมภาษณ์คนที่มาจ่ายตลาดด้วย

เช่นกัน ซึ่งข้อเสนอหนึ่งเป็นความคิดที่ทำให้คณะทำงานต้องนำไปทำ
กันต่อ เป็นการรณรงค์ให้แม่ค้าในตลาดมีลูกขยับเป็นของตัวเอง

แต่ปัญหาคือช่วงปิดเทอม เด็กๆ ที่โรงเรียนก็ไม่ได้เข้ามา
ทำกิจกรรม ทีมงานจึงหันมามองเด็กในชุมชนที่ไม่ได้ไปโรงเรียน
จึงชวนกันมาทำกิจกรรม จนเกิดผู้ประสานงานภายในชุมชน มีครูเข้า
มาช่วยด้วย เด็กๆ มาเริ่มด้วยกิจกรรมวาดรูป แล้วออกมาเดินรณรงค์
แม่ค้าเมื่อเห็นลูกหลานของตนมาทำกิจกรรมก็ดีใจมาก เห็นลูกหลาน
ตัวเองมีส่วนร่วมก็เป็นกำลังใจให้ เด็กๆ ก็มีกำลังใจอยากมาทำกิจกรรม

ไม่กี่วันต่อมาชาวบ้านมาบอกว่าบริเวณตรอกหนึ่งมีคนทิ้งขยะ
เยอะมาก จึงคิดแก้ปัญหาที่กันต่อ คิดว่าถ้าเขียนป้ายเตือนเกรงจะมี
คนรู้สึกลำบากใจ จึงชวนเด็กมาทำความสะอาดแล้วชวนกันวาดรูปที่กำแพง
ฝักให้เด็กวาดรูป เขียนข้อความที่เด็กอยากบอกกับชุมชนเรื่องความ
สะอาด จากเดิมที่เป็นกำแพงเป็นสีขาว เด็กวาดรูปออกมา ชาวบ้านเห็น
พัฒนาการการทำงานอยู่ตลอดจึงทำให้แม่ค้าค่อยๆ เห็นความสำคัญของ
โครงการนี้มากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อได้รูปออกมาแล้วชวนชาวบ้านมาชมรูปที่
เด็กๆ วาด และแจกเกียรติบัตรเพื่อเป็นกำลังใจให้เด็กๆ ทั้งพ่อแม่และ
เด็กก็มารับพร้อมกัน จึงก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวด้วย

หลังจากนั้น เพื่อนพี่เพี้ยวที่ทำกลุ่มเด็กรักป่าสุรินทร์ทราบข่าว
การทำกิจกรรมของชุมชน จึงเกิดความสนใจ จึงลงมาเยี่ยมเยียนกลุ่ม
เด็กๆ ในชุมชน มาแล้วก็ร่วมกันออกแบบกิจกรรมทำกับเด็กๆ อย่าง
การทำกำแพงเล็กๆ ในตรอก แล้วค่อยๆ ขยายไปทำตรอกใหญ่
จากเดิมมีเด็ก 15 คนเข้ามาร่วมกิจกรรมนี้ มีรุ่นพี่มาอบรมเรื่องศิลปะ
ให้เด็กๆ กิจกรรมของชุมชนเป็นที่น่าสนใจจนรายการทุ่งแสงตะวันมา
ถ่ายทำรายการ เด็กๆ ประทับใจและเป็นกำลังใจให้เขาอยากจะทำ
ในสิ่งที่ดี ผู้ใหญ่ในชุมชนดีใจที่ได้ออกทีวี ทำให้คนรู้จักชุมชนมากขึ้น

หลังจากนั้นเทศบาลก็เข้ามาทำกิจกรรมกับตลาดมากขึ้น เอากิจกรรมไปส่งประกวดตามสถานที่ต่างๆ เทศบาลเข้ามาปรับปรุงพื้นที่ต่างๆ ในเทศบาลมากขึ้น

พี่เพ็ญเล่าว่า หลังจากวันนั้น เราก็หากกลยุทธ์ใหม่เพื่อจัดการกับขยะ จึงทำโครงการขยะแลกไข่ ทำได้เองไม่ต้องพึ่งใคร ใครเอาขยะมากี่เอามาแลกกับไข่ไก่ หยอดโครงการทำกับ สสส.ไปเป็นการรับซื้อขยะ โดยเยาวชนตั้งเป็นกองทุนเพื่อการศึกษา เข้าธนาคารจัดสรรรายได้ตามที่เด็กทำ จัดวางหน้าที่ของเด็กแต่ละคน เมื่อมีรายได้ก็แบ่งเงินตามส่วนที่ทำงาน ตัวเลขเงินที่ได้ขึ้นแผ่นชาร์ตไว้ จากนั้นทางคณะทำงานจึงจัดกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น ได้ไปทัศนศึกษาที่ปริก ไปดูงานทำน้ำหมักชีวภาพ หาความรู้จากเพื่อนบ้าน คนที่ทำอยู่ก่อน ตอนนั้นก็ยังทำน้ำยาล้างจานขาย จึงเกิดเป็นกลุ่มแม่บ้าน

หลังจากนั้นก็จัดกิจกรรมให้ความรู้กับชาวชุมชน เรื่องความปลอดภัยในชุมชน ประสานไปที่บรรเทาสาธารณภัยจังหวัด มีกิจกรรมสำรวจจำนวนถังดับเพลิง ทดสอบระบบการใช้งาน แต่ละคนเอาถังของตัวเองไปเติมกันเอง ถ้าอยากได้ถังเพิ่มรวมตัวกันใครอยากซื้อรวมกันได้ราคาถูกเอาไปเก็บที่บ้านตัวเอง ช่วยกันดูแลถังดับเพลิงทุกเดือนสองเดือน มีเจ้าหน้าที่เข้ามาสาธิตวิธีการดับเพลิง มีคนมาร่วมประมาณ 80 คน จากเดิมที่เคยมาประชุมประมาณ 40 คน ส่วนในเรื่องระเบิดอีโอดี มาให้ความรู้วิธีการสังเกตระเบิด จัดขึ้นที่ห้องประชุมในตลาด คนเดินผ่านมาก็เข้ามาดู ต่อไปมีการสาธิต ซ้อมว่าเกิดระเบิดทำอย่างไร วันรุ่งขึ้นมีวัตถุสงสัยมาอยู่ในชุมชน เกรงว่าจะเป็นการลอบของ เปลี่ยนรูปแบบจากเดิมใหญ่ จัดเป็นกลุ่มย่อย เป็นลานข้างบ้าน เอาคนที่เคยอบรมมาแล้วมาคุยให้คนในที่ประชุมฟัง เป็นกลุ่มย่อยจนครบรอบชุมชน แล้วทำสติ๊กเกอร์หมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉิน ศูนย์เรนทร 1669 รพ. ศูนย์พิทักษ์หน่วยกู้ภัย ศอ.บต. เพื่อออกเรียกร้องเรียน

มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาตรวจสอบสุขภาพ จากเดิมที่ไม่มีใครมาดูแล ตอนนี้มีศูนย์แพทย์ชุมชนเข้ามาตรวจปีละครั้ง บ้านกลุ่มเลี้ยงมีคนมาดูแลสุขภาพ เทศบาลมาดูแลระบบตลาดมากขึ้น จัดตั้งเป็นคณะกรรมการดูแลตลาด มองถึงความเปลี่ยนแปลง ความร่วมมือของชาวชุมชนได้ชัดเจนทำให้เกิดความสามัคคี จากนั้นกิจกรรมอื่นๆ ก็ตามมาไม่ว่าจะเป็นการทำหมันสุนัขจรจัด ซึ่งเป็นปัญหาน่ารำคาญในชุมชนเดิมมี 2-3 ตัว ตอนนี้มี 20 กว่าตัว คิดว่าน่าจะทำหมัน แต่สรุปเป็นกิจกรรมทำหมันสุนัขจรจัดตัวเมีย โดยมีสัตวแพทย์ ภาครัฐจังหวัดเข้ามาช่วย

จุดเด่นการทำงานของชุมชนตลาดเทศบาลวิวัฒนาในสายตาของพี่เพ็ญและทีมคือ 1) ทีมงานแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง การแก้ปัญหาเริ่มจากเล็กๆ ขยายผลออกไปตามสภาพปัญหาที่พบเจอ ทำไปแล้ว

คิดกิจกรรมได้เรื่อยๆ หาเครือข่ายได้เรื่อยๆ 2)คนในชุมชนร่วมมือกันมากขึ้น จากถูกหลานซึ่งตอบสนองความต้องการอย่างจริงจัง 3)ตลาดสามารถกำจัดกลิ่นเหม็นได้ 4)มีเรื่องน้ำในคลอง ตอนนี้มีกรแท่น้ำหมักชีวภาพในคลอง เด็กไปโกยขยะจากในคลองออก 5)เวทีเดิมมีห้องประชุม แต่ไม่มีเวทีชุมชน ตอนนี้มีกรคุษย่อย ชุมชนมากขึ้น 6)ศอ.บต.ให้กล้องวงจรปิดมา 7)ได้รางวัลชนะเลิศจังหวัดเด็กจากวุฒิสภา 8)เทศบาลส่งเข้าประกวดกิจกรรมภาวะโลกร้อน ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม 9)แต่ละคนมีความสนใจต่างกันเป็นคนทำงานจริงจัง

ตอนนี้สิ่งที่พวกเรากำลังทำกันต่อ คือ การพัฒนาแกนนำเยาวชน ทำเครือข่ายการกระจายข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างคนทำงานที่จะร่วมกันดูแลชุมชน ไม่เพียงแค่ตลาดเทศบาลแต่เป็นทั้งเขตเทศบาลด้วย พี่เพียงบอกกล่าวถึงความตั้งใจของตัวเองและทีมงานชุมชนตลาดเทศบาลวิวัฒน์ 1 ●

เอกสารอ้างอิง

ภาวิณี ไชยภาค, บัณฑิตการสัมภาษณ์, เกษมณี ชัยรัตนมโนกร, จิตรา กุลาดี, หงส์รัตน์ วรสุวัฒน์ วันที่ 2 ตุลาคม 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/782> สืบค้นวันที่ 22 พฤศจิกายน 2555.

26

ศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้บริโภค ตำบลควนรู

• ภาวิณี ไชยภาค •

เมื่อ เวลา 13.00 น. ของวันที่ 19 พฤษภาคม 2554 ศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้บริโภคตำบลควนรู (ศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ) เปิดประชุมเรื่องข้อร้องเรียนราษฎรบ้านศาลาคงจันทร์ หมู่ 2 ต.ควนรู อ.รัตภูมิ จ.สงขลา จำนวน 60 คน ที่ได้รับผลกระทบกลิ่นเหม็นจากโรงงานแผ่น-ล้างล้างน้ำยาง ทำให้นอนไม่หลับ ระบบหายใจไม่สะดวก โดยผู้ประกอบการเป็นคนจากอำเภอควนเนียง จากข้อมูลเบื้องต้นตรวจพบว่า ผู้ประกอบการยังไม่ได้ขออนุญาตดำเนินกิจการจาก อบต. แต่อย่างไรก็ตาม และก่อนหน้านั้นเจ้าหน้าที่ อบต.ควนรู ได้เข้าไปพูดคุย ตักเตือนแล้ว แต่ผู้ประกอบการยังคงเพิกเฉยปล่อยให้กลิ่นเหม็นสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านอยู่

ด้วยเหตุนี้ศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ จึงเข้าไปทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย โดยนำเดิม อินทะสระระ เล่าให้ฉันทฟังว่าชั้นแรก เราส่งคณะกรรมการ

ศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ เข้าไปสำรวจข้อมูลจากชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบ และไปสำรวจโรงงานพร้อมการพูดคุยร่วมกับผู้ประกอบการ ก่อนที่จะมีการนัดผู้ประกอบการ และชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ มาทำประชามร่วมกันในวันเสาร์ที่ 21 เดือนพฤษภาคม 2554 โดยคณะกรรมการศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ พยายามนัดหมายชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบให้มาร่วมมากที่สุดเพื่อจะได้ทำความเข้าใจในการจัดการปัญหาที่ร่วมกัน ทั้ง 3 ฝ่าย

เวลา 13.00 น. วันที่ 21 พฤษภาคม 2554 ณ ที่ทำการหมู่บ้านศาลาคงจันทร์ ราษฎรผู้ได้รับผลกระทบ คณะกรรมการศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ และผู้ประกอบการถึงมาพร้อมกัน ประธานเปิดเวทีการทำประชาม โดยใช้วิธีโกล์เกลี่ย เริ่มด้วยการแนะนำคณะกรรมการศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ ให้ที่ประชุมได้รู้จัก ซึ่งแจ้งระบบการทำงาน บทบาทหน้าที่ของศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ

แล้วเปิดประเด็นแบบคำต่อคำ ทั้งจากผู้ได้รับผลกระทบและผู้ประกอบการเพื่อช่วยกันหาทางออกในเรื่องนี้ ความว่า

“กลืนเหม็นจากโรงล้างถังบีก ทำให้ปวดหัว เวียนหัว หายใจติดขัด เปิดบ้านไม่ได้ กลืนเหม็นเข้าบ้านนอนไม่หลับ และยังทำลายแหล่งน้ำ สัตว์น้ำ สิ่งแวดล้อมในชุมชน” พี่แต้ว ราษฎรเต็มขั้นลุกขึ้นบอกกล่าวผลกระทบที่ตัวเองและเพื่อนบ้านกว่า 60 ได้รับ

จากนั้นผู้ประกอบการก็ชี้แจงว่า โรงงานได้ดูดน้ำบางส่วนไปทิ้งแล้ว แต่ยังไม่เสร็จจะพยายามทำให้หายเหม็น จะใช้น้ำยาดับกลิ่นทำให้หายจากกลิ่นเหม็น สำหรับน้ำเสียในบ่อพักจะดูดไปทิ้งทุกวันไม่ให้มีน้ำขังจะได้ไม่มีกลิ่นเหม็น และถ้าไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้จะหยุดกิจการทันที

ครูอนงค์ผู้ได้รับผลกระทบอีกท่านลุกขึ้นถามว่า “ถูดูน้ำท่วมจะเก็บน้ำอย่างไร พื้นที่นาชาวบ้านเสียหาย”

ผู้ประกอบการ
บ่อน้ำเสียที่มีเก็บน้ำได้
60,000 ลบ.ก. น้ำเสีย
ที่ในอนาคตจะใช้รดดูดีให้
หมด ต่อไปจะสร้าง
บ่อน้ำเสียให้มีขนาด
150,000 ลบ.ก.

ผู้ได้รับผลกระทบเราเห็นใจผู้ประกอบการเหมือนกัน แต่ที่
เจอมาแล้ว เจ้าของผู้ประกอบการขุดบ่อพักแล้ว แต่พอน้ำเต็มจะซึม
ผ่านทางใต้ดิน กรณีเช่นนี้จะแก้ไขอย่างไรที่จะไม่เกิดผลกระทบอีก ขอให้
ผู้ประกอบการคิดให้ดี

ปรเมช เพชรสุวรรณ เจ้าหน้าที่ใกล้เคียงศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ
ผมได้ทำหนังสือสัญญามาให้ผู้ประกอบการทำสัญญาต่อประชาคมใน
วันนี้ และได้อ่านข้อความในหนังสือสัญญาให้ผู้ประกอบการผู้ได้รับ
ผลกระทบทำความเข้าใจ

พี่แต้ว ให้ความเห็นต่อผู้ประกอบการเรื่องการลงทุนว่า อยาก
ให้คิดให้ดี และตัดสินใจ ถ้าดำเนินการแก้ไขไม่ได้ผลก็ต้องลงทุนมาก
ไปอีก หรืออาจต้องขาดทุน อย่างไรก็ตามแล้ว กรณีนี้คนในชุมชนทุกคน
ทุกชีวิตยอมไม่ได้ จากนั้นปรเมชก็ได้ขอมติที่ประชุม ผลออกมาว่า
จะให้โอกาสผู้ประกอบการ 15 เดือน ไม่ให้โอกาส 13 เดือน ที่เหลือ
ไม่ใช่สิทธิ์

นำแอนผู้เข้าร่วมประชาคม ยกมือแสดงความคิดเห็น ในเรื่อง
การก่อสร้างโรงงาน ว่าแต่ก่อนไม่เคยได้ทำประชาคม โรงงานนี้เป็น
เวทีแรกที่ได้ประชาคม แต่การแก้ไขก็ไม่ค่อยได้ผลทุกครั้งไป อย่างไรก็ตาม
ก็แล้วแต่ต่อไปถ้ามีเหตุการณ์เช่นนี้อีก เราจะทำประชาคมทุกครั้ง

สุดท้าย ได้ข้อสรุปของการประชาคมออกมา เป็นมติให้
ผู้ประกอบการดำเนินงานต่อไปพร้อมๆ กับการแก้ไขปัญหามลพิษ
ที่เกิดขึ้น กล่าวคือผู้ประกอบการ ต้องดำเนินการลดน้ำเสียในนาให้หมด
และใช้น้ำหมักมาโรย ทั้งหมดนี้ผู้ประกอบการขอเวลา 23 วัน ตั้งแต่
วันที่ 21 พฤษภาคมถึง 15 มิถุนายน 2554 จากคณะกรรมการศูนย์
พิทักษ์สิทธิฯ ก็ให้ผู้ประกอบการเซ็นหนังสือสัญญาร่วมกับกรรมการ
ที่ประชุมเป็นที่เรียบร้อย ผู้ประกอบการได้ขอขอบคุณทุกคนที่ให้โอกาส
และขอโทษกับการละเลยและทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบในช่วงที่
ผ่านมา

หลังจากนั้นไม่ถึง 5 วัน หลังจากทำข้อตกลง คณะกรรมการ
ศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ และชาวบ้านเข้าไปสำรวจดู ผู้ประกอบการเอาเครื่อง
มาดูดน้ำออกและขุดบ่อบำบัดตามที่ได้ทำข้อตกลงไว้ กลิ่นเหม็นก็ค่อย
ลดลงและหมดไป น้ำเสียก็ไม่มีให้เห็นแล้วมาจนถึงวันที่ 3 ตุลาคม
2555 น้ำเต็มแล้วด้วยความภาคภูมิใจในผลงานของศูนย์ที่ตัวเองดำรง
ตำแหน่งเป็นหัวหน้า

การคลี่คลายปัญหานี้ให้จบลงได้ด้วยการยอมรับกันทุกฝ่าย
จักทำไม่ได้เลยหากศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ มิได้ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก
ให้เกิดการพูดคุยตกลงกัน แม้ดูเผินๆ ศูนย์นี้จะไม่มีอำนาจมากมาย
อะไร แต่ที่ทำสำเร็จได้ นั่นก็เพราะการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ในเรื่องโรงงานยางทุกฝ่าย แล้วน้ำเต็มก็เล่าย้อนอดีตถึงที่มาของศูนย์
พิทักษ์สิทธิฯ ให้ฉันฟังว่า ศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ เป็นหน่วยงานอิสระ หัวหน้า
ศูนย์ก็ไม่ได้เป็นข้าราชการ และไม่มีตำแหน่งใดๆ ศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ
ได้รับการจัดตั้งขึ้นภายใต้ อบต.ควนรู โดยมี สจรส.มอ.เป็นที่เลี้ยง
ชี้นะแนวทาง วิธีดำเนินการ และให้ความรู้ทางภาควิชาการ ส่วนใน
ภาคกิจกรรม มีนายก อบต.ควนรู ปลัด อบต.ควนรู และกำนันตำบล
ควนรู เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา

คณะทำงานศูนย์พิทักษ์สิทธิผู้บริโภคมีองค์ประกอบจาก 3 ภาคส่วน คือ อปท. ภาคประชาชนและภาควิชาการ มีแผนการทำงาน และกลไกการขับเคลื่อนมาจาก 1) คณะทำงานศูนย์พิทักษ์สิทธิ 15 คน 2) มีผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน 10 คน 3) มีตัวแทนกลุ่มและเครือข่ายผู้บริโภคผู้ผลิตอีก 50 คน 4) มีแกนนำเยาวชน 30 คน และ 5) มีหน่วยงานรัฐ อย่าง รพ.สต. โรงเรียนจำนวน 15 คน รวมทั้งหมด 120 คน

อย่างผู้ใหญ่ธีรวิชัย จันทกุล ก็เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาศักยภาพประจำศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ เมื่อกล่าวถึงศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ สิ่งแรกที่ต้องรู้จักคือ ความหมายของคำว่า “บริโภค” ซึ่งไม่ได้หมายถึง การกินอย่างเดียว ยังหมายถึงของใช้ต่างๆ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่ใกล้ตัวเรา

และถ้าถามว่า เราสามารถ ร้องเรียนเรื่องใดได้บ้าง พืพัฒนาฯ แก้วสุวรรณ เจ้าหน้าที่ประสานงานประจำศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ ก็จะบอกว่าสินค้าไม่ได้มาตรฐาน การถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกฉ้อโกง ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรม อย่างเรื่องมลภาวะเป็นพิษที่เกิดจากโรงงาน ก็สามารถร้องเรียนสายด่วนเข้ามาได้ที่โทรศัพท์ 074-386677 หรือที่ตัวแทนบริษัทขนาดใหญ่ PSM พี่สมพร ตาแก้ว

หรือกรณีน้ำใช้ของ อบต.ควนรู ไม่สะอาดพอที่จะใช้บริโภค ถ้ามีโอกาสควรปรับปรุงให้มีคุณภาพดีกว่านี้ ตัวแทนปืมน้ำมัน ปตท. หมู่ที่ 7 (สม) พื้นที่หมู่ที่ 7 ซึ่งเป็นหน้าบ้านของตำบลควนรู (สี่แยกคูหา) มีขยะสกปรกมาก ตัวแทนจากโรงอิฐไทยเจริญ (นายชัน อ่อนรักษ์) ขยะพื้นที่สี่แยกคูหา ฝุ่นจากโรงปูนขาว ทำให้เกิดผลกระทบแก่พี่น้องชาวสวนยางที่ใกล้เคียง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 (นายสมนึก อินชนะ) ตลาดนัดเปิดท้ายสกปรก มีกลิ่นเหม็นเน่า และพวกถั่วป่น พริกป่นไม่ควรบริโภค เพราะถ้ากิน 7 วันจะเป็นเชื้อราซึ่งเป็นอันตรายต่อ

ร่างกาย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 (นางสุภาพ กมลเจริญ) ขยะข้างถนน
เพ่นพ่านมาก อยากให้ท้องถิ่นมีวันที่ชวนกันพัฒนา

ประปาไม่ได้รับการแก้ไข นักเรียนต้องนำน้ำจากบ้านไปกิน
ที่โรงเรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 (นายนิยม คงสม) การรณรงค์
การเก็บขยะเคยทำกันแล้วแต่ไม่ต่อเนื่อง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3
(นายอดิศักดิ์ มาลัย) เป็นเจ้าของผู้ประกอบการร้านค้า พยายามนำ
สินค้าที่มี อย.มาจำหน่าย สินค้าที่ไม่หมดอายุ เหล่านี้เขาก็มีทั้ง
ข้อเสนอ ซ้อมโรงเรียนมายังศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ แล้ว ซึ่ง อบต.มานพ
คงสม ก็รับข้อมูลที่สมาชิกเสนอทั้งในที่ประชุม และที่เป็นการบอกกล่าว
กันในจุดอื่นๆ ซึ่งเรื่องเหล่านี้ส่วนใหญ่สามารถจัดการได้เลย ไม่ต้องรอ
มติที่ประชุมอย่างเป็นทางการ เพราะสิ่งนั้นตัวชุมชนสามารถทำได้เอง
อยู่แล้วเพียงแต่ต้องการความเห็น ความรับรู้จากคณะกรรมการ หรือการ
สรุปบทเรียนร่วมกันเท่านั้น

หรือถ้ากรณีใดที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการ คณะทำงานก็
สามารถประสานงานตรงแบบไม่เป็นทางการไปก่อนได้ เพราะหลายคน

ก็คุ้นเคยกันดีกับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องที่อยู่ในเขตพื้นที่ เพราะเคยมีการประชุมทำความเข้าใจเรื่องนี้ร่วมกันมาแล้ว อย่างผู้ประกอบการโรงแรม โรงงานปลาจิ้งจั้ง เจ้าของปั้มน้ำมัน PTT 2 แห่ง โรงอิฐไทยเจริญ บ้านแก้วรีสอร์ท กิตติเวศน์รีสอร์ท บริษัท PSM โรงสีข้าว เป็นต้น ซึ่งหลายๆ กรณีที่เกิดขึ้น แทบไม่ต้องไปบันทึกคำร้องกันอย่างเป็นทางการเลย และไม่ได้ไปสู่ความขัดแย้งด้วย เพราะฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถพูดคุยและแก้ปัญหาร่วมกันได้ ตั้งแต่เริ่มเห็นปรากฏการณ์และเกิดผลสำเร็จกว่า 95% งานนี้จะมาบอกว่าศูนย์พิทักษ์สิทธิฯ ไม่ทำงานไม่ได้นะ! นำเต็มย้าให้เห็นลีลาการทำงานของทีมที่สอดคล้องไปกับบริบทพื้นที่วัฒนธรรมของความเป็นญาติพี่น้องกัน •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, พ.ต.อ.เต็ม อินทะสระ, ธีรวิชญ์ จันทกุล และสมชาย ละออง-พันธุ์ วันที่ 3 ตุลาคม 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/863> สืบค้นวันที่ 22 พฤศจิกายน 2555.

๒๗

ที่เทศบาลตำบลร่มเมือง ไม่ซื้อรถขนขยะ

• ภาวิณี ไชยภาค •

โครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลดการคัดแยกขยะ เกิดขึ้นจากนโยบายของผู้บริหารเทศบาลตำบลร่มเมือง อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง ที่ประกาศเจตนารมณ์ชัดเจนในเรื่องนี้มาตั้งแต่เข้ารับตำแหน่งว่า เทศบาลจะทำหน้าที่สนับสนุนชุมชนให้เป็นผู้จัดการขยะที่เกิดขึ้นเองได้อย่างครบวงจร โดยที่เทศบาลจะไม่จัดซื้อถังขยะเพื่อแจกจ่าย ไม่จัดซื้อรถขนขยะ ไม่จัดจ้างพนักงาน ซึ่งสามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้ถึงปีละล้านกว่าบาท หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเพื่อการใช้จ่ายภาษีของชาวบ้านอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมรับรู้และร่วมกันจัดการเอง ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านที่นี่ก็ร่วมจัดการขยะอยู่แล้ว โครงการนี้เข้ามาก็สามารถเชื่อมเนื้อหางานส่วนนี้ในภาพระดับตำบลได้เลย เสด็จ จำวิสุตระ พี่เลี้ยงโครงการกล่าวถึงที่มาของโครงการ

แม้มีกลุ่มย่อยที่ทำเรื่องนี้ และมีนโยบายในภาพใหญ่ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ไม่มีชาวบ้านที่อยากได้รถขยะ เช่นเดียวกับที่จังหวัดมีความต้องการสร้างเตาเผาขยะ โดยการให้ท้องถิ่นร่วมกันลงทุน แม้ ‘วิยะดา วิเชียรบุตร’ เจ้าหน้าที่ฝ่ายสาธารณสุขเทศบาล ให้ข้อมูลเสริม เพราะตอนเข้ามาทำงานนี้เธอได้เข้าไปในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ จนชาวบ้านให้ความไว้วางใจสามารถบอกเล่าสิ่งที่เขาคิดกับเธอได้

เมื่อทราบเช่นนั้นเธอกับพี่สม เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบาย และแผนกับเจ้าหน้าที่อีกคนก็ช่วยกันเก็บข้อมูลเพิ่มเติมขึ้นพบว่า ในเขตเทศบาล 9 หมู่บ้าน มี 1,430 ครั้วเรือน 5,147 คน ปริมาณขยะต่อครั้วเรือนเฉลี่ยแล้วประมาณ 1.4 กิโลกรัมต่อวัน หากคิดว่าจะจัดการโดยท้องถิ่นตั้งงบประมาณ 17 ล้านบาทเพียงพอ ทั้งซื้อรถคัน 2 คันกว่า จ้างคน 5 คน ซ่อมรถรวมแล้วค่าใช้จ่ายสูง ทางเลือกที่ดีที่สุดคือชวนชาวบ้านที่ต้องการทำเรื่องนี้อยู่แล้วมาร่วมกันทำก่อน และค่อยๆ ขยายไปสู่กลุ่มอื่นๆ อย่างกลุ่มปุ๋ยหมักเดิมก็ใช้ขยะจากการคัดแยกมาทำอยู่แล้ว ซึ่งทำมาตั้งแต่ปี 2553

แม้จะเล่าว่า ปีที่ผ่านมาเทศบาลก็ตั้งงบประมาณเรื่องนี้ไว้ 100,000 บาท บวกรวมกับเงินโครงการ 210,900 บาท ก็สามารถทำกระบวนการให้ชาวบ้านเข้ามาเรียนรู้เรื่องการจัดการขยะร่วมกันได้มากขึ้น ดังที่แม่กและทีมงานร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หัวหน้าส่วนราชการ อสม. องค์กรชุมชน ทำเวทีรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน ทั้ง 9 หมู่บ้าน และมีการประชุมติดตามงานกันทุกเดือน ทั้งนี้เพื่อร่วมเรียนรู้ข้อมูล สภาพปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหายุ่งยากของตำบลร่วมเมือง โดยแม่กพูดอย่างมั่นใจว่า เธอไม่ได้ไปบอกแต่เธอชวนชาวบ้านคิด จนได้มาเป็นแผนการทำงาน การจัดกิจกรรม และกลไกที่ชื่อว่า คณะกรรมการจัดการขยะระดับตำบลขึ้นมาทำงาน พร้อมครัวเรือนผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ จากจำนวนผู้เข้าร่วมเวที 425 คน มีครัวเรือนที่สมัครเข้าร่วม 189 ครัวเรือน มีเกษตรตำบล ผู้นำฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และ อสม. เป็นภาคีสนับสนุนการดำเนินงานตลอด 1 ปี ที่ผ่านมา

ภายหลังมีการยื่นใบสมัครเพิ่มเป็น 200 ครัวเรือน ซึ่งเทศบาลก็พยายามกระจายให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านประมาณหมู่ละ 10 ครัวเรือน เพราะงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ โดยชาวบ้านตกลงกันเองว่า ต้องการเงินมาซื้อถังหมัก เศษอาหาร เทศบาลทำหน้าที่ติดต่อรถซาเล้งที่รับซื้อขยะอยู่ก่อนแล้วให้เข้ามารับซื้อถึงครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ แต่ก็ยังมีปัญหาว่า ซาเล้งซื้อขยะที่ชาวบ้านคัดแยกแล้วไม่ครบทุกชนิด ในขณะที่บางพื้นที่ซื้อได้มากกว่า ตอนนี้เรื่องการคัดแยกขยะเป็นกระแส มีชาวบ้านลุกขึ้นมาคัดแยกขยะในครัวเรือนเองมากขึ้น และนำมาทำน้ำหมักด้วย จากเดิมที่ทำกลุ่มปุ๋ยหมัก มูลค่าที่เกิดจากน้ำหมักของสมาชิก 200 ครัวเรือนได้ครัวเรือนละ 5 ลิตรๆ ละ 5 บาท เป็นเงินประมาณ 50,000 บาทเลยทีเดียวที่เดียวที่สมาชิกให้ข้อมูลเสริม

นี่เป็นความ
โดดเด่นที่สามารถเลียน
แบบกันได้ และหาก
ลักษณะการทำงานเช่น
นี้มีเกิดขึ้นในองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น
ที่อื่นๆ ฉันทก็พร้อมที่จะ

ปรบมือชื่นชมให้เช่นเดียวกับแม่ไก่และทีมงาน ซึ่งมีความพร้อมในการ
นำความต้องการของชุมชนมาทำงานร่วมกับนโยบายของเทศบาลในรูปแบบ
ของการทำแผนการจัดการขยะทั้งชุมชน โดยใช้ข้อมูลมาตั้งกติกากการลด
ปริมาณขยะร่วมกัน ในตลาดที่มีอยู่ 2 แห่ง ชุมชน วัด และโรงเรียน
ในพื้นที่ อาทิ การซื้อของกินของใช้ต่างๆ ทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน

“ชุมชนเขาอยากเป็นศูนย์เรียนรู้เรื่องการจัดการขยะ” เมื่อ
ชุมชนพร้อมเทศบาลก็พร้อม การทำงานของแม่ไก่ พี่สม และเพื่อน
เจ้าหน้าที่เทศบาลอีกหลายคนที่เกี่ยวข้อง เป็นบทพิสูจน์หนึ่งว่า เทศบาล
สามารถทำงานชุมชนได้ และทำได้ดีด้วย เพราะนอกจากเธอและเขา
ได้เข้ามาทำหน้าที่เชื่อมประสานระหว่างนโยบายผู้บริหารกับชุมชนแบบ
ไม่เป็นทางการได้ดีแล้วยังทำงานร่วมกับชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง จนได้รับ
ความไว้วางใจจากชุมชน และภาคีที่เกี่ยวข้อง เราจึงเรียกลักษณะการ
ทำงานเช่นนี้ว่าเป็นเรื่องของ “กลไกใหม่” ในทางปฏิบัติการเรื่องการ
จัดการขยะของตำบลร่มเมือง •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, วิยะดา วิเชียรบุตร และทีมเทศบาลตำบลร่มเมือง วันที่ 1 ตุลาคม
2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/781> สืบค้นวันที่ 28 พฤศจิกายน
2555.

28

ธนาคารสุขภาวะบ้านแม่ทอมตก

• กาวีณี ไชยภาค •

“เมล็ดพันธุ์ทอมตก” เป็นนามแฝงของเจตน์ธัญญ์ กุลนิล หรือที่ชาวบ้านหมู่ 2 บ้านแม่ทอมตก ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา เรียกกันว่า ผู้ใหญ่หนึ่ง ชายหนุ่มรูปร่างไม่เล็กไม่ใหญ่ ทำทางจิตใจดี มีความมุ่งมั่นในการทำงานชุมชนสูงกว่าอายุ 32 ปีของเขา และที่น่าสนใจไม่แพ้กันคือ ผู้ใหญ่หนึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านวิศวกรรมโยธา แล้วเลือกกลับมาทำอาชีพเกษตรกรอยู่บ้านแม่ทอมตก

ธนาคารตำบลสุขภาวะ เป็นรูปธรรมหนึ่งของธรรมนูญสุขภาวะบ้านแม่ทอมตก ที่ผู้ใหญ่หนึ่งร่วมจัดกระบวนการชุมชนให้เกิดขึ้น ด้วยการชวนมาวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาชุมชนอย่างรอบด้าน โดยใช้ SWOT (Strength Weakness Opportunity Threat) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคเพื่อวางแผนการไปต่อให้เห็นอนาคตของชุมชน จนพบว่า ปัญหาความแตกแยกภายใน

ชุมชนเกิดขึ้นจากการเมื่อเรื่องการเลือกตั้ง นำมาสู่การตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ขึ้นมา มีการเก็บข้อมูลระดับครัวเรือนเพิ่มเติม ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านการศึกษา ด้านโครงสร้าง

พื้นฐาน ด้านการบริการจากภาครัฐ และข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ จนครอบคลุมทุกมิติด้านสุขภาวะ นำข้อมูลที่ได้มาช่วยกันออกแบบหน้าตาธรรมนูญเป็นหมวดหมู่ เปิดเวทีคืนข้อมูลชุมชน รับฟังความคิดเห็น และร่วมกันยกร่างธรรมนูญ รวบรวมข้อมูลอีกครั้ง นำเสนอร่างเวทีใหญ่ รับฟังความคิดเห็น ปรับแก้ก็ได้มาเป็นธรรมนูญสุขภาวะแม่athomตกลงับสมบูรณ์ 66 มาตรา

แม้ในช่วงต้นผู้ใหญ่หนึ่งจะเล่าว่า ชาวบ้านเข้าใจได้ไม่มากนักว่าธรรมนูญจะทำให้ชีวิตเธอและเขาดีขึ้นได้อย่างไร แต่เมื่อหยิบธรรมนูญหมวด 9 ที่ว่าด้วยเรื่องธนาคารสุขภาวะออกมาทำเรื่องปากท้อง โดยบูรณาการงบประมาณเข้ากับโครงการ พนม.(โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนระดับหมู่บ้าน) แล้วเชิญชวนผู้สนใจมาเลี้ยงไก่ไข่ มีผู้เข้าร่วมโครงการ 38 ครัวเรือน ได้รับไก่ไปเลี้ยงครัวเรือนละ 12-13 ตัว ใช้งบประมาณไปทั้งหมด 90,000 บาท โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นเงินลงทุนซื้อไก่ ส่วนที่สองเป็นค่าอาหารไก่ ส่วนที่สามเป็นกองทุนสำรองไว้ 20,000 บาท คาดว่าปีหน้าหากไม่มีเงินจากภายนอกก็สามารถบริหารจัดการจากผลกำไรที่เกิดขึ้นได้แล้ว

ครั้งแรกพันธุ์ไก่
ซื้อมาจากโครงการพนม.
ส่วนอาหารธนาคารตั้ง
ซื้ออาหารผสมมาจาก
ฟาร์มตัวอย่างที่คลอง
หอยโข่ง เลี้ยงไก่แบบ
ปล่อยในลานมีรั้วกั้น
เมื่อได้ผลผลิตส่วนแรก
เก็บไว้กินในครอบครัว
เป็นไข่ปลอดสารพิษ

ที่มีคุณภาพ ส่วนที่เหลือนำมาฝากไว้ที่ธนาคารสุภาพะซึ่งจะเปิดทำการ
ทุกวันพุธกับวันอาทิตย์ แล้วแปลงจากไข่มาเป็นเม็ดเงินไปซื้ออาหาร
โดยชาวบ้านไม่ต้องไปซื้อเอง มีการส่งไข่ไปขายเดือนละ 2 รอบ ทั้งใน
และนอกหมู่บ้าน จำนวนไข่ต่ำสุดอยู่ที่ประมาณ 30 ใบต่อครั้ง จำนวน
น้อยไม่เป็นไรขอเพียงให้ทุกครัวเรือนทำตามข้อตกลงที่ทำกันไว้คือ
ไม่ขายเอง มีประสบปัญหาบ้างช่วงหน้าร้อนที่ไข่เน่า เพราะไข่ไม่ได้ใช้
สารเคมีหรืออบ มีครั้งหนึ่งชาวบ้านเห็นไข่ผิวนอกไม่สะอาดสวยงาม
ก็เอาไข่ไปล้าง ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้ไข่เน่าได้เช่นกัน ภายหลังจึงแจ้ง
สมาชิกไปว่าไม่ต้องล้างเอามาฝากได้เลย แม้ปัญหาต่างๆ จะมีเข้ามา
ตลอดเวลา โดยเฉพาะเรื่องราคาไข่ การหาตลาดรองรับ ไปจนถึงเรื่อง
คุณภาพ แต่ชาวบ้านก็มาพูดคุยปรึกษากันตลอดเช่นกัน

ตอนนี้มีร้านหน้าบ้านผู้ใหญ่หนึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิต
ทั้งไข่ไก่ และการเพาะเห็ด เอามาขายเพื่อเก็บทุนมาทำเชื้อเอง
ในอนาคตพื้นที่ตรงนี้จะกลายเป็นศูนย์สินค้าเกษตรของชุมชน
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพี่น้องในชุมชน จากที่ไม่มีอาชีพ กลับมา
มีอาชีพเลี้ยงไก่ไข่ เพาะเห็ดทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ช่วงที่ชาวบ้าน

เอาผลิตผลมาฝากธนาคาร ก็ได้มานั่งคุยกัน จนเกิดคนอีกกลุ่มหนึ่งขึ้นมา ร่วมกันทำเรื่องการจัดการขยะ ขณะเดียวกันชาวบ้านกลุ่มสนใจที่ไม่ได้ทำโครงการเลี้ยงไก่ หรือเพาะเห็ดก็มีเข้ามาแจ้งความประสงค์ในเรื่องอื่นๆ เพิ่มขึ้นอย่างการปลูกผัก พลังงานทดแทน การทำธนาคารขยะ ธนาคารความดีฯ เห็นได้ว่า การเลี้ยงไก่ไข่เป็นจุดเริ่มไปสู่เรื่องอื่นๆ ที่เป็นความต้องการของชาวบ้านได้ ชาวบ้านเรียกลักษณะงานเลี้ยงไก่นี้ว่า “ไข่ไก่สร้างสุข”

ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันก็มีการเปิดธนาคารความดีขึ้นมา เพื่อให้กำลังใจคนทำความดี โดยมีแฟ้มบันทึกประวัติไว้ ไม่ว่าจะการไปวัด เมื่อพบปะกันมีการยิ้มทักทายกัน เมื่อเห็นตัวอย่างที่ดีก็มีการประกาศคนดีศรีทอมตก มีประชาชน 56 ครัวเรือนร่วมฝากความดีกับธนาคาร สุขภาวะอย่างน้อยครัวเรือนละ 1 มิติ พบว่า บัญชีความดีที่ชาวบ้านมาฝากสุขภาพทางกาย ประชาชนมีการใส่ใจสุขภาพมากขึ้น บริโภคผักปลูกเอง ใส่ใจการออกกำลังกาย คัดกรองโรคทุก 6 เดือน ทางจิต ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนามากขึ้น ทางปัญญา มีวิทยาการเด็ก และปราชญ์ชาวบ้านเพิ่มขึ้น ทางสังคม เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะมากขึ้น บัญชีการฝากความดี มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อำเภอ และ อบต. รับเป็นนโยบาย นำเข้าแผนและประชุมสภา เพื่อเข้าแผนและออกข้อบัญญัติ สมทบงบประมาณประจำปี

ส่วนเรื่องวงพูดคุยในชุมชนที่เปลี่ยนไป เห็นได้จากเมื่อก่อนคุยกันแต่เรื่องห่วยสัตว์ เปลี่ยนเป็นมานั่งพูดคุยกันเรื่องการทำมาหากินกันมากขึ้น และมีการใช้ประเพณี วันสำคัญในศาสนาเข้ามาเป็นจุดเชื่อมเพื่อการรวมคน และแสดงให้เห็นถึงความยั่งยืน อย่างทอดผ้าป่าสามัคคี เพราะประเพณีเหล่านี้จะมีขึ้นทุกปี มีการจัดเสวนาสร้างการเรียนรู้ให้คนในชุมชนพร้อมกับบทบาทการทำงานธนาคารสุขภาพะธรรมณู และเพิ่มเนื้อหาเป็นทอดผ้าป่าขยะเข้าไป ปัจจุบันกองทุนนี้

มีเงินกว่า 80,000 บาทแล้ว

คณะทำงานสภา INN เป็นกลไกคณะทำงานเข้มแข็ง มีจิตอาสา มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน ทำให้แบ่งงานกันทำได้เหมาะสมตาม และการประสานงานกับองค์กรต่างๆ เพื่อเชื่อมร้อยภาคีเครือข่ายทำงานสุภาพะในพื้นที่ได้ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และพื้นที่ใกล้เคียงมีพันธมิตร 6 พื้นที่ 4 หมู่บ้าน ขยับเข้ามาเชื่อมการทำงานกันแล้ว มีการพบปะพูดคุยกัน ถอดบทเรียนการทำงาน การแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น สามารถรวมคนได้ บ่อยครั้งที่สภา INN เข้าไปช่วยกันคิด ชวนกันคุย จากคนที่ทะเลาะกันมานาน ไม่มองหน้ากัน ไม่พูดกัน แต่เมื่อสองคนเป็นกรรมการด้วยกันก็ทำงานร่วมกันได้ การทำงานทำให้คนมาพูดคุยกันได้มากขึ้น เมื่อผู้นำเปิดใจ รับฟังทุกฝ่าย ไม่ยึดถืออำนาจไว้เพียงคนเดียว ก็จะมีหัวใจและสามารถใช้ข้อมูลที่ได้ และคนที่พูดมาเป็นกลไกทำงานได้เช่นกัน

ไม่เพียงเท่านั้น ที่นี้ยังมีเสียงตามสาย เป็นการสื่อสารโดยสภาเด็กและเยาวชนของชุมชนเพื่อคนในชุมชน จัดในรูปแบบของการจัดรายการ อย่างเช่น หลานดาววันว้อยสเดชั่น มีการแบ่งเวรกันจัดสัปดาห์ละวัน สองวัน มีดีเจทองยิ้มเป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟัง เพราะทุกๆ สัปดาห์จะมีเรื่องสุขภาพข่าวสารคดี การชวนไปงานศพ งานแต่ง ไปถึงเรื่องธรรมนุญ สุภาพะแม่หอมตก ที่เด็กได้อ่านไปอ่านให้ฟัง มีเรื่องธนาकरสุภาพะ ด้วยการเอาเรื่องการเลี้ยงไก่ไข่มานั่งคุยกัน ทำให้คนในหมู่บ้านฟังได้อย่างเพลิดเพลินใจได้สาระ โดยมีผู้ใหญ่หนึ่งทำหน้าที่เปิดสถานีเสียงตามสายให้ และคอยอำนวยความสะดวกให้ลูกๆ หลานๆ สามารถแสดงความสามารถได้อย่างเต็มศักยภาพ

อย่างไรก็ตาม ผู้ใหญ่หนึ่งเล่าว่า ชุมชนยังมีปัญหาเรื่องโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในข่ายที่จะถูกยุบเลิกจากอัตราครู 1 คน ต่อเด็ก 20 คน ทำให้มีครูประจำ แค่ 3 คน กับผู้อำนวยการ 1 คน สอนเด็ก

6 ชั้นเรียนพร้อมกัน ด้วยธรรมนูญที่สร้างพลังสามัคคีชุมชนทำให้เกิดมิติใหม่ของการแก้ไขปัญหาในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับประถมศึกษาของโรงเรียนแม่ทอม ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในโรงเรียน โดยมีครูเกษียณอายุราชการอาสาสอนในโรงเรียนอีกครั้ง โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายจำนวน 6 คน และรวบรวมเงินกันก่อตั้งเป็นกองทุนเพื่อจ้างครูอัตราจ้าง โรงเรียนสนับสนุนให้ผู้ปกครองทำปิ่นโตให้เด็กมากินร่วมกันที่โรงเรียน ช่วงที่ผ่านมามีเด็กได้เรียนเรื่องเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงกับครูภูมิปัญญา ตอนนี้กำลังพัฒนาไปเป็นโรงเรียนกินนอน มีการเปิดรับอาสาสมัครเข้ามาสอน มีนักศึกษาต่างชาติเข้ามาร่วมสอนแล้ว 2 คน “หากท่านผู้อ่านท่านใดมีจิตศรัทธา ต้องการช่วยเหลือโรงเรียนไม่ว่าด้านใด เช่น สนับสนุน คอมพิวเตอร์ มาช่วยสอนพิเศษ เสาร์อาทิตย์ หรือด้านใดก็ได้ครับ ติดต่อได้ที่ ผู้ใหญ่บ้าน เจตน์ธนะกุลนิล (หนึ่ง) โทร.08-1738-2563 หรือผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่ทอม อาจารย์พัชรี ศิริโชติ 08-6489-5089”

หากจะกล่าวว่ ชุมชนแม่ทอมตก จัดการตนเองได้ผ่านธรรมนูญระดับหมู่บ้านก็คงไม่ผิดไปจากความเป็นจริงมากนัก เพราะมีธนาคารสุขภาวะเป็นพื้นที่เชื่อมโยงถึงชีวิตในแต่ละวันของคนในชุมชน จนบางครั้งมีเสียงแซวกันอยู่ว่า “ธนาคารสุขภาวะ ทำให้ชาวบ้านนำธรรมนูญไปใช้อยู่ในวิถีชีวิตแล้ว โดยที่เขาอาจไม่รู้ตัว” ●

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, เจตน์ธนะกุลนิล และพัชรี อินทนิล วันที่ 3 ตุลาคม 2555.
<http://www.happynetwork.org/paper/787> สืบค้นวันที่ 27 พฤศจิกายน 2555.

<http://www.gotoknow.org/profiles/users/jettanat> สืบค้นวันที่ 27 พฤศจิกายน 2555.

เยาวลักษณ์ ศรีสุกใส และวรรณมา สุวรรณชาติ, แบบบันทึกการติดตามโครงการสำนัก 6 ปี 2555 วันที่ 14 มีนาคม 2555.

ธรรมนูญสุขภาวะบ้านแม่ทอมตก หมู่ 2 ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ.2554.

29

รวมพลคนบ้านดินวัด

• ภาวิณี ไชยภาค •

ชุมชนบ้านดินวัด ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่เรียกว่า ดินวัดก็เพราะที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวัดควนลัง ด้วยความที่เป็นชุมชนขนาดเล็ก ที่อยู่ชานเมืองทำให้มีประชากรแฝงจากบ้านเช่า และบ้านจัดสรรที่เข้ามาทำโครงการ สมาชิกของชุมชนจึงมีความหลากหลายทั้งในฐานะทางเศรษฐกิจ ลักษณะที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิม สมัยใหม่ และการเช่าอยู่ หากนับรวมคร่าวๆ จาก 180 ครัวเรือนจะเห็นวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องจากความคิดความเชื่ออยู่ 3 ศาสนาด้วยกัน กล่าวคือ เป็นคนไทยนับถือศาสนาพุทธ 91 ครัวเรือน มุสลิม 86 ครัวเรือน และคริสต์ 3 ครัวเรือน ที่นับถือศาสนาคริสต์เพิ่งเข้ามาอยู่โครงการบ้านจัดสรรในละแวกเดียวกับชุมชน

ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย ป้าบุญสม วงศ์ชนะ และคณะทำงานโครงการอาหารสุขภาพชุมชนบ้านดินวัด ได้ร่วมกันออกแบบกิจกรรมเพื่อสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ภายใต้การ

เคารพในความคิดความเชื่อ
ที่แตกต่างกัน ดังที่มีการ
จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่
เรียกตัวเองว่า “กลุ่มชุมชน
สามวิถีมีความสุข” ซึ่ง
หมายถึงการอยู่ร่วมกันได้
อย่างความสามัคคี และมี
ความสุข

โดยกลุ่มชุมชน
สามวิถีมีความสุข จัดตั้งขึ้น

เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกจักออมเงิน และสามารถกู้ยืมเงินเพื่อใช้เป็น
เงินทุนหมุนเวียนในภาวะฉุกเฉิน โดยมีสมาชิกแรกเริ่ม 25 คน และ
ขยายเป็น 184 คนในปัจจุบัน มีเงินออมทรัพย์เดือนละ 28,900 บาท
โดยความสนับสนุนช่วยเหลือจากเกษตรประจำตำบลควนลัง

ปัญญาสมเล่าว่า คนกลุ่มนี้เป็นฐานสำคัญที่นำมาสู่การต่อยอด
งานด้านสุขภาพของชุมชนในเวลาต่อมา หลังจากคณะทำงานโครงการ
กับ อสม.ได้จัดทำสมุดบันทึกสุขภาพพระดั่งบุคคล ก็ทราบข้อมูลของ
กลุ่มเสี่ยงที่เป็นโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคเบาหวาน, โรคความดัน, โรคอ้วน
นำมาสู่การประชุมร่วมกับสมาชิกในชุมชน ได้มาเป็นแผนงาน กิจกรรม
และทำร่วมกัน โดยกิจกรรมแรก คือ “ทัวร์สุขภาพ” ด้วยการพา
ผู้บริโภคนไปพบกับผู้ผลิต การได้พูดคุยกันเรื่องอาหารสุขภาพถือเป็นการ
สร้างเครือข่ายอาหารสุขภาพในพื้นที่จังหวัดสงขลาร่วมกัน

กิจกรรมที่สองเป็นการส่งเสริมให้ “อสม.น้อย” เรียนรู้วิธี
การตรวจสอบปนเปื้อนในอาหาร โดยการเชิญวิทยากรจากสาธารณสุข
อำเภอ และศูนย์แพทย์ชุมชนด้านโภชนาการ มาให้ความรู้เด็ก ทำให้
เด็กสามารถตรวจสอบปนเปื้อนในอาหารได้ และทำให้เด็กรู้โภชนาการ

อาหาร สามารถเลือกกินได้อย่างเหมาะสมและสามารถให้ความรู้กับคนในชุมชนได้ต่อไป

กิจกรรมที่สาม ร่วมกันทำกลุ่ม “ปุ๋ยอินทรีย์วิถีไทย” ที่มีกรทำปุ๋ยหมัก และน้ำหมักชีวภาพเพื่อให้สมาชิกที่สนใจเข้าร่วมจำนวน 50 ครั้วเรือน นำปุ๋ยหมักชีวภาพที่ร่วมกันทำไปใช้ปลูกผักปลอดสารพิษในล้อยางรถยนต์ ที่ได้รับการสนับสนุนมาจากเทศบาลจำนวน 200 เส้น และมีการปลูกในภาชนะอื่นๆ อย่างคุณประเสริฐที่ปลูกผักในทอก็มีกินเพียงพอ เช่นเดียวกับที่ป่าบุญชวนสมาชิกและ อสม.น้อย เพราะถ้างอกไว้กินเอง เมื่อผักที่ปลูกเพียงพอในการบริโภคภายในครั้วเรือนก็มีการนำมาวางขายที่ร้านองค์กรชุมชน ตั้งอยู่บ้าน อสม. ชายทุกวันพุธ เป็นวันที่ผู้ผลิตได้พบกับผู้บริโภค

“วันรวมพลคนบ้านดินวัด” คณะทำงานโครงการได้ร่วมกับนักศึกษาแพทย์จากโรงพยาบาล มอ.หาดใหญ่, สภาวัฒนธรรมตำบลควนลัง, กองสาธารณสุขเทศบาลเมืองควนลัง, รพ.สต. และศูนย์แพทย์ชุมชนตำบลควนลังเครือข่ายโรงพยาบาลหาดใหญ่ จัดกิจกรรมขึ้นที่ทำการชุมชนบ้านดินวัด โดยในวันงานได้รับเกียรติจากนายกฟุ้งบุญวงศ์ชนะ นายกเทศบาลเมืองควนลัง มาเป็นประธานเปิดงาน สำหรับ

กิจกรรมจะเน้นการสร้าง ความสัมพันธ์ในกลุ่มสมาชิกในชุมชนทั้ง 3 ศาสนามีการรณรงค์ให้สมาชิกในชุมชน ลดการกินอาหารหวาน, มัน, เค็ม และส่งเสริมสุขภาพโดยเน้น 3 อ. คืออารมณ์, อาหารและออกกำลังกาย

มีการจัดประกวดอาหารสุขภาพโดยให้สมาชิกในชุมชนนำอาหารที่บริโภคในครัวเรือนใส่ปิ่นโตเข้าประกวด เพื่อจะได้ทราบว่าแต่ละครัวเรือนมีเมนูอาหารที่มีคุณภาพ, ปลอดภัยและมีชีวิตดูดีที่มีคุณภาพในการประกอบอาหารหรือไม่ และในวันนี้ได้รับความร่วมมือจากพี่เลี้ยงโครงการมาให้ความรู้, ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง 3 อ. และการปฏิบัติตนเองสำหรับกลุ่มเสี่ยงที่เป็นโรคเรื้อรัง ได้แก่ โรคความดัน, เบาหวาน และโรคอ้วน และได้มีการสาธิตการทำอาหารที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเสี่ยง ได้แก่ แกงส้ม, แกงเลียง, น้ำพริกผักลวก

สำหรับอาหารหลัก ที่จัดไว้เพื่อผู้เข้าร่วมในมือเย็น อสม.น้อย ได้มาร่วมกันทำร่วมกับแม่ครัวทั้งไทยพุทธ และมุสลิม โดยมีแม่ครัวมุสลิมเป็นแม่บ้าน มีเมนูสุขภาพที่ทำกันเป็นแกงเลียงผักรวม แกงส้ม น้ำพริก เลี้ยงสมาชิกกว่า 100 คน ทั้งไทยพุทธ มุสลิม และคริสต์ อาหารทุกอย่างไว้วางใจได้ เพราะได้รับการปรุงอย่างพิถีพิถันตามหลักการศาสนาอิสลามทุกประการ นอกจากได้กินอาหารอร่อย ดีต่อสุขภาพแล้ว ยังเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการทำอาหารให้แก่เด็กๆ ได้กลับไปทำกิน เป็นการสืบทอดได้อีกทางหนึ่ง

กิจกรรมลานวัฒนธรรมอาหารคาวหวาน วันเสาร์-อาทิตย์ เป็นการมาแบ่งปัน และเรียนรู้ด้านเทคนิคการทำอาหารร่วมกัน และยังได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีทั้งแกงเผ็ด แกงเลียง และอาหารพื้นบ้านอีกหลายชนิด นอกจากนั้นยังมีการประกวดแฟนซี อสม. ปรุงกระโปรงเดินรณรงค์แจกโปสเตอร์อาหารสุขภาพ พร้อมหาบพืชผักผลไม้สุขภาพไปให้ชมและชิมกันในงานของหมู่บ้าน “อันนี้เรามีเทคนิคบ้างทำได้ดี” ป้าบุญสมพูดแล้วยิ้มอย่างสบายใจ อย่างไรก็ตาม ป้าบุญสมและทีมงานประสบปัญหาเรื่องการทำงานเอกสารอยู่มาก “ยอมรับว่าเหนื่อยมาก ตอนหลังได้ลูกสาวมาช่วยก็พอไปได้”

ปัจจุบันนี้คนชุมชนบ้านตีนวัด หันมารักสุขภาพมากขึ้น อย่าง
พื้นที่การออกกำลังกายก็ได้รับการบริจาคจากชาวบ้าน เรื่องปลูกผักสวน
ครัวรั้วกินได้ เทศบาลก็รับไปส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง และทำงานร่วมกับ
อสม.ที่แบ่งพื้นที่กันดูแลสมาชิกเป็น 13 โซน ผลตอบแทนอีกอย่าง
ที่ได้รับและภาคภูมิใจคือ ป่าได้เป็น อสม.ดีเด่น ด้านการดูแลสุขภาพ
คนในชุมชน แต่นั่นก็ไม่สำคัญเท่ากับที่ทุกกิจกรรมที่ร่วมกันจัดขึ้นนี้ค้ำนึ่ง
ถึงประโยชน์สูงสุดด้านสุขภาพที่ชุมชนจะได้รับเป็นสำคัญ •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, บุญสม วงศ์ชนะ และทีม วันที่ 3 ตุลาคม 2555.
รายงานความก้าวหน้าโครงการ 20 พฤศจิกายน 2554.
แบบสรุปกิจกรรมโครงการ

30

คณะกรรมการ หมู่บ้านเด็กบ้านลิพัง

• ภาวิณี ไชยภาค •

นี่ๆ ฝ่ายขนส่ง ขับรถสามล้อซื้อขยะ น้ารัตน์ ‘วิรัตน์ ทองแป้น’ ผู้รับผิดชอบโครงการคณะกรรมการหมู่บ้านเด็ก บูรณาการ สถานสุข หมู่ที่ 1 ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง แนะนำ น้องบัว ‘ชฎาภรณ์ คำสิง’ กรรมการธนาคารขยะชุมชนบ้านลิพัง ให้ฉันรู้จักอย่างเป็นทางการ ถัดไปเป็นน้องเป็ด ‘จีรากร ลิงห์อินทร์’ ฝ่ายการเงินบัญชีทำหน้าที่บันทึกรายรับ รายจ่าย ในขณะที่น้องก๊อฟ ‘อนุสรณ์ จิตเที่ยง’ น้องอู๋ม ‘จาริญา อินทร์รัตน์’ น้องณัฐ ‘ธวัชชัย หนูหมาด’ น้องหมอก ‘ฉลองชัย พลพั่ง’ ช่วยกันจัดการในเรื่อง งานประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายหมู่บ้าน โทรศัพท์ไปรษณีย์ขยะ เพื่อตรวจสอบราคาในทุกวันที่เปิดทำการธนาคาร ทราบแล้วก็แจ้งแก่ กรรมการและสมาชิก นอกจากนี้ก็เป็นกรรับซื้อขยะด้วยการนำมา

ซังกิโล ตามด้วยการช่วยกันคัดแยก และจัดบันทึกขยะชนิดต่างๆ ทุกขั้นตอนถูกวางไว้อย่างเป็นระบบเพื่อการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อถึงวันทำการธนาคารทุกวันที่ 16 ของเดือน

น้องกิ๊ฟเล่าว่า ธนาคารขยะมีแกนหลักในการทำงานอยู่ 9 คน จากกรรมการ 15 คน โดยคณะทำงานชุดนี้เกิดขึ้นจากการเข้าค่าย เด็กและเยาวชนบ้านลิพังเมื่อต้นปี “จำได้ค่ายนั้นมีผู้เข้าร่วม 50 คน” นอกจากมีธนาคารขยะแล้ว ในค่ายเดียวกันมีการตั้งคณะกรรมการ หมู่บ้านเด็กจำนวน 23 คน เพื่อทำงานหนุนเสริมกันด้วย โดยมี กรรมการหมู่บ้านเด็กทำหน้าที่ดูภาพรวมของชุมชนที่เด็กเข้าไปมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม หลายคนในกรรมการธนาคารขยะก็ไปเป็น กรรมการหมู่บ้านเด็กด้วย ตรงนี้ก็เห็นว่ามี ความซ้ำซ้อนกันอยู่บ้าง น้ำวรรณ หนูหมาด พี่เลี้ยงสนับสนุนกระบวนการวิเคราะห์เสริม

เราเห็นว่า ขยะมีมากและเป็นปัญหา น้องกิ๊ฟบอกเหตุผล ที่เธอและเพื่อนอาสาเข้ามาทำเรื่องนี้ร่วมกัน แต่ก่อนหน้านั้นกรรมการ

หมู่บ้านมีการเก็บข้อมูลมาก่อนแล้ว โดยพบว่า สมาชิกบ้านลิพังจำนวน 197 ครัวเรือน สร้างขยะเดือนละประมาณ 5,910 กิโลกรัม เฉลี่ยแล้วต่อครัวเรือนสร้างขยะประมาณ 1 กิโลกรัมต่อวัน ซึ่งขยะเหล่านี้ส่วนใหญ่ถูกกำจัดแบบผิดวิธี เนื่องจากหลายคนยังขาดความรู้ในการจัดการขยะ

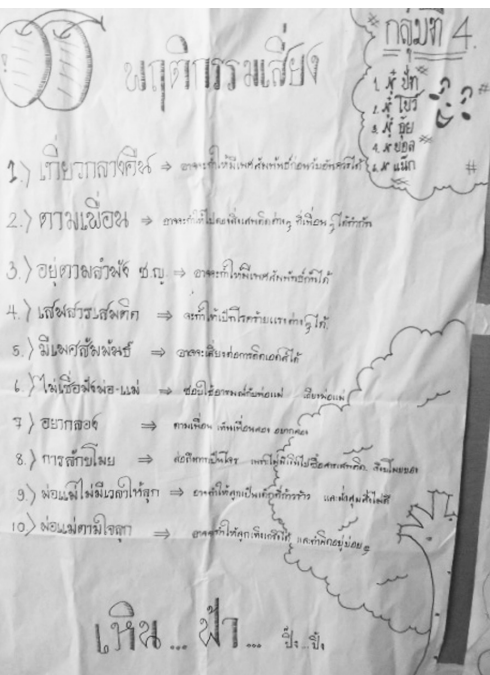
ธนาคารขยะ จึงเป็นพื้นที่ปฏิบัติการที่คณะกรรมการหมู่บ้านเด็กได้ทำงานร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน มีเด็กและเยาวชนเป็นผู้ดำเนินการ โดยการสนับสนุนของคณะกรรมการหมู่บ้าน งานนั้นนอกจากเด็กได้ประสานงานกับเพื่อนเด็กด้วยกันและคนในหมู่บ้านแล้ว ยังได้ขยายไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง โดยการชวนผู้สนใจมาลงหุ้นๆ ละ 50 บาท เพื่อเป็นเจ้าของกิจการร่วมกัน ได้มาเป็นเงินทุนตั้งต้นในการรับซื้อขยะและใช้ในการบริหารจัดการ รวมเป็นเงิน 4,000 บาท มีสมาชิก 54 คน มีหุ้นจำนวน 80 หุ้น ปัจจุบันมีเงินออมสะสมจากการจัดการขยะจำนวน 2,500 บาท

ก็พบว่า การทำธนาคารขยะของพวกเขา สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ เพราะสามารถทำให้เด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่หันมาร่วมกันลดการสร้างขยะในครัวเรือนลงได้ถึงร้อยละ 50 โดยขยะที่ผ่านการคัดแยกแล้วบางชิ้นสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ที่เหลือไม่ใช่จริงๆ เขาก็นำมาขายที่ธนาคาร และพัฒนามาเป็นบ้านต้นแบบในการจัดการขยะถึง 50 ครัวเรือนด้วยกัน

หากใครเดินเข้าไปในหมู่บ้านลิพังก็อย่าลืมนั่งสังเกตดูนะคะว่าบ้านไหนมีสติ๊กเกอร์ความว่า “บ้านนี้หน้าบ้านสะอาด” เป็นสัญลักษณ์ครัวเรือนต้นแบบดีไว้หน้าบ้าน เพราะนั่นคือผลงานส่วนหนึ่งของน้องก๊ฟและเพื่อนที่ทำงานร่วมกับชุมชน แต่ที่น่าชื่นชมมากกว่านั้นคงปฏิเสธไม่ได้ว่าน้องก๊ฟและเพื่อนๆ ที่มาทำงานนี้ด้วยกันสามารถปรับ

เปลี่ยนพฤติกรรมตัวเองได้ทันที เมื่อเข้ามาทำธนาคารขยะ เพราะเธอเลือกที่จะใช้เวลาว่างมาทำประโยชน์เพื่อชุมชนแทนที่จะไปเที่ยวเล่นอยู่ที่ใดที่หนึ่ง

เมื่อย้อนทบทวนกระบวนการ ธนาคารขยะและคณะกรรมการหมู่บ้านเด็ก ทั้งสองสิ่งนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าไม่มีค่ายแรก ที่นารัตน์และน้าวรณเรียกว่า “ค่ายเชิงปฏิบัติการ” ที่สร้างการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชนเรื่องการทำงานสาธารณะ ผ่านการจำลองแบบความเป็นชุมชน เพราะการเข้าค่ายจะทำให้ทุกคนได้ทำหน้าที่ตามความรับผิดชอบของตนเองและกลุ่มไปพร้อมๆ กัน ซึ่งค่ายนี้แบ่งการทำงานออกเป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มปรุงอาหารร่วมกับแม่ครัว กลุ่มล้างจาน กลุ่มกวาดขยะ กลุ่มล้างห้องน้ำ และกลุ่มจัดกิจกรรมสันตนาการ

พฤติกรรมเด็กเปลี่ยนไปทันทีที่เขาได้ทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ ลุ่่วง แม้จะเต็มไปด้วยความยากลำบาก และมีการลองผิดลองถูกอยู่ตลอดเวลาของการทำงาน แต่นั่นแสดงให้เห็นว่าเขาสามารถใช้ทักษะชีวิตจากประสบการณ์ของเขาเองเข้ามาคิด ออกแบบ และทำงานร่วมกับกลุ่ม

อย่างเช่น เรื่องการทำอาหารเป็นกิจกรรมรายบุคคลที่เยาวชนในค่ายสามารถพัฒนา

ทักษะตัวเองเพิ่มขึ้นได้ เพราะหลายคนไม่ค่อยได้ทำในทีอื่นๆ ในค่ายทุกคนสามารถทำให้ตัวเองกินได้และเพื่อนก็ได้กินในสิ่งที่ตัวเองทำ เช่นเดียวกับทุกกิจกรรม หากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่มีความรับผิดชอบ ก็จะทำให้สมาชิกค่ายคนอื่นๆ เดือดร้อนไปด้วย ตรงจุดนี้เองที่ทำให้ผู้เข้าร่วมค่ายเกิดการเรียนรู้ กระบวนการทำงานทางสังคม เกิดจิตสำนึก ความรับผิดชอบต่อคนอื่น และวันต่อๆ ไปเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้น การเรียนรู้ที่ได้จากกิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เขาและเธอสามารถอยู่ร่วมในสังคมนี้ได้โดยไม่รู้สึกแปลกแยก และไม่ถูกมองว่าเป็นปัญหา

เนื้อหาค่ายถูกสอดแทรกด้วยกิจกรรมเชิงวิชาการเพื่อสร้างการเรียนรู้ในเชิงวิคิดและปฏิบัติการไปด้วยกัน โดยการตั้งโจทย์ให้มีการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน เพื่อความเท่าทันการเปลี่ยนแปลง แล้วช่วยกันหาแนวทางการพัฒนาชุมชน ด้วยการเขียนโครงการ กระบวนการนี้เห็นได้ชัดว่า ทำให้เยาวชนมองเห็นคุณค่าของตัวเอง สามารถนำสิ่งที่ตัวเองคิด มาร่วมวิเคราะห์ และแสดงออกผ่านการพูดคุยกลุ่มย่อย และสามารถนำเสนอกลุ่มใหญ่ ได้มาเป็นชุดความรู้และแผนปฏิบัติการ ในการนำกลับไปสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ตัวเองและชุมชน

มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเด็กขึ้นมาเป็นกลไกการทำงานร่วมกับคณะกรรมการชุมชน อสม. ประธานคุ้มบ้าน และพัฒนาชุมชน เพื่อนำสิ่งที่พวกเขาและเขาคิด วางแผนไว้มาทำให้เห็นจริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องขยะ ที่น้องก็พี่เล่าให้ฟังแล้วข้างต้น หรือการชวนเพื่อนกลุ่มเสี่ยงเข้ามาร่วมกิจกรรม เรื่องสุขภาพของคนในชุมชน เรื่องการทำบัญชีครัวเรือน เรื่องการทำเกษตรปลอดสารพิษ ที่มีการทำน้ำหมักชีวภาพ เรื่องการทำอาชีพเสริมอย่างเรื่องการเพาะเห็ด ไม่เว้นแม้แต่เรื่องปัญหายาเสพติด เมื่อความคิดชัด การทำงานส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทิศทางที่ดี

ฉันจึงไม่แปลกใจนัก เมื่อทราบจากนั้รตน์ว่า ประธานคณะกรรมการหมู่บ้านเด็กได้รับคัดเลือกให้เป็นประธานสภาเด็กและเยาวชนองค์การบริหารส่วนตำบลพิงในเวทีประชุมเยาวชนระดับตำบลพิงที่ประกอบด้วยเยาวชน 7 หมู่บ้าน ในเวลาต่อมา เช่นเดียวกับที่ชุมชนได้รับรางวัลโล่ “สิงห์ทอง” จากสมเด็จพระเทพฯ ในฐานะที่คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นองค์กรชุมชนแกนนำหลักสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่น

มาถึงวันนี้นั้รตน์มีคณะกรรมการหมู่บ้านเด็กเข้ามาเสริมกรรมการหมู่บ้านที่มีอยู่เดิม 15 คน เพิ่มขึ้นอีกทีละ 3 คน เป็น 45 คน เช่นเดียวกับที่ อสม.มีคุ่มบ้านที่ดูแลร่วมกันอยู่ 17 คุ่ม ก็มีคณะกรรมการหมู่บ้านเด็กเข้าไปทำงานร่วม ทำงานเชื่อมให้คนกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้านหันมาสนใจดูแลบ้านของตัวเอง ที่หมายรวมถึงบ้านของชุมชนด้วยเช่นเดียวกัน

จากที่คณะกรรมการหมู่บ้านเคยหวังกังวลว่าเด็กจะมีส่วนร่วมในงานของหมู่บ้านน้อย หรือเกรงว่าจะไม่มีคนสานต่อการทำงาน

บัว กิ๊ฟ และเพื่อนๆ ได้พูดและทำให้เห็นกันแล้วว่า สิ่งที่เราและเขา ได้เรียนรู้ตลอดช่วง 1 ปีที่ผ่านมาคือ การทำกิจกรรมทำให้ได้เรียนรู้การใช้ชีวิตของคนในหมู่บ้าน ได้รู้จักชุมชน ได้รู้จักกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น การได้ร่วมกันคิด และทำ อย่างเรื่องการจัดการขยะ เมื่อทำแล้วเห็นหมู่บ้านสะอาดเธอก็รู้สึกภูมิใจ ที่เรียกว่า “เด็กนำ ผู้ใหญ่หนุน” ตามหลักการที่คณะกรรมการหมู่บ้านคิด เปะเลยใช่ไหมคะ

สำหรับเครือข่ายที่สนใจ น้องๆ คณะกรรมการหมู่บ้านเขาให้ไว้เพื่อแบ่งปันประสบการณ์การทำงานเด็กและชุมชนร่วมกัน สามารถสื่อสารถึงกันผ่านช่องทางที่สาธารณะเข้าถึง ทางอีเมลและเฟสบุ๊คตามชื่อนี้จะคะ (กิ๊ฟ) อนุสรา จิตเที่ยง Anwtsara_lemee@hotmail.co.th (อุ้ม) จาริญา อินทร์ตัน Rahyahtamjai@gmail.com (สองคนหนึ่งใจ) (บัว) ชฎาภรณ์ คำซิง chadaporn3697@gmail.com (ณัฐ) ธวัชชัย หนูหมาด tawatchai.Nut@gmail.com (หมอก) ฉลองชัย พลพั่ง hmok2539@hotmail.com (เปิ้ล) จีรากร ลิงห์อินทร์ ple-ple2004@hotmail.com •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, วรณ หนูหมาด, วิรัตน์ ทองแป้น, อนุสรา จิตเที่ยง, จาริญา อินทร์ตัน, ชฎาภรณ์ คำซิง, ธวัชชัย หนูหมาด, ฉลองชัย พลพั่ง, จีรากร ลิงห์อินทร์ วันที่ 1 ตุลาคม 2555.

วิรัตน์ ทองแป้น และทีม รายงานโครงการคณะกรรมการหมู่บ้านเด็กบูรณาการสานสุข 15 สิงหาคม 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/844> สืบค้นวันที่ 24 พฤศจิกายน 2555.

31

มุสลิมะห์นักจัดการคนและขยะ

• กาวีลี ไชยภาค •

การใช้ความมุ่งมั่นในการประสานงานเพื่อให้เกิดการเจรจา สทนทนอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนได้มาเป็นความคิดความเห็นร่วม และการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน เริ่มต้นจากเรื่องการดูแลสุขภาพ ตามมาด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมชุมชน เป็นบทพิสูจน์หนึ่งที่กะน้อย (สรรพนามเรียกพี่) ‘ณัฐกานต์ ศรียาน’ มุสลิมะห์แห่งบ้านควนโทะ ตำบลแปะ-ระ อำเภอกาบัง จังหวัดสตูล ใช้บุคลิกลักษณะหนึ่งของความเป็นหญิงไทยพุทธที่เข้ามาเป็นหญิงไทยมุสลิมตามความเชื่อของสามี และก้าวเข้ามามีบทบาทนำการทำงานในชุมชนมุสลิม โดยมีตำแหน่งประธานอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เป็นเครื่องการันตีในศักยภาพการทำงานที่ผ่านมา

ความมุ่งมั่นตั้งใจ ที่แสดงให้เห็นได้ผ่านการพูดคุยกับความรู้อ จากประสบการณ์ทำงานทำให้กะน้อยสามารถพูดอย่างเต็มปากเต็มคำ

ได้ว่าเธอต้องการเข้ามาทำหน้าที่เป็นคนกลางเชื่อมประสานทั้งมุสลิมะห์ มุสลิมิน กลุ่มเด็ก กลุ่มผู้สูงอายุ รวมถึงทุกๆ กลุ่มในชุมชนมาทำงานร่วมกัน โดยเริ่มต้นจากแกนนำหลักที่เป็นกลุ่มแม่บ้านจำนวน 50 คน จากมุสลิมะห์ 500 คน และมุสลิมิน 200 คน ที่ทำงานด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุ แม่และเด็ก ประสบความสำเร็จมาแล้ว และกำลังไปต่อเพื่อสร้างชุมชนท้องถิ่นนำอยู่ผ่านเรื่องการจัดการขยะดังที่กัษฏาณตฺฟุดว่า “เรื่องนี้มันไม่ใช่เรื่องการจัดการขยะ มันเป็นเรื่องของการจัดการคนทุกระดับทุกชนชั้น ทุกกลุ่มอายุ ที่เราต้องมาทำงานร่วมกัน”

บ้านควนโฑ๊ะเป็นชุมชนขนาดกลาง เดิมยังไม่มีระบบการจัดการขยะรวม ทำให้ต่างคนต่างทิ้งในพื้นที่ของตัวเอง บางส่วนก็เผา แต่ก็ยังมีขยะพ่นพ้านในชุมชน ทีม อสม.จึงประสานไปยังฝ่ายสาธารณสุขของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเพื่อทำเรื่องการจัดการขยะ ซึ่งเป็นจังหวะเดียวกับเจ้าหน้าที่ อบต.แปะ-ระ เข้ามาพูดคุยถึงระบบการจัดการขยะ โดยยกตัวอย่างการเก็บขยะของเทศบาลตำบลละงูว่า ใช้ทุนในการเก็บขยะแต่ละปีเป็นเงินกว่าล้านบาท แต่ก็ยังมีขยะล้นบ่อ เป็นบ่อเกิดของโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ในพื้นที่

เมื่อได้ข้อมูลชุดนี้ กอปรกับการชักชวนจาก อบต. จนเห็นว่าโครงการร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นนำอยู่ มีเป้าหมายเดียวกัน กัษฏาณตฺฟุดและทีมจึงไม่ลังเลที่จะทำงานร่วมกัน มีการตั้งคณะทำงานขึ้นมา 7 คน ในการดำเนินโครงการ เพื่อให้การจัดการขยะง่ายขึ้น ทั้งการนำกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) และการคัดแยกให้สามารถนำกลับไปทำใหม่ได้ (Recycle) โดยที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

กัษฏาณตฺฟุดเล่าว่า ฐานหลักในการชวนคิด ชวนคุย กิจกรรมแทบทุกครั้งจะอยู่ที่มัสยิดบ้านควนโฑ๊ะ ซึ่งเป็นศูนย์รวมใจของคนทั้งชุมชน มีโต๊ะอิหม่าม โต๊ะครู ครูโรงเรียนตาดีกา และสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมด้วยอย่างต่อเนื่อง จากการประมนำมาสู่การวางแผนการทำงานร่วมกัน

โดยกลุ่มได้แจกถุงใส่ขยะคัดแยกแล้ว ให้แก่สมาชิกเพื่อให้ง่ายต่อการมองเห็นว่าเป็นขยะชนิดใด สำหรับการช่วยกันลดปริมาณขยะอีกทางคือการสนับสนุนแม่บ้านให้ใช้ตะกร้า หรือถุงผ้าใส่ของเวลาออกไปตลาดนัด

ส่วนขั้นตอนการทำงานก่อนจะเป็นตลาดนัดขยะ จะมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่คณะทำงาน 42 คน จำนวน 3 ครั้ง ตามด้วยการจัดอบรมให้ความรู้ในการคัดแยกขยะ 200 คน จำนวน 3 ครั้ง แล้วชวนสมาชิกร่วมกันบำเพ็ญประโยชน์ที่โรงเรียน 60 คน และที่มัสยิดอีก 200 คน จำนวน 3 ครั้ง ตามด้วยการให้ความรู้เชิงปฏิบัติการการทำน้ำหมัก 1 ครั้ง อย่างที่บ้านก็จะน้อยก็ทำและใช้น้ำยาเอนกประสงค์ที่ตัวเอง

จากนั้นทีมงานร่วมกันจัดประกวดบ้านน่าอยู่ และสุดท้ายปลายทางคือการจัดตั้งจุดรับซื้อขยะที่มาจากการลงหุ้นของสมาชิกเรียกกันทั่วไปว่า ตลาดนัดขยะ ซึ่งหมายถึงการเอาขยะที่คัดแยกแล้วมาขายในวันเดียว โดยมีก๊ะตี๊ะ ‘ฟาตี๊ะ โต๊ะหลัง’ รับผิดชอบเรื่องการจดบันทึกการรับซื้อ ทุกวันเสาร์ที่ 4 ของเดือน แล้ววันรุ่งขึ้นบริษัทวางพานิชย์ก็เข้ามารับซื้อไปจนหมด สามารถลดขั้นตอนเรื่องการจัดเก็บไปได้ และได้เงินมาหมุนใช้ได้เลย ก๊ะนฤมล อุโหยบ พี่เลี้ยงโครงการกล่าวเสริม

แกนนำหลักที่ร่วมคัดแยกก่อนเป็นกลุ่มแม่บ้านในแต่ละครัวเรือนจำนวน 50 คน แล้วขยายความรับผิดชอบไปอีก 3 ครัวเรือนทั้งหมด 176 ครัวเรือน ด้วยการช่วยกันดูแลการจัดการขยะ คัดแยกขยะจากครัวเรือน อันไหนใช้ได้นำกลับมาใช้ใหม่ส่วนไหนไม่ใช่แล้วแต่ละครัวเรือนก็นำมาร่วมกันจัดการโดยคนในชุมชนรับซื้อกันเอง มีโรงเรียนประถมในหมู่บ้านเข้าร่วม ด้วยการทำกิจกรรมนักร้องรักสัตว์น้อยทุกวันศุกร์ โดยให้เด็กนักเรียนจัดเก็บขยะ คัดแยกร่วมกับครู

แล้วเอามาขายที่ตลาดนัดขยะของชุมชนโดยใช้ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (สสมช.)

แม้งานนี้จะมีเพียง 61 ครั้วเรือนที่มาร่วมขายที่ตลาด แต่กระแสคิดเรื่องการลดปริมาณขยะได้กระจายไปทั่วทั้งชุมชน ทุกครัวเรือนร่วมกันทำ เมื่อการทำงานได้ผลดีมีการประสานการทำงานเข้ามาของกรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนงานในปีต่อไป

การบริหารจัดการเรื่องรับซื้อขยะ ไม่ว่าจะเป็นการบันทึกชนิด ปริมาณขยะ และการทำบัญชีการเงิน ทั้งของตลาดขยะ และของโครงการ เป็นบทเรียนสำคัญที่ทำให้แกนนำมุสลิมะห์ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ลองผิดลองถูกด้วยตัวเอง จนบางครั้งถึงกับเหนื่อยล้าไปบ้าง อย่างไรก็ตาม นับจากวันที่ 26 พฤศจิกายน 2554 ที่ผ่านมา

มีการรับซื้อไปแล้ว 9 ครั้ง 5 ครั้งแรกคิดผลกำไรได้ 4,952 บาท กำไรเฉลี่ยประมาณ 20%

ส่วนของขยะที่คัดแยกได้ของสมาชิก ก็ไม่น้อยแล้วว่า ขยะเปียกนอกจากนำมาทำน้ำหมักใช้ในครัวเรือนแล้ว ส่วนที่เป็นมูลวัว มูลสัตว์ในแต่ละบ้าน เศษอาหารที่มีมากในโรงพยาบาล ตลาด หลังจากได้เรียนรู้จากเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่บ้านควนโดน ก็นำแนวคิดนั้นมาปรับใช้ในการทำแก๊สชีวภาพที่ชุมชน โดยใช้วัตถุดิบตั้งต้นจากมูลวัว ตอนนั้นทำแก๊สได้สองถังกำลังรอดูปริมาณแก๊สที่ได้ เพื่อนำไปบรรจุลงถังใช้ในครัวเรือน

สำหรับผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานที่ผ่านมา มีหลายประการดังที่มีการบันทึกไว้ในรายงานปิดโครงการ กล่าวคือ การเกิดความรู้หรือนวัตกรรมชุมชน มีองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องการคัดแยกขยะ ประโยชน์และโทษของขยะ มีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบเน้นการมีส่วนร่วมในชุมชน สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ใหม่ให้กับชุมชนและเครือข่าย เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เอื้อต่อสุขภาพ การจัดการด้านอารมณ์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีพฤติกรรมจัดการตนเอง ครอบครัว ชุมชน พัฒนาการทำงานร่วมกัน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ทางกายภาพมีการจัดการขยะ การประกวดบ้านน่าอยู่ การงดใช้สารเคมีในการเกษตร การใช้ศาสนาหรือมัสยิดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน สร้างรายได้ให้คนในชุมชนจากขยะที่มาจากชุมชนเอง

การพัฒนานโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพะ มีกฎกติกาของกลุ่ม ชุมชน การใช้ประโยชน์ร่วมกันในที่สาธารณะ มีมาตรการทางสังคม ชุมชน ในการทำงานร่วมกัน มีการจัดตั้งสภาในชุมชน เกิดกระบวนการชุมชน การใช้ประโยชน์จากทุนในชุมชน มีการจัดตั้งกองทุนในหมู่บ้านเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานของ

กลุ่มชุมชน เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการถ่ายทอดความรู้และสร้างคนในการดำเนินงานเพื่อชุมชน

มิติด้านภาวะปัญหา สุขภาวะทางจิตวิญญาณ เกิดความรู้สึกรากฐานจิตใจในชุมชนเอง การเห็นประโยชน์ส่วนรวมและส่วนตนอย่างมีสมดุล การใช้ชีวิตเรียบง่ายและพอเพียง ชุมชนมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือแบ่งปัน มีการตัดสินใจโดยใช้ฐานปัญญาความถูกต้องเป็นกลางและชุมชนใช้หลักศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

ทุกวันนี้ที่ชุมชนเราไม่มีถังขยะ เราจัดการได้ กะเล่ายิ้มๆ โครงการนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ดี ทำให้เราสร้างคนทำงานชุมชนได้และพัฒนามาเป็นสถาบันควนโทะ๊ะ การได้ทำเรื่องหลักฐานการเงิน การได้ทำงานบูรณาการกับกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชนอย่างมีกระบวนการ ทำให้มีความมั่นใจมากขึ้นที่จะไปทำเรื่องอื่นๆ ในชุมชน อย่างเรื่องเด็กกำพร้าที่ตอนนี

ยังไม่ได้เข้ามา เพราะก่อนหน้านี้กะน้อยรู้สึกว้า เข้าถึงได้ยาก แต่เมื่อได้เข้าไปทำงานจริงๆ ก็ไม่ได้ยากหากตั้งใจจะทำ เพราะเด็กกลุ่มนี้ต้องการมีพื้นที่ทำกิจกรรม

“ถ้าคนไม่มีจิตสาธารณะทำไม่ได้” กะน้อยยืนยันยืนยันความเป็นจริงข้อหนึ่งที่ทำให้ตัวเองและทีมงานมาได้ และจะช่วยกันทำต่อเพื่อใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา ซึ่งจะว่าไปชุมชนที่นี้ก็มีคนทำงานอยู่แล้วในหลายเรื่อง หลายกลุ่มกิจกรรม

ดังนั้น สิ่งที่เรากำลังทำอยู่และจะทำต่อไปคือ ทำหน้าที่ประสานงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้หลักว่า “ความจริงใจทุ่มเท ไม่ได้เอาเปรียบ” มาเป็นจุดร้อยรัด สร้างความเชื่อมั่นศรัทธา นี่น่าจะเป็นลักษณะเด่นของความเป็นมุสลิมะ ณ บ้านควนโทะแห่งนี้ •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, ณัฐกานต์ ศรียาน, ฟาตีมะ โทะะหลัง และนฤมล อุโหบบ วันที่ 2 ตุลาคม 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/769> สืบค้นวันที่ 4 ธันวาคม 2555. บันทึกการประชุม โครงการมุสลิมะนักรจัดการคนและขยะในชุมชน วันที่ 16

พฤศจิกายน 2554 ณ ศาลาประชาคม หมู่ที่ 2 ตำบลแปะ-ระดาษ ศรียาน และทีม รายงานโครงการมุสลิมะนักรจัดการคนและขยะในชุมชน บ้านควนโทะ หมู่ที่ 2 ตำบลแปะ-ระ อำเภอกาแพง จังหวัดสตูล. 16 สิงหาคม 2555.

32

การทำนาอินทรีย์ ที่ชุมชนบ้านหมาก

• ภาวิณี ไชยภาค •

ชุมชนบ้านหมาก ตำบลบ้านเพิง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีสมาชิก 300 กว่าคน 40 ครัวเรือน ลักษณะพื้นที่ราบลุ่ม เป็นดินดอนปากแม่น้ำ เดิมคนที่นี้ปลูกผักทำนาไว้กินเอง ภายหลังเปลี่ยนจากนาข้าวมาเป็นนาถั่ว มีการใช้สารเคมีในการเลี้ยงจำนวนมาก กระทั่งปี 2531 สภาพดิน น้ำ เปลี่ยนไปมากผลผลิตได้ไม่คุ้มกับการลงทุน สุดท้ายแทบทุกครัวเรือนขาดทุนอย่างหนักจนทำนาถั่วต่อไม่ได้ จึงหันกลับมาทำนาข้าวอีกครั้ง แม้จะรู้ว่าสภาพดิน น้ำ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงมากแล้วก็ตาม การทำนาข้าวรอบใหม่นี้ จึงมีชีวิตและลมหายใจของน้ำ ดินสภาพแวดล้อมเป็นเดิมพัน ดังนั้น ชาวบ้านจึงช่วยกันระดมความคิด ประสพการณ์จากคนรุ่นบรรพบุรุษ ร่วมกับความรู้อันล้ำค่าใหม่มาเพิ่มพูนเข้าด้วยกัน

พี่ไร 'อุไร จันจำปา' เดิมเป็นคนระโนดย้ายมาเป็นสะใภ้ชุมชนบ้านหมาก เธอเรียนรู้การทำนาตั้งแต่สมัยเรียนชั้นประถมจากการไปทำงานกับครอบครัว เธอรู้ว่าควรเลือกเมล็ดพันธุ์ลักษณะไหน ดูแลต้นข้าวอย่างไร เคยหอบกล้า ดำนา เก็บข้าว ผูกเลียงข้าวเป็นกำ กระทั่งการสีข้าว การหุงข้าวให้สมาชิกในครอบครัวกินมาจนถึงวันนี้ เธอมั่นใจว่า การทำนาเป็นอาชีพสามารถอยู่ได้ เพราะพี่ชายของเธอทำนาอยู่ที่ระโนด แบบไม่ได้จ้างแรงงาน ได้กำไรปีละ 200,000 - 300,000 บาท

บ้านสามีไม่มีที่นาของตัวเอง เธอจึงใช้วิธีการเช่านาของเพื่อนบ้าน 80 ไร่ๆ ละ 300-500 บาท ขึ้นอยู่กับความไกลหรือใกล้น้ำ ทำนาปีได้ผลผลิตไร่ละ 400 กิโลกรัม หากจ้างทุกอย่างต้นทุน 1,700 บาทต่อไร่ แต่เธอทำปุ๋ยเองต้นทุนจึงอยู่ที่ไร่ละ 1,300 บาท คิดเป็น 32 ตัน ราคาข้าวเปลือกตันละ 6,000-7,000 บาท เป็นเงิน 208,000 บาท หักค่าเช่า 40,000 บาท ต้นทุนการผลิตอยู่ที่ 101,000 บาท ผลกำไรสุทธิจะตกประมาณ 67,000 บาท ที่นี้เธอทำนาแบบโลกกลมต่อซึ่งร่วมกับเพื่อนสมาชิกกลุ่มนาอินทรีย์ รวมแล้วประมาณ 300 ไร่

การทำนาข้าวอินทรีย์ที่บ้านหมาก ทางอำเภอเข้ามาสนับสนุน จนเกิดเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวหอมมือบ้านเพิง มีสมาชิกอยู่ 12 คน “แม้จะน้อยด้วยความรู้แต่มากด้วยประสบการณ์” พี่ไรพูดด้วยความมั่นใจ เพราะถ้าให้พูดเรื่องอื่นเธอบอกพูดไม่เก่ง แต่ถ้าพูดเรื่องการทำนาอินทรีย์นี่ถึงไหนถึงกัน แล้วเล่าย้อนประสบการณ์ว่า แรกๆ ที่เข้ามาทำนาอินทรีย์ก็ถูกเพื่อนบ้านค่อนข้างดุด่าตลอดเวลา บ้างก็ว่าไม่มีทางสำเร็จ จะสำเร็จได้อย่างไร ไข่ชี้ิ้ววไปใสในนา ต่อมาเมื่อข้าวที่ปลูกได้ผลผลิตดี เธอก็เอาไปจ้างโรงสีให้ จนหลายคนได้เห็น ว่าทำได้และได้ผลผลิตไม่แพ้กัน อีกเรื่องที่สำคัญกว่านั้นคือ ปลอดภัยทั้งคนกินและสิ่งแวดล้อม พี่บีม ‘อุมากร วิบุลากร’ ทีมงานเล่าเสริม

ครั้งนี้ทำโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่บ้านหมาก พี่ไร พี่บีมก็ไปคุยกับชาวบ้านได้มากขึ้น กอปรกับสามีของพี่ไร เป็นเพื่อนกับสมาชิก อบต.บ้านหมาก และสนิทสนมกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ก็ทำให้ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลืออย่างดี ภายหลังมีผู้สนใจทำนาอินทรีย์เพิ่มขึ้นจากเดิม 12 ครัวเรือนในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมาเป็น 30 ครัวเรือน

พี่ไรเล่าว่า ตอนชวนมาประชุมกันครั้งแรกชาวบ้านมาร่วมไม่มากนัก เขายังไม่เชื่อว่าทำได้จริง เพราะเคยชินกับการใช้สารเคมี จนผักแฉกบ้าน ผักริมทางก็ไม่มีใครกล้ากิน เมื่อไม่กล้ากินผักในพื้นที่แล้ว จะหาผักในตลาดมากินก็รู้ว่าใช้ยาเช่นกัน เราจึงหันมาปลูกผักทำปุ๋ยชีวภาพใช้เอง ตอนนี้แปลงผักบุงในนาก็กล้ากินแล้ว ปลาที่ขึ้นตามน้ำมาก็จับกินได้ หอยเชอร์รี่ที่ดูเหมือนเป็นปัญหาก็นำไปหมักทำปุ๋ยทำแล้วเห็นผลก็ไปแนะนำ และลงไปช่วยกันทำอย่างต่อเนื่องจนหลายคนสามารถทำได้ และมีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้น

“แค่พื้นฟูดินขึ้นมาก็ทำได้แล้ว” พี่ไรทำให้เห็นว่า การฟื้นฟูดินด้วยการใส่ปุ๋ยอินทรีย์จากที่แข็งแรง มาตอนนี้ดินดี โลกครั้งเดียวก็สามารถปลูกผักได้แล้ว เมื่อมีโอกาสเธอก็บอกเล่าประสบการณ์

เหล่านี้กับคนในชุมชนแบบปากต่อปากมากกว่าที่จะเป็นกลุ่มใหญ่ หากจะบอกว่า เราทำเป็นนาอินทรีย์ร้อยเปอร์เซ็นต์ ยังไม่ได้ เพราะที่นาอยู่ปลายน้ำที่มาจากชะวอด แม้กระบวนการผลิตเราไม่ใช้สารเคมี แต่หากน้ำมีสารเคมีปนเปื้อนมาเราก็กังปัญหาเรื่องนี้ได้ยาก

สำหรับเรื่องพันธุ์ข้าวฟ้าไรและทีมได้ไปปรึกษากับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลหูล่อง อ.ปากพนัง ผู้มีหน้าที่เก็บรักษา และผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตอนนี้มีพันธุ์ข้าวอยู่ 10 ชนิดที่สามารถนำมาปลูกได้ในพื้นที่ เพราะข้าวเหล่านี้มีเกษตรกรเคยปลูกและได้ผลมาแล้วในจังหวัด อย่างข้าวสังหยด ข้าวลูกกลาย ข้าวคาบดำ ข้าวยาโพ ข้าวเหลือง ข้าวเม็ดขนุน ข้าวเล็บนก ข้าวแก่นจันทร์ และข้าวหอมประทุม อีกบางส่วนก็ไปหาเมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นเมืองจากโรงสี

หลังจากมีการประชุมกลุ่มผู้นำทำนาข้าวอินทรีย์ แล้วชวนกันไปศึกษาดูงานแล้วกลับมาประชุมจัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวท้องถิ่นที่แต่ละคนรู้จัก เมื่อได้เมล็ดพันธุ์แล้วก็นำไปทดลองปลูก มีการช่วยกันทำแบบซอแรง หลังจากการไถนาไป 2 ครั้ง ใช้เวลาครั้งละ 2 วัน แล้วมาช่วยกันหว่านข้าว ตามด้วยการฉีดปุ๋ยน้ำหมัก และตามดูแลเรื่องน้ำ เรื่องศัตรูพืช และวัชพืชต่างๆ ไปจนถึงต้นข้าวโต ออกรวงสามารถเก็บเกี่ยวได้

อย่างไรก็ตาม การทำนาอินทรีย์ยังมีปัญหาอุปสรรคอยู่หลายประการ ทั้งจากเรื่องฤดูกาล ซึ่งจะมีฝนตกและน้ำท่วมทำให้เกิดน้ำท่วมขังในนาข้าวนานเกินไปทำให้ต้นข้าวเปื่อย เรื่องนี้ชาวบ้านพยายามหาทางแก้ปัญหาเรื่องนี้อยู่ ตามมาด้วยปัญหาเรื่องศัตรูพืชที่มีหลายอย่างด้วยกัน อย่างแรกคือ หนูจะเป็นปัญหาที่พบตั้งแต่เริ่มหว่านเมล็ดข้าวงอก ข้าวแตกกอ ตั้งท้อง และออกรวง สามารถแก้ปัญหาได้โดยใช้กับดักหนู หรือใช้วิธีการตัดหญ้าที่คันนาให้หมดเพราะหนูจะขุดรูอยู่ที่คันนา สองนก จะเป็นปัญหาตอนที่ข้าวเป็นน้านม จนถึงระยะเก็บเกี่ยวได้ การแก้ปัญหาใช้ตาข่ายดักนก หรือใช้วัสดุที่สะท้อนแสง เช่น

แผ่นซีดี ผูกกับเชือก อาศัยลมพัดให้เกิดการสะท้อนแสง การจุดประทีต การใช้หุ่นไล่กา

สามหอยเชอรี่ จะเป็นปัญหาตอนข้าวงอกใหม่จนถึงแตกกอเต็มที่ ชาวบ้านแก้ปัญหานี้ด้วยการกั้นทางน้ำไม่ให้น้ำเข้ามา ใช้ไม้ปักให้หอยไปไข่ แล้วจับไปตองเป็นปุ๋ย สี่ปูน จะเป็นปัญหาตอนข้าวเป็นต้นกล้า การแก้ปัญหาคือ การดักจับและระบายน้ำออกแล้วค่อยปล่อยน้ำเข้ามาใหม่ ส่วนปัญหาเรื่องวัชพืชมักมีการแก้ปัญหา โดยการถอนทิ้ง บางครั้งต้องถอนเมล็ดพันธุ์ด้วยในกรณีทิ้งอกแน่นเกินไป

สำหรับงานนาอินทรีย์ที่ยังต้องทำต่อไปเพื่อสร้างความรู้ในเรื่องนี้ คือ 1)ตรวจแปลงข้าว จดบันทึกข้อมูลในขั้นตอนการปลูกการดูแลปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น 2)ร่วมกันหาวิธีการแก้ไขปัญหา และอุปสรรค 3)ประเมินผล รวบรวมข้อมูลในกระบวนการ นำมาวิเคราะห์และหาวิธีการแก้ไข หรือวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา 4)สร้างชุดเรียนรู้เรื่องการทำนาข้าวอินทรีย์ 5)ดูงานบ้านครอบครัวต้นแบบ นายต้นเดชซัง 6)รวบรวมเมล็ดพันธุ์ผักและร่วมกันเตรียมแปลง 7)ตรวจแปลงผัก จดบันทึกข้อมูลในขั้นตอนการปลูกการดูแล ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น 8)ร่วมกันหาวิธีการแก้ไขปัญหา และอุปสรรค 9)ประเมินผล รวบรวมข้อมูลในกระบวนการ นำมาวิเคราะห์และหาวิธีการแก้ไข หรือวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา 10)สร้างชุดเรียนรู้เรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ

เมื่อเห็นว่าการทำงานได้ผล ชลประทานก็เริ่มเข้ามาออกคูให้ทำนาข้าวได้ ตอนเสนอไปคนเดียวชลประทานไม่มา แต่เมื่อเสนอเป็นกลุ่มก็เข้ามา ในขณะที่พัฒนาที่ดินก็มาเก็บเอาตัวอย่างดินไปตรวจ NPK ต้องใช้ปุ๋ยสูตรนี้ตอนนี้เปลี่ยนเป็นการเพิ่มแร่ธาตุอื่นเข้ามาด้วย มีการอบรมเกษตรกรอินทรีย์ ส่วนเครดิตยูเนียนเข้ามาช่วยเรื่องผลผลิตด้วยการสนับสนุนให้เอาข้าวผักไปขายที่โรงพยาบาลมหาราชนครศรีนครินทร์ ถนนคนเดิน ทำให้ชาวบ้านเข้ามาช่วยกันมากขึ้น

พีบีมีเล่าเรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษว่า คณะทำงานต้องช่วยทำให้สมาชิกเกิดความรู้อีกภาคภูมิใจ และให้ความสำคัญกับความปลอดภัย แล้วเขาก็จะปลูกผักกินเองสามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนไปได้ รวมไปถึงยังสร้างนิสัยให้เกิดการเลือกที่จะบริโภคมากขึ้น หรือคิดก่อนที่จะเลือกซื้อเลือกรับประทาน

ในชุมชนมีจุดรวบรวมเมล็ดพันธุ์ผักเพื่อแจกจ่ายให้แก่สมาชิกมีการทำแปลงผักปลูกผักโดยแกนนำ พร้อมทั้ง ไปด้วยการขยายแนวคิดให้สมาชิกสามารถปลูกในบริเวณบ้านของตัวเองได้ โดยร่วมกันทำปุ๋ยหมักเอาไปรดน้ำผักของแต่ละบ้าน นอกจากได้ผักไว้กินในครัวเรือนแล้ว ส่วนที่เหลือก็นำออกจำหน่าย ที่ถนนคนเดินปากพั้ง กิจกรรมนี้สามารถชวนคนในชุมชนมารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเรื่องนี้เพิ่มขึ้นจนกลายเป็นกลุ่มเพื่อการช่วยเหลือ 4 โซน โดยพีบีเล่าว่า คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนปลูกกันทุกบ้าน เพราะเขาสามารถทำไปด้วยเลี้ยงเด็กเลี้ยงหลานอยู่ที่บ้านไปด้วยได้ โดยที่ทางคณะทำงานเพาะเมล็ดพันธุ์ไว้ให้ เมื่อเขาเตรียมพื้นที่พร้อมก็มารับต้นกล้าไปปลูกได้เลย “บางคนปลูกผัก ฟริก เหลือตากแห้งก็ขายได้”

ลุงอุดม เพ็ชรงาม เป็นต้นแบบคนหนึ่งที่สามารถให้คำปรึกษาเรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษได้ สมาชิกที่สนใจเมื่อได้เห็นผลผลิตที่สวยงาม ได้คุณภาพ โดยใช้วิธีการปลูก การดูแลผัก ที่ไม่ใช่สารเคมีเลย เพียงแต่ทำดินให้ชื้นใส่ปุ๋ยหมัก ยกร่องในการปลูกรดน้ำด้วยน้ำหมักอาทิตย์ ละครั้ง รดน้ำปกติเช้าเย็น ก็เห็นผลผลิต ก็เกิดความเชื่อมั่นในการใช้ปุ๋ยหมัก

จากการออกไปเยี่ยมบ้าน พีบีเล่าว่า สมาชิกนำแนวทางนี้ไปทำต่อ สมาชิกบางคนทดลองปลูกผักชี ต้นหอม กระเทียม มะเขือ ในลักษณะต่างๆ การได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อสมาชิก มีอะไรก็พร้อมจะช่วยเหลือกัน

ในเรื่องของการป้องกันพืชผักให้พ้นจากน้ำท่วม ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยในพื้นที่นี้เพราะเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมช้งนาน สมาชิกได้เลือกพืชที่ทนต่อน้ำท่วมช้ง อย่างผักบุ้งอยู่กับน้ำได้ก็ปลูกในที่ลุ่ม ส่วนต้นพริก มะเขือ อะไรที่ทนน้ำช้งไม่ได้ก็ปลูกในที่สูง หรือใช้วิธีการปลูกในกระสอบ กระถาง เพื่อให้สามารถโยกย้ายได้สะดวก

ไม่เพียงเท่านั้น คณะทำงานได้ทำแผนการเพาะปลูกของกลุ่มในรอบต่อไปไว้เพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆ แก่สมาชิก อาทิ เรื่องเมล็ดพันธุ์สมบูรณ์ที่ได้รับการคัดเลือกแล้ว หรือการเพิ่มเติมความรู้ในเรื่องการเตรียมดิน อย่างการใช้ปุ๋ยหมักผสมกับดินเดิมรดน้ำด้วยน้ำหมักชีวภาพ ส่วนแปลงผักก็ปลูกแบบยกร่อง

หรือการปลูกด้วยเมล็ด ซึ่งต่างจากการปลูกด้วยต้นกล้า ที่ผ่านสมาชิกส่วนมากปลูกโดยใช้วิธีการเพาะกล้าก่อนเพื่อร่นระยะเวลาในการลงปลูก และสามารถปลูกได้หลายรุ่น ดูแลรักษาก็ง่ายกว่า รวมทั้งประหยัดเมล็ดพันธุ์ ในกรณีที่ต้องถอนทิ้งเมื่อกล้าผักงอกแน่นเกินไป ซึ่งในแต่ละขั้นตอนสมาชิกสามารถนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับพื้นที่จริงของตัวเองได้

การดูแลรักษาเรื่องนี้ ควรใช้วิธีการทำให้น้ำเป็นฝอย โดยใช้บัวรดน้ำซึ่งดีกว่าตักน้ำรดที่ต้นผักโดยตรงเพราะจะทำให้ผักนอนราบ มีการรดน้ำด้วยพด.2 ทุกๆ 3 วัน เพื่อป้องกันและไล่แมลงศัตรูพืช เมื่อเกิดศัตรูพืชก็ใช้ พด.7 ผสมน้ำหรือเอาน้ำหมักที่หมักด้วยผักหรือใบไม้ที่มีกลิ่นมารด อย่างที่สมาชิกค้นพบว่าการทำน้ำยาฆ่าหนอน ใช้ใบคะระ ต่ำแล้วรดน้ำลงไปในวันเช้า หนอนได้กลิ่นก็จะอยู่ไม่ได้ หรือการใช้ปอเทืองเข้ามาปลูกและทำเป็นปุ๋ยพืชสดโดยการไถกลบ เหล่านี้เป็น การผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิม และความรู้สมัยใหม่เข้าด้วยกัน ทำให้สมาชิกเข้าใจและเข้าถึงสูตรสารอินทรีย์ เทคนิค วิธีการทำนาอินทรีย์ และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการเพาะปลูก ได้ดีขึ้น

การได้แลกเปลี่ยนพูดคุยกับเพื่อนบ้านที่ทำนาแบบเดียวกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน และการได้สัมผัสเมล็ดพันธุ์ ผัสนา ต้นกล้า จนได้มาเป็นเมล็ดข้าวที่เอาไว้หุงกินในทุกๆ วัน มันคือความมั่นคงในชีวิตที่คนบ้านหมากกำหนดด้วยตนเอง ได้ ดังที่สมาชิกคนหนึ่งพูดว่า เมื่อก่อนตอนใช้สารเคมีลงนาข้าวไม่เคยพาลูกหลานไปดูแปลงนาเลยเพราะกลัวอันตรายจากสารเคมี แต่ตอนนี้กล้าที่จะชวนลูกหลานลงนาเพื่อที่จะให้เขาได้รู้และสัมผัสถึงวิถี และวิถีของชาวนา ที่น่าภาคภูมิใจเขาจะได้อะไรและหวังแทนแผ่นดิน ผัสนาแห่งนี้เช่นเดียวกับคนรุ่นพ่อแม่ •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, อุไร จันจำปา, อุมากร วิบุลากร วันที่ 1 ตุลาคม 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/850> สืบค้นวันที่ 5 ธันวาคม 2555.

กำไล สมรักษ์, แบบรายงานผลติดตามและประเมินผล โครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ ภาคใต้ 21 กรกฎาคม 2555.

กำไล สมรักษ์, แบบบันทึกการติดตามสนับสนุนโครงการ สำนัก 6 ปี 2555 วันที่ 18 มิถุนายน 2555.

33

สวนป่า 7 ชั้นที่บ้านเขากิว

• ภาวิณี ไชยภาค •

ตลอด 50 กว่าปีมานี้ การเพาะปลูกในรูปของสวนที่เรียกว่า พืชเชิงเดี่ยวเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก พร้อมๆ กับการหายไปของพื้นที่ป่า ภายใต้อาณาเขตด้านการเกษตร ที่มุ่งเน้นการผลิตเพื่อขาย และส่งออก หากแม้จะมีพืชชนิดอื่นใดงอกแซมขึ้นมาโดยไม่มีหญ้า พืช ผัก สมุนไพร ต่างๆ เหล่านี้คืออาหารและยาที่เกิดขึ้นเองในสวนตามธรรมชาติ และมันก็จะถูกกำจัดออกไปอย่างรวดเร็วด้วยวิธีการที่รุนแรง ไม่ว่าจะเป็น การฟันทิ้ง หรือใช้ยากำจัดศัตรูพืช ทั้งยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง เพราะในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวสิ่งเหล่านี้จะถือว่าเป็นศัตรูพืช และวัชพืช ผู้มาทำลาย รุกราน ทำให้ผลผลิตไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ปลายทางของผลผลิตที่นำกลับมาคือ “คนปลูกไม่กล้ากินสิ่งที่ตัวเองปลูก แต่ส่งขายไปให้คนอื่นกิน”

คณะครู และนักเรียนโรงเรียนวัดคงคาเลียบ กลุ่มเยาวชนบ้านเขากิว และสมาชิกกลุ่มอื่นๆ ในบ้านเขากิวที่สนใจ ประมาณ 100 คน

การประชุมเป็นเวทีให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ดูภาพงาน และร่วมแสดงความคิดเห็นในทางเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ทุกคนเข้าใจร่วมกัน ดังนี้ 1) เพื่อส่งเสริมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตและบริโภคอาหารจากพืชผักปลอดสารพิษ ตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ บนวิถีชีวิตแบบพอเพียง โดยสมาชิกร่วมกันปลูกผักปลอดสารพิษ ปลูกไม้และปลูกสมุนไพรไว้ใช้สอยในพื้นที่ของตนเอง มีการทำห้วยเชื่อมจุลินทรีย์ตามธรรมชาติ มีการทำปุ๋ยหมักชีวภาพไว้ใช้งาน เรียนรู้การเลี้ยงไส้เดือนทั้งหมดนี้คือ การบำรุงผักและรักษาดินเพื่อรักษาคนไปพร้อมกัน

2) เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนรวมพลังสามัคคี สืบสานประเพณีชุมชนตามวิถีทางศาสนาและประเพณี ดังที่มีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างการสืบสานดนตรีไทย ผู้ใหญ่เด็กได้มาแบ่งทักษะและประสบการณ์การเล่นดนตรีร่วมกัน และออกแสดงในงานประเพณีต่างๆ ของชุมชน มีกิจกรรมดนตรีไทย วงมโหรี ชลุ่ม ระนาด จำสาร์ทเล่นเอง และเอาไปสอนเด็กนักเรียนที่สนใจ

3) เพื่อให้เกิดชุมชนสุขภาวะ 4 มิติ อย่างต่อเนื่อง ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพ ด้านอาหารจากสารพิษตกค้าง และลดภาวะโลกร้อน เกิดเป็นชุมชนต้นแบบในการเรียนรู้ การกินดี และอยู่รอดปลอดภัย สร้างอนามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีสุขภาพดี ปราศจากสารพิษตกค้าง

ทุกๆ กิจกรรมเน้นที่การปลูกจิตสำนึกในตัวบุคคล ด้วยการปรับแนวคิดจากการบริโภคพืชผักไม่ปลอดภัย และปลูกพืชเชิงเดี่ยวให้หันมาดูแลสุขภาพตัวเองด้วยการปลูกผักปลอดสารพิษ และทำเป็น

คลังอาหาร คลังยาให้ชุมชนไปพร้อมๆ กับการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศน์ป่าเขาแก้ว ไปจนถึงสร้างความร่วมมือในการเตรียมพร้อมรับมือภัยธรรมชาติ

การปลูกพืช 7 ชั้นเป็นรูปธรรมอย่างหนึ่งภายใต้แนวคิดนี้ โดยชั้นที่ 1 เป็นประเภทไม้หน้า อยู่ล่างสุดติดน้ำ มีผักบุ้ง ผักกูด ผักหนาม สามารถทำได้ทั้งในบ่อปลา และทางน้ำเล็กๆ ที่มีความชื้น ชั้นที่ 2 เป็นไม้มีหัว อยู่ใต้ดิน จำพวกขมิ้น หัวข่า กระชาย จิง หัวมัน ชั้นที่ 3 เป็นไม้คลุมดิน จำพวกพริก มะเขือ ชั้นที่ 4 เป็นไม้เถาวัล มีลักษณะเป็นย่านจำพวกมะระ ขี้พรีไฟ ฟักข้าว บอระเพ็ด-เซ็ดหมუნ ชั้นที่ 5 เป็นไม้พุ่มเตี้ย จำพวกไม้ไผ่ ผลไม้ กล้วย ชั้นที่ 6 เป็นไม้พุ่มกลาง จำพวกตะเคียนทอง จำปาทอง ไม้ลำโรง ไม้กั้นเกล้า สามารถนำมาใช้สอยเป็นยา เป็นไม้สร้างบ้าน ชั้นที่ 7 เป็นไม้ยอด จำพวกยางนา ไม้ยูง ไม้ยาง หลุมพอ พญาไม้-ไม้มงคล มะค่าโมง

ส่วนใหญ่ไม้เหล่านี้จะเป็นพันธุ์ไม้ประจำถิ่น สามารถเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ บางชนิดไปเสาะหากลับมาเพราะไม่เหลือพันธุ์ในแถบนี้แล้ว มีการรวมกลุ่มพัฒนามาเป็นธนาคารต้นไม้ ด้วยการทำแหล่งเพาะพันธุ์ไม้ใช้สอย ไม้ยืนต้นในแต่ละบ้าน และมาทำรวมกลุ่มกัน โดยใช้ลุงดำ แกลบดำ ดินแดง ชูมะพร้าว ในการเพาะกล้าไม้ อย่างที่จำสารทแล้วว่า เขามีกล้าไม้ที่ปลูกแล้ว 400 กว่าต้น ในจำนวน 1,000 ต้น ที่เหลือได้แจกจ่ายไปยังสมาชิกที่สนใจ ส่วนที่เป็นไม้ขึ้นเองตามธรรมชาติก็ดูแลไว้ไม่ตัด ทำลาย ตรงนี้เป็นหลักการสำคัญของการปลูกไม้ 7 ระดับ ภายในระยะเวลา 10 ปี ไม้เหล่านี้จะมีราคาสูงนับหมื่นบาท ในวันที่ปลูกต้นไม้มีผู้ใหญ่บ้าน มีนายอำเภอมาร่วมกันปลูก โดยใช้พื้นที่สาธารณะ อย่างริมข้างถนน มีเด็กนักเรียนเข้ามาร่วมปลูกและร่วมแจกจ่ายต้นไม้ เมื่อปลูกแล้วก็ใส่ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ

นิดหน่อย แล้วปล่อยให้ธรรมชาติดูแลกันเอง สร้างปุ๋ยกันเองต่อไป
อย่างไรก็ตาม การปลูกทุกครั้งมีผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ และ
ติดตามดูแล

มีการเชื่อมการทำงานกับเครือข่ายกับธนาคารต้นไม้ทุ่งปิ้งที่มีอยู่
2 สาขา ซึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราชมีอยู่ทั้งหมด 40 สาขาด้วยกัน
ช่วยกันเพาะ ช่วยกันหาพันธุ์ไม้ ช่วยกันให้ความรู้ และหมุนเวียนกัน
เป็นเจ้าของภาพ

อีกส่วนที่ทำความคุ้น คือ การทำฝายชะลอน้ำ 3 ฝาย
ตามทางน้ำที่ผ่านหมู่บ้าน เดิมการทำฝายลักษณะนี้ ชาวบ้านเรียกใน
ภาษาถิ่นว่า นบ แล้วตามด้วยชื่อคนทำหลัก อย่างนบลุงชั้น นบลุงวัย
นบน้าชวน ทำเพื่อเก็บน้ำไว้ให้ชุมชนมีน้ำใช้เพียงพอในการเกษตรกรรม
ช่วงฤดูแล้ง

การทำฝายจุดที่ 1 บริเวณคลองจตไป มีผู้เข้าร่วมประมาณ
20 คน คลองมีความกว้างประมาณ 3 เมตร ชาวบ้านได้เตรียมวัสดุ

อุปกรณ์และเครื่องมือมาทำด้วยกัน โดยตัดไม้ไผ่ยาวประมาณ 1.50 เมตร จำนวน 80 ท่อน แล้วใช้ไม้ไผ่ตอกเป็นเสาห่างกัน 20 เซนติเมตร ตามแนวกว้างทั้งสองข้าง ตามด้วยการบรรจุกระสอบทราย 2 ใน 3 จำนวน 100 ถุง นำกระสอบทรายมาวางซ้อนสลับเรียงจนได้ระดับที่ต้องการ แต่ทำบนก้นน้ำจุดนี้ก็สร้างไม่แล้วเสร็จ เพราะฝนตกลงมาเสียก่อน ฝ่ายเกิดความเสียหายต้องหยุดการสร้างไว้ชั่วคราว ภายหลังชาวบ้านก็มาร่วมมือกันซ่อมแซมฝายกั้นน้ำตรงจุดนี้อีกครั้ง โดยมีผู้เข้าร่วมประมาณ 50 คน

จุดที่ 2 บริเวณคลองจอบไปตอนบน มีผู้เข้าร่วมประมาณ 100 คน เป็นชาวบ้าน เด็กนักเรียน และผู้สนใจ ใช้ขั้นตอนเดียวกัน ต่างกันตรงที่จุดนี้ใช้กระสอบทราย 200 ถุง นำมาวางซ้อนสลับเรียงกันจนได้ระดับที่ต้องการประมาณ 1 เมตร ถ้าน้ำมากก็ให้ไหลผ่าน ทำไปได้ไม่นานมีปลาจากคลองใหญ่มาอาศัยอยู่ ซึ่งทางอำเภอกำชับมายังผู้ใหญ่ให้แจ้งลูกบ้านไม่ให้ผู้ไม่หวังดีเข้ามาทำลาย ด้วยการจับสัตว์น้ำแบบผิดวิธี ซึ่งเรื่องนี้ชาวบ้านต้องสร้างกติกากในการใช้และดูแลร่วมกันต่อไป ประกอบกับน้ำบริเวณนี้ยังมีไม่มาก เพราะช่วงหน้าแล้งน้ำแห้งขอด ก่อนหน้านั้นชาวบ้านนำพันธุ์ปลาจากประมงอำเภอทุ่งใหญ่มาปล่อยไว้ประมาณแสนตัว ปลาก็ตายหมดเลย

ด้านการรับมือภัยธรรมชาติ ชาวบ้านได้ทำงานร่วมกับอำเภอ มีการติดตั้งเครื่องวัดระดับน้ำ การเฝ้าระวัง มีหอกระจายข่าว มีการกำหนดจุดช่วยเหลือไว้ตามที่ต่างๆ

ในเรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษมีการทำเป็นแปลงสาธิต ปลูกมะเขือ พริก ใ้ปลูกชีวภาพ และให้แต่ละบ้านทำแปลงผักของตัวเองไว้กินเอง เดิมชาวบ้านปลูกประมาณครึ่งหนึ่ง มาตอนนี้เพิ่มขึ้นเป็นเจ็ดสิบเปอร์เซ็นต์ จำสาร์ทแล้วว่า ปุ๋ยหมักที่นี้ทำจากกาบปาล์ม โดยซื้อมาจาก

สวนใกล้เคียง มีส่วนผสม กาบปาล์ม 12 ตัน มูลสัตว์ 12 กระสอบ และยูเรีย การหมักใช้ไม้ไผ่ปกทำให้ไม่ต้องพลิกแปรปุยมาก เพียง 3 ครั้งก็ใช้ได้แล้ว ทำให้สมาชิกทั้ง 80 คน สามารถทำร่วมกันได้หลายครั้งจนทำเป็น และสามารถสอนคนอื่นได้ ตรงนี้จึงได้รับการพัฒนา มาเป็นศูนย์เรียนรู้ และมีการเชิญชวนชาวบ้านทำเรื่อยมา

กระบวนการทำงานมีคุณค่ามาก เพราะชาวบ้านเห็นแล้วว่า การปลูกต้นไม้เชิงเดี่ยวทำให้เสียพื้นที่ จึงหันมาปลูกไม้อื่นแซมในสวน ingsไม้ยืนต้นและพืชที่กินได้ ดังที่สมาชิกในกลุ่มปลูกผักและสมุนไพรไว้กินเองจำนวน 80% มีปลูกไม้ใช้สอยตามสวนผลไม้ สวนยางพารา และสวนปาล์มกว่า 50%

จากการสำรวจและติดรหัสต้นไม้ของสมาชิกโดยระบุชนิด ความโต และส่วนสูง เพื่อนำไปคำนวณหามูลค่าของต้นไม้ตามแนวทางของธนาคารต้นไม้ เก็บไว้เป็นข้อมูลและเป็นแรงจูงใจในการที่ปลูกไม้เพิ่มเติม เพราะไม้ที่ปลูกทั้งหมดเป็นของชุมชน สมาชิกสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ภายใต้กติกาเดียวกัน ผลผลิตที่ได้จากสวนป่าสามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิกได้ตลอดทั้งปี และที่สำคัญคือ ดินดีขึ้น สุขภาพคนในชุมชนดีขึ้น วันนี้สวนป่าจึงเป็นได้ทั้งคลังอาหารและยาชุมชน •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, ด.ต.มณูญ เกตุแก้ว วันที่ 30 กันยายน 2555.

นายวิชาญ หนูกัน แบบบันทึกการติดตามสนับสนุนโครงการ สำนัก 6 ปี 2555 วันที่ 19 พฤศจิกายน 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/838> สืบค้นวันที่ 6 ธันวาคม 2555.

34

สืบญาติสาวยอดคนกำพร้า

• ภาวิณี ไชยภาค •

เมื่อพูดถึงการสืบสายตระกูล จุน ‘กฤตภรณ์ แสงระวี’ และ เบียร์ ‘ธิดาวรรณ สืบ’ ทำให้ฉันมองเห็นสายสัมพันธ์ของความเป็นญาติพี่น้องที่มีอยู่มีความหมายมากกว่าเดิม การได้รู้ว่าเขาเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องกับฉันตั้งแต่ฉันเกิดไม่ว่าจะในฐานะของคุณตาทวด ยายทวด ย่าทวด ปู่ทวด หรือ ลุง ป้า น้า อา ไปจนถึงอาเขย อาสะใภ้ หรือ เกิดหลังจากฉันเป็นหลานป้า หลานน้า หลานอา ฯลฯ ก็ยิ่งเห็นรากเง้าที่ทำให้ตัวตนของเราปรากฏชัดเจนนยิ่งขึ้น อย่างตัวฉันที่กลับมาอยู่บ้านมาแล้ว 5 ปี แต่คนส่วนใหญ่ที่นี่ ก็ยังรู้จักฉันผ่านชื่อของพ่อหรือแม่ หรือคนที่อายุมากๆ หน่อย ฉันก็ต้องบอกว่าเป็นหลานยาย หลานตา คนนี้ เขาถึงจะรู้จัก และเชื่อไปได้ว่า บ้านเราเคยเกี่ยวข้องกันอย่างไร และมีอะไรที่พ่อเกือบหนุ่กันมาได้เราก็พร้อมจะช่วยเหลือดูแลกัน

ต้นตระกูลที่มีสายเลือดเดียวกันอาจเป็นส่วนหนึ่ง แต่ที่มากกว่าคือ ความสัมพันธ์ที่ทุกวันนี้เรายังคงรู้จักมักคุ้น ไปมาหาสู่กันอย่าง

สม่ำเสมอ จูนเล่าว่า แม่เธอจะกลับมาอยู่บ้านเกิดที่ตำบลถ้ำพรรณรา อำเภอถ้ำพรรณรา จังหวัดนครศรีธรรมราช นานกว่า 6 ปีแล้ว แต่ที่ผ่านมายังรู้จักญาติพี่น้องของตัวเองไม่ถึงครึ่ง ตอนเด็กได้คุยกัน แต่เมื่อโตขึ้นแต่ละคนก็มีทางของตัวเอง บางคนไปมีครอบครัวอยู่ต่างจังหวัด โอกาสที่จะได้พบเจอกันมันยาก หลังจากได้ร่วมกันสืบสายตระกูล ทำให้เธอได้รู้จักกับญาติพี่น้องในสายตระกูลของพ่อและแม่ อีก 4 สายตระกูลรวมแล้วกว่า 100 คน ซึ่งบางคนเธออาจไม่เคยเจอหน้ากันมาก่อน และไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเป็นญาติฝ่ายแม่หรือญาติฝ่ายพ่อ อย่างไรก็ตามการสืบสายตระกูลแบบเดิม จะนับจากนามสกุลของฝ่ายพ่อ ดังที่แม่จะเปลี่ยนไปใช้นามสกุลพ่อหลังจากแต่งงาน และลูกที่เกิดมาก็จะใช้นามสกุลเดียวกัน อย่างที่จูนและแม่เป็นตัวแทนของสายตระกูลฤๅษณ์

หลังประชุมร่วมกับคณะทำงานโครงการร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่น นำอยู่ถ้ำพรรณรา จูนและแม่เริ่มต้นด้วยการไปคุยกับคนเฒ่าคนแก่ฝ่ายแม่ ที่มีอยู่ 4 คน ซึ่งแต่ละคนอายุกว่า 80 ปีแล้ว แต่ท่านก็มีไฟอยู่ เพราะเมื่อท่านได้พูดรำลึกถึงความหลังแล้วมีลูกหลานมานั่งฟัง นั่งซักถาม ท่านก็ยิ่งชอบมาก จูนพูดอึ้งๆ คุยครั้งที่หนึ่งยังไม่พอ ต้องมีต่อครั้งที่สอง ครั้งที่สาม และข้อมูลก็มีการเพิ่มเติมขึ้นมาเรื่อยๆ จูนทำหน้าที่จดบันทึกโดยที่มีแม่คอยช่วยกันถาม การได้ไปพบปะพูดคุยกันบ่อยๆ ทำให้สายสัมพันธ์คนสามวัยก็ยิ่งแน่นแฟ้นมากขึ้น เช่นเดียวกับสายสัมพันธ์อันดีระหว่างลูกหลานของตายายก็มีมาถึงจูนและแม่พร้อมๆ กันด้วย วันต่อๆ มาจูนก็สามารถไปนั่งอยู่ในบ้านของญาติได้อย่างไม่เขินอาย และการที่จูนเป็นเจ้าหน้าที่โครงการสืบยอดสาวย่านนี้สายสัมพันธ์อันดีทำให้เธอสามารถนั่งกินข้าวบ้านนั้นบ้านนี้ได้ไม่ยากนัก

“เดี๋ยวนี้ญาติพี่น้องไม่ค่อยรู้จัก ไม่ไปมาหาสู่กัน แค่บ้านอยู่ติดๆ กันยังใช้โทรศัพท์คุยกันเลย” จูนสะท้อนสิ่งที่ตัวเองเห็นว่าเทคโนโลยีที่มากไป มันก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำลายความสัมพันธ์ของญาติ

พี่น้องได้ การที่เธอกับแม่ใช้วิธีการไปพูดคุยกับญาติพี่น้องเพื่อนบ้าน ตามกลุ่มกิจกรรม ชุมชนที่มีการนั่งสนทนากันอยู่เองตามธรรมชาติ ก็ทำให้ได้ข้อมูลและได้สายสัมพันธ์ที่หล่นหายไปกลับคืนมา

ตอนนี้ครอบครัวของจูนมีกันอยู่ 3 คน น้องคนเล็กของเธอ กำลังเรียนอยู่ที่กรุงเทพฯ เมื่อเธอและแม่ได้เป็นตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรม สืบยอดสาวย่านคนถ้าพรรณรา เธอก็สามารถนับสายเครือญาติได้ว่า ชั้นบนสายแม่จะมีตายายซึ่งท่านมีพี่น้อง 8 คน แต่ละคนมีลูกมีหลาน ไปอยู่หลายที่ เช่นเดียวกับลำดับชั้นฝ่ายพ่อก็มีปู่และย่า มาในชั้น พ่อกับแม่ จูนก็มี ลุง ป้า น้า อา ที่แต่ละครอบครัวก็มีลูก มีหลานแล้วทั้งนั้น กว่าจะนับชั้นกันได้ทั้งหมดก็หลายชั้นตอนที่เดียว จูนพูดด้วยความตื่นเตนที่ได้รู้จักญาติของตัวเองเพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับหลายๆ คนในชุมชน ที่รู้จักคนหนึ่งแล้ว ก็อยากรู้ว่าเขาทำ มาหากินอะไร อยู่ตรงไหน และถ้าได้รู้จักคนนั้นแล้วก็จะได้รู้จักคนอื่นๆ จากสายสัมพันธ์ของเขาด้วย แม้นคนนั้นจะไม่ได้อยู่ในตระกูลสายตรง แต่ก็มีความเกี่ยวพันกัน และส่วนใหญ่ก็มีสายสัมพันธ์โยงใยข้ามตระกูล กันอยู่มาก หากนับไปนับมาคนในตำบลถ้าพรรณราก็เกี่ยวข้องกันไม่ ทางใดก็ทางหนึ่ง

เมื่อข้อมูลของสายตระกูลมีเพียงพอแล้วจูนและแม่ก็นำเนื้อหา เข้าที่ประชุมเช่นเดียวกับสายตระกูลอื่นๆ การได้มาเล่าสู่กันฟัง การได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนการเติมเต็มข้อมูลซึ่งกันและกันหลายๆ ครั้ง ทำให้ได้ความสัมพันธ์ระหว่างสายตระกูลและได้ผลงานออกมาเป็น หนังสือเล่มผังกวเครือญาติของแต่ละสายตระกูล ที่พบว่า มีอยู่ทั้งหมด 34 ตระกูล และมีตระกูลใหญ่ๆ อยู่ 10 ตระกูล ที่มีชื่อสกุล ที่อยู่และ เบอร์โทรศัพท์ เพื่อการติดต่อถึงกัน โดยแต่ละสายตระกูลจะได้รับไป ตระกูลละ 1 เล่ม ครอบครัวในตระกูลที่ต้องการได้หนังสือ ก็นำต้นฉบับ ไปถ่ายสำเนาแจกจ่ายกันเอง โดยแต่ละตระกูลจะมีผู้ประสานงานใน

ตระกูลของตัวเองอยู่ 2 คน เพื่อเชื่อมประสาน เครือญาติ และทำงาน เชื่อมกับระดับตำบล

งานบุญเดือนสิบเป็นครั้งแรกของการ รวมกลุ่มเครือญาติทุก ตระกูล การทำบุญวัน สาราทเดือนสิบ หรือภาษา ถิ่นเรียกว่าวันชิงเปรต ในเดือนสิบ (กันยายน)

มีการทำบุญที่วัด 2 ครั้ง ครั้งแรกวันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบ เรียกว่า วันรับเปรต ครั้งที่ 2 วันแรม 15 ค่ำเดือนสิบ เรียกว่าวันส่งเปรต การทำบุญทั้งสองครั้งเป็นการทำบุญที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบุพการี ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้วิญญาณของบรรพบุรุษ ที่ตกอยู่ในเปรตภูมิ เป็นคติของศาสนาพราหมณ์ที่ผสมในประเพณีของ พุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนนิยมไปทำบุญ ณ วัดที่เป็นภูมิลำเนาของตน เพื่อร่วมพิธีตั้งเปรตและชิงเปรตกระเจาด

โดยปกติแล้ว วันนี้ลูกหลานจะกลับมาเยี่ยมพ่อแม่ปู่ย่าตายาย และทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ มีการทำกิจกรรมเสริมด้วยการชวนญาติพี่น้องในสายตระกูลมาร่วมกันทำ “กระเจาดสายตระกูล” ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับหมรับ ที่มีการทำขนมลา ขนมบ้า ขนมจู้จู้ด ผลไม้ในฤดูที่มีทั้งทุเรียน เงาะ มังคุด จำปาตะ ฐูปเทียน ดอกไม้ ตามแต่ความศรัทธา มาใส่รวมในภาชนะเดียวกัน และรวมตัวกันทำที่บ้านญาติคนใดคนหนึ่งก่อนวันทำบุญ 1 วัน

ข้าวของในกระเจาด ถูกจัดวางอย่างสวยงาม จากฝีมือของญาติพี่น้องที่นำมาทำบุญร่วมกัน บางตระกูลมีความคิดสร้างสรรค์ มีการเตรียมแต่งกายเป็นเปรตอสูรกายในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างสีสันในงาน

ในระหว่างที่ร่วมกันทำกระเจาด ลูกหลานเล่นกับคุณทวด คุณตา คุณยายฯ ที่เป็นผู้สูงอายุของสายตระกูลก็ได้บอกเล่าความทรงจำดีๆ ของความเป็นพี่เป็นน้อง หรือบทเรียนในการใช้ชีวิตให้ลูกหลานได้นำไปปรับใช้เป็นแนวทาง พร้อมทั้งอวยพรสร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่ตัวเอง สำหรับลูกหลานที่อายุน้อยกว่า ก็มีขนมหรืออาหารผลไม้ต่างๆ มาให้ผู้ที่มียุมากกว่า ก่อนกลับผู้เป็นพี่ก็มักจะมิของจากบ้านตัวเองที่คล้ายๆ กัน ให้ลูกหลานกลับไปกินด้วย

เช้าวันรุ่งขึ้น กระเจาดถูกจัดวางพร้อมสรรพตามสายตระกูลทั้ง 34 ตระกูล แล้วสมาชิกก็มาร่วมขบวนแห่ไปทำบุญที่วัดถ้ำทองด้วยกัน ผลผลิตทางการเกษตรแปรรูป มีทั้งขนม อาหารต่างๆ ที่หลากหลายรวมทั้งหมักรับ ถู้นำไปจัดวางรวมกัน เพื่ออวยพระสงฆ์ในลักษณะของ “สลากภัต” พร้อมการแสดงที่ได้เตรียมไว้ ได้สร้างความสนุกสนานรื่นเริงแก่ผู้มาร่วมได้เป็นอย่างดี นับเป็นการทำบุญที่ได้สืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้

นอกจากบุญเดือนสิบแล้ว ยังมีกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้คนในสายตระกูลมาทำร่วมกัน อย่างอาสนาน้อย ร้อยรักสุขภาพ มีการจัดกีฬาสร้างความสามัคคี ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์อาหารในท้องถิ่น มีกิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ตำบลถ้ำพรรณรา ไปร่วมงานวันมาฆบูชาแห่ผ้าขึ้นธาตุนานาชาติ เมืองนคร ปี 2555 ฉลองพุทธชยันตี 2,600 กิจกรรมการกำจัดยุงลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายที่บ้าน การคัดกรองความเสี่ยง

ต่อภาวะโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และการปฐมพยาบาลเบื้องต้นของผู้ป่วยที่ได้รับอุบัติเหตุฉุกเฉิน และกิจกรรมเยาวชนต้นกล้าเพาะเห็ด ตอนแรกมีคนในตำบลเข้าร่วม 1,400 กว่าคน คิดเป็น 30-40% จำนวน 84 ครัวเรือน มาถึงตอนนี้มีผู้สนใจมากกว่าครั้งที่เข้ามาแสดงความจำนงอยากเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เราทำ

โดยตลอดกระบวนการมีเด็กและเยาวชนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน มี อสม. อบต. รพ.สต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนราชการ อำเภอ หน่วยงานคุมประพฤติ ปปส. ศาลเด็กเยาวชน เขตการศึกษา มาช่วยกันทำงานตามแต่ละด้านที่ตัวเองถนัด

เมื่อก่อนคนในพื้นที่ต่างคนต่างอยู่ บางทีญาติพี่น้องไม่ได้สัมพันธ์กัน เกิดอะไรขึ้นเราควบคุมไม่ได้ มาทุกวันนี้ เราสามารถลดและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนลงไปได้มาก อย่างเด็ดๆ ก็ลดการทะเลาะกันได้มาก เพราะเขามีผู้สูงอายุเป็นหลักให้ เขารู้ว่าตัวเองเป็นลูกใคร หลานใคร ทวดชื่ออะไร และเกี่ยวข้องกับคนอื่นๆ ในชุมชนอย่างไร เหล่านี้ทำให้เด็กบ้านเราคิดในทางบวก ต้นทุนของสายสัมพันธ์ที่ดีในสายตระกูลและต่างสายตระกูล เราสามารถนำพลังของแต่ละสายตระกูลมาทำกิจกรรมดีๆ เพื่อพัฒนาชุมชนของเราให้หน้าอยู่ได้ จนกล่าวด้วยความภาคภูมิใจ •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, กฤตภรณ์ แสงระวี, ชิตาวรรณ สืบ และจำนง หนูนิล วันที่ 1 ตุลาคม 2555.

วิเชียร ไทยเจริญ, แบบรายงานผลติดตามและประเมินผล โครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ ภาคใต้ 3 ธันวาคม 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/832> สืบค้นวันที่ 10 ธันวาคม 2555.

35

ปุดำบ้านบางรากไม้ เนื้อแน่นกินอร่อย

• ภาวิณี ไชยภาค •

บ้านบางรากไม้ ตำบลปากพ่องฝั่งตะวันออก อำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ริมฝั่งที่มีน้ำทะเลหนุนมาบรรจบกับน้ำจืดในปริมาณที่พอเหมาะ ทำให้บริเวณนี้อุดมไปด้วยสัตว์น้ำ เพราะมีป่าชายเลนเป็นบ้านให้ได้อยู่อาศัยพักตัวในวัยอ่อน ก่อนที่จะออกสู่อ่าวทะเลกว้างหรือเข้ามาอาศัยอยู่ในลำคลอง ดังที่พี่เปี้ยว ‘สุกัญญา วาสนา’ เล่าว่า ปุดำที่นี่มีเนื้อแน่นหวานอร่อยและมีอยู่มากตามธรรมชาติสามารถเก็บหาได้หลายช่วง เพียงแต่เราต้องรู้จังหวะการวางไข่ของเขาวัว แม่ปูจะออกลูกมาเป็นตัวที่บริเวณชายหาดช่วงรอยต่อน้ำทะเลด้านนอกแล้วลูกๆ จะมาอาศัยอยู่ในรากไม้โกงกางด้านในเข้ามา หลังจากนั้นเขาก็จะหากิน เติบโตอยู่ในบริเวณนี้ เมื่อก่อนคนที่จับมาทำอาหารถ้าได้มากก็ขายในตลาดใกล้ๆ จนเป็นที่รู้กันดีว่า ถ้าซื้อปุดำที่นี้ไปจะไม่ผิดหวังแน่นอน

ภายหลังสภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปมาก นับจากมีการทำนาทุ่ง สภาพดิน น้ำ เลื่อมโทรมลง นาทุ่งก็ทำไม่ได้เช่นเดิม พ่อแม่ปู่ที่มีอยู่ตาม ธรรมชาติเดิมไม่เพียงพอในตลาด ทำให้ลูกปู่ที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลน กลายเป็นสินค้าให้ชาวบ้านจับหามาขาย ให้แก่เจ้าของบ่อที่ต้องการ เลี้ยงปูดำด้วย หากการเลี้ยงเป็นไปได้ด้วยดี หลายคนน่าจะจะได้ช่วยกัน ดูแลปูให้สามารถออกลูกได้ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ และนั่นก็ เป็นแนวทางหนึ่งในการร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมโทรมลงไปให้ฟื้น ความอุดมสมบูรณ์คืนมา ฉันคิดตามสิ่งที่พี่เบ๊ยพูด

ที่ผ่านมาพี่เบ๊ยและคณะทำงานพยายามทำหลายวิธีเพื่อ ปรับปรุงบ่อกุ้งร้างและพื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ในการประกอบ อาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ตัวเองและคนในชุมชน มีการจัดเวทีพบปะ สังสรรค์ เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่น นำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาพลิกฟื้น ผืนดิน ทำให้ชีวิตของลูกหลานมีความกินดีอยู่ดีขึ้น

หลังจากจัดประชุมกลุ่มเป้าหมายเพื่อรับทราบรายละเอียดของโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นน่าอยู่ชุมชนบ้านบางรากไม้ ประชุมผู้นำกลุ่ม ชวนสมาชิกกลุ่มไปลงแขกพลิกฟื้นบ่อกึ่งร้าง มีการอบรมเรื่องการเลี้ยงสัตว์และการปลูกพืช อบรมเรื่องการจักสานและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยปราชญ์ชาวบ้าน ได้มาเป็น 3 กลุ่มงาน ไม่เพียงเท่านั้น ที่นี้ยังมีกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า สภากาแฟหมู่บ้าน ที่มีการพูดคุยความเคลื่อนไหวในเรื่องราวต่างๆ ของชุมชน หรือกลุ่มที่ทำกิจกรรมเรื่องสุขภาพคนในชุมชน มีการตรวจสุขภาพเบื้องต้นให้กับทุกคนในชุมชน แล้วคนทำงานโครงการก็ทำหน้าที่ จัดเวทีให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาตัวกิจกรรมของสมาชิก โดยการแวะไปเยี่ยมชมให้กำลังใจใครเห็นบทเรียนที่น่าสนใจก็นำไปปรับใช้ในพื้นที่ของตัวเอง

พี่เปียว่าว่า เมื่อเรามองให้บ่อกึ่งร้างเป็นต้นทุน มีการรวมกลุ่มเลี้ยงสัตว์น้ำ อย่างเลี้ยงปลากระพงขาว ปลานิล มีการลงมือทดลองถูกปรับจากการปล่อยตามธรรมชาติ เพราะเมื่อน้ำเปลี่ยน ปลากระพงตายทั้งบ่อ จึงนำความรู้จากการอบรมน้ำหมักชีวภาพมาสร้างออกซิเจนในน้ำ แล้วค่อยปล่อยสัตว์น้ำลงไปให้อยู่ตามธรรมชาติ ส่วนเรื่องอาหารก็เน้นจำพวกพืชน้ำที่สัตว์สามารถหากินได้เอง หรือเศษอาหารจากครัวเรือน

เช่นเดียวกับกลุ่มปลูกพืช กลุ่มเลี้ยงแพะบนคันนา ที่มีความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน จากเจ้าหน้าที่ประมงมาสนับสนุนจนสำเร็จอย่างในกรณีที่ดินไม่อุ้มน้ำ หรือน้ำเค็ม หากพื้นที่ไหนที่น้ำเค็มขึ้นถึง จะมีการยกพื้นดินให้สูงขึ้น หรือใส่ปูนช่วยปรับสภาพดินให้ความเค็มลดลง เพราะหากความเค็มมากผักจะตาย บางคนทำทั้งสามแบบ ตอนนี้มีสมาชิกที่สามารถทำกินได้แล้ว 30 ครัวเรือน อย่างของตาเสริม ผักอยู่พื้นน้ำเค็ม ตาจะตัดหญ้าคลุมไม่เผาทิ้ง หน้าแล้งพริกก็อยู่ได้ เมื่อสมาชิกได้ไปดู ไปเยี่ยมชมบ้านของตา และเพื่อนสมาชิกคนอื่นๆ ที่สามารถทำได้แล้ว และนำกลับมาทำในพื้นที่ของตัวเอง มีการไป

ช่วยกันลงแขก เมื่อเราไปช่วยเพื่อนแล้วต่อไปเพื่อนก็จะมาช่วยเราด้วย ผ่านการประชุมกันก่อนว่า บ้านใครต้องการอะไร จะได้เตรียมอุปกรณ์ และแจ้งนัดหมายไปทำด้วยกันประมาณ 15-20 คน หากเป็นวันเสาร์ อาทิตย์ก็จะมีลูกหลานมาร่วมด้วย

ผลผลิตที่ได้สามารถนำมากินเพียงพอในครัวเรือน และสามารถนำไปขายได้ที่ตลาดหัวอิฐ เมื่อมีงานประเพณีในท้องถิ่น อย่างงานลากพระ งานวัด ก็นำไปขายได้ราคาดี เพราะว่าปูที่นี้สีดำเข้ม เนื้อแน่น หวาน ปลายกะพงกับปลานิลก็อร่อยดี ตรงนี้อาจเป็นเพราะ ดินที่นี้เป็นดินเหนียวน้ำเค็ม และปลาก็คือเป็นสองน้ำ คือน้ำเค็มกับน้ำฝน ทุกบ้านใช้บ่อดินเลี้ยงจึงไม่มีกลิ่นสาบ ซึ่งแม่ค้าบอกว่า “ขายดี ลูกค้าถามถึง” วันงานลากพระ ทางกลุ่มได้ทำแผนพับเรื่องการฟื้นฟูดินไปแจก ด้วย หลังจากวันนั้นมีคนสมัครเข้ามาเพิ่มประมาณ 20 คน พี่ैयाพูดด้วยความมั่นใจ และบอกว่าทุกครั้งทำงานเสร็จ จะมีทีมประเมินผล การจัดกิจกรรม และมีวงคุยเพื่อถอดบทเรียนร่วมกัน ซึ่งงานตรงนี้จะ มีพี่เลี้ยงเข้ามาสนับสนุน

แม้วันนี้ชุมชนจะเพิ่มพื้นที่ว่างเปล่าให้คนหันกลับมาทำการเกษตรแบบพื้นบ้านได้เพียง 10 กว่าไร่ ใน 30 ครัวเรือน จากคนทั้งชุมชน 360 ครัวเรือน และมีสมาชิกมาร่วมกันลงแขกเพียง 15-20 คน แต่รูปธรรมของผลสำเร็จนี้ได้ส่งผลถึงภาพรวมที่มีการพูดถึงไปทั่วหมู่บ้าน อีกไม่นานพี่น้องบ้านบางรากไม้ก็จะเข้าใจและหันกลับมาอยู่ในวิถีที่ชุมชนสามารถอยู่ร่วม และสามารถรักษาสภาพแวดล้อมดินน้ำป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ เช่นเดียวกับที่คนในชุมชนก็มีความเจริญอกงามทางจิตใจไปพร้อมๆ กัน •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, สุกัญญา วาสนา วันที่ 1 ตุลาคม 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/871> สืบค้นวันที่ 10 ธันวาคม 2555.

แบบประเมินคุณค่าของโครงการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพ 3 ธันวาคม 2555.

36

सानสายใยรักครอบครัว

• ภาวิณี ไชยภาค •

ความทันสมัย ผ่านการได้มาซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย
ต่างๆ ทางร่างกายภายนอก ทั้งความร่ำรวยด้วยเงินทอง มีบ้าน มีรถ
มีตำแหน่งหน้าที่การงาน มีคนนับหน้าถือตา อาจทำให้ใครหลายๆ คน
รู้สึกภาคภูมิใจ และคิดว่านั่นคือ ความมั่นคงในชีวิต แต่เหล่านี้อาจมิใช่
สิ่งเดียวกันกับความรัก ความเข้าใจ ความเติบโต งอกงามภายในจิตใจ
และการอยู่ร่วมกันในครอบครัว ในชุมชนอย่างมีความสุข ในทางตรง
กันข้ามกลับนำมาซึ่งความทุกข์ที่เกิดจากความเปราะบางในการใช้ชีวิต
เห็นได้จากสายสัมพันธ์ภายในครอบครัว ที่นับวันจะลดน้อยถอยลงไป
ทุกที วันนี้พ่อแม่ทะเลาะกัน วันต่อไปลูกติดยาเพราะอยากลอง โดยที่
เราก็ไม่รู้ว่า วันนี้หรือวันไหนที่สายป่านเส้นสุดท้ายนั้นจะขาดสะบั้นลง

ทั้งๆ ที่รู้ว่ามีคนยากแสนยาก และหลายๆ ครั้งในการทำกิจกรรมมีผู้มาเข้าร่วมไม่ถึงครึ่งหนึ่ง จาก 236 ครอบครัวทั้งชุมชน และครอบครัวที่ลูกมองว่า ลูกหลานเสพยา และมีปัญหาในครอบครัว ก็ไม่ได้มาเข้าร่วม ทำได้เพียงกลุ่มที่มีพื้นฐานความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ อยู่แล้ว

อย่างไรก็ตาม ความเป็นห่วงเป็นใยนี้ทำให้บรรดาผู้นำชุมชน ทั้งนายก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลนาแว อำเภอนาง จังหวัด นครศรีธรรมราช ทั้ง 12 หมู่บ้าน พยายามหาหนทางช่วยกันดูแลจน เกิดเป็นโครงการสืวยสานสายใยรัก โดย อบต.มีงบตั้งต้นไว้ 100,000 บาท และได้งบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมจากโครงการร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่น นำอยู่ 199,950 บาท ในการทำงาน

ตั้งที่พี่ภา ‘วรรณิกา แสงระวี’ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน อบต.นาแว เล่าว่า คณะทำงานโครงการได้ออกแบบกิจกรรมค่ายครอบครัวสัมพันธ์ขึ้นเป็นงานแรก

การจัดค่ายครอบครัวสัมพันธ์เป็นกิจกรรมหลักในการเปิดให้คนในครอบครัวได้เปิดใจรับฟัง และเรียนรู้ในการเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการจัดงาน 3 วัน วันแรกทำกิจกรรม การสื่อสารผสานรัก โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว มีการเขียนข้อความจากครอบครัวที่เข้าร่วมว่า อยากได้พ่อแม่ อยากได้สามี อยากได้ลูกแบบไหน แล้วสรุป ตั้งคำถามกลับไปถึงการปรับตัวของคนในครอบครัว ตามด้วยกิจกรรมบ้านฉันนั้น เป็นอย่างไร ด้วยการช่วยกัน วิเคราะห์รายรับ-รายจ่ายของ

ครอบครัว วันที่สองให้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมรักครอบครัว มีการเปิดวิดีโอให้ดู ตั้งแต่เด็กอยู่ในท้องแม่ ดูความเจ็บปวดของแม่เมื่อครั้งคลอดลูก แล้วช่วยกันสะท้อนสิ่งที่ได้

เรียนรู้ กิจกรรมสันตนาการ กิจกรรมเรียนรู้บทบาทของครอบครัว วันที่สาม กิจกรรมรักครอบครัว กิจกรรมมอล์คแรลลี่ครอบครัวสัมพันธ์ แบ่งเป็น 5 ฐาน

ฐานที่ 1 กิจกรรมครอบครัวหัวสูง เป็นการทำให้คนในครอบครัวได้ทำความรู้จักกันให้มากขึ้น หรือเรียกได้ว่าเป็นการละลายพฤติกรรม ฐานที่ 2 กิจกรรมครอบครัวดูแลลูก-ใช้ถุงยางอนามัยใส่ น้ำ อุ่นส่งต่อกันเป็นการสร้างความสามัคคี ฐานที่ 3 กิจกรรมครอบครัวหาเหยื่อ ใช้หนังยางวงและหลอดกาแฟทำฐานเจดีย์ โดยให้เด็กผู้ใหญ่ผู้สูงอายุคละกัน หากเป็นครอบครัวเดียวกันอยู่กลุ่มเดียวกัน หากฐานเจดีย์ที่กลุ่มวางแข็งแรงดี แสดงว่าครอบครัวนั้นดี ฐานของลูกก็จะดีตาม

ฐานที่ 4 กิจกรรมครอบครัวหรรษา โดยยืนบนผ้าใบกระโดดพร้อมกันให้ไกลที่สุด ฐานที่ 5 กิจกรรมครอบครัวสามัคคี โดยใช้ผ้าผูกขาเป็นแถวหน้ากระดานเดินพร้อมกัน หลังจากเสร็จฐานที่ 5 มีการสรุปคะแนน และเชื่อมโยงให้เห็นผลดีที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของคนในครอบครัวทำให้สามารถผ่านทั้ง 5 ฐานไปได้ด้วยดี จากนั้นได้วางแผนการทำกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ต่อเนื่อง อาทิ กิจกรรมการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ โดยใช้ปุ๋ยหมักที่ทำกันได้เองภายในครอบครัว การชุดบ่อเลี้ยงปลาไว้กินในครอบครัว การแข่งขันกีฬาตำบล-

กีฬาพื้นบ้าน ให้กลุ่มหนึ่งนั่งในเรือ ทำให้ไปถึงจุดหมายได้เร็วและปลอดภัยสร้างความสามัคคี ไม่บาดเจ็บ สอนลูกหลาน ทำให้ครอบครัวมั่นคงไปถึงจุดหมาย

นอกจากนั้น ก็มีข้อตกลงร่วมกันในชุมชนว่า เมื่อมีวันพิเศษ จะร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อให้พี่น้องในชุมชนได้มาร่วมกัน อาทิ กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันผู้สูงอายุ เป็นต้น ในวันเดียวกัน กลุ่มผู้สูงอายุ ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำขนมพื้นบ้านให้กับลูกหลานได้ร่วมกันทำ กิจกรรมดังกล่าวสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี และเป็นการส่งเสริมความรักความสามัคคีในครอบครัว ในชุมชนไปพร้อมๆ กันด้วย หรือในกรณีที่หลังจากครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรม มองเห็นลูกเปลี่ยนไป จากที่ไปเที่ยวกับเพื่อน ติดยา มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดีขึ้น มีเด็กหลายคนได้เข้าไปอยู่ในสถานเด็กประมาณครั้งหนึ่งและคิดกิจกรรมต่อเป็นกีฬาครอบครัว วงพุดคุยทำให้เห็นจุดเสี่ยงให้ผู้ใหญ่บ้านได้เข้าไปดูแลร่วมกับคนในชุมชนมากขึ้น

ไม่เพียงเท่านั้นที่ภาเล่าว่า ยังมีอีกครอบครัวหนึ่ง ที่เมื่อก่อนเวลาไปไหนมาไหนไม่พูดไม่จากับใคร แต่เมื่อผ่านการเข้าค่ายร่วมกัน ทำให้มีการทักทาย พุดคุยกันได้มากขึ้น แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมของครอบครัวนี้เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นต่อชุมชน •

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, วรรณิกา แสงระวี วันที่ 1 ตุลาคม 2555.

<http://www.happynetwork.org/paper/831> สืบค้นวันที่ 10 ธันวาคม 2555.

37

ชุมชนพรหมมานนท์

• ภาวิณี ไชยภาค •

“พรหมมานนท์” เป็นชื่อชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ ในกระบวนการทำงานร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่มีสมาชิก 300 คน จากที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติ เทศบาลตำบล ปากพนัง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้วยลักษณะของ ชุมชนกึ่งเมือง ตั้งเป็นแนวยาวอยู่ริมถนนสายหลัก แล้วมีหมู่บ้านจัดสรร เกิดขึ้นมาพร้อมๆ กับคนเมืองย้ายเข้ามาอยู่อาศัย เมื่อคนอยู่เดิมกับคน อยู่ใหม่ยังไม่รู้จักกัน ความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจกันก็เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ครั้นต้องมาใช้พื้นที่สาธารณะริมถนน ตลาดนัดเดียวกันก็มีความ อีหลักอีเหลือกันอยู่ในที่

ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้พี่จวบ ‘ประจวบ เมฆเรือง’ และเพื่อน ร่วมกันคิดกิจกรรมสัมพันธ์ที่จะทำให้คนในชุมชนได้รู้จักกัน มีเหตุการณ์ อะไรจะได้พึ่งพาอาศัยกัน ครอบครัวสัมพันธ์เป็นกิจกรรมแรกที่จัดขึ้น และมีต่อเนื่องกันทุกวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันหยุดที่เพื่อนบ้านใหม่ที่รับ ราชการสามารถเข้าร่วมได้ หลากๆ กิจกรรมในวันนี้ ทำเพื่อพวกเขาและ

เขาให้ได้อัจฉริยะกับพื้นเพเดิมของคนปากพนัง อย่างการชวนผู้รู้เรื่องใบจาก มาทำผลิตภัณฑ์จากและนั่งพูดคุยกันเรื่องใบจาก การทำน้ำส้มจาก และบอกเล่าชีวิตความเป็นอยู่ของคนในตำบลปากพนัง

จากนั้นก็ร่วมกันพัฒนาชอย ซึ่งแต่ละชอยมีเจ้าของบ้านแต่ละ หลังเป็นสมาชิกโดยพฤตินัยที่ออกมาช่วยกันพัฒนาอยู่แล้ว คณะทำงาน เพียงแค่ประสานงานนัดหมายวันเวลาในการทำร่วมกัน เว้น ‘ทศพร สมรักษ์’ แขนงนำเยาวชนเล่าว่า งานนี้ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ คนชรา ได้มาร่วมกันเกลี่ยทรายทำเป็นลานกีฬาชุมชน ทำกันตั้งแต่บ่ายจนมืดค่ำ ระหว่างการทำงานเด็กๆ ได้คิดเกมเกลี่ยทราย มีการหยอกล้อ เล่นกันอย่างสนุกสนาน ได้ทั้งความสัมพันธ์และลานกีฬาที่เสร็จแล้ว เด็กและผู้ใหญ่สามารถเล่นฟุตบอลกันได้เลย

มีการเชิญเทศบาลมาร่วมจัดกีฬาพื้นบ้าน ที่มีการรวมตัวกัน ของเด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ แบ่งเป็นสี่มีหัวหน้าสี่ ประเภทกีฬามี ชักเยอร์, ติกกอล์ฟคนจน, ฟุตบอลชายหาด, วิ่งเปี้ยว เว้นบอกว่า “สนุกดี ผู้ใหญ่มีความสุข เมื่อได้ร่วมเล่นกีฬากับลูก ผู้เฒ่าผู้แก่แถว นั้น ได้มานั่งดูลูกหลานออกกำลังกาย” จากการทำกิจกรรมทำให้เด็กๆ

เกิดภาวะผู้นำ เห็นได้จากการเป็นหัวหน้า สี่ที่มีความรับผิดชอบสมาชิกในสี่ของ ตนเอง ทำให้ทุกคนเห็นความสำคัญของการออกกำลังกายส่งผลให้เกิดนักกีฬา ชุมชนในเวลาต่อมา และทำให้สมาชิกมา สนใจกิจกรรมชุมชนเพิ่มขึ้น

จากนั้นเด็กและเยาวชนได้รวมตัว กันออกกำลังกายด้วยการปั่นจักรยาน ดูสถานที่ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของ ชุมชน ผู้ใหญ่ก็ตามมาดูลูกๆ ในวันเสาร์ อาทิตย์ เกิดเป็นกลุ่มเด็กอาสาในตลาด ช่วยชุมชนด้วยการปั่นจักรยานไปช่วยกัน

ประมาณ 10 กว่าคน มีการตั้งสภาเด็กและเยาวชนโดยเด็กคิดกิจกรรมกันเองแล้วเอามาเสนอร่วมกับกรรมการโครงการ

อย่างทุกๆ เย็นวันอาทิตย์ เวินเล่าว่า เราทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ร่วมกิจกรรม DJ น้อย โดยมีกิจกรรม เกมปรบมือ, แนะนำตัว, ร้องเพลง และเต้น จากกิจกรรม ทำให้เกิดความตระหนักรู้ในการเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ ชุมชน หรือ DJ น้อย เช่น นื่องมาได้้นำเพื่อนๆ ร้องเพลง กล้วย ทั้งยังทำให้เกิดความสุขทุกวัย เช่น ผู้ปกครองต่างเชียร์ลูก ร้องเพลง และสุดท้าย เป็นแนวทางให้เกิด DJ น้อยในชุมชน หรือกิจกรรมต่อยอดจักรยานไปดูงานบ้านเพื่อนเห็นเขาเอาหม้อ-กล้วยไปปลูกก็สนใจนำมาปรับใช้ที่บ้านตัวเอง

กิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ออกนอกสถานที่ ไปจัดกันที่ทะเลน้อย มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้น จากเดิมมี 20-25 ครอบครัวเพิ่มเป็น 40 ครอบครัว มีการจัดกิจกรรมตลอดการเดินทาง เชิญวิทยากรจากบางเนี่ยน และนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครศรีธรรมราช มีเกมส์นักร้อง กู้ระเบิด ช่วยลุ้นช่วยคิด ครอบครัวชุมชนสัมพันธ์ผ่านการสัมผัส กอด บอกความรู้สึก และลอดอุโมงค์ชีวิตใหม่ ให้ผู้ใหญ่ช่วยประเด็กให้เป็นเด็กดี เด็กเข้าหาผู้ใหญ่ ปรึกษาผู้ใหญ่ในชุมชนได้ นอกจากนี้ได้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแล้ว กิจกรรมนี้ยังทำให้สมาชิกได้คิดกิจกรรมที่ต้องการทำร่วมกันเพื่อพัฒนาชุมชนด้วย

เรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชน เป็นกิจกรรมตาสับปะรด และมีการเชิญวิทยากรจากสถานีตำรวจภูธรปากพนังมาให้ความรู้แก่ชาวบ้านเฉลิมพระเกียรติ ชุมชนพรหมมานนท์ เกี่ยวกับการสังเกตผู้ร้ายที่เข้ามาในหมู่บ้านโดยให้คนในชุมชนคอยสังเกต และเป็นหูเป็นตาให้ เช่น การสังเกตสี่ล้อ สี่รถ และชนิดของรถ พร้อมกับให้เบอร์โทรศัพท์ของสถานีตำรวจให้ทราบกันทุกคน และวิธีการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนให้คนในชุมชนทราบ

มีผู้เข้าร่วมเป็นตาสับปะรดจำนวน 30 คน เพราะคนทำงานที่ไปเช้ากลับเย็นไม่มียามเฝ้าบ้าน จะได้ช่วยกันสอดส่องดูแลทรัพย์สิน บ้านเรือน จากเดิมมีคดีปีละ 5 ราย ตอนนี้ไม่มี

เลย ส่วนอุบัติเหตุบนท้องถนนลดลง จากเดิมสถิติเดือนละ 3 ราย ลดลงเหลือเดือนละ 1 ราย

มีกิจกรรมตรวจสอบสุขภาพพบว่า คนเก่ามีปัญหาสุขภาพ เป็นโรคเบาหวานกันมาก นอกจากไปโรงพยาบาลตามการนัดหมายของหมอแล้ว ชุมชนได้คิดเรื่อง กิจกรรมปลูกผักกินเองร่วมกับกลุ่มที่มาอยู่ใหม่ทำเป็นสวนผักคนเมือง เพราะเดิมคนพวกนี้กินผักจากตลาดอาจจะได้รับสารพิษ และเพื่อเป็นการดูแลรักษาดินในพื้นที่ จึงใช้น้ำหมักจากเศษอาหารลึ่งเหลือใช้ในครัวเรือน

ที่จบแล้วว่า มีการตั้งกรรมการสวนผักคนเมืองทำตลาดชุมชนวันเสาร์ มีคนมาจอดรถซื้อ แวะถามอย่างต่อเนื่อง เป็นการเอาพืชผักปลอดสารสารพิษมารวมกันขาย มีคนในชุมชนมาวางแผงผ้าด้วยรายได้ของใครของมัน ผักขายกัน คนขายเวียน ถ้าขายไม่หมดก็แจกแลกกัน ให้ผักมากินที่บ้าน เปิดได้ประมาณ 2 เดือน เป็นของคนในชุมชนร้อยละ 80 วันหนึ่งๆ มีเงินหมุนเวียนประมาณ 3,000 บาท ใช้ริมถนนเป็นตลาด มีคนขายช่วยกันเก็บกวาด คนนอกที่ขายก็ช่วยเก็บ ประมาณบ่ายสามโมงตลาดก็วาย

ยังมีกิจกรรมป้องกันภัยพิบัติ โดยสมาชิก 48 คน ไปร่วมประชุมกับเทศบาลเมืองปากพองเพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นในการป้องกัน และรับมือกับน้ำท่วม หลังจากรมอุตุฯแจ้งเตือนให้ระวัง

มีการจัดงานปีใหม่ มีเครือข่ายเทศบาลและ อบต. ทีมเอกชน
ร้านค้า มาให้ของขวัญ และร่วมกิจกรรม เด็กสนุกมาก คนใหญ่ได้รู้จัก
กัน 156 คน

ในวันพ่อชาวบ้านมาร่วมกันทำบุญตักบาตร ได้ทำบุญร่วมกัน
แล้วรู้สึกสบายใจ จึงมีการนัดหมายกันตักบาตรทุกวันอาทิตย์ที่ 1 ของ
เดือนเพราะชุมชนอยู่ห่างจากวัดไม่มีพระมาบิณฑบาต

มีปฏิทินการจัดทำกิจกรรมในแต่ละเดือนให้ทราบพร้อมกับจัด
ทำป้ายไว้นิล และพิมพ์ในกระดาษ A4 แจกแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมใน
ครั้งต่อไป ส่วนในป้ายไว้นิลจะมีรายละเอียดแจ้งไว้เพื่อป้องกันการลืม
จะติดป้ายไว้ที่บ้าน “ป่าผู้ม” และมีการตกลงจะทำกิจกรรมกันในครั้ง
ต่อไป จากข้อตกลงของสมาชิกเสียงส่วนใหญ่ และมีกิจกรรมร่วมกับ
เทศบาลเรื่องขยะแลกไข่ให้ด้วย เพื่อเป็นแรงจูงใจให้คนในชุมชนมีความ
กระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งต่อไปที่มีขึ้น เป็นการส่งเสริม
ให้ชาวบ้านเฉลิมพระเกียรติ มีจิตสำนึกในท้องถิ่น

เมื่อทำจนเกิดการรวมกลุ่มของชุมชนที่ชัดเจน มีเสียงเรียกร้อง
ว่า เราอยากทวงชุมชนคืนเนื่องจากเดิมชุมชนกว้างมาก เมื่อมีการ
ตัดถนนใหม่ก็กลายมาเป็นบ้านเฉลิมพระเกียรติ ในขณะที่ชุมชนพรหม
มานนท์เดิมไม่ได้รับการเหลียวแล เมื่อมีคนมาอยู่มากขึ้น การดูแลกัน
ไม่ทั่วถึงทำให้หลายคนรู้สึกอึดอัดจึงอยากได้ชุมชนเดิมกลับคืนมา ซึ่ง
เทศบาลก็เห็นด้วยเพราะเห็นว่าคนในชุมชนสามารถดูแลกันได้ภายหลัง
จึงได้ตั้งชื่อเป็นหมู่บ้านพรหมมานนท์ ชุมชนชายทะเลเช่นเดิม ●

เอกสารอ้างอิง

สัมภาษณ์, ทศพร สมรักษ์ และประจวบ เมฆเรือง วันที่ 1 ตุลาคม 2555.
<http://www.happynetwork.org/paper/845> สืบค้นวันที่ 12 ธันวาคม
2555.

กำไล สมรักษ์, แบบบันทึกการติดตามสนับสนุนโครงการ สำนัก 6 ปี 2555
วันที่ 19 กันยายน 2555.

38

อยู่ดีกินดีที่บ้านहुแร่

• จินตหรา บั้วหนู •

ความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชนไม่ได้มองเพียงแค่ชาวบ้านมีงานทำ มีรายได้ดี แต่คนที่บ้านहुแร่ หมู่ที่ 3 ตำบลร่มเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง มองความเป็นอยู่ที่ดีในเชิงคุณภาพชีวิต ซึ่งต้องประกอบไปด้วย ชาวบ้านไม่มีโรคภัย มีน้ำที่สะอาดใช้ มีอาหารที่ถูกสุขลักษณะรับประทาน มีร่างกายที่แข็งแรง ซึ่งแน่นอนคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างนี้ก็กล่าวมาชาวบ้านที่นี่เชื่อว่าไม่สามารถหาซื้อได้จากที่ไหน ใครอยากได้ก็ต้องทำเอง จึงทำให้เกิดโครงการอยู่ดีกินดีที่บ้านहुแร่ขึ้น เนื่องจากพบเจอว่าคนในชุมชนเป็นโรคความดัน โรคเบาหวาน และอื่นๆ จำนวนมาก

สาเหตุหลักๆ ของโรคเหล่านี้มาจากการใช้ชีวิตประจำวันที่มีความเสี่ยงต่อการเป็นโรค โดยเฉพาะเรื่องอาหารการกิน ที่ส่วนใหญ่ปนเปื้อนสารพิษในกระบวนการผลิต อีกทั้งหลายอย่าง มีน้ำตาล มีแป้ง เป็นอาหารที่มีมันมาก มีผัก ผลไม้มีน้อย หากไม่ได้ออกกำลังกาย

ร่างกายก็ไม่เอาไปใช้ ทำให้สะสมอยู่ตามส่วนต่างๆ และมีปัญหาสุขภาพตามมา

ดังนั้น ทางคณะทำงานที่ประกอบไปด้วย อสม.จึงแนะนำให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันปลูกผักไร้สารพิษ โดยใช้ปุ๋ยที่ทำขึ้นเองจากสิ่งที่อยู่ในชุมชน มีกิจกรรมรณรงค์ให้คนปลูกผักกินเอง จัดฝึกอบรมการทำปุ๋ยหมักให้สมาชิกนำไปใส่ผัก จนทุกครัวเรือนตระหนักในความสำคัญเรื่องสุขภาพและมาเข้าร่วม นอกจากนี้ให้ความรู้กับคนในชุมชนแล้ว มีการจัดกิจกรรมเพื่อดูแลสุขภาพในด้านอื่นให้ครอบคลุมทุกมิติของชีวิต

มีกิจกรรมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการกิน จากที่เคยกินอาหารรสจัดทั้ง เปรี้ยวจัด หวานจัด เค็มจัด รณรงค์ให้ลดการกินอาหารรสจัดลง มีกิจกรรมรณรงค์เรื่องออกกำลังกาย ควบคู่ไปกับการออกตรวจสารปนเปื้อนต่างๆ ในชุมชน โดยเจ้าหน้าที่ อสม. เข้าตรวจในบ้านแต่ละบ้าน อาทิ ตรวจในลักษณะกายภาพว่า ใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีในผักหรือเปล่า ตามด้วยการลงตรวจสอบสารปนเปื้อนในร้านค้าว่า ในผักมีการใช้สารเคมีหรือไม่ เมื่อพบว่า สมาชิกมีพฤติกรรมบริโภคอาหารที่มีสารเคมีปนเปื้อนเป็นจำนวนมาก จึงจัดเวทีคืนข้อมูลเหล่านี้แก่ชุมชน

และช่วยกันหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการกิน ด้วยการทำ
เมนูอาหารเพื่อสุขภาพ จัดประกวดอาหารพื้นเมือง อาหารสามวัยซึ่ง
ได้แก่ อาหารสำหรับเด็ก อาหารสำหรับผู้ใหญ่ อาหารสำหรับผู้สูงอายุ
แล้วมีรางวัลให้กับผู้ที่ชนะเลิศ

โดยพี่แกน ‘ผกาวรรณ มณี’ เล่าว่า หลักๆ แล้วพวกเขา
ทำงานร่วมกับ รพ.สต. มี อสม. เป็นทีมทำงาน หลังจากเก็บข้อมูลชุมชน
จัดกิจกรรมรณรงค์ประกวดอาหารต่างๆ แล้ว ยังมีตลาดนัดขายผัก
ปลอดสารพิษที่ชาวบ้านปลูก และขายอาหารพื้นเมืองที่ปลอดภัย โดย
พี่แกนจะซื้อเมล็ดผักไปให้และร่วมปลูกผักกับสมาชิก ซึ่งเขารวมกลุ่ม
กันทำอยู่แล้วตามหย่อมบ้าน

การได้ช่วยกันเพาะ แล้วแบ่งกันไปปลูก และมีการปลูกผัก
ต่างชนิดกัน ตอนเช้าๆ เย็นๆ ก็จะมีกลุ่มแม่บ้านมารดน้ำผัก มีอะไรเรา
ก็ได้คุยกัน ก่อนหน้านั้น มีเจ้าหน้าที่เข้ามาอบรมการใช้หมักชีวภาพ
ให้ประมาณ 3 ครั้ง เวลาทำน้ำหมักก็มาช่วยกันทำ บางคนทำที่บ้าน
ได้แล้วก็เอามารดน้ำผักและแลกเปลี่ยนให้ทดลองใช้ เมื่อผักโตก็แบ่งกัน
ไปกิน ผักที่ต่างชนิดกันก็ได้แลกเปลี่ยน เหลือกก็เอาไปขาย โดยทีมงานจัด
พื้นที่หน้า รพ.สต. ให้เป็นตลาดขายผักปลอดสารพิษ ส่วนการติดตาม
ตรวจสอบสุขภาพของคนในชุมชน ก็ทำกันอย่างต่อเนื่อง

ตอนนี้มีพื้นที่ 3 หย่อม หย่อมแรกร่วมกันปลูกผักประมาณ

10 ครัวเรือน หย่อมที่
สองและสามประมาณ
4 ครัวเรือน แล้วเขาได้
พูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่อง
ในครอบครัว มาเล่าสู่กัน
ฟัง เรื่องลูก เรื่องหนี้สิน
เมื่อมาเจอกันอีกทีใน
วงใหญ่ประมาณ 10 คน

ซึ่งมีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงานร่วมกัน 3-4 เดือน
ต่อครั้ง ทำให้เห็นถึงความกลมเกลียวกันในหมู่บ้าน เกิดมีคนที่มีความ
คิดอยากทำงานเพื่อชุมชน เพื่อบ้านของตัวเองเพิ่มขึ้น ทำให้คนใน
ชุมชนมีการกินอยู่อย่างปลอดภัย สามารถเฝ้าระวังอาหารปลอดภัยได้
โดยชุมชนเอง และสามารถนำเอาองค์ความรู้เดิมในการส่งเสริมสุขภาพ
คนในชุมชนมาใช้ได้อย่างสอดคล้องกับวิถี

ความเป็นชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ของพี่แแกน เริ่มจากภาพที่พวก
เรมมองเห็นร่วมกันว่า กลุ่มปลูกผักเกิดขึ้นด้วยการที่สมาชิกมาร่วมกัน
ปลูก นอกจากได้ผักแล้วยังได้สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วย
“ตอนแรกเกิดขึ้นเพราะบางคนไม่มีพื้นที่ปลูกผักเป็นของตนเองจึงเข้าไป
ปลูกร่วมกับเพื่อนบ้าน” แต่พอทำแล้วเธอเห็นถึงการเอื้อเฟื้อ การ
แบ่งปัน ได้ช่วยกันดูแล แบ่งปันกันกิน แล้วช่วยกันขาย ในแปลงผักจึง
เป็นสถานที่พูดคุยแลกเปลี่ยนกันว่าจะทำอะไรเพื่อพัฒนาหมู่บ้านกันต่อ

พี่แแกนอยากขยายแนวคิดเรื่องนี้ออกไปให้มากกว่านี้ เพราะมี
ปัจจัยทางสังคมเข้ามามาก ระยะเวลา 1 ปี ยังเป็นเหมือนการทดลอง
ซึ่งยังเห็นผลกันในวงแคบๆ เธออยากให้หมู่บ้านใกล้เคียง มาร่วมเรียนรู้
ด้วย เพราะอย่างไรเสียผืนดิน แหล่งน้ำ และท้องฟ้า ที่บ้านหูแร่ก็เป็น
ผืนเดียวกัน หากเราทำเขาไม่ทำ เราก็ต้องรับน้ำสารพิษจากเขาอยู่ดี
หนึ่งปีกับความพยายามทำเรื่องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรกินของ
ชาวบ้านมันสั้นเกินไปที่จะทำให้คนนิกภาพตามไปกับเราได้ คิดว่าต้อง
ใช้เวลา และทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนในชุมชนอยู่ได้อย่างมีสุขภาพ
ที่ดีจริง นี่เป็นความฝันอันยิ่งใหญ่ของคนตัวเล็กๆ อย่างพี่แแกน •

เอกสารอ้างอิง

ภาวิณี ไชยภาค, บันทึกการสัมภาษณ์ ผลการรณ มณี วันที่ 3 ตุลาคม 2555.
<http://www.happynetwork.org/paper/809> สืบค้นวันที่ 21 ธันวาคม
2555.

39

ความมั่นคงทางอาหาร บ้านบ่อโพธิ์

• จินตหรา บัวหนู •

สภาพสังคมชนบทในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก เนื่องจากการพัฒนาในหลายๆ ด้าน ที่มีทั้งส่วนดีและส่วนที่ส่งผลกระทบต่อในทางลบ อย่างที่บ้านบ่อโพธิ์ ตำบลร่มเมือง อำเภอเมืองจังหวัดพัทลุง เจอปัญหาการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตทางการเกษตรแบบดั้งเดิม โดยเกษตรกรมุ่งเอาแต่ผลผลิตเพื่อสร้างรายได้ โดยไม่ใส่ใจดูแลธรรมชาติ ทำให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรม ปนเปื้อนสารพิษจากการใช้ปุ๋ยเคมีมาเร่งผลผลิต ใช้สารเคมีมากำจัดวัชพืช ศัตรูพืช ซึ่งทั้งหลายเหล่านี้ถือเป็นการทำลายตัวเองในทางอ้อม

ความรู้สึกห้วงกังวล ที่ลูกบ้านนำปุ๋ยเคมีเข้ามาใช้ในการเกษตรมากขึ้น ทำให้ผู้ใหญ่สาวท จันทมาส และทีม พาตัวเองเข้ามาศึกษา

ข้อมูล ทั้งของ จปฐ. และการจัดวงคุยในชุมชน จนพบว่า มีการใช้ปุ๋ยเคมี และสารปราบศัตรูพืชมากถึง 90 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งในแต่ละปีชาวบ้านที่นี้จ่ายเงินซื้อปุ๋ย ซื้อมากกว่า 1 ล้านบาท

ในขณะที่ผู้ใหญ่บอกว่า หากมองดูในหมู่บ้านก็เห็นว่ามีวัตถุดิบหลายอย่างที่สามารถทำปุ๋ยได้ จึงคิดทำปุ๋ยที่ใช้วัตถุดิบจากในชุมชนเพื่อใช้ในแปลงเกษตรของชุมชน ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนา ทำสวนยาง ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ขึ้น

มีการมาคิดและวางแผนร่วมกันในกลุ่มคนเล็กๆ ที่สนใจ ได้ความว่า การลดใช้ปุ๋ยเคมี ชุมชนต้องหันมาให้ความสำคัญกับคนที่เลี้ยงสัตว์กันอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะป็นวัว ไก่ ซึ่งมูลของสัตว์เหล่านี้สามารถนำมาใช้ทำปุ๋ยตามธรรมชาติได้ทันทีโดยแทบไม่ต้องลงทุนเลยแล้วค่อยๆ ขยายการพูดคุยออกไป พบว่า มีชาวบ้านสนใจเข้าร่วมถึง 40 คน จึงมีกระบวนการฟื้นฟูชุมชน หลอมคนกลับมาร่วมกันทำ

การเกษตรในวิถีชุมชนแบบดั้งเดิม ควบคู่ไปกับการหาความรู้สมัยใหม่ เข้ามาเติม ดังที่มีการจัดเวทีวันอาหารโลก เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2554 ที่ผ่านมา เพื่อรณรงค์ทำความเข้าใจในเรื่องนี้

“โหมเราชาวร่มเมือง ชวนกินผัก ออกปากสักข้าว” เป็นเวทีที่จัดเพื่อให้คนทำงานได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันที่บ้านบ่อโพธิ์ งานนี้ มี สส.สุพัชรี ธรรมเพชร มาร่วมแลกเปลี่ยนกับพี่น้องชาวบ่อโพธิ์ และเพื่อนๆ ภาคีเครือข่ายความร่วมมือสร้างสุขสู่เมืองลุ่มน้ำอยู่เครือข่ายเกษตรทางเลือกเมืองลุ่ม ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง เทศบาลตำบลร่มเมือง ฝ่ายปกครองตำบลร่มเมือง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และพี่เลี้ยงโครงการที่มีพี่เสถียร จำวิสูตร จุริย์ หนูผุด และอาจารย์ไพฑูรย์ทองสม จากมหาวิทยาลัยทักษิณ

กิจกรรมครั้งนี้ได้สร้างความตระหนักรู้แก่พี่น้องในชุมชน และได้เชื่อมเครือข่ายในการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี สามารถจุดประกายความคิดให้ผู้เข้าร่วมตระหนักถึงเรื่องความมั่นคงทางอาหาร และอาหารปลอดภัย โดยเฉพาะเรื่องผักพื้นบ้าน และข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่เป็นอาหารหลักของทุกคน จนได้แนวทางในการขับเคลื่อนการสร้างนโยบายระดับตำบล ให้มีกองทุนพันธุ์ข้าว เพื่อเป็นหลักประกันเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ให้คนทั้งตำบลมีอาหารเพียงพอยามเกิดภัยพิบัติหรือเกิดความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล

การทำงานของทีมแบ่งพื้นที่กันดูแลออกเป็น 6 โซน แต่ละโซนจะมีแกนนำของโครงการ

ดูแลในแต่ละพื้นที่อย่างใกล้ชิด เมื่อพบเจอปัญหา ก็จะนำมาพูดคุยกัน แล้วจัดประชุมกับชาวบ้านกัน เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน การบริหารจัดการยังแบ่งออกเป็นฝ่ายๆ ตามภารกิจของหน่วยงาน ด้วยอาทิ เรื่องสุขภาพ คนของ รพ.สต. และ อสม.มาตรวจสุขภาพ คนในชุมชน หรือก่อนมีกิจกรรมใหญ่ๆ เราจะมี การคุยการเตรียมงาน โดยมีหลายๆ ฝ่ายมาร่วมคิดร่วมทำ เช่น รพ.สต. โรงเรียน ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน (กศน.) ฝ่ายสาธารณสุขเทศบาลตำบลร่วมเมือง มหาวิทยาลัยทักษิณ และนักพัฒนาเอกชน

ไม่เพียงเท่านั้น คณะทำงานยังได้ร่วมกันฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนแบบเดิมขึ้นมา โดยการลงแขกดำนา ที่ผู้ใหญ่เล่าว่า แรกๆ ใช้วิทยากรจากเทศบาลลงไปทำนาร่วมกับชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านเห็นก็รู้สึกภูมิใจ และมั่นใจในการทำนาของตัวเอง จากนั้นการช่วยเหลือเธอช่วยเหลือฉัน ผลัดช่วยกันดำนา ทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพากันได้มากขึ้นกว่าเดิม สามารถลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานคนได้ ในกระบวนการนี้ยังสามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดเรื่อง เปลี่ยนนาข้าวมาเป็นสวนยางพาราได้ ด้วยการใช้พื้นที่ในร่องยางพาราปลูกข้าวไร่ ทำให้อัตราการทำนาของคนที่บ้านบ่อโพธิ์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากเช่นกัน

ตอนนี้ชุมชนเริ่มมีการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตเข้าสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน โดยใช้แนวเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ มีความหลากหลายของพันธุ์กรรมพื้นบ้าน ด้วยการปลูกผักกินเองตามฤดูกาล มีทั้งระบบการปลูกพืชร่วมยาง และปลูกผักกินเองเน้นผักพื้นบ้านและสอดคล้องตามฤดูกาล สามารถนำภูมิปัญญา ความรู้ท้องถิ่นมาปรับใช้ได้ และในกระบวนการผลิตก็ไม่ใช้สารเคมีแล้ว

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตและบริโภคอาหารปลอดภัย ทำให้ชาวบ้านบ่อโพธิ์ทุกวันนี้สามารถผลิตอาหารเพื่อกิน ส่วนที่เหลือแบ่งปัน และผลผลิตส่วนเกินนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ มีสุขภาวะทาง

จิตใจ มีสุขภาพแข็งแรง มีระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความ
สามัคคีเกิดขึ้นในชุมชน

แม้ว่าตอนนี้ยังไม่สามารถเชื่อมคนได้ทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์
แต่เมื่อเรามองชุมชนของเราในวันนี้ มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี
ขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจนนมาก “เมื่อก่อนเมื่อคุยกันเรื่องปลูกผักก็จะมีคน
พูดถึงแต่ยูเรียว่า ทำให้ต้นงาม ต้นสวย แต่ที่ผ่านมามีการแลกเปลี่ยน
ว่า ตอนนี้เราใช้ปุ๋ยหมัก ผักเราใบสวยขึ้น” ผู้ใหญ่สาวทพูดยิ้มๆ อย่าง
สบายใจ ●

เอกสารอ้างอิง

ภาวิณี ไชยภาค, บันทึกการสัมภาษณ์ สวาท จันทมาส วันที่ 3 ตุลาคม 2555.
<http://www.happynetwork.org/paper/790> สืบค้นวันที่ 21 ตุลาคม 2555.

40

ร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ บ้านค่ายเสือ

• จินตหรา บัวหนู •

การใช้ชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติอย่างคนสมัยก่อน เป็นการ
ใช้ชีวิตที่เรียบง่าย พอมีพอกิน แต่ต้องทำไปเรื่อยๆ จะเร่งรีบไม่ได้
เมื่อมีกระแสการเกษตรในเชิงเศรษฐกิจเข้ามา ทำให้คนต้องแข่งขันกัน
เพิ่มผลผลิตและสร้างประสิทธิภาพให้กับผลผลิต จึงต้องใช้สารเคมี
เข้ามาช่วยในการผลิต ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี สารเคมี เหมือนอย่างที่บ้าน
ค่ายเสือ ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ชาวบ้าน
ที่นี่นิยมใช้สารเคมีกับการเกษตรเป็นจำนวนมาก นอกจากมันจะให้ผล
ดีแล้ว ผลเสียที่ตามมามีมากกว่าผลดีอีก พี่เกรียง ‘เกรียงศักดิ์ สุขสวัสดิ์’
และ พี่ต้อย ‘วิไลพร ตาใส’ ผู้รับผิดชอบโครงการร่วมสร้างชุมชนและ
ท้องถิ่นให้น่าอยู่ ชุมชนบ้านค่ายเสือ บอกเล่าที่มาของการทำงาน

หากได้รับประทานผลผลิตเหล่านี้เข้าไปสารเคมีก็จะเข้าสู่ร่างกาย คนที่ใช้สารเคมีเองก็ได้รับอันตรายจากการซึมผ่านเข้าไปทางผิวหนัง ทางลมหายใจ หากสะสมเข้าไปในร่างกายมากๆ โรคร้ายไข้เจ็บ

ต่างๆ ก็จะตามมา ไม่เพียงเท่านั้นสารเคมีเหล่านี้ยังทำให้ดินเสื่อมสภาพลงอย่างรวดเร็วสังเกตได้จากที่หน้าดินแข็ง การที่อากาศในดินไม่ทำให้พวกจุลินทรีย์ชนิดที่ดีตายหมด

เมื่อพี่เกรียงมองเห็นปัญหาของชุมชนแล้ว ได้ปรึกษากันในกลุ่มเล็กๆ ก่อนเมื่อทีมงานเห็นร่วมกันนัดหมายชาวบ้านที่สนใจมาร่วมพูดคุยกันอย่างเป็นทางการ พร้อมกับมีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เรื่องการพึ่งตนเองแบบเกษตรธรรมชาติ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีการแนะนำชาวบ้านให้หันมาลดต้นทุนการผลิต หยุดการใช้สารเคมีทำปุ๋ยหมักจนสามารถพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนได้

จากนั้น มีการไปดูงานที่ศูนย์เรียนรู้บ้านป่อน้ำทรัพย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช นำมาประยุกต์ใช้ในแปลงเกษตรของแต่ละครัวเรือนอย่างเรื่องของการทำสารขับไล่แมลงจากพืชสมุนไพรในท้องถิ่น เช่น ใบขี้เหล็ก เอามาหมักแล้วนำน้ำมาผสมกับหัวเชื้อที่ชาวบ้านทำ นำไปฉีดเพื่อขับไล่แมลง ยังมีสารสกัดด้วยการหมักสะเดา ตะไคร้หอมด้วย ถึงแม้ว่ายังใช้ได้ไม่ทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ส่วนใหญ่ที่นำไปใช้ก็เห็นว่าได้ผล โดยเฉพาะในนาข้าว ที่เมื่อก่อนมีการนำเอาสารเคมีมาใช้จำนวนมากตอนนี้ลดลง เพราะมีการทำแปลงสาธิตการทำนาปลอดสารพิษแล้วได้ผล

ชาวบ้านเกิดความสนใจมาทำเกษตรปลอดสารพิษ มีการนำเอาไปทำใช้จริงที่บ้าน หลังจากนั้นจึงรวมกลุ่มกัน ทำน้ำหมักชีวภาพและร่วมกันจัดตั้งกลุ่มผลิตน้ำหมักชีวภาพของชุมชนโดยชุมชน

เพื่อชุมชนขึ้น มีการทำประชาคมร่วมกันว่าจะส่งเสริมการพึ่งตนเอง มีการฝึกทำให้สมาชิกเข้าใจวิธีการทำ สามารถทำได้ด้วยตัวเองเพื่อนำไปใช้ในแปลงเกษตรของตัวเอง มีการทำปุ๋ยหมักชีวภาพที่ทำฮอร์โมนจากพืชและสัตว์ และนำมาทำสารชักล้าง ให้ความสะอาดกับภาชนะต่างๆ

สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นกลุ่มแม่บ้านที่เป็นกลุ่มทำขนมอยู่แล้ว มีการทำสารชักล้างทำความสะอาดใช้เองในครัวเรือน เช่น น้ำยาล้างจาน ผงซักฟอก สบู่ และมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อส่งเสริมการลดรายจ่าย-เพิ่มรายได้ในครัวเรือน ร่วมกันทำเป็นกลุ่มทำเสร็จแล้วก็แบ่งกันไปใช้

ตอนนี้ทีมงานสามารถเป็นวิทยากรไปสาธิตให้เพื่อนชาวบ้านใกล้เคียงได้แล้ว หลังจากที่สมาชิกกลุ่มเดิมใช้น้ำหมักชีวภาพ ทำสารซักล้างแมลง ทำน้ำยาล้างจานจากฮอร์โมนพืชได้ร้อยเปอร์เซ็นต์แล้ว และใช้ในหมู่ 4 ทั้งหมดบ้าน

ที่เกรียงเกล้าว่า นอกจากเราทำงานกับทีมชุมชนแล้ว เราก็นำเด็กๆ มาเรียนรู้และทำไปกับเราด้วย แต่เด็กๆ ไม่สามารถทำต่อไปได้เองทั้งหมดยังต้องมีผู้ใหญ่ช่วย อย่างไรก็ตามแล้วแต่หลังจากทำเป็นแล้ว เด็กก็สามารถกลับไปทำกับพ่อแม่ที่บ้านได้

เรื่องนาข้าวเมื่อเปลี่ยนมาทำแบบอินทรีย์ที่ค่อยแจกแจงให้ฟังว่า ได้เมล็ดข้าวที่เต็มกว่าใช้ปุ๋ยเคมี ดินก็มีชีวิต และต้นทุนต่ำกว่าเดิมตกประมาณไร่ละ 4,000 บาท มีค่าไถ่ 600 บาท ค่าน้ำมันสูบน้ำเข้านา 500 บาท เมล็ดพันธุ์ข้าว 20 กิโลฯ ละ 30 บาท 600 บาท ค่าตัดข้าวไร่ละ 500 บาท ค่าปุ๋ยหมักไร่ละ 200 กิโลฯ ละ 4 บาท 800 บาทไถ่สองครั้ง 1,600 บาท ยาขับไล่แมลงทำเอง 20 บาท ได้ข้าวมา 2 เกวียนราว 2,000 กิโล ถ้าคิดขั้นต่ากิโลละ 10 บาท เป็นเงิน 20,000 บาท คิดค่าแรงแล้วก็ยังได้กำไรกว่าเท่าตัว เช่นเดียวกับพืชผัก ต้นปาล์มอื่นๆ ที่ตอนนี้ชาวบ้านหันมาใช้ปุ๋ย ฮอริโมน สารไล่แมลงที่ผลิตเองทั้งหมดแล้ว

วันนี้ที่เกรียงสามารถพูดได้อย่างมั่นใจว่า การที่ชุมชนหันมาทำการเกษตร ด้วยการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์โดยวิถีเกษตรธรรมชาติ ทั้งการให้น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยหมักชีวภาพ ใช้สมุนไพรในสารขับไล่แมลงศัตรูพืช ทำให้ไม่มีสารพิษตกค้าง และสามารถลดต้นทุนการผลิตได้โดยไม่ต้องใช้สารเคมี และเป็นการใช้สิ่งรอบตัวให้เกิดประโยชน์ ได้ทั้งต่อร่างกาย และสภาพแวดล้อม ●

เอกสารอ้างอิง

ภาวิณี ไชยภาค, บันทึกการสัมภาษณ์ เกรียงศักดิ์ สุขสวัสดิ์, วิไลพร ตาใส วันที่ 30 กันยายน 2555.
<http://www.happynetwork.org/paper/878> สืบค้นวันที่ 21 ธันวาคม 2555.

